

בני היכלא

מורשת בית גור | גליון 2

האיר פני כל המזרח

יודעים את התורה

ימי חג הפסח במחיצתם של מרנן רבוה"ק
זי"ע, מפיהם, מפיהם, ומרשימות החסידים

"שלא שינו את לבושם"

יריעה היסטורית על מעצרו של רבינו
החידושי הר"ם, ערב פסח תרי"א

וכאן הפן שואל: משא
מאלף שכולו חינוך הילדים
עם עצות והדרכות
מעשיות מרבינו ראש
הישיבה שליט"א ❖ חכמים
וחידתם: כך עמדו צעירי
הצאן בימי הקורונה
בכור החידוד וההיתוך

הרבי קבע ואמר: "שירה חדשה"

תווים ולחני קודש מעולמו
הפנימי של היכל הנגינה הגוראי

"לשמו ולזכרו" תאוות נפשות החסידים

צוהר לדמותו של החסיד המופלא,
רבי בן ציון אוסטרוב'ר ז"ל

יריעה נרחבת

יודעי ערך ❖ יושבי על מדין ❖ שואלין ודורשין ❖ קהל קדישא הדין ❖ טוב מראה עיניים ❖ א טרינק ❖ נכאת ❖
מנהגי רבותינו בדינו ❖ אגרות ראשונות ❖ יין המשומר ❖ תפון לעד ❖ שביבי אש

מגזין "בני היכלא" למורשת בית גור גליון 2 ניסן - אייר תשפ"א

בשער: רבינו ראש הישיבה
מגור שליט"א ואחיו מוהר"ר
הגרד"ח אלתר שליט"א ר"י פני
מנחם ביציאה מתפילה במערת
המכפלה, ניסן תשפ"א

הפקה ועריכה:

מערכת "דבר אמת"
מהנעשה והנראה בקהילתנו הקדושה
והפצת שיחות ושיעורי רבינו ראש הישיבה מגור שליט"א

להערות והארות / לקבלת מגזין "בני היכלא" /
להצטרפות לקבלת הגליון השבועי
טלפון: 025782444 - שלוחה 9 . פקס: 0773181588
מייל: de422144@gmail.com

תמונות ומסמכים:

ארכיוני - 'קול מנחם', 'דבר אמת', 'גנזי מנחם', 'בית האוצר'.
© כל הזכויות שמורות

עיצוב גרפי ועימוד: א. שפירא

יוצא לאור עולם על ידי
מוסדות התורה והחסד - פני מנחם

ניתן להשיג את מגזין 'בני היכלא' - בבתי המדרש ובתי החסידים דאנ"ש ובחנייות הספרים המובחרות

בית המדרש המרכזי בירושלים: רחוב יוסף זיו 3, טל: 02-5015656

ביהמ"ס בבני ברק: הרב הירש 19

בית שמש: אור שמח 15. בית שמש - רמה ג': רח' עובדיה הנביא 13.

אשדוד: רח' רבי מאיר בעל הנס 46.

חיפה: רח' ארלזורוב 15.

להשגת הגליון בארה"ב ואירופה, ניתן לפנות לכתובת המערכת

לקבלת דברי תורה וספר 'עברא דדשא' על פסח,

מבית מכון עברא דדשא להו"ל של תורת רבינו ראש הישיבה שליט"א,
בטל: 03-7395330

קו גחלי אש לשמיעת השיחות והדרשות:

בא"י: 077-2277-277 / בארה"ב: 1716-299-4771 /
באירופה: 0476-390-44-330

לקבלת גיליון בנאות דשא:

בא"י: 052-7178350 / בארה"ב: 718-408-8970

כפתח הגיליון

הנקודה הפנימית

שהקים רבינו החידושי הר"ם זי"ע את בית מדרשו
ברחוב הברזל בוורשה, נקבצו ובאו החסידים, תלמידי
פשיסחא וקאצק, וחיכו למוצא פיו של הרבי הגדול,
שזה עתה קיבל על עצמו עול הנהגת הכלל, תכונה רבה
היתה בחנוכת הבית, הקימו ובנו, מיסדו ואף טיפחו, ההמונים עמדו
ב"שורות" והצטופפו לראות פני צדיק, ואז נכנס הרבי לטיש ועמד על
הספסל, כדרכו, כשרצה לומר דברי תורה שיכנסו אל הלב.

התורה הזו שאמר רבינו החידושי הר"ם זי"ע בחנוכת בית מדרשו,
היא אבן יסוד ובריח התיכון בכל ימי חצר הקודש לדורותיה, היא
אבן השתיה עד עצם היום הזה לכל הוויתיה של הקהילה הקדושה
וממנה יתד ופינה לכל הדורות הבאים אחריו. וכך אמר באותם
רגעים מכוונים:

"כשנעשה אדם למנהיג, מן הצורך הוא שיהיו מוכנים כל העינים
הנלווים, בית מדרש וחדרים, שולחנות וספסלים, אחד נעשה גבאי
ואחד נעשה משמש וכיוצא בזה. מה עושה היצה"ר? בא וחוטף
את הנקודה הפנימית ומשאיר את כל השאר על מקומו, והגלגל
מתגלגל, ורק הנקודה הפנימית חסרה".

הדרך אותה למדנו בבית מדרשם של רבותינו הקדושים היא
שלא די להיות חסיד בלבד, בהזדהות, בעיקר יש לשמור מאוד
על הנקודה הפנימית, שלא תאבד ותתחספס, שלא להיות מצוות
אנשים מלומדה, שלא תהיה הכמות על חשבון האיכות, וכפי
שאמר הרבי מקאצק זי"ע כי "הגנב האמיתי הוא ההרגל", ואז הבעל
דבר שולט ואין איש שם על לב.

ההרגל נעשה טבע, הגלגל סובב על צירו זה כמאה ושישים שנה,
למן אותו יום בו חקק רבינו החידושי הר"ם זי"ע את סוד החצר ועד
היום הזה, הגלגל הולך ושוחק בהמונה של רומי, וכנגדו מנסר גלגל
של חמה להאיר אור של נקודת אמת.

וכך סיפר רבינו הפני מנחם זי"ע בכנס ככלות השלושים לפטירת
המחנך הגה"ח רבי גד'ל אייזנר זצ"ל: "בנערותי קנאתי באלו שנסעו
נסיעה לאבי הרבי וביקשתי אף אני לנסוע כמוהם, פעם כששהה אבי
הרבי באוטבוצק נסעתי אליו לקראת שבת, ובדרך ברכבת ישבתי
ליד חסיד ושמעתי אומר לילדו או נכדו שנסע בפעם הראשונה
נסיעה לרבי - דע לך, כשנוסעים נסיעה לרבי הבעל דבר אף הוא
מצטרף. נרעש ונפחד אותו הילד - אם כן איפוא מה אעשה. אמנם,
הטעים לו החסיד, בדף גמרא עם תוספות ביגיעה ושקידה או אז
הוא נימוח, משכהו לבית המדרש והמנוול בטל ועובר מן העולם".

כי זאת למדנו וידענו כי יסודותיה של בנין החסידות הם אבני
התורה - בחומר ובלבנים, וכפי שמסופר שרבינו השפת אמת זי"ע
היה מכין נפשו לקידוש בליל שבת בלימוד חושן משפט בהלכות
עדות, זו ההכנה הראויה לעדות על בורא עולם קונה שמים וארץ,
באמצעות קנין תורה - עמוד העולם.

ואת העולם אי אפשר לקנות בשטחיות ובאגביות, קנין העולם צריך
להיות עם כל החושים, עם כל הכוחות והיכולות, וכפי שאמר הרבי
ר' הענין מאלכסנדר זי"ע כי בעקבתא דמשיחא לא יהיה די בתורה
הפשוטה, אלא יש להעמיק בה ובפנימיותה, כמו נר ההולך ומתחזק
טרם יכבה.

זו היתה מטרת קודש וחפצם של רבותינו הקדושים לגעור
בליבותיהם של ישראל, להעמיד את האדם על מקומו ולנטוע בו
את הנקודה הפנימית, שלא יהיה כאחד מרובבות הנעים על גלגל
מבלי משים ומבלי מכוון, אלא לבעור ולהיות משויך מחובר וקשור
לתורת ה' ולחזונו ה' היא מעוזו בכל מקום ובכל רגע נתון. זו
הדרך שלמדנו בבית מדרשם של שם ועבר, זו הדרך שהנחילו לנו
רבותינו זי"ע וזו הדרך אותה נרצה להנחיל לילדינו, ללא תערובת
ה'מלומדה' המניעה את הגלגל ונוטל את הנשמה והלב.

מערכת 'בני היכלא', מאגדת אנשי ספר שוחרי ידע ומושכים בקשת
סופרים, שמטרתם להעמיק לשמר ולזקק את מורשת רבותינו
הקדושים זיעוכ"א כפי שנשתמרה בכתביהם בספריהם הקדושים
ונשמעה מפי חסידים ואנשי מעשה לדורותיהם, להנחילה וללמדה
לנו ולבנינו. בתחומים רבים ומגוונים הטביעה החסידות את חותמה,
בתורה ועבודה, בחסד ובתפילה, בזיכרון המידות ובחינוך הדורות,
ואף בחיי הכלל והפרט יצאו רבותינו לדורותיהם לישע עמם. וכל
זו תורה היא שצריכים אנו ללמדה, 'לשמרה ולעבדה', מחד גיסא
'לשמרה' ללקט ולאסוף שלא לאבד ולהשמיט חלילה אף תג וקוץ.
ומאידך 'לעבדה' לברור ולזכך שלא להחטיא את הנקודה, את אותה
נקודה פנימית, שנדע מאין באנו ולאן ולאיה מטרה אנו הולכים
ושואפים. לשמור את דרך עץ החיים.

נצא נא ללקוט שושנים בין עלי הגיליון המקודש והנאדר, העוסק
בבירור מקחם של צדיקים, רבותינו הקדושים זי"ע, נתור אחר
אורחותיהם ונלמד ממעשיהם הטובים שהותירו לנו מורשה.
ו"כאשר זכינו לסדר אותו - כן נזכה לעשותו".

בברכת פסח כשר ושמוח, המערכת

✦ ממחרת השבת

כמה סעודות שבת אוכלים השתא, אימתי אוכלים את הביצה בליל הסדר, ומי מרבותינו נהגו לשתות כוס חמישי

מנהגי רבותינו בידינו | 08

✦ זמן פדות נפשנו

"שלא להעביר בהבל וריק ח"ו בימי חגנו" | מכתבי קודש רבותינו הקדושים ז"ע בשגב ימים אלו

אגרות ראשונות | 12

✦ העומד מצד החתן

תגלית: שטר הכתובה של מוה"ר רבי אברהם מרדכי בהרה"ק רבי משה בצלאל הי"ד, חותנו של רבינו הפני מנחם

נכאת | 17

✦ עד שבאו תלמידיהם

ימי חג הפסח בהיכל קדשם של מרנן שרפי מעלה רבותינו הקדושים ז"ע כפי שנשמעו מפי חסידים ואנשי מעשה

יין המשומר | משה חיים מרגליות | 18

✦ ספר החינוך

משא מאלף, עם מבט בהיר ומיוחד, מאת רבינו ראש הישיבה שליט"א על נקודות עיקריות בחינוך הילדים בזמן הזה

מנחם מנדל ברונפמן | 24

✦ שפת הלב

לימוד 'א שטיקל שפת אמת' לצד רשימות החסידים שנכתבו באותה עת, ההקבלות וההבדלים

תכון לעד | ז"ה שמי | 34

✦ בְּמוֹרָא גָּדוֹל

הצצה רבת כיסופים אל ליל התקדש חג - הסדר במחיצת כ"ק רבינו הפני מנחם ז"ע, מרשימות החסידים

מערכת 'בני היכלא' | 38

✦ בְּאֶזְנֵי בֶן בִּנְיָ

רב שיח מרומם עם נכדי כ"ק רבינו הפני מנחם ז"ע על חוויות הילדות המרוממות אשר ספגו בין כותלי הבית הנקדש

מרדכי לוי | 48

✦ הלוח להרגיעו

שלושים שנה למלחמת המפרץ, בה עמד רבינו הפני מנחם ז"ע כחיל על משמרת ההנהגה להרגיע את הציבור

אליהו בן טובים | 62

✦ ונפש קשורה בנפשו

ימי נעוריו של כ"ק מרן רבינו הפני מנחם ז"ע במחיצת אביו הגדול כ"ק רבינו האמרי אמת ז"ע בתצלומים ראשוניים

מערכת 'בני היכלא' | 70

✦ העלייה לקברי צדיקים

מתי עלה כ"ק רבינו האמרי אמת ז"ע לציון אביו כ"ק רבינו השפת אמת ז"ע ומדוע אחיו הרה"ק רבי משה בצלאל זצ"ל הי"ד לא היה מעולם בציון ביום ההילולא

שואלין ודורשין | הרב נפתלי בן שלמה | 78

✦ גזירת הלבוש

מאה ושבעים שנה למעצרו של רבינו הפני מנחם ז"ע שעמד בעוז ובגבורה כנגד הניסיון לשנות את הלבוש היהודי

גורא קלוואריא | מנחם מ. כהן | 82

✦ רב בן ציון

צוהר נדיר לדמותו ואישיותו, הליכותיו ושביבים מסיפור חייו של הגאון החסיד המופלא, רבי בן ציון אוסטרוב'ר ז"ל

יחידי סגולה | 94

✦ היכל הנגינה

הצוואה הרוחנית של כ"ק רבינו הפני מנחם ז"ע שנשתמרה עשרות בשנים וממשיכה במלוא עוזה בשנים האחרונות

בשירי זמרה | ישראל הלוי סבינר | 102

✦ תורה שלמדתי באף

כך התגברו הילדים בלימוד התורה בימי הסגר האחרון בבית מדרשו של רבינו ראש הישיבה שליט"א

מערכת 'בני היכלא' | 110

✦ מגור ועד ירושלים

התפתחות חיי הקהילה הרוחניים והתרבותיים בכל רחבי הארץ והפצת מעיין דברי התורה ומעריך השיעורים

קהלא קדישא הדין | דוד ויצמן | 116

המדורים

שביבי אש

ממאמרי רבינו רה"י שליט"א | 07

יושבי על מדין

רבני קהילות גור בערי פולין | 76

יודעי ערך

מושג גוראי | 77

א טרינק

סיפור לחג הפסח | 124

טוב מראה עיניים

סיפורה של תמונה | 131

שביבי אש

גיצים פמאפרי רבינו ראש הישיבה שליט"א

חי כמו שעל הבשר ודם של עצמו שומר האדם שלא יחזק, כן
יהא מורא שמים עליכם לשמור על דברים שנוגעים לשמים
לשמור שיתקרב אל התועלת.

(אדר תש"פ)

יפה בעיני ה'

"יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים", מהו 'יפה' והרי
חוטא בל יתנאה (ר"ה כו.). אכן לגבי חוטא אל יתנאה, אבל
אצל הקב"ה יפה ויקר כשמתרוממים מהעולם הזה ושבים
בלב שלם מהחטא. "יפה" כשהאדם מתנגע אל השי"ת
בתשובה ומעשים טובים", דייקא מתוך החושך והעוה"ז.

(ס"ג כי תשא - פרה תשפ"א)

בן אמיתי

'שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך', ובספר
הפרדס לרש"י הק' שלא מצינו ששב המלאך בלידת יצחק,
אלא הכוונה 'כעת חיה' שבשעה שעקדו על המזבח והיה צריך
חיות - והיינו כי אז היה מוכן למסור נפשו להשי"ת - אז 'הנה
בן לשרה אשתך' כי אז נקרא בן של שרה א אמת'ע קינד.

(ס"ג פרשת וירא תשפ"א)

לא די בהתלהבות לבד

"הבערה ללאו יצאת", התורה כפלה איסור הבערה לומר
שאינן זו מלאכה רק לאו, ועל פי דרך העבודה יש לפרש, כי
אם האדם רק מדליק ההבערה אש בעלמא מבלי שתעלה
שלהבת, אז אין זו מלאכה, כי אין זה מספיק בעבודת השם.

(ס"ג פרשת ויק"פ החדש תשפ"א).

עמו אנוכי בצרה

"יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה", ולכאורה היה לו לומר עמו
אנכי בצרה, ואחר כך - יקראני ואענהו, אלא כי הא גופא שעמו
אנכי בצרה זה המענה מהקב"ה על הצרות.

(ס"ג שמות תש"פ).

התבשלו בגויותם

בילקוט (אסתר רמז תתרנו) "ומרדכי ידע מאיזה חטא לקו, על
שאכלו מבישולי כותים". הם לקו על כך שהם עשו "זיך קאכץ"
מיט דער גוי", נהיו עולם הזה'דיג.

(ס"ג תצוה תשפ"א)

ויברך או ויאמר

"ויברך דוד... לעיני כל הקהל ויאמר דוד". לעיני הקהל אנו
מברכים את ה' ומתפללים בהתלהבות, אבל באמת בפנימיות
לבנו - "ויאמר דוד" אין זה אלא 'ויאמר' בעלמא. אך בצדיקים
הוא להיפך, "ויברך דוד" - הצדיק מברך את ה' אף בדברי
חולין, אבל "לעיני כל הקהל ויאמר דוד" - לעין כל זה נראה
שמדבר דיבורים בעלמא.

(ליל ש"ק בשלח תשפ"א)

לא להיבלע בארציות

"ואלוקים פקוד פקוד אתכם מזה והעלה אתכם מן הארץ
הזאת", פקוד פקוד מלשון מפקד פקיד - דבר נפרד כיין
בתוך הענבים (פסחים לג:). סימן זה היה מסור בידם: אם יוכל
המנהיג לעורר אצלם שירגישו שהם בעולם הזה רק מפקד
פקיד ולא מיבלע בליעי, אז והעלה אתכם מן הארץ הזאת.

(ס"ג ויחי תשפ"א)

הבלא מפיק הבלא

"אשרי איש ירא את ד' במצותיו חפץ מאד", ובגמרא (ע"ז יט.).
אשרי מי שמתגבר על יצרו כשהוא איש וכו', דהיינו בשעה
שדמו רותח. האיך זוכים לזה - "במצותיו חפץ מאד", כשיש
לאדם הרגש, חמימות והתעוררות למצוה, ממילא - ירא את
ה'.

(תנוכה תשפ"א)

לא להזיק לשמים

"ויהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם", ומפרש הבן איש

"לשמור את דרך עץ החיים"

הודעה ובקשה

"ברוך שמסר עולמו לשומרים". חברי המערכת וקהל הקוראים,
מכירים טובה ומוקירים תודה למתנדבים בעם שפתחו בפנינו את
אוצרותיהם, שיתפו את ידיעותיהם, סייעו וכיוונו, למען הרבות
תורה ודעת והפצת תורת רבותינו הקדושים ותלמידיהם.

מי בקהל הקוראים אשר יש בידו כל חומר שהוא מאת
רבותינו הקדושים, גדולי וחכמי פולין ותלמידיהם
לדורותם, בכתב, באומר, ובכל מידי דמשתמר, וכן כל
מי שאוצר ואוגר בקרבו ידע ורעיונות לחקר ולימוד
תורתם ומשנתם - יפנה למערכת ויזכה את הרבים.

כל דבר אשר יש בו את היכולת לזכות את הרבים ולהוסיף אומץ
ולחזק ידיים במטרתנו - 'לשמור את דרך עץ החיים' לשמר את
מורשת ומשנת רבוה"ק אשר מסרו נפשם וכוחם למען העמידנו
בקרן אורה - הרי זה בבחינת 'כבודה של תורה' כאשר מהדרים
לאסוף וללמוד כל מילה וכל תג מתורתם. זכות רבוה"ק בוודאי
תעמוד לכל המסייעים והמבררים מקחם.

למשלוח חומר ולכל תגובה ועצה טובה, ניתן לפנות למערכת
בכתובת הדוא"ל: de422144@gmail.com.

הליכות ומנהגים לערב פסח שחל בשבת

כמה סעודות שבת אוכלים השתא ❖ האם מתענה לבנו הבכור
אימתי אוכלים את הביצה בליל הסדר ❖ האם ניתן לשתות מיץ ענבים
לארבע כוסות ❖ מה עושים עם היין שנשפך בעשרת המכות ❖ מי
מרבתינו נהגו לשתות כוס חמישי ❖ ומה חמור טפי, קטניות או שרויה

שבת ערב פסח – תפילה מוקדמת

מנהגינו להקדים ביותר, ולהתפלל מוקדם ככל האפשר, ואז יוכלו לקיים ג' סעודות גם בשבת קודש בערב פסח.

מרחן רבינו הפני מנחם ז"ל,
"שולי הגליון" או"ח סימן תמד

שני סעודות בשבת

שמעתי שאדמו"ר הגה"ק הפני מנחם מגור זצ"ל נהג בשנת תשנ"ד [שחל ערב פסח בשבת], שנטל ידיו ואכל דגים ובצל, בירך ברכת המזון, והפסיק למשך חצי שעה, ויצא מביתו, וחזר ונטל ידיו שוב ואכל את שאר הסעודה.

הרה"ג ר' יצחק מאיר ליברמן שליט"א,
"חג המצות" (ב"ב תשס"ג) עמ' רסב

בדיקת חמץ – פתיתים כנגד י' מכות

כתב בקב הישר (פרק פט) "וקבלה היא בידי מן רבותי שהיו

ברכת האילנות – עצי סרק

העיד לי ר"מ בש"ב בשם הגאון סיני ועוקר הרים בעל המחבר תשובות וחיידושי הרי"מ ז"ל, שלא הקפיד שיהיה דוקא מן העצים העושים פרי.

הג"ר דוד שלמה אדלשטיין ז"ל,
"סדר הלכה" (ווארשא תרע"ז) כה, א מדה"ס

שבת הגדול – פיוט 'אלוקי הרוחות'

אמר לי כ"ק אדמו"ר רבי פינחס מנחם אלתר [הפני מנחם] מגור זצ"ל, שאביו הגה"ק בעל אמרי אמת זי"ע נהג ללמוד לפני שבת הגדול הפיוט "אלקי הרוחות".

הג"ר גבריאל צינער שליט"א,
"נטעי גבריאל" פסח (ירושלים תשס"ב) ח"א עמ' נט סוף הערה ב'

"השפת אמת מחבב אותו". כ"ק רבינו הבית ישראל זי"ע בשריפת חמץ

מצווים להניח חמץ בעשרה מקומות, נגד עשרה מכות שהביא הקב"ה על המצרים". ושמעתי שכן היה נוהג לפעמים מרחן הפני מנחם זי"ע, שבעת אוספו את הפתיתים בבדיקת חמץ, היה אומר בפה מלא: דם, צפרדע, כינים וכו'.

הרה"ג ר' חיים נחום ליכטנשטיין ז"ל,
"אבני נחל" (חצור הגלילית תשע"ה) עמ' רכו

תענית אב לבן בכור

שח בן רבינו, מו' הגה"ח יעקב מאיר אלטר: בילדותי, והנני בכור קטן, היה אבא [הפני מנחם זי"ע] מסיים עבורי מדי ערב פסח את מסכת פסחים. בשנה שבא נכסתי לעול מצוות, בשלהי חודש ניסן, סיים בערב פסח את מסכת סנהדרין.

"הפני מנחם" ח"א (ירושלים תשע"ה) עמ' קז הערה י'

"מצה שמורה"

פעם אחת היה להרה"ק הרמ"מ מקאצק זצ"ל שאלה על 'חטים שמורה' לחג הפסח, וחיפשו שמורה אחרת ולא מצאו כפי הראוי להרה"ק מקאצק זצ"ל, ורצונם היה ליקח השמורה הראשונה, ואף שהיה קצת שאלה, אבל על שאר שמורות היה חשש יותר...

אף על פי כן אמר הרה"ק מקאצק זצ"ל שאין להשתמש בשמורה הראשונה לחג הפסח, מחמת שהיה היסח הדעת, ואין זה נקרא "שימור". ושיבח הרה"ק החידושי הרי"מ זצ"ל את הסברה הזו, ואמר שהוא סברת הר"ן זצ"ל.

החסיד רבי יעקב קים קדיש ז"ל מפרישטיק,
"שיח שרפי קודש" (מהדורת ב"ב תשמ"ט) מערכת פסח אות יא

מצות מכונה

על דבר שאלתם אודות עשיית המצות לחג הפסח על ידי "מאשין"... כפי מכתב הרב הגאון מוה' מרדכי זאב נ"י מלובב, הנני מסכים לאסור, כי דבריו נאמרים בצדק. וה' יציל את עמו מאותן אנשים שלוחי היצר הרע, תלמידי ירבעם בן נבט, המתחכמים לנשל מכל מצוה מעט מעט, וכוונתם לעקור את הכל כנראה בעליל מעשיהם... ותדפיסו הדברים לאסור, וגם דעת הגאון מופת הדור מו"ה שלמה קלוגר נ"י מבראדי שהסכים גם כן לאסור.

מכתב מרחן החידושי הרי"מ זי"ע,
"מאיר עיני הגולה" מכתב יז

למנוע הפרצה

ראיתי המכתב מש"ב הגאון הקדוש ז"ל מסאכאטשוב, מדבר מלהבות אש על דבר המאשין מצות, על כן מוטל עליכם להוסיף אומץ בכל כוחכם ולגדר הפרצה, ולמנוע מהמצות הנ"ל, רק כמנהג אבותינו לאפות ולשמור כראוי.

מרחן השפתי צדיק מפילץ זי"ע,
"מכתבי תורה ויראה" (ארה"ב תשע"ה) עמ' רמד

צווח ככרוכיא

בזו השבוע נתנו ה'ראבינאט' בווארשא היתר על מאשין מצות, ונעשה רעש גדול, כסף מטהר ממזרים? הדבר יצא לאיסור מכ"ק זקננו החידושי הרי"ם זצ"ל והנלוים אליו – הרב מטשעכנאו ז"ל. גם השתקן דודנו ר' יעקב מאיר (בידרמן) עלה על הבימה בשבת קודש העבר בבית המדרש ד'אייזן גאס' (בית מדרשו של מרחן החידושי הרי"מ זי"ע בווארשא) וצווח ככרוכיא על זה.

מכתב מוה"ר רבי יצחק מאיר אלטר הי"ד חתן מרחן האמרי אמת זי"ע,
"שם ושארית" (אשדוד תשע"ב) עמ' רטו

בגדים של פסח

היו לו [למרחן הבית ישראל זי"ע] בגדים מיוחדים לפסח, לרבות

"לאורך שנים רבות לא נהג לצאת במקל". כ"ק רבינו הלב שמחה זי"ע בשריפת חמץ

לא לכתוב בחול המועד, דלא מסמנא מילתא [ואולי כוונתו, כעין דברי המפרשים בחנוכה, דאף שטומאה הותרה בציבור, לא חנכו המנורה בימי החשמונאים בטומאה הותרה בציבור, אף כאן, אף שנדחה (חול המועד לצורך זה), לא כדאי להתחיל בכך].

הג"ר משה שטרנבוך שליט"א,
'תשובות והנהגות' ח"ד (ירושלים תשס"ב) סי' קכ

✧ הבדלה במוצאי פסח על חמץ

איתא ב"מעשה רב" שהגר"א במוצאי פסח היה משתדל לטעום חמץ. וכן נהגו כ"ק אדמו"ר מגור רבי ישראל אלתר זצ"ל, ועוד כמה גדולים ואדמו"רים, שבמוצאי פסח קנו שכר מנכרי ושתוהו. והראה לי כ"ק אדמו"ר מגור זצ"ל דברי התרגום יונתן בפרשת בא (יב, יח) שמפורש כדברי הגר"א זצ"ל, וזה לשונו "עד יומא דעשרים וחד לירחא ברמשא דעשרין ותרין תיכלון חמיע", הרי מפורש שמרומז בתורה לאכול חמץ במוצאי פסח. וכמדומני שכבר העירו זה.

הג"ר משה שטרנבוך שליט"א,
'מועדים וזמנים' ח"ח (ב"ב תשנ"ב) ליקוטי הערות עמ' סט

ההליכות והמנהגים נלקטו מאוצרו של הגה"ח מוה"ר רבי מיכאל אריה ראנד שליט"א, נכד כ"ק מרן רבינו הפני מנחם זי"ע, בספרו הנפלא 'הליכות הרועים'

✧ שרויה לילדים קטנים

חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע תמה על המורים היתר באכילת קטניות לקטנים יותר מאכילת שרויה, כי בוודאי יש להקל יותר בשרויה שהוא חומרא בעלמא ולא בקטניות שהוא איסור חמור שנתקבל מימות הראשונים בחומרא גדולה, וסיפר שבעודו קטן נתנו לו לאכול שרויה ובכלים נפרדים.

'כהלכות הפסח' (אשדוד תשע"א) עמ' קכ

✧ עוגה ממי פירות

במה שהביא שמועה שלא נתבררה שאצל מרן האמרי אמת ז"ל טחנו מצה ועשו עוגה ממי פירות, כפי הידוע לי נהגו בקולא זו בצירוף נוסף, שהיו עושין כן בערב פסח (עי' תוס' פסחים לה, ב ד"ה מי פירות). ושמעתי שמרן הבית ישראל ז"ל היה נוהג כן בתחילה, ואחר כך פסק.

הג"ר אליהו פישר שליט"א,
הסכמה לספר 'כהלכות הפסח' (אשדוד תשע"א) עמ' 33

✧ אכילת 'בצל' בפסח

ביודעם שהשפת אמת מחבב אותו [את מרן הבית ישראל זי"ע], שלחוהו פעם דודיו לברר מפי סבא פירוש מנהג מסוים... מה טעם נהגו אנשי מעשה לאכול בצל בפסח? הסביר לו השפת אמת: חג הפסח נקרא שבת, "ממחרת השבת", ומאותו טעם שאוכלים בצל בשבת קודש – אוכלים גם כן בפסח.

'פאר ישראל' ח"א (ירושלים תשנ"ח) עמ' כט

✧ ספירת העומר בליל יום טוב שני בחו"ל

מנהג גור [אצל רבוה"ק זי"ע בחוץ לארץ] לספור אחר התפילה [ולא אחר ה"סדר"].

'זיגד משה' (ירושלים תשל"ג) עמ' רעח

✧ קדושת חול המועד

לאורך שנים רבות לא נהג רבינו [מרן הלב שמחה זי"ע קודם הנהגתו] לצאת במקל בחולו של מועד.

'אור זרוע לצדיק' (ירושלים תשס"א) ח"ב עמ' קצג-קצה

✧ עשיית 'תנאים' בחול המועד

עשיית "תנאים" בחול המועד ולהתקשר בכך מותר... ובשם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל שמעתי שמותר גם לכתוב התנאים כנהוג... מיהו כ"ק אדמו"ר מגור הפני מנחם זצ"ל הורה

להסב במה שאנו מחוייבים [ולא בכל הסעודה כפי שכתב הרמ"א סי' תעב סעי' ז].

'זיגד משה' (ירושלים תשל"ג) הוספות עמ' רצה

✧ באם אין לו בן בתו שואלתו

שמעתי כי בתך תחי' כבר יכולה לשאול ה"קושיות", הגם שחיפשתי בכל ספרים שיש אתי ולא מצאתי שבמקום שאין בן – בת שואלת, אולי מרוב הפשיטות לא הביאו זה.

מכתב מוהר"ר רבי יצחק מאיר אלטר הי"ד חתן מרן האמרי אמת זי"ע,
'שם ושארי' (אשדוד תשע"ב) עמ' קפז

✧ לשתות את היין הנשפך ב'מכות'

ואני ראיתי לאדוני אבי הפני מנחם זצ"ל שהיה נוהג לשתות מן היין ששפך במכות, על ידי שהחזיר מה ששפך לכוס.

מוה"ר הגאון רבי יצחק דוד אלטר שליט"א,
'הגדה של פסח – הגידה לי' (ב"ב תשע"ח) עמ' קפט

✧ מנהג אכילת ביצה

ברוב השנים נהג אאמו"ר הפני מנחם זצ"ל בליל הסדר לאכול את הביצה קודם נטילת ידים לסעודה (קודם 'רחצה').

[ונראה לי טעם מנהגו, כי בכל ימות השנה עשה 'שהכל' קודם הסעודה, בשתיה או בטעימת מלח, והכא נמי בליל הסדר עשה 'שהכל' על הביצה קודם הסעודה כמנהגו].

מוה"ר הגאון רבי יצחק דוד אלטר שליט"א,
'הגדה של פסח – הגידה לי' (ב"ב תשע"ח) עמ' רמז

✧ פירור המצה

התרתי לחולה וזקן לפרר המצה במדוכה – יותר מלשרות... ושמעתי שכן נהג הרה"ק מקאצק זצ"ל ובעל חידושי הרי"מ זצ"ל.

הג"ר ישראל יצחק יאנובסקי ז"ל מפראגא,
'דברי הגאונים' (פיעטריקוב תרפ"ה) סי' תסא ס"ק מא

✧ כוס חמישי

חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע היה שותה ברוב השנים כוס חמישי. והסדר היה, שאחרי שתיית כוס רביעי לא בירך ברכה אחרונה, והיה אומר מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר (תהלים פרק כג), ולפעמים הוסיף לומר כמה מהפיוטים, ושתה את הכוס שמזגו לכוסו של אליהו, ואחר כך בירך ברכה אחרונה.

'כהלכות הפסח' (אשדוד תשע"א) עמ' שלג-שלד

שטריימל, שלא השתמש בהם כל ימות השנה.

אפילו את קופסאות הצדקה לישיבת שפת אמת ולצדקת רבי מאיר בעל הנס שלא ירדו מעל שולחנו, כמנהג אביו הקדוש, החליף לקראת הפסח.

'פאר ישראל' ח"א (ירושלים תשנ"ח) עמ' רח

✧ זריזות להתחלת הסדר

בליל החג התפלל רבינו [מרן האמרי אמת זי"ע בימי שבתו באוטווצק במלחמת העולם הראשונה] בבית מדרשו של מהרש"ב מאוטובצק זצ"ל, ומשם פנה אחרי התפילה ללכת אל מעונו לערוך את הסדר, וכל החסידים נלווים אליו. ויהי אך יצא מבית המדרש, התחיל הרבי לפסוע בזריזות מופלאה, תוך שהוא לוחש את המילים "וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזו".

הדרך עד לביתו היתה ארוכה למדי, אולם הרבי בזריזותו לא התעייף ופסע כל הזמן במהירות רבה, וכל הקהל מיהר בעקבותיו. אחר פנה מיד לעריכת הסדר, וכל ה'עולם' זכה להשתתף בו.

'ראש גולת אריאל' ח"ב (ירושלים תשנ"ה) עמ' שנב

✧ מיץ ענבים לארבע כוסות

וזכרני כאשר נעשיתי שליח בערב פסח להביא מיץ ענבים מתוק ומיוחד ששלח זקני הרה"ח רבי יהושע הלר הי"ו אל חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע, אמר לי אדמו"ר זי"ע כי בימי חורפו היה מתאמץ לשתות יינות חזקים לארבע כוסות, אלא שכעת אין בכוחו לעשות כן ושותה מיץ ענבים.

'כהלכות הפסח' (אשדוד תשע"א) עמ' קסג הערה לב

✧ הסיבה בשכיבה

מרן האמרי אמת זי"ע היה מיסב בשכיבה, אולם אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע הסיב בכורסה רחבה כשהוא נסמך על שמאלו.

'כהלכות הפסח' (אשדוד תשע"א) עמ' קעט הערה ח'

✧ הסיבה כפי החובה

הגה"ק מוהרא"מ מגור [מרן האמרי אמת זי"ע] אמר, שהיות שכהיום אין הדרך לאכול בהסיבה בכל ימות השנה, אם כן הוא עוד עינוי לאכול כן ולא דרך חירות, כמובן, על כן די

על הכתב והמכתב

אוצרות רוח עצומים מלאים מזן אל זן, צפנו רבותינו הקדושים באגרותיהם. אותם ימים, בהם העט היה כלי התקשורת הנפוץ ביותר, תרמו - מכורח הנסיבות - יכול של עושר רוחני תורני עצום. אם באגרות תורה, או מכתבי חסידות שבהם עסקו וחיו כל ימיהם. וגם באגרות שלומים שעסקו בענייני השעה וצרכי ציבור, שיחת חולין שלהם צופנת בחובה עולמות מלאים של תורה והוראה. במדור זה, נביא בכל פעם מאגרות קודשם, פעמים בקצרה פעמים בארוכה. כי תורה שלימה היא וללמדה אנו צריכים.

רבינו השפת אמת זי"ע

"וודאי שבכל פסח ופסח יוכל כל אדם לקפוץ שלא בהדרגה ולאחוז בהשי"ת"

לכבוד ידידי ידיד נפשי ולבבי
ש"ב המופלג כש"ת מו"ה ישראל יוסף נ"י

יוסף ד' לך חיים וברכה ושלוש וכ"ט. לאחר בקשת מאתי לכתוב לך אגרת שלומים הנני למלאות בקשתך והנני לכתוב לך את אשר יזמין ד' בפי.

ולאשר ל' יום קודם לפסח מחויבים לדרוש בה' הפסח, היינו הילוך הפסח בתוך כל אחד מבני ישראל כמ"ש אדוני אבי זקני ז"ל בזה הלשון, הנה בכל שנה יש השגה מיוחדת ופירוש מיוחד בענין יציאת מצרים. ובפרט עתה שאין לנו למי להפנות להבין הארת יו"ט כראוי, מחויבים בעצמנו לדרוש ולחקור עד שיד אשם מגעת להבין מהות יו"ט וענינו.

וראשית כל דבר אומר לך, כי לאחר חג הקדוש הזה נקרא יו"ט של הפסח והוא ע"ש אשר פסח ד' על בתי בני ישראל ולא יתן המשחית לנגוף כמ"ש בתוה"ק, נראה מזה שזה עיקר ענין היו"ט, שכבר הגיד לנו אא"ז צ"ל שהשם נקרא על פנימיות שבדבר.

ובאמת צריך להבין מה זה ענין הפסח, והנראה אלי פשוט שהפירוש הוא שלאשר בימי הגלות במצרים היו בני ישראל מעורבין בהמצרים ועיקר הגאולה היה לברר הטוב מרע שלא יהיה מעורב. זה הוא ענין הפסח ששכירצה הסט"א לנגוע בהקדושה שבישראל, הקדושה נפסחת באופן שלא היה יכול להתערב, וכמ"ש רש"י שקפץ ודלג מבתי ישראל ע"ש, והוא ענין הנ"ל, ולכך ולא יתן המשחית כו'.

ולזאת וודאי שבכל פסח ופסח יוכל כל אדם לקפוץ שלא בהדרגה ולאחוז בהשי"ת, אין לו מניעה מס"א כלל, ועל שם זה נקרא יו"ט של פסח שהארת היום בעניין פסח כנ"ל...

הק' ארי' לייב

(שפת אמת ליקוטים על פסח)

רבינו החידושי הרי"ם זי"ע

"בחג הקדוש הבע"ל אשר הוא ראשית היות עם ה"

ב"ה, אור ליום ועש"ק ט' ניסן תור"ה לפ"ק

חיים וברכה ושלוש וכ"ט לידידי הרבני מ' יוסיל וטוב והשלוש
לידיד נפשי הרב מו"ה אלעזר נ"י ולכל הידידים שליט"א

הנני להודיעכם משלומי ב"ה ואבקש מכם הגם כי גולה ומטולטל אנכי ע"י רגשת דוברי שקר משנאת חנם על לא חמס בכפי.

נא מאד שלא לצאת לריב עם שום אדם עבורי או לדבר קשות רק למשוך בדברי ואמת ואהבה כי כולנו בני אברהם יצחק ויעקב ולא הוצרכה תורה להזהיר ואהבת לרעך כמוך לא תשנא וכו' על אנשים אחרים ורעים.

בפרט בחג הקדוש הבע"ל אשר הוא ראשית היות עם ה' ומתעורר זכירת חסד נעורים אהבת כליותינו יתן ה' שיתעורר גם בלבנו התחלה זו להיות שפת אמת תכון לעד אשר הוא זמן פדות נפשנו.

ושלא להעביר בהבל וריק ח"ו בימי חגנו ועכ"פ להכניס במעמקי לבנו ידיעה זו ברורה עיקר בריאותנו לעשות רצון יוצרנו ולעבוד בכל לב ונפש ולהשגיח היטב על כל הלאווין והעשין העוברים בכל יום על האדם בכל העסקים ביותר כראוי.

תקבלו חג הקדוש הבע"ל בשמחה וכ"ט.

כחפץ ידידכם דור"ש,

הקטן יצחק מאיר

(ספר 'מאיר עיני הגולה' ח"א. רקע למכתב ראו בהרחבה
בהמשך הגיליון במדור 'שאל נא לימים ראשונים' - פרקים בראי ההיסטוריה)

רבינו האמרי אמת זי"ע

"על ידי קבלת עול מלכות שמים בפסח תחילת השנה חודש האביב נשאר על כל השנה"

ב"ה, ערב פסח תר"ס

אהובי בני האברך המופלג ר' מאיר שיחי

כאשר מממש ובא זמן חרותנו, ושנינו אין לך בן חורין אלא העוסק בתורה, תראה לקבל עליך עול התורה ויראת שמים, ואז ייטב לך כל ימך, כי הכל תלוי בהתחלה, על ידי קבלת עול מלכות שמים בפסח תחילת השנה חודש האביב נשאר על כל השנה, וכן באדם עצמו בתחילת שנותיו טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו, וכמו שנאמר זכור את בוראך בימי בחורותיך.

ומו"ז זצ"ל אמר בשם המדרש לזכור את השי"ת ולדבקה בו בימים אלו שבוחר השי"ת בישראל שאומרים אתה בחרתנו, ואמו"רי הוסיף לבאר סוף הפסוק עד אשר לא יבואו ימי הרעה, והקשה בספר הזוהר דאטו בימי הרעה אין צריך לזכור בהבורא, ופירש אמו"רי עד אשר לא יבואו הוא כפירוש עד אשר דק לעפר, היינו לזכור בהשי"ת ולהדבק בו בכח גדול עד אשר לא יוכל לבוא ימי הרעה.

ותראה להסיר ממך הבגדים הצואים וללבוש מחלצות ומחשבות טובות, ולשמוור מאד את הפה מדברים בטלים כפירוש המפרשים פסח פה סח, פרעה פה רע, ואין מהצורך להאריך כי אם תשמע לדברי שכתבתי לך ד', ואולי הזמן גרמא שתקבל לדברי כמו שכתוב והגדת לבנך וכו'.

אלה דברי אביך הדו"ש ושלוש כלתי, ואברך אתכם בשמחת החג,

אברהם מרדכי אלטר

(ליקוטי יהודה, ח"ג עניני פסח)

רבינו הבית ישראל זי"ע

"הפרט הזה נחשב אצלי לעיקר גדול"

ב"ה, אור ליום ב' ויחי, ווארשא

החיים והשלום וכ"ט לכבוד ידיד נפשי ש"ב האברך המשכיל...

אשוב עוד לראשונה את אשר כתבתי לך כ"כ באריכות מהעניין שמירת העיניים והמוח. תדע כי לדעתי עיקר ענין החסידות (וגם היהדות) תלוי בזה. כעת אשר דאגת פרנסה גדול כ"כ והלבבות והמוחות קטנים, העיקר לאדם לשמור עצמו לבל לעשות הדברים אשר אפשר להיזהר בזה. כי כאשר קשה כ"כ לעסוק בהעשה טוב, נצרך יותר לשמור את הסור מרע.

ולכן הפרט הזה נחשב אצלי לעיקר גדול, ובפרט אצלך הענין הזה פרט שבפרט – כבר דברתי עמך הרבה מענין הקבלה לקבל אדם על עצמו, כי זה נחשב לעיקר גדול, כי אי' בראשונים (אדמה ברבינו יונה ז"ל), כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת, והנה קשה כי מהיכן יכול להיות המעשים מרובים מהחכמה, אם לא למד כ"כ מהיכן ידע לעשות מעשים הרבה, ומתמצים כי כאשר אדם מקבל עליו לעשות אז הקבלה נחשב ג"כ, וזהו הפי' כל שנעשיו מרובין כו'.

א"ד ידידך אוהבך דוש"ט בלונ"ח

ישראל

(הועתק מכתב יד קדשו)

רבינו הלב שמחה זי"ע

"כל ימי חייו על כל השנה נאמר"

ב"ה, מוצש"ק פ' שמיני פה עיה"ק ירושלים תוב"ז

אהובי נכדי יקירי מו"ה נחמי' (מאנדל) שיחי

קבלנו מכתבך מהשבוע שבזמן החדש תלמד בבני ציון מס' פסחים ופ' כל שעה – כי הפ' למען תזכור וגו' כל ימי חייו על כל השנה נאמר, כמו שכתבת "כל שעה", ובמס' פסחים. ויעזרך השי" לשקוד ולהתמיד בלימוד בהצלחה.

ב"ה אתנו החוה"ש, אבל אני טרוד ואין הרבה זמן.

אני חשבתי מה שמביא השפ"א ז"ל שהמעשה בבני ברק יתכן שלא הי' בפסח (זהו דבר חידוש), ואני חשבתי פעם ראי' לזה כי הי' שמה גם ר"א והוא הי' בלוד ואומר שמשבח את העצלנים שאינם יוצאים מפתח בתיהם ברגל ואיך הי' בפסח בבני ברק. אך שואלים לפי השפ"א שהלילה השתנה אזי הם משכו הארת הלילה הזאת, והתלמידים אמרו הגיע זמן ק"ש של שחרית כי לא הבינו מה זה, והבן כי קצרתי.

נהניתי מה שכתבת שאתה מחכה לתשובה מהסבא, וזה נכון מאד. וגדולה תשובה שמגעת וכו' ומכ"ש שמבקשים ברכות וכדו' צריכים להקדים טוהר לב ותשובה.

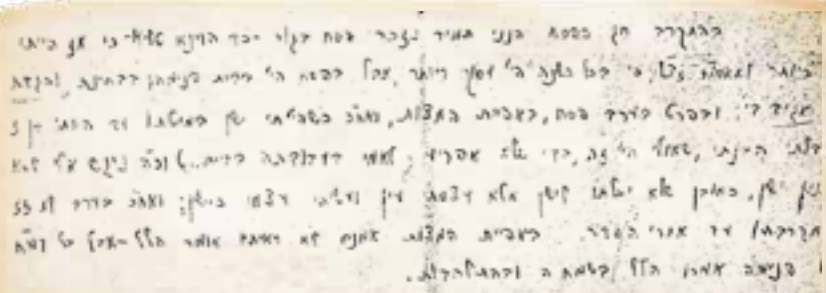
פ"ש אביך היקר שי' וכל אשר אתך. כן לידידינו רבך רמ"י (קמיונקא) שליט"א ע"ב מז"ט - וכל החבורה. אני שולח לך פה עט מאחי האדמו"ר ז"ל, גם הספר שבקשת.

סבך אוהבך דוש"ט ע"ב הטהרה

שמחה בונם

(הועתק מכתב יד קדשו)

"כל רמ"ח אבריו אמרו הלל" צילום כתב יד קודש כ"ק רבינו הפני מנחם זי"ע במכתבו לחתנו מוה"ר הר"ב ליפל שליט"א

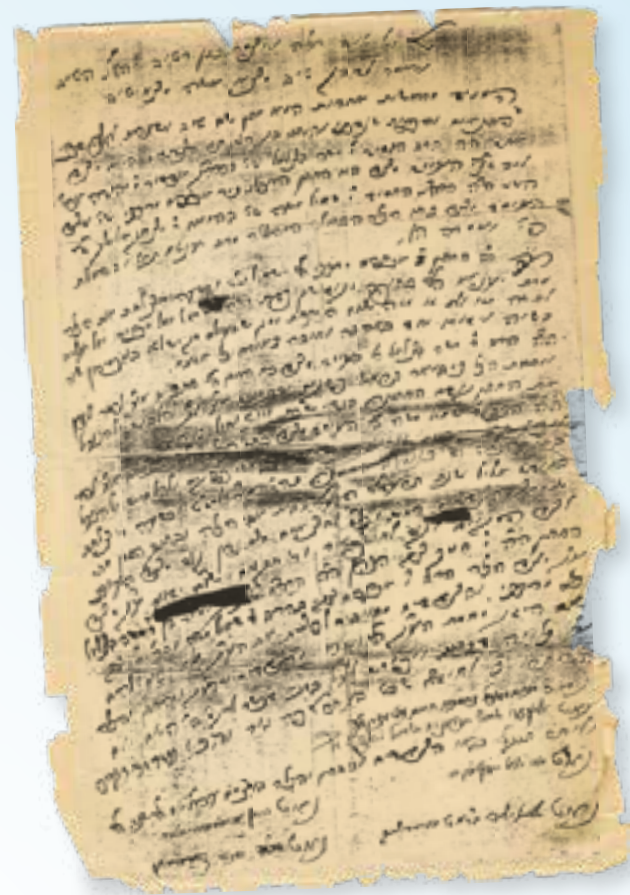

"לחתי יקירי" רבוה"ק הבית ישראל הלב שמחה והפני מנחם זיע"א משתתפים בשמחת החתונה של מוה"ר הר"ב ליפל שליט"א.

דקדוקי סופרים

ה'כתובה' של החסיד שתיקן אזניים לתורה

תגלית

המסמך: התצלום הנדיר שלפנינו הוא שטר הכתובה של מוה"ר רבי אברהם מרדכי (ר' מוטי'ל) אלתר ז"ל וזו מרת יענטא ע"ה, עליו חתומים מלבד החתן והכלה, הוריהם - הרה"ק רבי משה בצלאל זצ"ל הי"ד בנו של רבינו השפת אמת זי"ע, והגה"ק רבי שאול משה מווערשוב זצ"ל הרב מווערשוב.

הכותב: לפי השוואות, כתב היד שלפנינו הוא של הגה"ק רבי חנוך צבי הכהן לוי הרב מבענדין זצ"ל חתן השפת אמת וגיס המחנות רבי משה בצלאל זצ"ל - שכתב את הכתובה.

העדים החותמים: העדים החתומים - לפחות את אחד מהם "מנדל חיים לייזרס" ניתן לזהות כמשמש בחצר הקודש אצל רבינו האמרי אמת זי"ע. את השני לא הצלחנו לזהות.

ערבים קבלנים: ערבים מצד החתן - הגה"ק מבענדין זצ"ל, ומוה"ר הרב יצחק מאיר אלתר בן רמ"ב, אח החתן.

ערבים מצד הכלה - אפשר לזהות, את בנו הגדול של הגה"ק מווערשוב - רבי אברהם צבי אב"ד פראשקא, העד שני בשם צבי ב"ר מרדכי - איננו מזהה.

כל מי שיוכל להחכימו בפרטים נוספים לתועלת הציבור
מוזמן לפנות למערכת במייל
de422144@gmail.com

בורז'יקובסקי ז"ל, מרת רבקה ע"ה שנישאה לרבי נטע ורדיגר ז"ל, והרבנית מרת צפורה תח" אשת כ"ק רבינו הפני מנחם זי"ע. בנם היה מוה"ר רבי אריה אלתר ז"ל שאף הוא כאביו שימש כחבר הנהלת ישיבת שפת אמת.

מוה"ר רבי אברהם מרדכי ז"ל נלב"ע בכ"ח טבת תשל"ח, ומונותו כבוד בבית העלמין 'סנהדריה' שבירושלים.

הש"ת ברחמי המרובים ירחם עליו ותהיה לנו פרנסה והצלחה בכל מעשי ידיו כי לא יאומן כי יסופר הלחץ זה הדחק השורר אצל אחב"ז בארץ פולין, וכל מגמתו לגדל צאצאיו לתורה ומעשים טובים, ומוסרין נפשותיו על זה, בטח יעזור הש"ת ויגן וישועי לכל החוסים בו.

הוא חוגגתו זכו לג' בנות וכן. בנותיהם הן: מרת מרים ע"ה שנישאה לרבי פינחס מנחם (מנדל)

מוה"ר רבי אברהם מרדכי אלתר (ר' מוטי'ל) נישא בוורשה ביום ח"י אדר בשנת תרע"ו לבתו של הגה"ק רבי שאול משה זילברמן זצ"ל, ועלה לארץ ישראל בשנת תרפ"ד, יחד עם משפחת חותנו. אביו הרה"ק רבי משה בצלאל כותב לו בעש"ק נשא תרפ"ד: "הרבה מקנאים אותך בנסיעתך כי הדחיקות פה עצום מאד ה' ירחם". ככל הנראה עלה כמה חודשים קודם לארץ הקודש.

התגוררו בתחילה בתל אביב, ומשם עברו לירושלים. לפרנסתו עסק בהנהלת ישיבת 'שפת אמת' שהוקמה באותם שנים, ולאחר מכן עשרות שנים במכון 'יד הרב הרצוג' בירושלים, כשהוא עמל ויגע בגידסאות הש"ס שהתפרסמו אחר כך בספרי 'דקדוקי סופרים השלם'.

בשנת תרפ"ט, כותב לו אחיו מוה"ר רבי יצחק מאיר, חדב"נ רבינו האמרי אמת זי"ע: "ואתה הלא באת אל המנוחה ואל הנחלה, כדרשת חז"ל - זבחים ק"ט - נחלה זו ירושלים. מנוחה זה בית המקדש. למה לא תבקש עבור אחינו בגולה,

מוה"ר ר' מוטי'ל אלתר ז"ל

ההזמנה שכתב הרה"ק רבי משה בצלאל לנישואי בנו הר"ר מוטי'ל

רבינו הבית ישראל זי"ע עם הר"ר מוטי'ל בחתונת בנו הר"ר אריה ז"ל נראה עוד בצד ימין חתנו רבינו הפני מנחם זי"ע

רבינו הפני מנחם זי"ע

"בהתקרב חג הפסח הנני תמיד נזכר בפסח בגור"

בה"י ירושלים ת"ו, יום ג' פ' צו תשל"א

לחתי יקירי ורב חביבי המופלג כו' אברהם דב שליט"א

אחדשה"ט בחיבה יתירה!

שמחתני מאד במכתבך, שקבלתי זה עתה. אצלנו ב"ה הכל כסדר... אני מקוה, כי גם אצלכם בעזרת השי"ת הכל כשורה.

והנה בענין התחברות וצוותא לת"ח, שמעתי בילדותי ביאור מהח"י הרי"מ על הגמרא, בסיפור הנפלא בפסחים פ"ט: ר"פ ור"ה ברי דר' יהושע עריבו רפתא בהדי הדדי, אדאכל ר"ה חדא אכל ר"פ ארבע כו' אדאכל ר"ה חדא אכל רבינא תמניא, אמר מאה פפי ולא חדא רבינא. ומקשין העולם הא מאה פפי אוכלין ת' ככרות, וחדא רבינא אוכל ח' בלבד.

ואמר ח' הרי"מ זצ"ל, דעריבו רפתא, אוכלין סעודה ביחד, ואז כל אחד נותן חצי, ויוצא שאם ר"ה אכל עם חדא רבינא, ה' עליו לשלם [על] 4½ לחם, כי אם ר"ה 4½ ורבינא 4½ ביחד 9, ואז אכל ר"ה חדא ורבינא תמני. אבל אם ר"ה אכל ביחד עם מאה פפי, לא ה' עולה לו כי אם פחות מ- 4 לחם, על כל לחם שה' ר"ה אוכל, כי אז ה' החשבון כך: 104 לחם אכלו [כולם] ביחד, מאה פפי אכלו ת' לחם וחדא ר"ה לחם א', וביחד 104, והשתתפו בסעודה 101 אנשים ואז עלה הוצאת ר"ה על כל לחם פחות מ- 4, ועדיין יותר זול מחדא רבינא.

והוסיף, כי חלילה מלייחס להני אמוראים צרות עין, אלא שה' להם דרכים שונות בעבודת השי"ת. (ועי' שפ"א, אחד המרבה ואחד הממעיט שיש ב' דרכים אחד הולך בדרך המרבה ואחד הולך בדרך הממעיט - ובלבד (ששניהם) יתכוון לבו). - ובסעודת מריעות של חסידים (כעין חסידישע וויעטשצ'ארי), כל אחד לומד מהשני בעבודת השי"ת. (כמאמר הגמ' (שם) לתקוני זיבחה, וצוותא בעלמא קמ"ל).

המאמר הנ"ל שמעתי בילדותי מפי חבירי ר' בונם ליקווער הי"ד, שה' לריעי ומדריכי ע"פ עצת אאמו"ר זצ"ל הגם שר' בונם הנ"ל ה' קשיש ממני בל' שנים בערך. ומכיון ששמעתי אותו כד הוינא טליא, יכול להיות ששיניתי קצת, אבל תוכנו מסרתי בדיוק.

בהתקרב חג הפסח הנני תמיד נזכר בפסח בגור - כד הוינא טליא - כי אז הייתי מקורב ביותר לאאמו"ר זצ"ל, כי בכל השנה ה' עסוק ביותר, אבל בפסח ה' בבית פנימה, בבחינת "והגדת לבנך", אגיד בל'. ובפרט בערב פסח, באפיית המצות, ואח"כ כשהייתי ישן במיטתו עד היותי בן ז' שנים (כשגדלתי הבנתי, שאולי ה' זה, כדי שלא אפריע לאמי בעבודתה בבית...) וכ"פ ניגש אלי לראות אם אני ישן, כמובן שלא יכלתי לישן אלא עצמתי עין ועשיתי עצמי כישן.

ואח"כ בערב לא זה ידי מקרבתו עד אחרי הסדר. באפיית המצות אמנם לא ראיתיו אומר הלל - אבל כל רמ"ח אבריו פנימה אמרו הלל בשמחה ובהתלהבות.

קיבלתי ד"ש ממך מכבוד אחי הרה"ח ר' בונם שליט"א.

והנני מברך אותך בלו"נ בברכת חג פסח כשר ושמח וכ"ט בידידות נאמנה

מאת המיזל"ח,

פינחס מנחם

(אוצר מכתבים חלק ב' מכתב שכ)

והיו מספרים ביציאת מצרים

חג הפסח בהיכל קדשם של מרנן שרפי מעלה רבותינו הקדושים
לבית גור זי"ע כפי שנשמעו מפי חסידים ואנשי מעשה

רבינו הרבי ר' העניך
מאלכסנדר זי"ע

רבינו החידושי הרי"ם זי"ע

✦ זמן של חשבון נפש

מהחסיד רבי מוטיל מאוסטרובא זצ"ל שמעתי בשם החידושי הרי"ם זי"ע, שבפסח הזמן של חשבון הנפש להתבונן על מה שעשה בכל ימות השנה, והעמיס כן בקרא (דברים טז, ג) "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", שבלייל הסדר שהוא זמן צאתך מארץ מצרים, אז צריך לזכור ולשחזר מה שעשה בכל ימי חיך ולשוב בתשובה אל ה'.

(הגה"ח רמ"י קמיונקא ז"ל)

✦ תוכנית אלוהית

כאשר היו שואלים את הגה"ח רבי לייבל קוטנר זצ"ל "מה נשמע?", היה רגיל להשיב, דבהגדה של פסח ביארו פסוקי הגלות והגאולה שבפרשת כי תבא, ובכולם הביא סמך מן המקראות "ויענונו - כמה שנאמר" וכיוצא בזה, ואמר החידושי הרי"ם זי"ע, דרמז יש בדבר, שכל המתרחש בעולם הזה מחושב ונעשה עם "תוכנית מיוחדת - כמה שנאמר", שאין אדם סובל שום צער בעוה"ז לחנם אלא הכל "כמה שנאמר" ובכתב ה' עליו השכיל, ואז מקבל הכל באהבה, ומוותר משלו ומעביר על מידותיו אף כנגד מי שעושה לו דבר עוולה.

(הגה"ח רבי אפרים מנלה ז"ל)

✦ טיש בערב פסח

שמעתי מאאזצ"ל רבינו הפני מנחם, שבערב פסח היה הרה"ק מאלכסנדר זי"ע עורך 'טיש' קצר לפני חסידיו, ולא אמר דברי תורה בעת עריכת השולחן והזדרז לסיים הסעודה, ורק קודם ברכת המזון היה מספר מדי שנה בשנה את הסיפור דלהלן:

היה עם-הארץ בכפר נידח שלא ידע מתי יחולו הימים טובים, פעם שמע שביום פלוני יהיה יו"ט, אולם לא ידע אם חג הפסח ממשמש ובא או שמא חג השבועות, והרי אם זה פסח עליו לשרוף החמץ, ואילו אם זה שבועות עליו לאפות עוגות גבינה, בסוף החליט שבוודאי שבועות היום, והתחיל לאפות עוגות גבינה, לפתע עבר שם ערל אחד ואמר לו: "די יודען אין שטאט פאברענען די חמץ [-בעיר הגדולה עומדים אחיך היהודים ושורפים את החמץ] ואתה אופה כאן עוגות?!", וכך הוריד הרבי ר' העניך את המפה עם החמץ, והתחיל לברך ברכת המזון. ובסוד קדושים מי יעמוד.

(מוהר"ר הגרי"מ אלתר)

✦ לכלותינו - לחלותינו

שמעתי מאאזצ"ל, שהרבי ר' העניך היה אומר על הפיסקא 'והיא שעמדה', דיש להבין מה שאומרים "שלא אחד בלבד עמד עלינו

"זענך מסביבים אותם כחומה". תמונה בלתי ידועה של כ"ק רבינו הלב שמחה זי"ע משוחח בד"ת במקלות חסידים המטים אוזנם כאפרכסת

לכלותינו", ואיך נכנס 'חלות' באמצע ההגדה של פסח, איהו מוטיב לה ואיהו מפרק לה, כי "הקב"ה מצילנו מידם - דער באשעפער מאכט פון דעם מצות".

וביאר הגה"ח רבי נתן לוברט זצ"ל, ש'עומדים עלינו' זה היצר הרע שרוצה לכלותינו-לחלותינו לעשות אותנו חמץ שמביא את האדם לידי כליה, ואם עושים תשובה מאהבה נהפך הכול למצוות.

(מוהר"ר הגרי"מ אלתר)

רבינו השפת אמת זי"ע

✦ "סע לפיאסצנה"

אצל החידושי הרי"ם זי"ע והרבי ר' העניך זי"ע נהגו החסידים לשהות בצל קודשם בחג הפסח, אך השפת אמת זי"ע לא הווה ניחא ליה בהא, ולכן שילח את החסידים מפניו שלא יהיו אצלו בפסח, שנה אחת הגיע חסיד אחד ממש לפני פסח, והרבי אמר לו שיחזור לביתו, נענה החסיד שכבר אין הזמן גרמא לחזור מגור לווארשא, כי עוד מעט מתקדש החג, ובזה חשב שיתן לו הרבי להישאר. אך השפ"א השיב לו בקצרה "נו, סע לפיאסצנה...", שהיתה בין גור לווארשא,

ולשם יספיק להגיע לפני החג.

(מוהר"ר הגרי"מ אלתר)

✦ כיוון שהגיד

רבינו האמרי אמת זצ"ל היה אומר בשם אביו רבינו השפת אמת זצ"ל "חד גדיא - כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", ונמצא בכתבי רבינו הבית ישראל זצ"ל שאינו ידוע כוונת קדשו.

[וי"ל דהנה הגיד הסטייפלר זצ"ל לגיסו החזו"א זצ"ל מה שראה בספר מפולין, שהחילוק בין אמירה להגדה היא, שאמירה היא על דבר ישן והגדה בחדש, וכן אומרים באידיש "הגדה - אויסזאגען", דהיינו משהו שהלה לא ידע מקודם לכן, ולא הסכים עמו החזו"א.

אמנם אם כנים הדברים, י"ל בזה הטעם, שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, דכיון שכבר הגיד עדותו שוב אין שומעים למה שאומר עתה, שאין זה דבר חדש, ואין שומעים אותו עוד, וזה ענין "והגדת" שכל שנה יאמר סיפור יציאת מצרים מחדש, וכמו שאמר החידושי הרי"ם, שבכל שנה יש יצי"מ מחדש, וחייב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים בגאולה חדשה, ומהאי טעמא סידר בעל ההגדה לומר "חייב אדם לראות את עצמו" וסמוך ליה "לפיכך אנחנו חייבים וכו'

תמונה נדירה של כ"ק רבינו הפני מנחם זי"ע במקהלות עם קודש בשיבת חסידים בבית המדרש רלב"ח

כשהיה רבינו האמרי אמת באיטליה היו רבותינו הבית ישראל והלב שמחה מסובים על שולחנו בליל הסדר, וסיפר אאזצ"ל שאז שמע לראשונה את הבית ישראל והלב שמחה שואלים את הד' קושיות, כי בפולין היה רבינו הבית ישראל בליל הסדר בוווארשא, ואף רבינו הלב שמחה היה בלודז' אצל חותנו הרה"ק ר' נחמיה'לה זצ"ל הי"ד.

(מוהר"ר הגרי"מ אלתר)

אכילת מצה בעבודה גדולה

שמעתי מחסידים שזכו להיות אצל רבינו האמרי אמת זצ"ל בליל הסדר, שראו עליו עבודה גדולה בעת אכילת מצה, בין בגשמיות שהיה לועס את כל המצה ובולע אותה ביחד, בין ברוחניות שהיה ניכר עליו סימני התלהבות בעת קיום המצוה.

כיוצא בזה שמעתי מעדי ראייה, שהיה אפשר לראות עליו עבודה גדולה בעת אפיית מצות, ואולי היינו דכתיב במצות מצה (שמות יג, ה-ו) "ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה, שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג לה", הרי שהתורה קראה "עבודה".

(הגה"ח רבי אפרים מנלה ז"ל)

בחורים יוכלו לנסוע לפסח. בשנת תרצ"ט ביקש ידידי רבי שמעלקא ליפשיץ ז"ל להיות ב'סדר' אצל הרבי אך שמו לא עלה בהגולה מחמת היותו בחור צעיר, ולכן נסע לשבת הגדול כדי להיות אז עכ"פ בשבת בצל הקודש. באותה שנה הכריזו בביהמ"ד שכל הבחורים שהגיעו לפסח יכנסו שוב אל הרבי כדי לקבל את אישורו להישאר, וכאשר נכנסו הבחורים המבוגרים הורה להם לחזור לביתם ואילו לרבי שמעלקא אמר שיכול להישאר.

שנה אחת זכה אחי ז"ל להשתתף, וסיפר לי, שכל אחד מבני ונכדי הרבי, מקטן ועד גדול, שאל "מה נשתנה", ולאחד מהם שאמר "הלילה הזה כולו מרור" תיקן ואמר "הלילה הזה מרור".

(הגה"ח רבי אפרים מנלה ז"ל)

בגלות איטליה

שמעתי מאאזצ"ל רבינו הפני מנחם זי"ע, שכאשר הגיע רבינו האמרי אמת לטריעסט שבאיטליה לפני פסח ת"ש בדרכו לארץ הקודש לחוף מבטחים, חששו שמא לא יתנו האנגלים להכניסם לארץ ישראל, לכך עלתה הצעה לנסוע ארה"ב, אך האמרי אמת הגיב: "א פרישע גלות אנהייבען?!" (- להתחיל גלות חדשה?).

ההשתוות, אך העידו חסידים, שבעת שאיבת מים שלנו היו יכולים להבחין באותות התרגשות של שמחה.

(הגה"ח רמ"י קמיונקא ז"ל)

עצור במילין מי יוכל

לאחר הסתלקות רבינו השפת אמת זצ"ל לא הסכים בנו רבינו האמרי אמת זצ"ל למלא תיקף את מקומו, ובתקופה הראשונה עדיין הגיע להתפלל כרגיל בביהמ"ד וחזר לביתו עם התפילין תחת אצילי ידיו כאחד האדם, ובשבת ערך את הסעודות בביתו והיה קורא את מקורביו להשתתף ב'טיש' אולם לא דיבר מאומה, ולאחר זמן מה היו פרחי חסידים מחכים למטה מחוץ לביתו כדי שיוכלו להשתתף בסעודתו, עד שפעם אחת יצא הרבי ואמר "אפשר איז שוין געניג?!" (-אולי כבר די?), ואז נכנסו לביתו בסעודת שב"ק ואעפ"כ לא אמר 'תורה'.

רק בחג הפסח אמר "עצור במילין לא אוכל" ואז התחיל לדבר ולדרוש לפני העם. כל זה שמעתי מהחסיד רבי לייבוש וויטלזאהן ז"ל שהיה נוכח בשעת מעשה.

(הגה"ח רבי אפרים מנלה ז"ל)

הסדר אצל הרבי

אצל רבינו האמרי אמת זי"ע היו צריכים לבקש אישור להשתתף בליל הסדר, בדרך כלל הרשה להשתתף בליל הסדר רק פעם אחת. האמרי אמת הקפיד מאד שלא לגרום שום נדנדו של צער ועגמת נפש לזולת ח"ו, ולכן כשאחד ביקש להישאר לחג הפסח בגור היה שואל ומברר אם בני הבית או ההורים מסכימים לזה, ורק אז היה נותן אישור לפעמים להישאר.

ושמעתי מידידי הג"ר ברוך ראשגולד הי"ו, שאביו הרה"ח ר' משה יצחק ראשגולד ז"ל רצה בבחרותו להיות בליל הסדר, אך אביו ניסה להניאו, והחליטו שישאלו את רבינו האמרי אמת, כשהרצה האב לפני הרבי שבנו רוצה להיות ב'טיש', ובטרם סיים לומר שאין לו חשק לכך, נענה תיקף האמרי אמת ואמר "אויב די קענסט באשטיין פארוואס נישט...". אך בדרך כלל אמר רבינו האמרי אמת למבקשים, שאם האב מרשה יכולים להיות.

(מוהר"ר הגרי"מ אלתר)

לא 'כולו' מרור

בפולין השתתפו בחורים ב'טיש' בליל הסדר אצל רבינו האמרי אמת זצ"ל, אך היו צריכים לקבל רשות תחילה כדי שיוכלו להשתתף, והיו עושים הגרלות ב'שטיבלאך' איזה

ונאמר לפניו שירה חדשה", דכיון שרואה את עצמו מחדש כיוצא ממצרים ע"כ אומר "שירה חדשה" על גאולה שאינה כשל שנה שעברה, ואולי לזה נתכוון השפ"א, שאין אומרים הסיפור של שנה שעברה, אלא "חד גדיא - כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", עם סיפור חדש, דזבין אבינו שבשמים את השה פזורה ישראל].

(מוהר"ר הגרי"ד אלתר)

אינו חוזר ומגיד

בשנת תשי"ג זכיתי להשתתף בעת עריכת הסדר של רבינו הבית ישראל זי"ע, ובסיום הסדר כשפחד ורעדה אחזו בכל המשתתפים אמר לרמז במובא בשם רבינו השפת אמת זי"ע, ד"גדיא" הוא מלשון הגדה, וחייב האדם לזכור שכבר הגיד ונשבע טרם ירדה נשמתו לעולם הזה שיהא צדיק ולא רשע (גדה ל:), וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (כתובות יח:), והעצה לקבל על עצמו בקבלה גמורה להטיב דרכו מהיום והלאה, ובהגדה אחת בשלימות יזכה לשוב אל כור מחצבתו.

(הגה"ח רמ"י קמיונקא ז"ל)

שלא ללכלך המלבושים

מסופר שגדולי החסידים שלחו את רבינו האמרי אמת זי"ע בילדותו שיכנס אל אביו רבינו השפת אמת זי"ע וישאל את פיו מדוע לובשים 'קייטל' בליל פסח, והשיב לו השפת אמת בפשטות "הרי לכבוד החג קונים 'קפוטה' חדשה, וכדי מ'זאל נישט איינראכטען (שלא תתלכלך) לובשים עליה בגד אחר".

משמסר הילד את תשובת הרבי לחסידים אמרו וביארו שאין זו תשובה בדרך צחות והלצה, אלא שבפסח זוכה כל איש מישראל לבגדים חדשים, כי מסירים מעליו בגדיו הצואים והמלוכלכים מן החטאים, ועל זה מרמזים לאדם שלא ישוב לכסלה ככלב השב על קיאו, אלא יזהר ויקפיד מלהתלכלך ולפגום שוב במלבושיו, וממילא ישארו בגדיו לבנים בכל עת.

(הגה"ח רמ"י קמיונקא ז"ל)

רבינו האמרי אמת זי"ע

מים שלנו בשמחה

בדרך כלל לא היו רואים בשום השתנות והתלהבות על פני רבינו האמרי אמת זי"ע כלפי חוץ, כי היה מופלג במדת

"ושאבתם מים". רבינו הפני מנחם זי"ע בלוויית חסידים בדרכו לשאיבת מים שלנו במוצא

שאלה ללא תשובה

סיפר אאזצ"ל רבינו הפני מנחם זי"ע שבשנה הראשונה של הנהגת רבינו האמרי אמת שאל בליל הסדר את רבינו הלב שמחה שהיה אז ילד כבן שבע: מדוע אוכלים ביצה בליל הסדר, ולא השיב, ואמר לי אאזצ"ל שכנראה יש עניין לשאול בן שאלה שלא ישיב עליה. (ויש לציין שבשנה הראשונה להנהגתו בשנת תשנ"ג, שאל אאזצ"ל את אחד הנכדים (הרא"מ בן רבינו ראש הישיבה שליט"א) גם כן שאלה זו, אשר ג"כ לא ידע להשיב).

(מוהר"ר הגרי"מ אלתר)

רבינו הבית ישראל זי"ע

ברית בערב פסח

לרבינו אאזצ"ל הפני מנחם זי"ע נולד בחודש אדר שנת תשי"ד הילד משה בצלאל ז"ל (שהיה בעל יסורים גדול ונפטר ל"ע בשושן פורים תש"כ), וביום י"ג ניסן אישרו הרופאים שאפשר לעשות לו ברית מילה, והיו צדדים בזה אבל הפני מנחם רצה לעשות הברית כבר בו ביום, ונכנס לרבינו הבית ישראל זי"ע ושטח לפניו את הדברים כהווייתן, ושאלו מדוע רוצה כ"כ לעשות הברית מיד, השיבו הפני מנחם שהרי מילת בניו מעכבין מלאכול בקרבן פסח (פסחים צו.), ואם יבא משיח רוצה לאכול מן הקרבן, נהנה רבינו הבית ישראל ושאלו "דו מיינסט ערנסט?!", (- הנך מתכוון ברצינות?), משהשיב בחיוב

ציווה שיעשו הברית על אחריותו ולא ייצא מזה שום נזק.

סעודת הברית נערכה בישיבת 'שפת אמת', ורבינו הבית ישראל השתתף בסעודת מצוה, ובין השאר אמר אז לפרש מה שאומרים (בברכת המזון שמוסיפים 'הרחמן') 'וביום השמיני והלאה ירצה דמו', דקאי על דמו של בעל הברית, כי האדם נימול בהיותו תינוק כשאין בו דעת ואינו יכול לעכב, אבל כשהוא מל את בנו הרי הוא מגלה דעתו דניחא ליה בהא, ולכן כשהוא מל את בנו "ירצה דמו" של האב על המילה שלו. והוסיף אאזצ"ל על זה (יתכן משם ה'בית ישראל'), דמה יעשה מי שאין לו בנים, כיצד יגלה דעתו דניחא ליה במצות מילה, "אז מ'היט זעך אפ איז אויך אזוי", (אם נשמרים בקדושה, גם הוא כן).

(מוהר"ר הגרי"מ אלתר)

קיסל כנגד הזחת הדעת

המנהג ללבוש 'קיסל' בליל הסדר, מפני שבילילה זו מרבים להתנהג בדרך חירות, ועל כן מזכירים את יום המיתה כדי שלא תזוח דעתו. זכורני בשנת תשי"ג כשזכיתי להיות בין אוכלי שלחנו של הבית ישראל זי"ע הוריד את ה'קיסל' אחר עריכת הסדר ואמר באנחה: "יבוא יום שילבשו את ה'קיסל' ואז לא יסורו אותו עוד ממנו...".

(הגה"ח רמ"י קמיונקא ז"ל)

להיזהר שלא לקלקל

זכיתי להיות נוכח בעת שרבינו הבית ישראל זי"ע הגיע להשתתף באפיית המצות (נוהג היה לסייע כמעט בכל

עבודות ההכנה, נתינת מים לתוך הקמח וגלגול העיסה, ועוד) כשהסתובב ועבר בין העובדים היה ממלמל לעצמו "נאר נישט קאליע מאכען" (-רק שלא לקלקל) ודבריו היו מטילים פחד ואימה על הנוכחים.

כי מי שהיה לב חכם הבין שאין כוונתו רק להזהיר על המצות שלא יחמיץ, אלא על עבודה שבלב, שצריך להיזהר במעשיו שלא יחטא ויקלקל. ואכן באותו מעמד כאשר צעק מאן דהוא "פירורין ליהוי הפקר" הגיב הרבי בחיוך: "אך אצל האדם יראה ויזהר שלא יהא הפקר...".

(הגה"ח רמ"י קמיונקא ז"ל)

רבינו הלב שמחה זי"ע

מצה בחמימות

זכיתי להיות במעמד אפיית המצות עם רבינו הלב שמחה זי"ע, היה זה כאשר הבחין בי כשעמדתי ליד התנור, אמר והצביע עלי "נו, א מצה אין אויבען אריין" (- מצה לתוך התנור), ופשיטא שהוא התכוון להטיף לי דברי מוסר בחכמה, שמחובתי להיות כמצה ללא חמץ, ואז יתעורר ניצוץ ואור הקדושה.

(הגה"ח רמ"י קמיונקא ז"ל)

בנך - מחר

ביום א' דחזה"מ פסח שנת תשל"ז הגעתי ראשונה 'נסיעה' לרבינו הלב שמחה, כי ביום הראשון הייתי בתל-אביב אצל חמי ז"ל, והי כאשר נכנסתי אליו אמר לי בשנינות: "והיה כי ישאלך בנך - מחר", שמחר באים ושואלים!?

(מוהר"ר הגרי"מ אלתר)

לא בליל הסדר

רבינו הלב שמחה זי"ע הראני פעם דברי השפת אמת (לפסח שנת תר"מ ד"ה כל), וזה לשונו "ואינו רחוק לומר, כי מעשה בבני ברק היה בלילה אחרת שהיו מספרין אותה הלילה ביציאת מצרים עד אור הבוקר, דאל"ה קשה פשיטא. והיה אפשר עוד לומר, כי היה קודם אכילת מצה ומרור שהיו שוכחין לאכול ע"י הסיפור, בשגם עוסק במצוה פטור מן המצוה (ברכות יא. ועוד), בפרט שבמצה פליגי אי בזה"ז דאורייתא (פסחים קכ.) וסיפור יצ"מ לכ"ע דאורייתא" (ע"י ברכות כא.).

והוסיף הלב שמחה ואמר, שלפי דבריו מתורץ הא דרבי אליעזר סיפר ביציאת מצרים בבני ברק, הלא הוא עצמו היה גר בלוד (ע"י ר"ה יח: סוכה כז:), ורבי אליעזר היה אומר (סוכה שם) "משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל", ואיך א"כ יצא רבי אליעזר והיה בבני ברק בליל פסח שלא כשיטתו, אך אם נאמר שמעשה זו היתה בשאר ימות השנה אתי שפיר.

(הגה"ח רמ"י קמיונקא ז"ל)

רבינו הפני מנחם זי"ע

חכם בפניו

בשנה הראשונה שקיבל אאזצ"ל רבינו הפני מנחם זי"ע את ההנהגה הסתפקנו אם לעשות הסיבה לפניו, לכן שאלתי אותו אם עשו הסיבה אצל האמרי אמת זצ"ל, וענה לי בשלילה, אך מיד הוסיף, שהוא עצמו מוותר ויכולים להסב בפניו.

(מוהר"ר הגרי"ד אלתר)

עניין נטילת האפיקומן

בילדותי היו גונבים את האפיקומן אצל אאזצ"ל רבינו הפני מנחם זי"ע, ואאז"ל אף היה מראה היכן הניחו כדי שידעו מאיפה ליטלו. וביאר אאז"ל הטעם שגונבים, כי יעקב ברח וגנב את לב לבן בליל הסדר, וכמו שאומרים בפיוט בסוף ההגדה "הפחדת ארמי באמש לילה", וכן יעקב גנב את הברכות בלילה זה.

(מוהר"ר הגרי"מ אלתר)

בשמים בשבת חול המועד

אאז"ל נהג בהבדלה של שבת חוה"מ פסח שלא אמר "הנה א-ל ישועתי" ופתח בברכת בפה"ג, וכן לא בירך על הבשמים משום חשש חמץ, אבל בשבת חוה"מ סוכות אמר פסוקים אלו משום שנאמר בו "ושאבתם מים בששון" ששייך לסוכות, ולא בירך על הבשמים. וכן שמעתי מידידי רבי אברהם נחום לב הי"ו ששימש את הבית ישראל זי"ע, שלא היה מברך על הבשמים גם בשבת חוה"מ סוכות.

(מוהר"ר הגרי"מ אלתר)

על נקודות עיקריות בחינוך
הילדים בזמן הזה, דוגמא אישית
של האב לבנו גם אם זה לא לשם
שמים, למה אסור להרביץ לילד,
ואיך מכניסים בילדים אהבה
למצוות וחינוך ל'עשה טוב' ❁
מתוך יום עיון חינוכי שנערך
ע"י מוסדות באיאן לצוותות
המחנכים, כ"ו ניסן תשע"ה

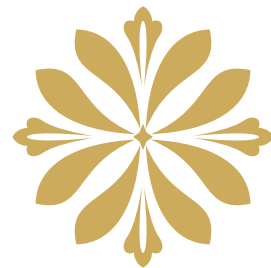

האישית שלהם, לא לפי תבנית. מדוע הם משלמים יותר
כדי לעשות כן? מה לא רע במידות של התבנית הקבועה?
ובכן, הדבר ברור: כאשר תופרים לפי המידה האישית ממש,
החליפה עומדת עליו יותר טוב.

עכשיו תנו דעתכם: אם כך בחליפה לגוף - מה לגבי בגד
לנפש? ואכן, בחינוך של ילד, תשובות אוטומטיות הן
רק מכון כללי, אבל בשום אופן לא סוף פסוק. ילדים
הם לא עוגיות שעושים אותם בתבנית, שכולם אותו דבר
ושלאמירה כוללנית ומכלילה בהכרח יש תוקף לגבי כל ילד.
לכל ילד יש את הנפש שלו, וכדי לתת עבורו את המענה
שלו - צריכים להכיר אותו. לכן, תשובה טובה בנוגע לחינוך
של ילד - צריך לקבל מאיש חינוך שמכיר את הילד, או
לחילופין מאדם גדול שמשמים נותנים לו תשובה בפיו.

לכן, מראש אפוא הנני אומר, בנוגע לנקודות שהעלו בפניי,
שאנו יכולים רק לדבר עניינים כלליים, מה רצו ודרשו
רבותינו, ומאשר שמענו רעיונות ומחשבות על חינוך, וכל
אחד ייקח מזה מה שהוא רואה שמתאים לו ככלי שיוכל
ליישם בעבודתו הקדושה והחשובה בחינוך הילדים.

כשהגיעו אליי בשליחות
כ"ק מרן האדמו"ר מבאיאן
שליט"א בבקשה לשאת
דברים בענייני חינוך בפני
קהל המחנכים, חשבתי
שכדאי להתמקד בנושאים
המסוימים שרלוונטיים
ונוגעים לקהל המחנכים, מהנכון יותר שיציגו את השאלות
והנקודות הבערות ואז אוכל להתמקד בהם. ובאמת שלחו
לי כמה וכמה שאלות ונדבר מעניינם.

אומנם לא לכל שאלה יש תשובה. משל למה הדבר דומה?
לאדם שצריך לרכוש חליפה חדשה. יכול הוא להיכנס
לאחת מחנויות ההלבשה ולרכוש לעצמו חליפה. ישנן
מידות קבועות, ולכל אחד ישנה את המידה שלו - מי ברמת
התאמה מדויקת יותר ומי ברמת התאמה פחות מדויקת -
למרות זאת, ישנם כאלו, למשל חתנים שלקראת החתונה,
ובפרט כשהמדובר במחותן שיכול להרשות לעצמו לשלם,
שהולכים לחייט ותופרים לעצמם את החליפה לפי המידה

וכאן הבן שואל, דורש ומבקש

משא מאלף עשיר תושיה ומבע, עם מבט בהיר ומיוחד,
מאת רבינו ראש הישיבה שליט"א

חינוך - מצווה שבגופו

בטרם אתייחס לנקודות שעלו בשאלות, אבקש לומר מספר דברים כלליים.

רבי צדוק הכהן מלובלין מבקש לומר חידוש גדול בספרו 'אוצר המלך' (בתחילת הלכות תלמוד תורה): המצווה של אבא ללמוד עם בנו: "ולמדתם אותם את בניכם", אומר רבי צדוק, היא מצווה שבגופו וממילא אי אפשר לעשות שליח לזה. ומה שאנו שולחים את הילדים למלמדים, זה רק "כשהאב אינו יכול ללמדו". הש"ך (חו"מ סימן שפב סק"ד) כותב שאב שיכול למול מחויב למול את בנו ואסור לו לעשות שליח – ואין טעם הדבר מצד מצוה בו יותר מבשלוחו, אלא מפני שהוא פשוט מבטל את המצוה: מאחר שזו מצווה שבגופו שאב צריך למול את בנו, הנה אם הוא יכול לעשות זאת החיוב מוטל עליו בדיוק כמו הנחת תפילין שאי אפשר לעשות שליח להנחת תפילין או לנטילת לולב והיצא בזה.

אומר רבי צדוק: אותו הדבר הוא לגבי חינוך הילדים – מה ששולחים למלמדים לחנכם בדרך המצוות וללמדם תורה הוא מפני שאין היכולת לעשות זאת לבד. אומנם רבי צדוק אינו מבאר מה משמעות המשפט "שאנו לא יכולים לעשות זאת לבד": "יתכן שזה קשור לכך שכדי לחנך – צריך לדעת להיות מחנך, ולא כולם יודעים. מעבר לכך, יש גם מניעות ועיכובים אחרים: בגלל הפרנסה, בגלל תנאי החיים וכיו"ב, שלא כל אחד יכול להרשות לעצמו להניח הכול בצד ולחנך וללמד את הילדים בכל יום כראוי.

אחרונים אחרים חולקים עליו. כשאבא זצוק"ל היה ילד והתחיל לדבר, סבי האמרי אמות', כתב לגיסו רבי יצחק דוד בידרמן: "כאשר שמעתי שבני הילד פ. מ. התחיל לדבר איזה תיבות, הנני עושה אותך שליח ללמדו תורה ציווה". מינה שליח. מהאחרונים גם כן משמע בפשטות שממנים שליח לחינוך לכתחילה.

כאמור, רבי צדוק רוצה לומר שזו מצווה שבגופו. וחשבתו שמבחינה מסוימת, הנה גם לדעת הסבא והאחרונים שסוברים זו שיש "שליחות" בדין חינוך – יש בחינוך גם משמעות של "מצווה שבגופו", ואסביר:

מסופר שה'דברי חיים' מצאנו ראה פעם את בנו, השינאווער רב לומד עם בנו – דהיינו שהוא השתדל ללמדו בעצמו וכמה שאפשר שלא אחרים ילמדוהו. אמר על כך הדברי חיים: נכון הדבר ש"מצווה בו יותר מבשלוחו", אבל היות שהיצר הרע מניח את עצמו על חינוך הבנים ומתלבש בכוחותיו להפריע בזה, לא

"לכל ילד יש את הנפש שלו". רבינו ראש הישיבה שליט"א בשיחה לאבות ובנים מלונג איילנד - וודמיר ניו יורק, בבית ידידנו הנה"ח ר' מאיר מלינק הי"ו

כדאי להדר כל כך במצווה "בו יותר מבשלוחו", ומוטב לשלוח למחנכים שישקיעו מרצם וכוחות נפשם לחנך את הילד.

מסיפור זה, דבר ראשון, לומדים שגם ה'דברי חיים' סבר שאפשר לעשות שליחות על זה ושזה לא מצווה שבגופו. אבל מעבר לכך, ניתן ללמוד מהסיפור עוד דבר חשוב: בזמננו שהמציאות השתנתה ויש ליצר הרע 'דברים אחרים' שהוא נתקע בהם בכוחותיו להפריע, ובפרט שבכל מקרה הרי שולחים כסדר לתלמודי תורה, ולכן בזמננו לא יהיה זה חסרון כלל אם אבא ילמד בעצמו עם הבן...

אחד היסודות בחינוך הוא שאבא צריך לתת דוגמא אישית: ילד מחקה את אביו. יש אימרה חסידית שאומרת ששניים הם המכירים את האדם לאמתו: הקב"ה ובני הבית. שכן בין כתלי ביתו אדם מרשה לעצמו "להוריד את החלאט"ל", כמו שאומרים, להתנהג יותר משוחרר ויותר אותנטי, ואז נפתח חרך לראות גם את ה'תוך'. והיות שגם הילדים מסתובבים בבית, ממילא גם להם יש קצת היכרות עם ה'תוך' של האבא. מובן אפוא, כי דוגמא אישית היא נקודה חשובה ביותר.

ומבחינה זו נמצא כי יש צד בחינוך שהוא "מצווה שבגופו", שאי אפשר לעשותו על ידי שליח: מה שהאבא נוהג בגופו בביתו, לנוכח ילדיו. את זה הבן קולט בדרך ממילא, ואת זה הוא מחקה מבלי משים. ובין אם נלמד כמו רבי צדוק הכהן שחינוך היא מצווה שבגופו לאפוקי שליח, ובין אם נלמד כמו האחרונים האחרים שאפשר למנות בשביל קיומה שליח – כך או כך הדבר ברור: איך שהאבא מתנהג בגופו – זה היסוד הראשון והדרך הראשונה בחינוך. ועל ידי הנהגת גופו עצמו כדבעי, הוא מקיים גם מצוות חינוך.

והגם שכתוב בספרים שלגבי הנהגתו מול ילדיו מותר לאדם לרמות, דהיינו להראות לילדו חיזיון כאילו הוא – האבא – נמצא מדריגה יותר גבוהה מזו שהוא מצוי בה בפועל, וזאת במטרה כדי לחנך אותו; אבל יש לזכור שזו הנהגה שיש בה גם סכנה מסוימת וצריך להיזהר בזה, מפני שילדים הם חכמים ובעלי חושים מפותחים ביותר ובנקל יכולים לזהות את הרמאות ועלולה להיות לכך השפעה שלילית.

הנה כי כן, הצורה הטובה של החינוך – שהאבא באמת יאחז בדרגה שהוא מבקש להראות ולהנחיל לבנו.

יש כאלה שאולי אומרים לעצמם: 'אני כשלעצמי אנהג כאשר ברצוני, אפעל בהתאם למה שמושך אותי – אבל ילדיי – בהם אשקיע שיגדלו להיות טובים על פי הספר'. ולמה שלא יחפוץ ככה? ילדים טובים זה טוב, גם יוצר 'רושם טוב' בקהילה, וכשיגיע הזמן הם יקבלו 'שידוכים טובים'...

אבל זה דבר מסוכן מאוד, גם לפי החשבון השטחי הזה: כי אם האבא הולך בדרך הזאת, מה ימנע מהילד לומר לאביו על פי דרכו: אבא, אני גם רוצה לעשות מה שבא לי – אבל ילדיי שלי, הנכדים שלך, הם יהיו טובים ויעשו לך נחת... ממילא, קודם כל, אדם צריך להחזיק בעצמו בלהיות טוב, ולעבוד את ה', להיות ירא שמים. מצווה שבגופו.

דוגמא אישית לחיקוי

על פי כל זה נמצא, שהמענה לכל השאלות ששואלים – בסגנונות ובניסוחים שונים אבל התורף שלהם הוא אחד:

ילדים הם לא עוגיות שאופים אותם בתבנית, שכולם אותו דבר ושלאמירה כוללנית ומכלילה בהכרח יש תוקף לגבי כל ילד. לכל ילד יש את הנפש שלו

יש כאלה שאומרים לעצמם: 'אני אנהג כאשר ברצוני, אפעל בהתאם למה שמושך אותי – אבל אשקיע בילדיי שיגדלו להיות טובים על פי הספר'. זה דבר מסוכן מאוד

איך להכניס יראת שמים בילד? איך להכניס את החשיבות של תפילה בילד? – התשובה לכך היא השאלה: איך אתה מכניס זאת בעצמך?!

יש 'דבר צחות' ידוע שאומר את הדבר הבא: נולד לפלוני ילד, והוא בא לרב שלו לשאול ממתי צריך להתחיל לעסוק בחינוך הילד. ענה לו הרב: כעת אתה בא לשאול? לפני עשרים שנה היית צריך להתחיל... מובן שיש בהלצה זו איזו נקודה של אמת, אבל ביחד עם זאת חשוב לדעת שגם אם זה לא קרה לפני עשרים שנה, בהחלט ניתן להתחיל גם כעת.

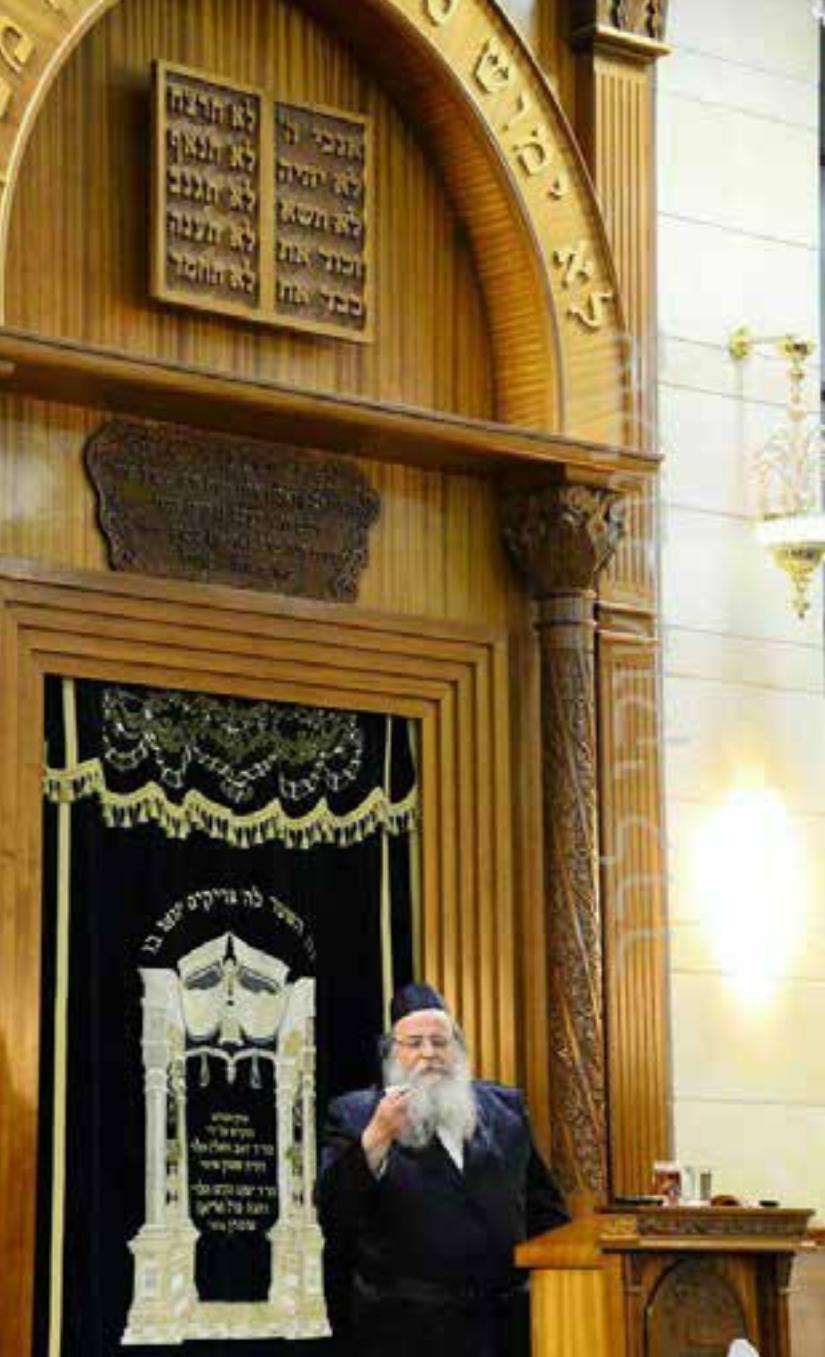
מובא בספרי חסידות על הפסוק: "ומל ה' אלוךך את לבבך ואת לבב זרעך", שיש קשר סגולי בין אב לילד, ואפילו אם מישוהו הביא את הילד לעולם לא במחשבה הכי טובה, ואפילו אם גידל את הילד לא במדרגה הראויה – אבל באם הוא משתנה, אם הוא תופס את עצמו, אזי "ומל ה' אלוךך את לבבך ואת לבב זרעך". מעצם השינוי שחולל בו עצמו, יכול להתחולל שינוי בילד.

ממילא, בוודאי טוב הדבר שלא ימתין האדם שיגדלו ילדיו על מנת לחזק את עצמו ולהתעלות במעלות, אלא עליו לפעול בעצמו זאת כל ימי חייו מראשיתו, ועדיין בשעה שאדם 'לוקח את עצמו' ומחליט שהוא רוצה באמת שהוא וביתו יעבדו את ה', ברור הדבר שרצון זה והחלטה זו יקרינו על הילד, ובוודאי תהיה לזה את ההשפעה הטובה.

באופן רשמי התכנסנו כאן, ל'סימפוזיון', לשאלות ותשובות בענייני חינוך. נפנה אפוא למשיב הגדול על כל השאלות, הלוא הוא אליהו הנביא, והרי בכל שאלה בגמרא שאי אפשר לפשוט אומרת הגמרא: תיקן, תשבי יפשוט. אם יש ספק למי שייך דבר כלשהו שנמצא – "יהא מונח עד שיבוא אליהו".

הנה בתנא דבי אליהו רבא (פרק י"ח) כתוב כך: "מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר, וכל מעשיו הטובים שהיה עושה היה עושה בסתר. והיה לו עשרה בנים מאשה אחת שישה זכרים וארבע נקבות. ובכל יום ויום היה מתפלל ומשתטח ומבקש רחמים ומלחך לשונו עפר כדי שלא יבוא אחד מהן לידי עבירה ולידי דבר מכוער. ואמרו, לא יצתה אותה שנה ולא שנית ולא שלישית עד שבא עזרא והעלה הקב"ה על ידו את ישראל מבבל ואותו הכהן עמהם. ולא נכנס הכהן ההוא לעולמו עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ומבני בניו עד חמישים שנה. ואח"כ נכנס אותו הכהן לבית עולמו, ועליו הכתוב אומר: בטח בה' ועשה טוב".

מאליו מובן כי בפשטות כוונת התנא דבי אליהו שהוא היה ירא שמים, שהוא עשה דברים לשם פועלם, אדם פנימי ותמים, ועם תפילות טובות הוא הצליח לפעול. אמנם כדי לחדד הדברים אפשר לומר בדרך צחות כי לכאורה,

"לעולם הזה הגענו כדי להיות עבדיו של הקב"ה". רבינו ראש הישיבה במסירת שיעור

לא כמעשה קוף חלילה. אפשר לשבת עם ילד לפני חג, ולהסביר לו את טעמי המצוות של החג. אפשר ללמוד בספר החינוך את טעמי המצוות, או בספר אחר, להעניק לילדים רעיונות ומחשבות על המצוות.

זאת ועוד: יש גם עניין בהתרגלות פיזית בעול מצוות, עול תורה, עול תפילה, שעה, זמן. שהילד לומד שצריכים לעשות, שצריכים לקיים, שיש סדר ויש מחויבות. יש אפוא צד חיובי וחשוב ב"מלומדה". הרי עובדה היא ש"אדם עיר פרא יולד", ואם אדם היה מתחיל לקיים מצוות רק בגיל 31, הגוף הבשרי כבר היה שולט כל כך על המעשים שלו, שהמלחמה היתה יותר גדולה. ליצר הרע היה כוח הרבה יותר אדיר – היצר הרע מגיע כשנולדים, והיצר טוב מגיע רק בגיל 31, ובינתיים היצה"ר החזיק בנפש האדם 'חזקה', התבסס בה – ואם הוא היה פטור עד אז מהחינוך לעול מצוות, הוא ממש היה מכה שרשים.

מתוך ההרגל אין זה דווקא דבר של שבת, וכמו שאומר הנביא 'ויאמר ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני, ולבו רחק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה' (ישעיה כט, ג). דהיינו שזה חסרון. ולגבי תפילה אמרו במשנה (ברכות פ"ד) "העושה תפילתו קבע – אין תפילתו תחנונים". ואם כן, איך הדברים מתיישבים עם מה שנדמה כמהות יסודית של תפקיד החינוך, מלשון התרגלות.

בשעה שקראתי את השאלה, חשבתי על מה ששאלו את רבי גרשון העניך מראדזין (המחדש של ה'תכלת'): איך אתה משנה מדרכיו של אבא? – הנהגתו של רבי גרשון העניך הייתה בקצה ההפכי מדרך הנהגת אביו, ה'בית יעקב'. רבי גרשון העניך היה מאד תוסס, איש שמוכן לצאת למלחמה על העקרונות, עמד על דעותיו בתוקף. אביו רבי יעקב, לעומת זאת, היה מאד וותן. הנהגה של מי מנוחות. הכל בשלום ובשורה נוחת. ולכן שאלוהו מדוע שינה מדרכי אביו.

וענה רבי גרשון העניך: "איני משנה כלל מדרכי אבא, ואדרבה – אני נהוג בדיוק כמו שאבא נהג. בזמנו אבא עצמו שינה מהנהגת אביו, רבי מרדכי יוסף, שהיה דעתן בכל תוקף ונהג בעזות דקדושה ועזב את קוצק לאיזביצא, ואבא שינה מאביו ונהג בשורה נוחת, בהשקט ובטח". ככה מספרים.

מה מונח ברעיון הזה? התשובה היא שרבי גרשון העניך נגע בנקודה הפנימית של הדברים, ומהיבט הזה הוא הלך באמת והמשיך את דרכי אבותיו – והנקודה היא שגם אבותיו הלכו אחרי האמת הפנימית שלהם. השואל ששאל את רבי גרשון העניך על מה ששינה מדרכי אביו, הביט אפוא אך אל החיצוניות. בשטחיות נראה היה שרבי מרדכי יוסף היה יותר בעל תקיפות, ואילו רבי יעקב בנו היה אדם נוח ושקט – ומכאן שיש סתירה כביכול בין שתי ההנהגות.

אבל האמת היא ששניהם האמינו בכל לב שאדם צריך ללכת ולעבוד את הקב"ה ולנהג את שליחותו בעולם עם האמת שלו, עם המידות שלו, עם תכונות האופי והיכולות שלו, עם הבחינות שלו. ובהתאם לתבניתו העצמית והייחודית שלו, ככה עליו להתנהג, כי כל אדם נברא עם הכלים שלו שדווקא עמם הוא צריך לעבוד את הבורא יתברך.

לענייננו, אכן צריך להרגיל ולחנך ילד להנהגה מסוימת, אבל לא צריך לחנכו ולהרגילו לנהוג באופן של "מלומדה". אנחנו מחנכים ילדים כבר כשהם בגיל קטן מאד, אני מדבר על ילד בגיל 4-3, למשל בנוגע למוקצה. אנחנו מלמדים אותו שבשבת אסור לנגוע בחפץ זה וזה, שאסור להדליק את האור. הוא שואל למה, ואפשר לענות לו: "זה מוקצה, שבת". אלא שבגיל הזה הילד לא באמת מבין מה זה 'שבת', או מה זה 'מוקצה'. בשלב הזה זה אכן התחלה של חינוך, ממש בבחינת התרגלות. אבל כשילד כבר גדל קצת, צריך להרגיל אותו לעשות את המצוות

באמת, צריכים לרצות באמת. אני לא מחדש בכך חידוש גדול, כולם יודעים זאת, ואולי כולם מתפללים, אבל אני לא מתכוון רק להתפלל כדי לצאת ידי חובה, זה צריך להיות רצון אמיתי ותמים. ומותר שילד יראה את זה.

הילד רשאי לדעת שאבא פעם בכה ואמר עליו ספר תהילים, נסע לכותל. יכול להיות שעל ילד שמאגר במיוחד צריכים גם לצום. אומנם לא נהוג היום להתענות, אבל ברי כי אם בזמן מן הזמנים האמא תספר לילד: 'אתה יודע, אבא צם בשבילך, אבא נסע לכותל בשבילך' – שיהיה לך כוח כביר על נפשו. ילד באופן טבעי אוהב את האבא, ואם הוא יראה שעתידי ונהגתו נוגעים לאבא עד נקודת הנפש, זה הכח האמיתי החזק של חינוך.

מעבר לתפילה, בוודאי שיש גם הרבה מה לעשות. מספרים על רבי משה טיקוצ'נסקי, שהיה המשגיח בסלבודקה, שהלך לשאול את אחד מרבותיו שמה מוטל עליו כאיש חינוך ללמוד קצת פסיכולוגיה. הוא היה בעל מוסר, איש של שיטת מוסר, אבל אולי צריך הוא לדעת את 'המקצוע', את הפרקטיקה של הדברים בצורה מקצועית. שאל אותו רבו: אתה אוהב את הבחורים? הוא אמר: "ב"ה, כן". "אם כן", נענה הרב, "אם אתה אוהב אותם – יש לך את הכול, אתה לא צריך 'התמקצעות' בדרכי החינוך בשביל להצליח".

ואת הכלי הזה ה' נתן לכל אבא. אבא אוהב את הילד שלו, והכח של אהבה מאד חזק וצריך לדעת שיש לווסת את האהבה למקום נכון. על הורה לאהוב את ילדיו באמת, ולא רק בגלל שהם ילדים שלו, הם הילדים של ה', אלא בעיקר מפני שהם פקדונות שניתנו בידי ויש לו אחריות גדולה. אכן, כדי לחנך את הילדים, צריך להיות עם רגש, עם תודעת שליחות שניתנה לו מאת הבורא יתברך לשמר ולגדל את הפקדונות הכי יקרים לטוב באמת.

והטוב האמיתי שלנו ושל ילדינו הוא לא הכסף ולא הכבוד. לעולם הזה הגענו כדי להיות עבדיו של הקב"ה. לא את הכסף ניקח אתנו בבוא העת, ולא את הכבוד, ולא דברים אחרים מעין אלו. ניקח אתנו את הנחת רוח שעשינו, אם עשינו נחת רוח לה'. ומי שבאהבתו את בנו משוקעת התודעה שהמדובר בפקדונו של מלך שהופקד בידי למשמרת – הרי הקשר בין ההורה לילד מקבל חשיבות אחרת ומשמעות אחרת.

בדרך של אביו

שאלה: חינוך הוא מלשון התחנכות, שמרגילים ומתרגלים להנהגה מסוימת. והנה אנו יודעים תמיד שמצוות שעושים

מדוע צריך את ההקדמה "מעשה בכהן אחד" – ניתן היה פשוט לומר שכדי לראות נחת וברכה חינוכית מהילד צריך להתפלל, צריך לבכות, לרצות באמת על טובתו של הילד! לשם מה יש להקדים לאותו סיפור עם ההוראה המוסרית החשובה הזאת, את המשפט שנראה לכאורה כמו לא קשור: "מעשה בכהן אחד".

אלא, שהמשפט הזה מאוד רלוונטי לסיפור: אילו אותו אבא לא היה נוהג ביראת שמים בסתר אלא בגלוי, כך שבהנהגתו הייתה דוגמא אישית לילדיו, או אז אולי לא היה נזקק לבכות ולהתחנן כל כך על עתיד ילדיו.

חמימות של מצווה

כמה וכמה שאלות נגעו בנקודה כיצד יש להתייחס לתופעה שהילדים מתייחסים בקרירות לדברים שבמצווה, או בלשון אחר: איך מכניסים בהם חיות וחמימות של יראת שמים.

ובכן, דבר ראשון צריך לדעת שחלק גדול מזה איננו בידינו. כשהייתי בחור צעיר, מחנך אחד מחסידי גור נכנס אל דודי כ"ק מרן האדמו"ר ה'בית ישראל'. הוא הציג בפני הרבי שאלות בחינוך בישיבה והרבי ענה מה שענה. בסוף השיחה – הוא סיפר לי את זה אז בשעת מעשה, ממש כשיצא מן הקודש פנימה – הרבי הרים את ידיו, ואמר: "אתה ה' תשמרם, תצרכו מן הדור זו לעולם. הילדים צריכים שמירה".

זה היה כמעט לפני חמישים שנה, ואז עדיין לא היה את כל הרע וההתעוב שיש רח"ל היום ברחוב, ומי שרצה לחטוא היה צריך לחפש ולעבוד ולהתאמץ לשם כך. היצר הרע עדיין לא ריקד כל כך ברחובות. וכבר אז הרבי אמר: אתה ה' תשמרם תצרכו מן הדור זו לעולם. ומה נאמר אנו היום!?

מובן אם כן, שבלי תפילות ובלי לבקש ולהתחנן – זה מאד קשה. אותו כהן – שעליו מסופר בתנא דבי אליהו שהתפלל בבכי ובתחנונים וזכה לראות נחת מבניו – חי היה בגלות בבל, וגם על הזמן ההוא כתוב שהיו שם דברים מגונים. בספר עזרא מתואר איך היו צריכים לעקור מהיהודים את התאוות, הרע, כל העניינים הנוכריים.

צריכים אפוא לרצות

כדי לחנך את הילדים, צריך להיות עם רגש, עם תודעת שליחות שניתנה לו מאת הבורא יתברך לשמר ולגדל את הפקדונות הכי יקרים לטוב באמת

כשילד כבר גדל קצת, צריך להרגיל אותו לעשות את המצוות לא כמעשה קוף חלילה. קוף חלילה. אפשר לשבת עם ילד לפני חג, ולהסביר לו את טעמי המצוות של החג

אז בהחלט זקוקים להיבט הזה של ההתרגלות, של קביעות, של המלומדה'. אבל החינוך לא מתמצה בזה כמובן, צריך גם לתת טעם, וחיות פנימית. לחנך ילד לפי ערכו לפי דרגתו, כמובן, לא כל ילד יכול לדעת באותה רמה, אבל בוודאי שבשעה שלילד הוסבר בטוב טעם רעיון של יו"ט, רעיון של שבת - יהיה לו טעם וחשק בקיום מצוותיהם.

ידועה השאלה (בחינוכי הרי"ם, ובעוד מפרשים) בנוגע לדין שקטן שהגדיל בימי הספירה האם הוא ממשיך לברך על הספירה. ולכאורה, הרי עד שהגדיל הוא ספר העומר בעודו קטן, והוא היה חייב בספירת העומר רק מצד חינוך, ואילו משהגדיל ונעשה בר מצווה הוא כבר חייב מצד קיום מצוות ספירת העומר – ואם כן איך הוא יכול להמשיך לברך, הרי חסר לו ב"תמימות", כי מה שבידך עד כה לא היה מצד המצווה עצמה אלא רק מצד מצוות חינוך לנהוג בדרך המצוות ולכן ספר גם ספירת העומר, ואיך יכול לברך עתה על המצווה כמצווה ועושה בשעה שלא בידך לפני כן?!

והתשובה היא - ויש כמובן גם הסברים נוספים - שזה גופא התמימות! מצוות החינוך של הקטנות הוא חלק מדין המצווה בגדלות, ולכן יש כאן תמימות אחת, שלימות אחת. גם לפני הבר מצווה הקטן מתרגל למצווה עצמה, זה מושרש אצל המצווה, זה לא מצווה אחרת – שזה ספירה וזה חינוך – אלא שזוהי שלימות אחת של אדם, זה חינוך לספירה. הרגילהו בקטנותו לקיים מצוות, וכעת שהגדיל מוטל עליו עול מצוות.

תקנה עתיקה, מימות משה

למעשה, מצוות חינוך היא דרבנן (יש מצווה דאורייתא של "שיננתם", ללמוד עם הילדים, אבל חינוך למצוות בילד שיש לו קצת דעת, הוא דרבנן). ונחלקו האחרונים האם חיוב חינוך מוטל על הילד, או על האב שיחנך את הבן. יש אומרים שעל קטן, רבנן לא יכולים להטיל חיובים, אם רוצים להטיל חיוב זה רק על האבא. ויש אומרים שלא. רבנן יכולים לחייב כל אחד, ובכלל זה לצוות על ילד: עליך להתלמד במצוות לולב, וכדומה.

ומסתבר לומר שתקנת חינוך הילדים היא תקנה שתיקנה כבר משה רבינו ע"ה. הגמ' בשבת (ל, ב) אומרת שמשה רבינו גזר כמה גזרות ותיקן כמה תקנות. זאת אומרת שבזמן משה רבינו ע"ה היה גזירות דרבנן, תקנות דרבנן, ויש 'דורשי רשימות' שמביאים מקורות מהקדמונים איזה גזירות היו כבר בזמן משה.

ואפשר לומר, הגם שכמובן אין לי ראיה מוחלטת על זה, שמצוות חינוך כנראה כבר היתה אז. זו הרי מצווה הכי יסודית:

לחנך את הילדים! לכשעצמי אני מתאר לי, שזה הדבר הראשון שגזר: להרגיל הילד למצוות. אולי יהיו מי שירצו לומר להיפך, שבדורות ההם היו כל כך דבוקים בקדושה, שיכלו לקחת ילד בן 31, להטיל עליו עול מצוות, בלי התרגלות מוקדמת, ואחר כך בגלל ירידת הדורות נעשה צריך להרגיל ולחנך את הילד בקטנות על מנת שבגיל 31 באמת יוכל לקיים כדבעי את המצוות. אצלי זה רחוק לומר כך, מסתברא ממה שגזר כמה גזירות ותיקן כמה תקנות, שהתקנה שצריך לחנך ילד במצוות היא תקנה מאד מוקדמת.

אבל השאלה המתבקשת היא: מדוע באמת מצוות חינוך אינה מצווה דאורייתא? הן הלא התורה מחייבת כל אבא במצווה דאורייתא "ולמדתם אותם את בניכם", "ושננתם לבניך", זה מצווה דאורייתא, ולפי דעות מסוימות היא אפילו "מצווה שבגופו", כמדובר לעיל. אז זה לגבי לימוד תורה, ומה עם ההתחנכות הפיזית, מה עם ההתרגלות במצוות, לכאורה זה צורך מאד גדול! מדוע בזה אין חובה מדאורייתא?

ואולי אפשר להציע, שבעובדה שהעול מצוות הוא דאורייתא היא רק מגיל 31 ולפני כן זוהי מצוות חינוך והתרגלות מדרבנן, טמון רעיון חריף ברעיון של 'עול מצוות':

'עול מצוות' אי אפשר לעשות חצאים. התורה לא היתה מוכנה לתת 'חצי עול מצווה', קבלת עול מדורגת, מצווה אחת כן ומצווה אחת לא. בגיל 4 יתחייב בברכת המזון, בגיל 5 יתחייב בשמירת שבת, וכן הלאה. עול מצוות היא חבילה גדולה אחת, התחייבות אחת גדולה: אני עבד ה', אני עושה את כל הדרכים שלי, כל האיברים שלי – לפי מה שה' רוצה.

לשם כך נדרשת איזו בשלות אישיותיות מסוימת. ילד לא מסוגל לזה. זה מוכרח להיות בגיל 31, בשעה שהילד הופך ל'איש'. אז ההתחייבות שלו היא התחייבות, הוא אדם, הוא בר דעת. לפני כן לא שייך לדבר על 'עול מצוות' כמובן המלא והשלם. בהחלט צריכים להרגילו וחשוב לחנכו לפי גילו ולפי דעתו של בן - תקנה דרבנן של חינוך. אבל לקבל 'עול מצוות' דאורייתא, בשביל זה צריכים להיות בבחינת "איש".

ובשעה שנכנס לגיל המצוות, הנער צריך לדעת מהי הגישה הנכונה והאמיתית לעול מצוות: כשהוא נכנס למצוות, הוא נכנס לשעבוד עד זיבולא בתרייתא, עד הנשימה האחרונה שלו, מזה לא משתחררים. צריך שתהיה לו את האחריות, צריך שיהיה לו את העול לדעת מה זה מצוות, לאיזה חיוב הוא נכנס, אתה נהיה יהודי, אתה נהיה משהו אחר. ומובן שאת התובנה זאת אי אפשר להעניק לילד.

מהי ענישה חינוכית ראויה

שאלה: מה הגישה הראויה בקשר לענישה חינוכית?

מטבע הדברים יש מצבים שצריך להעניש. על מה צריך להעניש?

על חוצפה, על אי ציות, כשהילדים חלילה משקרים, גונבים, מריבות.

ומהי צורת העונש הראויה? אני מוכרח לומר בהקשר זה דבר שמצווה לפרסם. מצד אחד, כתוב בפסוק "חושך שבטו שונא בנו", ובאגרת הגר"א לאשתו כתב: "ועל קללה ושבועה וכזב תכי אותם ולא תרחמי עליהם כלל".

אבל אני רוצה לומר לכם, רבותי, תקשיבו למה שאני אומר - אני לא חושב את עצמי לאדם כזה חשוב, אבל מכיוון שהזמינו אותי, יש לי את השופר, אני רוצה לומר את דעתי: אסור להרביץ לילד! ואני לא מתכוון בכך דווקא לגישה כמו שהם אומרים בחוק, שאסור להכות ילד מצד זכויות הילד. באמת יש מצבים קיצוניים שניתן וצריך להכות מכה חינוכית, כי אין ברירה, צריך להציב גבול. אבל הכאה של ממש, הכאה של כוח? זה פסול בתכלית, מנקודת המבט החינוכית התורנית.

ומי שישאל: מה עם "חושך שבטו"? זה יכול לבוא לביטוי בדרכים אחרות לגמרי: מילה חריפה – יכולה לגלם את ה'שבטו'; סנקציה מסוימת, שלא נותנים משהו לילד, זה יכול להיות 'שבטו'. אבל בשום אופן לא הרבצה של מכת יד אדם מבוגר הניתנת בכוח זרוע לילד קטן ומכאיבה לו!

כדי לחנך חינוך בריא ומועיל שגם כי יזקין לא יסור ממנו, האבא צריך להיות אדם שהילדים יאהבו אותו ויחבבו אותו. לא אדם שנרתעים ומתבהלים ממנו ופחדים לשמעו פחד מצמית. שיסתכלו עליו, שיעריכו אותו, שהוא יהיה כל כך מוערך ואהוב בלב ומחובב אצל הילדים, שכשהוא לא מסתכל על ילד בתגובה על חוצפה - זה בעצמו יכאב לילד.

נכון, לא עם כל ילד אפשר להגיע לכוה מצב, זה לא קל. גם לא לכל אבא יש את תכונות וסגולות הנפש שנדרשות לשם

כך. זה בוודאי דבר שדורש סבלנות, הרבה סבלנות. אבל מה אפשר לעשות? אנחנו הרי מוכנים לעשות דברים שאורכים זמן. להכין מצות, אלו שעושים חבורה, זה גם לוקח זמן; אלו שמכינים פתילות לחנוכה, לא קונים פתילות מוכנות זה לוקח גם זמן. חינוך דורש הרבה זמן, הרבה שעות וכוח, והרבה אורך רוח. הכאה חסרת סבלנות בטח לא תביא לפתרון ראוי.

לפעמים ניתן להעניש על ידי הזעפת פנים, להביע חוסר שביעות רצון מהנהגה מסוימת. אבל לא להכות. קודם כל אסור להכות - פה אני יוצא קצת מהנושא של חינוך, אנו חיים באווירה של אלימות, אלימות אני לא מתכוון דווקא במכות, אלימות יכולה להיות אלימות מילולית, או אלימות של אווירה כללית של כוח, של לא לוותר.

אתפוס דוגמא קיצונית, לשם המחשה: אני הולך בירושלים, יש לוח מודעות בגאולה, מגיע שליח של גוף או ארגון כלשהו – עושים מגבית לחנוכה, פורים, פסח, מה שזה לא יהיה. והשליח מדביק 51 מודעות, מכסה את כל המודעות האחרות שהיו בלוח המודעות. זה אצלי נחשב לאלימות.

צריך להרחיק את נפשותינו מהאלימות הזאת. זה פשוט מכער את הנפש. ויש לנו מספיק את 'הסחורה' שלנו של אלימות, 'לשם שמים', או שלא לשם שמים. וזה דבר שמאד לוחץ לי, דבר שמכאיב לי. אנו מוכרחים לחנך פחות לכוח. גם האלימות ה"כשרה" כביכול, "חושך שבטו שונא בנו", סטירה לילד – משאירה חותם של אלימות ושל כיעור. את הסטירה הילד ילמד טוב. כשאני הייתי ילד המלמדים עוד הרביצו. את הפסוקים של החומש מהלימודים פחות זוכרים, אבל המכות נשארים בזכרון הרבה יותר חזק. שימחלו לי המלמדים שלי בתלמוד תורה. אבל צריך להיזהר בזה.

יש טוענים: הלא פעם היכו? נכון, אבל פעם גם היה סוג

"אדם צריך לשעבוד את הקב"ה עם האמת שלו". מנהלי ת"ת של 'החינוך העצמאי', בראשות המנכ"ל הרב אליעזר סורוצקין שליט"א בשיחת הדרכה בחדר לימודי הקבוע של רבינו ראש הישיבה בישיבת שפת אמת

בשעה
שנכנס
לגיל
המצוות,
הנער צריך
לדעת מהי
הגישה
הנכונה
והאמיתית
לעול
מצוות:
הוא נכנס
לשעבוד
עד זיבולא
בתרייתא,
עד
הנשימה
האחרונה
שלו

"אם ילד יראה שאבא 'קורע' את עצמו כדי ללמוד זה ישפיע יותר".
רבינו ראש הישיבה בשיעור בביהמ"ד פוניב'ז צעירים בני ברק

מאלף דיבורים. האבא עיף, החיים היום הם חיים של לחץ, של "לרדוף". וכשהילד יראה שאבא קורע מעצמו והוא הולך ועושה את זה, זה יותר טוב מאלף לימודים. את זה הוא יחקה, את הדברים האחרים הוא שומע, את זה הוא מחקה, את זה הוא בולע, הוא רואה את זה, וזה נכנס לקרבו.

אז ממילא, כשצריך להעניש – צריך להעניש. אבל כמו שאמרנו, בלי אלימות, ועם יישוב הדעת, לנסות בקור רוח, ותמיד תמיד עם אהבה, אהבה, שמאל דוחה ומין מקרבת. צריך היום ימין מקרבת. שיהיה אלף ידים ימין מקרבת, ויד אחת שמאל דוחה. מוכרחים את זה, מוכרחים לתת, לאהוב באמת את הילד. יש לו חסרונות? לך יש גם חסרונות! אנחנו גם היינו ילדים, יש לנו גם חסרונות, ואם לך לא היה את החסרון הספציפי הזה, סימן שיש לך אופי אחר, אבל גם לך היו פגמים. צריך להסתכל אחרת, צריך לאהוב את הילד ולהביט בו בעין של טוב וחסד. לתת אהבה! עם אהבה אפשר להשיג הרבה יותר.

אברככם שתהיה ברכת ה' עליכם. העיקר זה להתחיל בתפילה ולגמור בתפילה. יהי רצון שתשרה שכונה במעשה ידיכם – מעשה ידיכם זה בניו של אדם. שה' יעזור באמת שתוכלו לחנך, להעמיד דורות של ילדים, אנו וצאצאינו, וצאצאי צאצאינו, יודעי תורתך ולומדי תורתך לשמה. ❖

צריך להרחיק את נפשיותנו מהאלימות הזאת. זה פשוט את מכער את הנפש. ויש לנו מספיק את 'הסחורה' שלנו של אלימות, 'לשם שמים', או שלא לשם שמים

קטנים, וזה ליל חורף. הציבור יודע מה אני מתכוון...

מה הראית לילד? אחרי ככלות כל הצידיקים והמענים, מה אתה מראה לילד שלך? איפה השיקול דעת? אם הרב או מישהו יגיד שפה זה מקרה חירום וכל כל הקיצין וצריך למחות על משהו, נו, אולי. יכול להיות שצריך. אבל בכל פעם? ריבוננו של עולם, הילד רואה אותך! הילד מסתכל עליך! מה הוא לומד מזה? אווירה של אלימות וכוחנות. ירחם ה'.

לעומת זאת כשילד רואה את ההתאפקות ואת הוויתור, הוא קונה את זה, זה נכס, אחרי זה לא צריך לשאול 51 שאלות איך לחנך ילד... אם הילד מעריך את אבא שלו, הרבה פעמים זה שווה הכול. נכנסת לחנות וקנית ארון, ואולי הארון באמת עקום, אולי הבעל מלאכה לקח קצת יותר כסף – ובאמת יש מצבים שאי אפשר תמיד לוותר. אבל אפשר לדבר אחרת, בנועם, באדיבות, בוותרנות. קונים בזה משהו בשביל הילדים, שהם יקחו לכל החיים. ויש לכך בלי סוף הזדמנויות.

וכמובן הדוגמא האישית – כמו שדיברנו בהתחלה – זה יכול לבוא לביטוי בדברים אחרים גם: אם ילד יראה שאבא מתייגע בלימוד, 'קורע' את עצמו כדי ללמוד, זה ישפיע יותר

בעיני הסובבים? מה אומרים החברים עלי כאשר הם רואים שכך הבן שלי מתנהג? ואז הוא מרגיש דחף לתת לילד את הסטירה, אבל בדחף הזה מעורב מניע אישי נגוע, שלא קשור בטובה של הילד בהתנהגותו.

וזה מה שהפסוק אומר: "כאשר ייסר איש את בנו". הייסורים החינוכיים הטהורים, הנכונים, אלו שניתן להשוות אותם לאופן שבו הקב"ה מחנך את עם ישראל – הוא רק אם האבא מייסר את בנו בתורת "איש". בצורה נייטרלית טהורה, בלי שום שיקול אישי ופגיעה אישית וכעס אישי שהוא מכניס בתוך ההכאה הזאת. כאילו אין לך נגיעה, עם ניתוק, מתוך מבט טהור מוחלט שרק מה שמעניין הוא: טובת הילד לחנכו להיות ירא ה' בעל מידות טובות, ולא בגלל שהגאו שלך נפגע כתוצאה מכך שהילד כעת המרה את פיך.

אגב, יש תופעה מדהימה: בשעה שהאדם הוא בבחינת "איש", כלפי אנשים אחרים, מוחץ לבית, הוא אז נוחן בהרבה רוחב לב, בהרבה אבירות ואדיבות. הוא יציע עזרה, יגיב בנימוס. מישהו פוגע בו, והוא מבליג, והוא מוותר. אבל בבית? הוא הופך לאריה. "להיות כל איש שורר בביתו". בבית שלי אני בעל הבית, אני בעל הדעה! וכאשר בא הילד ומראה לו: לא! גם לי יש דעה משלי, אז עוד לפני שהוא בכלל חושב על שיקולים חינוכיים – הוא כועס, הוא נפגע. אני פה המלך, פגעת במלוכה שלי! הנגיעה העצמית.

באה התורה ואומרת לך: "כאשר ייסר איש את בנו". כשאתה בא לחנך את הילד, תסלק את המניע שלך, את האגו שלך. הגעת למסקנה שצריך לייסר את הילד בגלל הנהגה לא טובה וכדי להוליכו בדרך ישרה? תעשה את זה לא כ"אבא" שמתרחק ונפגע מן העובדה שהבן פגע לו באגו ובממלכה; אלא כ"איש" נייטרלי, במחוץ, בקור רוח, כאילו אני אדם נפרד ומנותק, בלי נגיעה. "איש את בנו".

כשנותנים עונש צריך להזהר מאוד לא שזה לא יהיה ח"ו מתוך כעס, מלבד מה שאפשר להעניש ענישה חינוכית באופנים אחרים, ולא בהכאה. אנחנו מוקפים בכל כך הרבה אלימות בכל מקום, אלימות במילים ואלימות בהתנהגות. בא נלמד את הילדים וותרנות, וותרנות.

ימין מקרבת ושמאל דוחה

לאנשים יש תמיד טענות, תמיד יש מישהו שיש לו טענות. ומה עושים כשיש טענות? דבר חדש: חוסמים כבישים. עומדים לפני האוטובוס ולא נותנים לו לנסוע, ויושב שם אברך באוטובוס באמצע הלילה וצריך לעמוד עכשיו כמה שעות עם ילדים

חיים אחר, כל האווירה הייתה משהו אחר. היום אנו נמצאים בסגנון אחר של החיים. ואני לא מדבר על כך שילד יכול לבעוט, וכמו שחז"ל אומרים שאסור להכות ילד גדול כי הוא יכול לבעוט באבא, ולא מתכוונים רק שהוא פיזית יכול להכות בחזרה את האבא – אלא עוד יותר עמוק מכך, שהוא יכול לצאת בכלל מתחת מרות האבא. אולי היציאה היא לא מיידיה, הוא לא ייצא ברגע זה, אבל זה מייצר בלב שורש פורה ראש ולענה, צריך להזהר בזה.

להעניק לילד אהבה, אהבה, אהבה

יש ווארט נפלא של השפת אמת על הפסוק בדברים (ה, ה): "כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוֹקֶיךָ מייסרך". שואל השפת אמת בגיטין, למה כתוב כאשר ייסר בלשון עתיד? הרי נפסוק מביא משל, ולכאורה מתאים היה יותר להיות כתוב בלשון הווה: 'כאשר מייסר איש את בנו', כמו שאבא מייסר את בנו עם אהבה, עם אבהיות, עם אהבה של אבא – כך ה' אלקיך מייסרך. מדוע נכתב בלשון עתיד?

ומבאר השפת אמת: היות שהפסוק מדבר על ההקבלה בין חינוך של אבא לבין ה' אלוֹקֶיךָ מייסרך – הרי ברור שמציאותית, שמבחינה ריאלית, שום אבא בעולם לא יכול לחנך טוב את הבן כמו הקב"ה. זוהי הקבלה תיאורטית, "כאשר ייסר", באופן תיאורטי. כאשר אבא ממשי מכה את הבן, בהכרח יש שם צלקת, ומהותית זה לא באמת יכול להיות דומה לייסורים שהקב"ה מביא – ולכן הפסוק נוקט בלשון עתיד – להרחיק את הדוגמא מהאבא של עכשיו, מהאבא המציאותי, לאיזה דגם עתידי של האבא המושלם.

אני חושב שאפשר לדייק עוד משהו בפסוק זה. "כאשר ייסר איש את בנו", ויש לדקדק: למה כתוב "איש את בנו", הלוא לכאורה מתאים יותר להשתמש בלשון "כאשר ייסר אב את בנו". הרי הפסוק בא לבטא שהקב"ה מעניש אותנו כמו שאבא מעניש, עם אבהיות, עם אהבה, ולכן לכאורה היה צריך להיות כתוב כאשר ייסר אב את בנו!?

והתשובה היא: כשאבא מייסר את בנו, יתכן ומעורבבים שם שיקולים אגואיסטים ולא בהכרח טהורים. לרוב, לא רק טובת הילד ועתידו הם שמושקעים באנרגיה של ההכאה. האבא יכול לנעוץ לא רק על כך שהילד נהג לא טוב, אלא גם על הפגיעה בכבודו: איך נראה עכשיו הילד שלי

בין גאולת הגוף לגאולת הנפש

בעיון במשנתו של רבינו השפת אמת זי"ע, זו שכתבה בכתב ידו הקדושה והפכה לנכס צאן ברזל בעולם היהודי מול כתבי החסידים שרשמו את אשר שמעה אוזנם בבית מדרשו – מוצאים אנו מקבילות רבות, ואף גם חידושים בכתבים שלא תמיד מופיעים בספר, בבחינת "דברים שבעל פה" ❁ מחקר שכולו לימוד

בפרוס השנה החדשה הופיע בדפוס הספר 'שפת אמת בשפת האם', מאת הרב דניאל רייזר, והם מאמרי קודש שנאמרו על ידי רבינו השפת אמת בבית מדרשו, ונכתבו על ידי אחד החסידים. הכתב יד התגלה רק לאחרונה והוא כולל כמאתיים שטיקל'ך מתורת רבינו. מאמרים אלו שנאמרו במקהלות עם קודש, נכתבו במקביל גם על ידי רבינו בעצמו ונדפסו אחר פטירתו בספר שפת אמת אשר נקדש בתפוצות ישראל.. סקירה וחשיפה על הספר הופיע בהרחבה בגיליונו 'בני היכלא' שיצא לאור בחודש תשרי בשנה זו.

כתיבת שיחות הקודש על ידי השומעים היתה תופעה רגילה בכל חצרות האדמו"רים ורוב ספרי החסידות הנדפסים הם מכתב ידי השומעים. אמנם, אצל חסידים, היחס 'לתורה' משהופיעה בכתיבת יד הרבי, היא כמי שאינה צריכה למאומה, וכל כתב יד של תלמיד חסיד או שומע עלול רק להמעיט בכוונתו הקדושה של הרבי. בפרט שבכתבי יד השומעים, לא תמיד הננו יודעים מי הכותב, והאם הבין לאשורם את כוונת הדברים ועומקם.

לאידך גיסא, לעיתים בדיבור האדמו"ר השפיע והוסיף דברים נוספים הן בתוכן והן בצורת האמירה בבחינת "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבם".

לאחר העיון, כך הם הדברים במאמרי השפת אמת. לגבי התוכן ולצורת האמירה. בתוכן, יש מכתבת השומעים שיש בהם הוספות והבהרות לרוב, דברים שלא מופיעים לפעמים

במאמרים המקבילים שכתב השפת אמת עצמו. מתוך הדברים בכתב היד נראה גם שבדברי קדשו שבעל פה השתדל לפעמים להוסיף ביאור באופן שיתאים לרמת השומעים, אין אנו יודעים מי היו השומעים והאם היו ביניהם כאלו שהיה ל'שפת אמת' צורך לבאר יותר את כוונתו, אך כך עולה מן הדברים.

מעלה נוספת שקיימת במאמרים שנכתבו על ידי השומעים היא – שיש לנו מעין 'חזרה' של המאמר כפי שנאמרה על ידי האדמו"ר, ובפרט במאמרים שנכתבו בשפת האידיש שבה אנו שומעים את קולו מדבר אלינו כנתינתן מתוך האש.

להלן מוגש לימוד בדרך אפשר ב'שטיקל שפת אמת' לחג הפסח שנת תרס"ב, עם הרחבת הדברים המתקבלת מלימוד המשלב את המאמר מכתב היד מ'תורה שבעל פה' עם הדברים מהספר 'תורה שבכתב', בבחינת 'דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר' – אלא שכאן 'הן הן הדברים' שנאמרו באותו מעמד, מפי קדשו ומפי עדות שעל הכתב, יקרב יחדיו זה אל זה, משלימים פרטים נוספים והבנה מעמיקה בנושא כולו.

כדי להבין מאמר זה היטב, רצוי ללמוד הן את המאמר כפי שנאמר ונכתב על ידי השומעים, והן את המאמר כפי שנכתב על ידי רבינו ונדפס בספרו. שילוב שניהם נותן לנו את עומק והעושר במעט מזעיר בכוונת רבינו. נביא תחילה את הדברים כפי שהם, ואחר כך נלמד בשילוב שניהם יחדיו.

מי ייתן שנזכה לעמוד על קושיט דברי אמת ולהאיר נפשנו באור כי טוב.

פסח תרס"ב ספר 'שפת אמת'

ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת. דהנה מצה שנק' לחם עוני הרמז על הכנעה ושפלות הגוף. והכנעה זו הוא מתוך השפלות. אעפ"כ לא בזה כו' ענות עני. אבל עיקר הכנעה הוא כשבא מתוך הרוממות הדעת. כענין שכל במשה עניו מאוד. מצד שה' הגדול בדעת ה' שפל ביותר. וזה בחי' מצה עשירה. ובני"ב באו למדה זו בקי"ס כמ"ש אז ישיר משה ובני"ב שנמשכו אחר מדת מרע"ה כמ"ש ויאמינו בה' ובמשה. והוא כח הנשמה בחי' יום השבת יומא דנשמתין. וממילא מכניע הגוף עצמו. כמ"ש אפילו עם הארץ אימת שבת עליו שהיראה בשבת בא מתוך התרוממות הדעת. וב' בחי' אלו הם ירא בשת ירא שבת שכתוב בזה"ק.

פסח תרס"ב מכתב יד החסיד (כת"י השל)

"ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת" מצה לחם עוני הכנעה, הוא כנגד הגוף שצריך הכנעה להיפוך שאור התנשאות שמחה והתנשאות היא מיוחד להנשמה ויגבה לבו בדרכי ד' וזה שביעי של פסח, זה עיקר מהגוף להכניע להנשמה כאשר מכניעים הגוף קאנן דיא נשמה אריין לייכטען, וכשהנשמה מאיר לגוף נעשה הגוף ממילא נכנע, לא מצאתי גוף טוב אלא שתיקה הכנעה, לכן שביעי של פסח כמו שבת יומא דנשמתא, המוציא אסורים בכושרות בכי ושירות במצרים היו שניהם בתערובות שניהם ה' צריךין גאולה הבכי והשירות ע"י הגאולה נגאלו שניהם שיהיה הגוף מוכנע להנשמה ע"י זה גם הגוף השיג תיקון, כמו שיש בזמנים יש אצל אדם עצמו הצורה מהאדם היא כנגד ימי המעשה והנשמה היא כנגד שבת ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת להכניע הגוף שהנשמה יהי שליט על הגוף (שמבטלין הכל להנקודה הפנימית) וזה מן המיצר ענני במרחב וכו' עיקר המיצר היא הגוף ענני במרחב היא הנשמה, כי ב' ד' צור העולמים, השם זה שורש משני העולמות והנשמה כך הוא הוא חלק אלקי ממעל והיא בעוה"ז.

הרחבה וביאור

ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך (דברים זז, ח).

"תורה שבכתב" תצלום הספר הקדוש שפת אמת בדפוס ראשון

עיקרו של מקרא זה טעון לימוד. שכן ממנו משמע שעיקר תוכן ששת הימים הראשונים הוא אכילת מצה, ותוכן היום השביעי הוא – עצרת, התאספות ושבייתה, והרי גם ביום השביעי אוכלים מצות. משמעות הדברים, שישנה עבודה מיוחדת של 'מצה' בבחינת 'עצרת' השייכת ליום השביעי דווקא.

כדי להאיר את ענינו בעניין זה נקדים, שבגלות מצרים הייתה קיימת בחינת גלות ותערובת בשתי בחינות העומדות יחד: גוף ונשמה. הגוף עומד בגשמיות והנשמה איננה מאירה את אורה האלוקי, ושניהם נגאלו על ידי הכנעה וביטול להשי"ת, ובכך הפכו להיות עבדי ה'.

ושתי בחינות של הכנעה הן: האחת היא הכנעה מתוך שפלות הגוף לנשמה, וכשנכנע הגוף לנשמה מעתה יש לנשמה אפשרות להאיר. וזה עיקר תיקון הגוף – בהכנעה, כמו שאמרו חז"ל (אבות א, ז) לא מצאתי לגוף טוב משתיקה, שישתוק ויעמוד מלהתפשט, וזו היא ההכנעה שלו.

והשנייה היא הכנעה מתוך התרוממות הדעת. כי אף שהכנעה מתוך שפלות הגוף חשובה היא, כדכתיב (תהלים כב, כה) "כי לא בזה ולא שיקץ ענות עני", עם זאת עיקר חשיבות ההכנעה היא כאשר באה מתוך התרוממות הדעת, שמתוך רום השגתו רואה את אפסותו ושפלותו לעומת הקב"ה. ואז ממילא הגוף נכנע גם בלא שייכנע מצידו בדרך של 'שתיקה'. כענין שכתוב במשה רבינו ע"ה (במדבר ט, ג) "והאיש משה עניו מאד" שענוותנותו היתה מתוך שהיה הגדול בדעת – דווקא מתוך כך היה גם הגדול בענווה "גדול מאוד", ובחינה זו היא תיקון הנשמה.

מנחם מנשיב נפשי

יריעה מיוחדת במלאת חצי יובל
שנים להסתלקות כ"ק מרן רבינו הפני
מנחם זי"ע, תשנ"ו-תשפ"א

כך מקובלנו מבית אבי אבא

רב שיח מרומם עם נכדי כ"ק רבינו
ה'פני מנחם' זי"ע על ימי הילדות
המרוממות אשר ספגו בין כותלי הבית
הנקדש וקנייני הנצח שרכשו במחיצתו
❖ באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו

במורא גדול

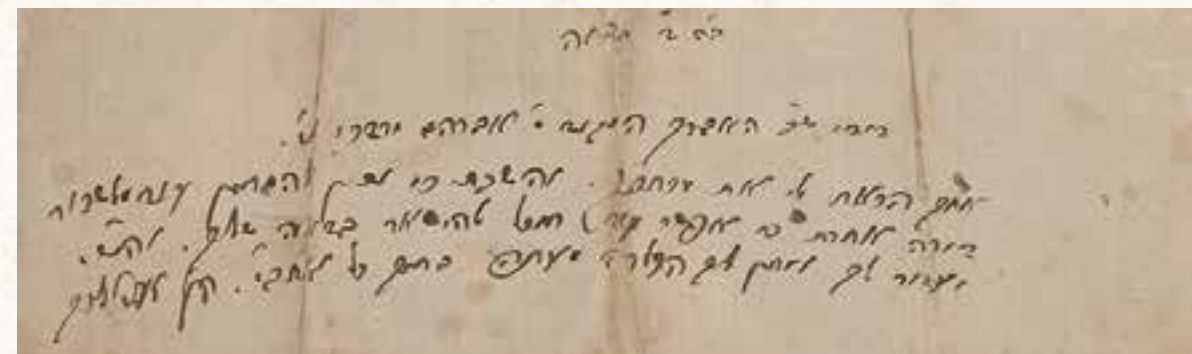
הצצה רבת כיסופים, ערגה והשתוקקות
אל רגעי הוהד וההדר של 'ליל הסדר'
במחיצת רבינו זי"ע ❖ תיעוד חי

תורה מגנא ומצלא

שלושים שנה למלחמת המפרץ, בה
עמד רבינו על משמרת ההנהגה להרגיע
את הציבור ❖ סקירה נרחבת

בצל אבא

ילדותו וימי נעוריו של רבינו במחיצת
אביו הגדול כ"ק מרן רבינו האמרי
אמת זי"ע ❖ מסע מצולם

"דברים שבכתב" כתב יד קודש כ"ק רבינו השפת אמת זי"ע

באה מתוך התרוממות הדעת.

ושתי בחינות אלו נקראות בזה"ק (תקו"ז בהקדמה) "ירא
שבת ירא בושת". ימי המעשה בבחינת ירא בושת, מתוך
בושה ושפלות; ובשבת באה מתוך רוממות הדעת.

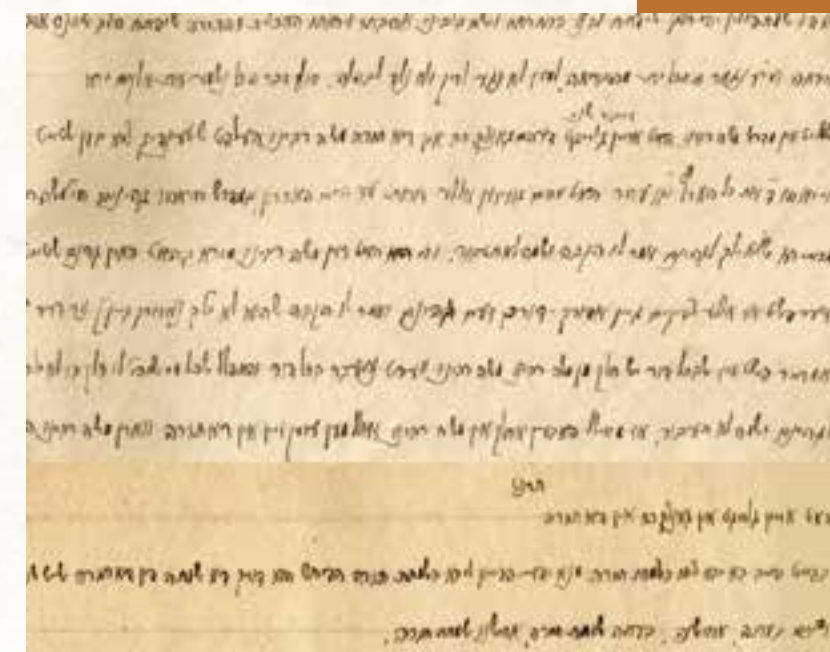
גם במצות מצינו שני בחינות אלו 'לחם עוני' לעומת 'מצה
עשירה'. וזהו סודו של הפסוק "ששת ימים תאכל מצות
וביום השביעי עצרת". "ששת ימים תאכל מצות" - תיקון
הגוף, להכניע הגוף שהנשמה תהיה שליטה על הגוף. והיא
בחינת "לחם עוני" רמז להכנעה ושפלות הגוף. "וביום
השביעי עצרת", היא תיקון הנשמה, מתוך התרוממות
הדעת. והיא בחינת "מצה עשירה" של התרוממות הדעת
הגורמת ממילא הכנעה בגוף. (ראה באמרי אמת ימים
אחרונים של פסח, תרע"ט, ד"ה ותרא את, שכתב בעניין
מצה עשירה שהיא 'משהו גיאות כעין שאור שבעיסה')

ואז שייך גם עניין התנשאות מצד הטוב והקדושה,
בבחינת 'יגבה ליבו בדרכי ה', כי הנשמה גבוהה היא רק
מהתרוממות הדעת. ובני ישראל באו למידה זו בקריעת ים
סוף, שאז נמשכו אחר בחינת משה רבינו ע"ה שהוא הגדול
בדעת, כמו שכתוב (שמות יד, לא) ויאמינו בה' ובמשה
עבדו. וכן (שם טו, א) אז ישיר משה ובני ישראל.

זה ההסבר בעניין "ששת ימים תאכל מצות" וביום השביעי
"עצרת" כי ביום השביעי 'עוצרים' מבחינת המצה של 'לחם
עוני' ומגיעים ל'מצה' של התרוממות הדעת. זוהי הכוונה
בפסוק (תהלים קיח, ה) "מן המצר קראתי ... ענני במרחב".
מן המצר - להיגאל מגלות מצרים גלות מיצר הגוף הזקוק
להכנעה, ענני במרחב - גאולת הנשמה, להרחבת הדעת. ❖

ובמצרים שתי בחינות אלו היו בגלות, מכך שהיו בתערובות
של הגוף בנשמה, והיו צריכים גאולה, והיינו דכתיב (תהלים
סח, ז) מוציא אסירים בכושרות - בבכי ובשירות, במצרים
בבכי ועל הים בשירות. הכנעת הגוף ב'בכי' - והתרוממות
הדעת של 'שירות'.

שתי בחינות אלו הן כנגד ימי המעשה והשבת. ימי המעשה
- תיקון הגוף, שבת בבחינת הנשמה, שכן היא יומא דנשמתין.
ובה קיימת הכנעה מכח התרוממות הדעת. וזהו שאמרו
חז"ל (ירושלמי דמאי ד, א) אפילו עם הארץ אימת שבת
עליו. שאפילו מי ששקוע בארציות ואינו מכניע את גופו 'עם
הארץ' בשבת יש לו תיקון מצד הדעת, כי היראה בשבת

"דברים שבטל פה" צילום כתב יד (השל) החסיד שרשם את השמועס'ן של
רבינו השפת אמת בכתב ידו

"לחם
עוני" רמז
להכנעה
ושפלות
הגוף.
"וביום
השביעי
עצרת",
היא תיקון
הנשמה,
מתוך
התרוממות
הדעת.
והיא
בחינת
"מצה
עשירה"
של
התרוממות
הדעת
הגורמת
ממילא
הכנעה
בגוף

במורא גדול זה גפלוני שכינה

קדושה עילאית, דביקות נשגבה ולבת אש קודש, אפפו את ליל הסדר במחיצתו הקדושה של רבינו ה'פני מנחם' ✦ כל מי שזכה לחזות, ראה בעיניו את גילוי השכינה הגדול ✦ מלבושי הקודש, ההסבה, אמירת ההגדה, אכילת המצה, שפוך חמתך - הצצה קלה אל הרגעים שאין די בקולמוס לתארם ✦ סקירה מיוחדת מיומני בני המשפחה והמקורבים

אלוקי, ביראה ורעד, במורא גדול, זה גילוי שכינה.

ואז מגיע תורו של בן הזקונים, זה שכל גור נושאת אליו עיניים מלאות חרדת קודש. הוא מתחיל לשאול את הקושיות אך ההגייה קשה עליו, הן ילד קטן מאוד הוא ועדיין אין אותיות וחיבות סדורות בפיו.

פורץ הילד בבכי, בפנותו אל אביו הקדוש:

"אני גם רוצה לשאול ברור כמו כולם... שישמענו את הקול שלי..."

ליל התקדש חג הפסח, גור של מעלה.

בראש השולחן, כולו עטוף לבן, יושב מלאך האלוקים, רבינו האמרי אמת' זי"ע. כשתילי זיתים מקיפים אותו בניו וחתניו הקדושים ובניהם הקטנים עם הנדולים. לצדו יושב בן זקניו, כ"ק רבינו ה'פני מנחם' זי"ע בעודו ילד קטן מאוד. כל אחד מהבנים והנכדים, בתורו, שואל את ארבע הקושיות של ליל הסדר. ההיכל כולו מלא באור

'כליל התקדש חג' שולחן
הסדר של רבינו זי"ע בביתו
נאוה קודש ערוך מבעוד יום

נענה רבינו האמרי אמת' ז"ע, שכידוע היה מקמץ בתיבותיו והיתה כל תיבה שיצאה מפה קדשו, יקרה יותר מיהלום ומאזמרגד:

"אל תבכה. עוד תוכל להגיד יפה מאד. ועוד ישמענו את קולך בשמים!"

החסידים שזכו לנכוח באותה שעה נשגבה, הביטו איש אל אחיו ופניהם אמרו התפעלות. "עוד יגיע היום בו בן זקונים זה יזכה להנהיג את עדת הקודש וקולו יישמע בשמים", נענה החסיד רבי יוסף שטעפער לאחר אותו 'ליל סדר' נשגב שהוא זכה להיות בין נוכחיו.

אכן, חלפו השנים ומלכות בית גור נוסדה מחדש בארץ הקודש, כאשר בן זקוניו של הרבי, מתקדש לעיני כל ישראל, בשמשו

"שיראין של מעלה". הקיטל שלבשוהו רבוה"ק מוכן על כסא קדשו של רבינו זי"ע

תחילה כ'ראש הישיבה' משך שנים רבות, שנים בהן העולם החרדי כולו נחרד לשמע שמו ושמועו. ולאחר מכן בעלותו על כס ההנהגה, להמשיך את דרכם של אבותיו הקדושים.

במהלך כל השנים שהיו מקשה אחת של דביקות עילאית, היה לילה אחד גדול במהלכו ראו הכל בעיני חוש את לבת האש המתפרצת בבית קדשי הקדושים, כאשר כל כך גבהה הלהבה, עד ששום מנועול ושער, לא הצליחו לעצור בעדה -

היה זה בליל מורא גדול זה גילוי שכינה.

ליל התקדש חג הפסח.

זְהָבִים מַעֲבִיר וּלְבָנִים לֹבֵשׁ הכנה רבתא לקראת עריכת ליל הסדר

ה'קיטל' של רבותינו

אל עריכת הסדר שהיה כולו מחזה קודש, היה רבינו נכנס כשפני קדשו אחוזות להבים, לראשו ה'שטריימל' המיוחד לפסח וכשהוא עטוי ב'קיטל' המקודש בו התעטפו רבותינו הקדושים והספיגוהו מהוד זכותם.

הקיטל המיוחד היה חף מכפתורים ודרך לבושו היה מהראש, כשעטרה מיוחדת עיטרה את הצוואר. באחת השנים (תשמ"ז) לקראת הלבשת הקיטל, המתין רבינו עד שחדרו יתרוקן. אחד מבני המשפחה הקרובים הצליח לשמוע את רבינו אומר בדחילו ובענוונות קודש: "קיטל זה קיבלתי מהרבי ה'בית ישראל', שקיבלו מאבא. מקורו מה'שפת אמת' ואולי עוד קודם לכן. כל זמן ש'הם' לבשו את הקיטל, היתה בחינה של 'שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה'. אולם כעת כשמלביש זאת אדם נבער מדעת..." הקרוב מיהר לנוס מהחדר בחרדת קודש.

לאחר לבישת הקיטל, אזור רבינו את עצמו באבנט שחור.

אבנט של מעלה

היו שנים בהן חגר רבינו את האבנט המקודש מירושת המגיד מקאז'ניץ זי"ע, שהיה מיוחד בסילודין אצל רבותינו הקדושים. אולם בשנים שלאחר מכן, חדל מלחגור בו.

וכה מספר בנו הגה"ח מוהר"ר רבי דניאל חיים אלתר שליט"א, ראש ישיבת פני מנחם:

זכורני בילדותי שבאחת השנים לא חש רבינו בטוב בליל התקדש החג. בעת 'שולחן עורך' יצא בחולשה אל המרפסת, לנוח קמעא. הרבנית הצדקנית ניגשה אליו לראות בשלומה, כשהיא אומרת:

"אם ממילא אינך חש בטוב, כבר יכולת לחגור באבנטו של הקאז'ניצער מגיד" ובת חיוך עלתה על פני הקודש.

לא הבנתי אל מה יסבו מילותיה, והיא הסבירה לי שבשנים הקודמות, כשרבינו חגר עצמו באבנט עילאי זה, היתה חולשה יורדת עליו והוא חש שלא בטוב. אמנם אם כל אחד מאיתנו יחגור באבנט זה, הוא לא יחוש מאומה. אולם צדיק זה שחגר עצמו בפנימיות קדושת החגורה, חש זאת על גופו הטהור. מפאת חולשה זו, חדל מלחגור באבנט זה. אולם כעת, אם בין כך אינו חש בטוב, הוא שוב יכול לחגור באבנט עליון זה.

משך כל השנים היה רבינו נכנס לעריכת הסדר כשהוא מעוטף בקיטל הצחור והזך. כשלגבי הורדת הקיטל לא היה מנהג קבוע. היו שנים בהן הוא הוריד את הקיטל קודם 'שולחן עורך' ושב להלבישו לקראת אכילת האפיקומן עד סוף הסדר. ופעמים שלא פשט את הקיטל כלל.

ספודיק "ליו"ט של פסח"

ה'ספודיק' הישן אותו חבש לראשו בליל הסדר, היה מיוחד ל'פסח', שמור בזירות על גבי זהירות. ומתוך זהירות קדשו, כתב רבינו על קופסת הספודיק "כשר ליו"ט של פסח" ודווקא בנוסח זה, מחמת הזהירות שלא לכתוב שהוא 'ספודיק לפסח', שהלא נפסק להלכה (שו"ע אורח חיים תסט, א) שאסור לומר 'בשר זה לפסח'.

וכך היה מיסב

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו, ראש גולת אריאל.

בשנים שלאחר מכן, כשרכשו ספה חדשה, היה רבינו מסב עליה בשכיבה, כדרכו של האמרי אמת' זי"ע.

בְּלִבָּת אֵשׁ מקדש על היין

ליל התקדש החג

כאשר פניו מאירים כזוהר מלאכי השרת, נכנס רבינו לערוך את סדר חג הפסח. כל מי שזכה להיות נוכח באותה שעה,

"חוגר עצמו באבנטו הקדוש של המגיד מקאז'ניץ זי"ע". רבינו זי"ע חוגר בעצמו את האבנט המיוחד לחתן מנכדי האמרי אמת לפני חופתו

רבינו, נענה רבינו: "צריך לראות אם יוכל לצאת לפועל, בעזרת ה'". בפועל, בהנהגתו הרוממה כמלך ישראל, לא נותר לרבינו פנאי רב לקבוע שיעור עם נכדיו, אך הם קיוו שעם הזמן יזכו, אך נטרפה השעה והוא נסתלק בחתף.

לְסִפּוּר בִּיצִיאת מִצְרַיִם אמירת ההגדה במחיצת הקודש

חוצב להבות אש

ואז הגיעה שעת אמירת ההגדה.

קודשא בריך הוא וכל פמליא דיליה יורדים ומתכנסים במעון קדשו של רבינו, לחזות באמירת ההגדה מתוך לבת אש קודש ופניו כפני הכוהן הגדול הנכנס לפני ולפנים. רבינו אומר בקול גדול והנוכחים מצטרפים אליו בחרישיות. וקול ה' חוצב להבות אש.

לא אחת הבחינו הנוכחים שרבינו אמנם יושב בראש השולחן, אולם לאמיתו הוא נמצא במקום אחר לגמרי. רבינו היה 'מתכנס' בשרעפים וגם עין בשרנית חזתה בקודש שהוא משוטט בעולמות טמירים ונאחז בכיסא הכבוד מתוך דביקות שאין לה סוף.

סיפור יציאת מצרים

קול דממה דקה אפפה את ההיכל שעה שקולו של רבינו החל נשמע ברמה. כקול הגחל הלוחשת. בניגון ובנעימה יצאו התיבות מפה קדשו, באותה נעימה של מעלה שהייתה יוצאת מפה קדשו של רבינו ה'אמרי אמת', הידועה לבני המשפחה. אמרות ופירושים והוספות לא נשמעו מפי הקודש באותה שעה. עד 'שולחן עורך' לא הוסיף רבינו ולו תיבה אחת יתר על תיבות ההגדה, כאדם המתפלל ואינו מפסיק בדיבור בתפילתו.

אולם נעימתו סיפרה את 'סיפור יציאת מצרים' המוחשי ביותר -

די היה להציץ בפני קודשו היוקדים כחמה במרומי רקיע, די היה לשמוע את תיבות ההגדה יוצאות מפיו במוחשיות רבה כל כך, כאילו רק הבוקר יצא ממצרים לאחר מאתיים ועשר שנות עבדות קשות ומרות. די היה לשמוע את אותה נעימה קדושה שהכניסה חיות בכל הגה שיצא מפי הקודש - כדי להרגיש את 'יציאת מצרים'. כדי לראות את האותות והמופתים והיד החזקה.

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

בשנים בהן היתה הספה בה השתמש רבינו האמרי אמת זי"ע בבית, היה רבינו מסב עליה בליל קדוש זה, אולם מחמת חרדת הקודש החקוקה בלבבו, לא הרהיב בנפשו להסב בשכיבה כדרכו של אביו

לשאול על כך. נמצא שאצל רבינו הקדוש לא היה כך שינוי באכילת 'צנון'. על כן לא הופיע מנהג זה בסדר המשנה."

מתנת אפיקומן

יחץ. רבינו חוצה את המצה האמצעית בדחילו והצאצאים, בשנים המוקדמות יותר - הבנים, ובשנים שלאחר מכן - הנכדים, ממחרים לקיים מצוות 'גניבת האפיקומן', כשהם מנהלים לאחר מכן 'משא ומתן' אודות ה'מתנה' אותה יקבלו.

באחת השנים המוקדמות חטף אחד מבני רבינו את האפיקומן, כשהגיע תורו לבקש, הוא ביקש שמלך המשיח כבר יפציע וייראה. רבינו נענה: "היום, אם בקולו תשמעו". הוסיף הבן לבקש שיזכה להיות ירא שמים, ורבינו החזירו: "יראת שמים תלוי באדם עצמו". ביקש הבן לקבל ספרים ולא משנה אלו ספרים. לאחר החג העניק לו רבינו סכום כסף שיקנה לעצמו ספרי קודש.

שנה אחת הגיד רבינו לבנו ש'חטף' את האפיקומן שיקנה לו את הספר 'חתם סופר על התורה' מכיוון שאין לו עדיין ספר

זה. לאחר מכן שב מחנות הספרים, הצטדק שהספר לא היה בנמצא בחנות והביא תמורתו את ספרו האחר של החתם סופר זי"ע על התורה - תורת משה, שני כרכים בלבד, כשהוא מציין: "כוונתי היתה לרכוש לך חתם סופר שהוא חמשה כרכים, ועוד אשלים לך".

מסכת שביעית מצוירת

בשנה הראשונה לעלותו להנהיג את עדת הקודש, ביקש רבינו מנכדיו לבל 'גנבו' את האפיקומן מכאן ואילך. היו מי שהבינו שבקשה זו נובעת מהחשש שמא יבקשו הצאצאים בתמורה שרבינו יפעל ישועות למעלה מדרך הטבע. "אתם תקבלו את מה שאתם רוצים מבלי לגנוב את האפיקומן", ציין להם רבינו באותה השנה.

לאחר הפסח, כששאל רבינו את נכדיו מה הם רוצים כ'מתנה', הם התביישו מלציין דבר מסוים. רבינו רכש להם באותה שנה את 'משניות מסכת שביעית' שיצא במהדורה מצוירת. שנה לאחר מכן כבר השכילו לבקש שהם רוצים לזכות ללמוד עם

חש את השראת השכינה האופפת על שולחנו של רבי. חמישים שערי קדושה נפתחו באותה עת נשגבה ודי היה להיות במחיצת הקודש כדי לחוש 'כאילו' הוא יצא ממצרים'.

רבינו סידר את הקערה כנהוג, כשפניו רושפות להבות אש.

היו שנים בהן הקדים להגיד קודם קידוש את כל עשרת הסימנים כסדרם (ולאחר מכן שב ואמר כל סימן וסימן במקומו), והיו שנים בהן לא מנה את ה'סימנא מילתא' בראש הסדר.

זכר ליציאת מצרים

מגזו לו כוס ראשון ומעמד ה'קידוש' הנשגב, החל.

הגה"ח מוהר"ר רבי דניאל חיים שליט"א, בבואו לתאר את ה'קידוש' של ליל הסדר במחיצת הקודש, הקדים לספר את הידוע אודות הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זי"ע אשר העידו עליו שבשעה שהיה מקדש על היין, היה מלא בתבערה גדולה כל כך, עד שהיין שבכוס שעל ידו, רתח ובעבע. כאשר שאל מאן-דהו את בנו, הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע האם אמת נכון הדבר, השיב: "בשעה שהיה אבי הקדוש מקדש על היין, לא הבטתי אל גביע הקידוש, כי עיני היו דבוקות בתואר פני קדשו, ועל פניו הקדושות אוכל להעיד שהן רתחו ובעבעו בתבערה גדולה".

כך היה גם ה'קידוש' בליל התקדש החג, במחיצת רבינו -

פני קדשו נאחזו להבים וכל כולו רתח ברתיחה קדושה של 'בן חורין', בנו של מלך מלכי המלכים המתרפק על אביו בקדושה ובטהרה.

ורחץ. כִּרְפֶּס. יַחֵץ.

מה קיבלו תמורת ה'אפיקומן'?

צנון לכרפס

לאחר שקידש רבינו ושתה בהסבה 'כוס ראשון'. רחץ ידיו והכריז 'כרפס', כשהוא אוכל 'צנון' לכרפס.

באחת השנים ביאר רבינו:

"במשנה לא מופיע מנהג זה של 'כרפס'. שמא מחמת שעל שולחנו של רבינו הקדוש מסדר המשנה היו מצויים כל השנה צנון וחזרת. וכל טעם מנהג זה וְיָתֵר מנהגי הסדר, נועדו לנהוג במנהגים שונים על מנת לעורר לב הצאצאים

"מתכונן בדחילו לאכול מיכלא דמיהמנותא". רבינו זי"ע באפיית מצות עם בחורי ישיבת שפת אמת בתקופת היותו ראש הישיבה

וכאן הבנים שאלו. הבנים והנכדים שאלו לפי הסדר, מהגדול לקטן, ולאחר מכן פתח רבינו כיורה רותחת: "עבדים היינו לפרעה במצרים".

אלו עשר מכות

כשהגיע רבינו לאמירת עשר המכות, שבוטאו בשפתותיו הקדושות בנעימות של הודיה, משל ראו עיניו את גאולת מצרים מתרחשת למול עיניו ברגעים אלו ממש.

את היין הנהוג לשפוך מהכוס בעת אמירת המכות, שפך רבינו כשהוא אווז את הכוס בשיפוע ודופק באצבעו על קצה הכוס כדי שהיין יישפך קמעא-קמעא. בכך יצא ידי חובת שתי השיטות: גם שפך מהכוס וגם שפך עם היד.

גם לאחר עשר המכות, כשהמשיך לציין את מניין המכות תוך כדי אמירת ההגדה: ביד חזקה, שתים; ובורע נטויה, שתים. וכן הלאה. היה שופך בכל פעם מהיין.

היתה שנה בה הבחינו הנוכחים בדחילו שרבינו שותה את היין ששפך בעת אמירת המכות. למרות שכתבו להיזהר שלא לשתות יין זה. הכל הבינו שעמקו ושגבו רעיונותיו של איש האלוקים והלב החסיר פעימה מחרדת הקודש והדרת גאווה.

נציין את אשר סיפר רבינו באחת ההזדמנויות:

פעם הבחין רבינו האמרי אמת' במשמשו הממהר לשתות את היין אשר טפסף זה עתה בעת אמירת המכות. נענה האמרי אמת' ואמר: אף שכתוב שלא לשתות יין זה, מכל מקום היה לך לפחות להמתין עד לאחר שתיית כוס שני ולא לשתות את היין בין הכוסות.

המשיך רבינו באמירת ההגדה. כשאמר 'מצה זו', הגביה את המצה הפרוסה, עד לסיום הגדת הקטע כולו. וכשאמר 'מור זה', הגביה קלח של חסה - לא זה שהיה מונח בקערה - עד לסוף קטע זה.

ביצה של גאולה

באכילת הביצה היו לרבינו מנהגים שונים במועד אכילתה במהלך הסדר, ומי יבוא בסוד קדושים. אך ברוב השנים אכלה לפני 'רצצה' בטרם נטל ידיו, אז נטל רבינו את הביצה, טבלה במלח, בירך 'שהכל' בדביקות ואכלה. (הצעה לטעם הדבר מבן רבינו מוהר"ר הגר"ד אלתר שליט"א, ראו במדור 'מנהג רבותינו בדינו').

רבינו היה מספר שמנהגם של רבותינו הקדושים היה, בליל הסדר הראשון להנהגתם. שהיו שואלים את אחד הילדים

הנוכחים או את אחד המשמשים מה הטעם שאוכלים 'ביצה' בליל הסדר, ושאלו דווקא למי שאינו יודע כל טעם לכך. כך נהג מרנא האמרי אמת' וכן היה אצל רבינו הבית ישראל'.

כשהגיע 'ליל הסדר' הראשון להנהגתו של רבינו, פתח וסיפר על מנהגם הלזה של רבותינו כשהוא מנמק טעם לדבר, שהם בקדושתם רצו להמשיך את הגאולה השלימה. כשהוא מברר שה'ביצה' הלא היא 'מאכל בתוך מאכל' (החלמון בתוך החלבון) לרמז על גאולת מצרים שהיתה 'גאולה בתוך גאולה' כאשר כל הגאולות העתידות נכללו בגאולה זו.

הרגשת הנוכחים היתה שרבינו בעצם הזכרת הדברים, מקיים בהבלעה את מנהג רבותינו הקדושים, בשנתו הראשונה להנהגת עדת הקודש.

מיכלא דמיהמנותא אכילת המצה בדביקות עליונה

רחצה, מוציא מצה

"רחצה", נשמע קולו של רבינו בתוך הקודש. הוא רחץ ידיו. בדרך כלל היה מכריז לאחר הנטילה: "מוציא מצה", מברך על המצות ומתכוון בדחילו לאכול את מיכלא דמיהמנותא.

את המצה לא טבל רבינו בתוך המלח.

רגעי אכילת המצה מהרגעים הנדירים במהלך השנה, במהלכם לא הצליח רבינו להסתיר את מדרגותיו הנשגבות בשפירר חביון. מי שזכה לראות את פני הקודש באותה שעה, נתקף בהרהורי תשובה ואהבת הבורא. המצה הקדושה הופכת ל'חד' עם איש האלוקים, רעיא מהימנא.

אשרי העין שראתה בשגב אכילת מצה בצילא דמיהמנותא.

מרור, כורך

לאחר אכילת המצה בדחילו ורחימו, הגישו לפני רבינו קלח של חסה - לא מתוך הקערה, ככלל, רבינו לא השתמש עם הסימנים שבקערה. רבינו הכריז 'מרור', בירך 'על אכילת מרור', טבל בחורסת, ניער ואכל.

עם תום אכילת המרור, כך רבינו מצה ומרור - חזרת-חריין בתוספת קלח עלה חסה ואכל, כשהוא אומר את הנוסח

'זכר למקדש כהלל' ומשמיט את התיבה 'פסח', אלא אומר: "מצה ומרור".

השלחן אשר לפני ה' שלחן עורך באמרות קודש

אש קודש ולב מבין

עיקר אריכות הסדר היתה בשעת 'שולחן עורך', כאשר הסב רבינו בראש השולחן. מחד היה אחוז בשרעפי מעלה ושפתותיו רחשו דברים נשגבים שלא שמעתם אוזן. ומאידך, היה ליבו נתון אל הצאצאים וצאצאיהם, לקיים מצוות 'והגדת לבנך' מתוך מאור פנים.

כדי להבין עד היכן הדברים מגיעים, נשוב לאותו ליל סדר אותו ערך רבינו במעון קדשו. אחד הנכדים, ילד קט ממש, פתח את פיו להגיד 'ווארט' אותו שמע ב'תלמוד תורה'. אמרה מוכרת של אחד מצדיקי הדורות. הוא ניסה להגיד, אבל קולו לא נשמע בתוך ההמולה שאפפה את החדר. רבינו, רופא הנפשות הגדול שעניו הטהורות ראו וחזו כל אחד עד לשורש נפשו, הבחין בכך. דפק רבינו על השולחן - דבר שלא היה אופייני לו כלל - והכריז: "ששש. השמעתם מה שרוליק אמר עכשיו? שמעתם? תגיד שרוליק, תגיד". פתח הנכד בביישנות וחזר על ה'ווארט' שבאמתחתו, כאשר רבינו מראה לו התפעלות רבה ואומר: "אף פעם לא הכרתי את ה'ווארט' הזה..." אף שמוחו בשמי מרומים, ליבו ברגישותו הנפלאה חש בחולשת דעתו של ילד קט...

אחד חכם, אחד רשע

באותה שעה רוממה של 'שולחן עורך', היה רבינו בעצמו שופע אמרות הוד, פירושים וביאורים, בדרך חסידות ובדרך נסתר. כרכים שלמים ניתן לחבר מאותן אמרות טהורות ואנו לא נציג כי אם אחדים מהם שנאמרו במהלך השנים.

"מדוע נמצא הרשע לצד החכם, באומרנו: 'אחד חכם, אחד רשע'. הלא נכון היה לסדר את הדברים. אם החכם מוזכר תחילה - יוזכר הרשע בסוף. או לחילופין ללכת מן הנמוך אל הגבוה, לפתוח ברשע ולסיים בחכם", שאל רבינו באחת השנים, והשיב ש'מתרצים העולם': "כשהרשע נמצא ליד החכם, הוא שמור לבל יוכל להזיק".

כשהביאו לפני רבינו את הדגים בשנת תשנ"ה, הוריד את הירקות שעל גבי הדג קודם אכילתו, והתבטא בקדשו:

לא אחת הבחינו הנוכחים שרבינו אמנם יושב בראש השולחן, אולם לאמיתו הוא נמצא במקום אחר לגמרי. רבינו היה 'מתכנס' בשרעפים וגם עין בשרנית חזתה בקודש שהוא משוטט בעולמות טמירים

עד 'שולחן
עורך' לא
הוסיף
רבינו ולו
תיבה אחת
יתר על
תיבות
ההגדה,
כאדם
המתפלל
ואינו
מפסיק
בדיבור
בתפילתו.
אולם
נעימתו
סיפרה
את 'סיפור
יציאת
מצרים'
המוחשי
ביותר

שְׁפֹךְ חֶמֶתְךָ הרגעים הנשגבים ביותר

לקרוא את ההלל

לאחר 'שולחן עורך' שוב המשיך רבינו את הסדר. הוא בירך ברכת המזון בנעימה המיוחדת שכל שומעה היתה נפשו מתוססת בקרבנו, זו היתה אחת הפעמים בשנה שהתלהבותו בקעה את חומות ההסתרה שעטה על עצמו תמיד. והמשיך באמירת הלל מתוך שבח מופלא לבוראו שהוציאו ממצרים.

לא רק על שהוציא את אבותיו הלל רבינו, אלא על שהוציא אותו עצמו. כזו היתה הרגשה כשהוא הנעים באמירת שבח והלל לבוראו.

אליהו מלאך הברית

זוהי הגדרתו של מוהר"ר הגרד"ח שליט"א:

"ליל הסדר היה ה'שפיץ' והפסגה של כל השנה כולה, במחיצת רבינו. ואילו רגעי אמירת 'שפוך חמתך' היו ה'שפיץ' של השפיץ', הרגעים הנעלים ביותר שעין נעלים יותר מהם".

רבינו היה נעמד על רגלו ואחד הילדים פנה לפתוח את הדלת. פני קדשו בערו כתנור ובנעימתו של מרן ה'אמרי אמת' אמר 'שפוך חמתך'.

לאחר אמירת 'שפוך חמתך', המתין רבינו עד שהדלת נסגרה ואז המשיך באמירת ההגדה והפיוטים.

לאחר הכוס הרביעי, נהג רבינו לשנות את הכוס של אליהו הנביא, כשהוא מנמק שכך היה מעשה באחד השנים אצל אביו מרן ה'אמרי אמת' ששתה בפניו הרה"ח פיני"ע לווין ז"ל את כוסו של אליהו, משום שהבינו שכך היה דעתו של אביו קדישא.

לאחר תום ה'סדר' בדחילו ורחימו, התיישב רבינו ואמר לעצמו את מגילת 'שיר השירים' בדבוקות שאין למעלה הימנה -

שימני כחותם על ליבך, כחותם על זרועך, כי עזה כמוות אהבה, קשה כשאול קנאה, רשפיה רשפי אש, שלהבת י-ה.

הברכות של יעקב מעשו אחיו, היה בליל הסדר. והיין ששתה יצחק אבינו ע"ה כאשר יעקב הביא לפניו - ויבא לו יין וישת - היה יין ארבע הכוסות. כשהגיע עשו מן השדה עם המטעמים אשר הכין וביקש מאביו שיאכל מצידו, לא אכל יצחק שכן כבר היה לאחר האפיקומן ושוב לא היה מותר באכילה.

הוסיף רבינו:

"זוהי התשובה לבן הרשע, שאומרים: 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, רשע מה הוא אומר', שזו תשובתו של עשו הבן הרשע, שאין אפשר לאכול את אשר הכין, כי אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן".

נפלאות הגאולה העתידה

"כתוב 'בימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות' שהקב"ה יראה לנו נפלאות בעת הגאולה העתידה כדרך שהראה לנו בעת יציאת מצרים", הגיד רבינו בליל התקדש החג, ותמה: "וכי לכך ממתינים אנו אלפיים שנות גלות, כדי לראות שוב גאולה כמוה כבר ראינו בעת יציאת מצרים?"

תחילה הזכיר את פירושו של רבינו ה'שפת אמת' בעניין זה, ולאחר מכן פתח במשלו של הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע שסיפר על אדם שהיה מסובב ומלופף בצרות מרות. היו לו חובות עצומים, בנותיו הבוגרות ישבו בביתו מבלי אפשרות להשיאן לאיש ואף זוגתו היתה חולנית. הגיע אדם טוב לב והעניק לו מתנה גדולה, אלף רובל. אורו עיני האיש, הוא כיסה את חובותיו, השיא את בנותיו, שכר רופא שירפא את נוות ביתו ואף הקים חנות למחייתו. כמה רבה שמחתו במתנה זו וכמה הוא אסיר תודה לאותו מיטיב. אולם אם כעת יבוא אדם נוסף ויעניק לו מתנה של אלף רובל נוספים, הוא לא ישוב שוב כדרך ששש במתנה הראשונה, כי מצבו כבר אינו כה גרוע כעת.

ממשל זה הקיש רבינו אל הגאולה העתידה:

"בעת יציאת מצרים היו בני ישראל במצב נורא ואיום עד ששקעו בארבעים ותשעה שיערי טומאה ומשם גאלם הקב"ה, מובן אפוא כמה גדולה היתה שמחתם. וכעת, כשמצבנו טוב בהרבה, כדי ששוב נשמח באותה שמחה מופלגת כמו ששמחנו בעת גאולת מצרים - יצטרך הקב"ה לעשות אותות ומופתים גדולים ומכופלים. ואכן כך יהיה, כימי צאתך מארץ מצרים, אראנו נפלאות".

"כן תבער יצר הרע מליבנו". רבינו בשריפת חמץ בשנת תשנ"ג.

"שאר ירקות - לכן אין אומרים 'הלילה הזה כולו מרור' שכן יש עוד ירק שאוכלים, בעת ה'כרפס'".

להחזירו למוטב

אף את הפנינה הבאה שמעו מפה קדשו בליל הסדר:

"ואף אתה הקהה את שיניו. יהודי בעצם מהותו הוא טוב אלא שהוא נוהה אחר תאוות ליבו. כן מצינו לגבי היזק ה'שן' שהוא נקרא 'הנאה', כי הוא היזק על ידי שהבהמה

המזיקה נהנית באכילתה המזיקה. אולם כאשר יהיה 'הקהה את שיניו', כלומר ששוב לא תהיה את התאוה ואת ההנאה, יחזור היהודי למוטב. וכל קושיותיו של הבן הרשע יתורצו ושוב יהיה יהודי טוב, בהעדר התאוה המוליכה אותו בדרך לא טובה".

תשובת הבן הרשע

עוד הגיד רבינו בביאור נפלא לגבי התשובה לבן הרשע, כשהוא מזכיר את דברי ה'פרשת דרכים' שמעשה לקיחת

לרגל חצי יובל שנים - כ"ה שנים להסתלקותו לשמי מרום

מִקְבָּלָנוּ מִבֵּית אָבִי אָבָא

**טוב יִנְחִיל בְּנֵי בָנִים: רב שיח מרומם עם נכדי כ"ק מרן רבינו ה'פני מנחם' זי"ע
על חוויות הילדות המרוממות אשר ספגו בין כותלי הבית הנקדש ❁ על הענווה
האמיתית אותה השריש וטבע וההרחקה מנדנוד של גאווה ותחושה עצמית
גבוהה ❁ הנכדים שליט"א שבים לתביעותיו לתורה ביגיעה ובשקידה והחיפוש
אחר נקודת האמת והתכלית בכל מעשה ופעולה ❁ הן זכרונם**

בעת שמתאספים ומתכנסים נכדי
כ"ק מרן ה'פני מנחם' זי"ע, להעלות
זיכרונות הוד אשר זכו לחוות
בשחר נעוריהם במחיצת הקודש -
דומה כי שוב חוזרת וניעורה אותה
רוח שאינה מצויה, רוח של תורה
בטהרה מתוך פשטות וענווה, אשר נשבה בין כתלי היכלו
של רבינו הפני מנחם זי"ע.

התבקשו נכדי הרבי זי"ע לפנות מזמנם היקר העמוס
בהרבצת תורה ויר"ש בקהילתנו הק' במוסדות הקרויים על
שמו הקדוש, על מנת לספר ולו במקצת על מה שחווי בימי
נעוריהם במחיצת הרבי זי"ע, במסגרת אילוצי הזמן לא יכלו
כולם להשתתף למרות רצונם, ארבעה מנכדי הרבי שניאותו
להתכנס בזמן שנקבע, טרחו ובאו, ה"ה - הגה"ח מוה"ר רבי
משה בצלאל קמפינסקי שליט"א ר"מ בשיבה קטנה פני
מנחם חתנו של הגה"ח מוה"ר יעקב מאיר שליט"א, שזכה
לדור לאחר נישואיו בסמיכות מקום לרבי זי"ע ולסעוד
במחיצתו פעמים רבות את סעודות השבת. הגה"ח מוה"ר
רבי ישראל מרדכי אלתר שליט"א בן הגה"ח מוה"ר יצחק

דוד שליט"א ר"מ בשיבה גדולה פני מנחם. הגה"ח מוה"ר
רבי אברהם מרדכי אלתר שליט"א בן הגה"ח מוהרי"א זצ"ל
שזכה שקירבו רבות בילדותו ושם עליו עינו הטהורה, ואיתם
עמם הגה"ח מוה"ר רבי אברהם מרדכי אלתר שליט"א בן
רבינו ראש הישיבה שליט"א, ר"מ בשיבה גדולה פני מנחם.

מידי דברם, כמו מאליה פורטת אותה הרוח על כינורות
ליבותיהם של בני-בנים, מגגת ומנעימה סיפורים וזיכרונות,
הנשזרים ונארגים האחד ברעהו. שבים הם לאחור כ-25
שנה, אך דומה כי הדברים קורים כעת ממש חיים וקיימים.
מעשה חובר אל מעשה, זיכרון אל זיכרון חובר למארג
מרומם ונעלה אשר כולו אומר מוסר, מידות והליכות
קודש - אשר עליהם להיכתב ולהיחקק באותיות של אש
למשמרת לדורות, למען ידעו דורותינו.

ברטט בגעגועים עזים וברעד פנימי הם יושבים יחד לשוחח
על הסבא הקדוש הרבי זי"ע, הם מתפלאים פלא רב על
עצם קיום השיח הלזה, הרי בוודאי אצל דודיהם הגדולים
שליט"א בני הרבי ואצל זקני החסידים ניתן ללמוד מסכת
מופלאה זו ביתר עומק ורוחב, אך הם מסכימים לדברינו כי

עדיין מקום יש להם להתגדר בחן מיוחד לזווית ההסתכלות על הרבי זי"ע ממבט צעיר של צורב ונער דווקא, ראייה מגוון שונה המעניקה הצצה חדשה לדמותו רבת האנפין של רבינו הפני מנחם זכותו תגן עלינו.

השאלה התמידית: מה התכלית!

"מה היה סבא סבור על התאספות זו" - שואלים המה איש את רעהו. הרהרו בכך עוד בטרם בואם. הם מקשים והם מפרקים: "הרבי היה חותר שתצא מכאן תכלית", שנעסוק בעיקר, שכל מי שיקרא את הדברים - ישימם על לבו ויטיב אורחותיו".

חתירה זו לנקודת האמת, לתכלית, החותרת אל העיקר ופותרת את הטפילות - מאפיינת היטב את גישתו הרוממה של מרן ה'פני מנחם' אל כלל ענייני החיים: "לשם מה". מה העיקר ומה הטפל. זהו החיפוש המתמיד שאינו יודע שובעה - מבית מדרשה של קאצק ופרשיסחא - אחר נקודת האמת הבסיסית, היסודית, שתצדיק את סיבת קיומנו כאן, עלי אדמות. ואם הדברים משרתים את המטרה הגדולה, את העיקר - הרי מוטב. ואם לאו, מה תכלית יש בהם.

"דימייתי בנפשי אילו הייתי מספר לרבי הסבא", משתף הר"ר אברהם מרדכי במוהר"א בהרהורי ליבו, "ושואל מה דעתו על השתתפות בראיון שכזה, מסתמא היה מתעניין אצלי: מה תועלת יש בכך. מסתמא הייתי משיבו אפוא כי הבחורים והאברכים רוצים לשמוע מעשה-רב, אולם הוא היה מניף ידו בביטול וקורא אלי בהתעוררות: 'אה, דף גמרא רש"י ותוספות חשוב ויקר לאין ערוך מכל עניינים אלו. שוין, אם כבר קראו לך - לך... והלוואי שתצמח מכך תועלת'.

"וכך שמענו מחתן שנכנס אליו ביום חופתו, ואמר לו הרבי, דע לך - ראיתי במשך השנים, הרבה בחורים ביניהם גם 'חסידים' בחורים, אולם כל אלו שלא היתה להם שייכות ל'בלאט גמרא' לא היתה לחסידותם קיום לאורך זמן. מנגד - אם יועיל הדבר לחיזוק בתורה ויר"ש, והיה זה שכרנו. אך צריך תמיד לזכור את המטרה העיקרית, ולהציב אותה במרכז".

"אכן", אומר הר"ר משה בצלאל, "הפני מנחם לא חדל מלחנך ולעורר לחתור תמיד אחרי העיקר".

"נקודה זו של הנחת האצבע על העיקר והעמדת הטפל במקומו המשני והאמיתי", ממשיך הר"ר אברהם מרדכי במוהר"א, "הינה אחת מנקודות המפתח היסודיות שהיו

בחיו של סבא. מול סערות עולם שהתגעשו, מחלוקות מבית ומחוץ, ושלל עניינים מעין אלו, הנדמים לאדם בשעה ששרוי בתוכם כביכול העולמות כולם מונחים על כף המאזניים - עמד סבא כסלע יצוק, זכר לשים את העיקר עיקר, להניח את האצבע על נקודת המחלוקת הטעונה בירור, תפס את נקודת ה'תכלית', עשה 'ווערטל' מן הדברים הטפלים - וחזר להתמקד בעיקר העיקרי: תורה מעשים טובים ויראת שמים. זהו הברית התיכון המבריק מן הקצה אל הקצה בכל גווי חיו ואישיותו הרבים.

"דוגמא אחת מני רבות, סיפר זקני בעל 'משנה הלכות' הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל, שישב פעם יחד עם רבינו במסיבת פלוני, והלה הוציא מן הגנזים כלים מכלים שונים, ירושות בית אבותיו מצדיקי הדורות. הפני מנחם כדרכו לחתור תמיד אחרי התכלית, הפטיר בלחש לזקני: 'זקנם בוודאי הקנה להם את החפצים הללו' - במשפט קצר זה עבר השיח לשיחה תורנית בסוגיית האם יש קנן לאחר מיתה".

'לא חדל מלהעמידנו על העיקר'. מוה"ר רבי משה בצלאל קמפינסקי שליט"א ר"מ בישיבה קטנה פני מנחם

מוהר"ר משה בצלאל קמפינסקי:

"בשנים שקדמו להנהגה, כשהתהלך בין האנשים בפשטות פעמים רבות העומדים סביבו חשו כאילו הוא אחד מן החבורה, אולם ידעו גם ידעו כי לפתע פתאום מסוגל הוא לנסוק לגבהים, להתנתק לגמרי"

אהבה ויראה כרוכים ושלובים אהדדי

כאשר מתבוננים הנכדים בחוויה המרוממת של ההימצאות עמו-במחיצתו של צדיק, בתוך ביתו נאוה קודש, מאחורי הדלתיים הסגורות - עולה תמונה מפעימה של שילוב ניגודים מפליא שנשזר כאחד: מצד אחד סביבותיו נשערה מאוד. יראת רוממות חפפה עליו ובכל מקום שבה הכל התייצבו בחיל וברעה, מאידך - היה בבחינת "אהבתי מתוך יראתי". כביכול, הוא מצדו השרה והרעף ללא הרף אהבה ונועם, ואילו העומד מולו נרעד מפניו.

"הווי חיים זה", אומר הר"ר אברהם מרדכי במוהר"א, "לא היה נחלת בני המשפחה הקרובה בלבד, רבים מעידים שהתלוותה אליהם תחושה זו בעת שנכנסו לפניו בשנות ההנהגה ואף קודם לכן. זוהי מציאות חיים שכמדומה שאין דרך להסבירה או לתארה. היתה יראה בנוכחותו למרות שלכאורה לא היה סיבה לכך. הרבי, למרות טרדותיו המרובות, מתהלך היה תמיד כשחיוך נסוך על פניו המאירות. היה מאיר פניו לילדים ומעניק להם יחס חם ומלבב עם כל ה'גישמאק'. ועם כל זאת, ללא כל סתירה, בכל פעם שהיה נכנס לחדר - היו הכול נאלמים דומיה מפניו. זכורני כיצד נכנס פעם לחדר הילדים, בעת שישבו ילדים קטנים ושיחקו, ועם היכנסו - כמו תמיד - הכל נעצר. הנשימה נעתקה. כך היה גם בסעודות השבת - שרתה כמין רצינות וכובד ראש, למרות החיוך והנעימות שהיו שרויים תמיד על פני קודשו.

"באמת אפשר לומר שראו אצלו, מוסיף הר"ר ישראל מרדכי, "את ה'ווארט' הנודע עליו חזר הרבי וקראו על אביו כ"ק רבינו האמרי אמת זי"ע - 'אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה' - אשריו מי שגם כאשר בני הבית השוהים במחיצתו עודם מהללים אותו, זו הגדולה וזה השבח... כילד זכורני שנכנסתי אל ביתו במוצאי יום כיפור לשבירת הצום, ונוכחתי לראות כיצד אותה השראה מאוימת ששררה סביבו בבית המדרש בחוץ, נותרה והשתמרה גם בתוככי הבית פנימה.

"עד היום צרוב בזכרוננו אותו מחזה בהזדמנויות שונות, כיצד אבי מורי שליט"א ודודי רבינו ראש הישיבה שליט"א עומדים ומשוחחים ביניהם, ולפתע, כאשר סבא היה מופיע, היו משתתקים ביראת כבוד וה'פני מנחם' מצידו היה שואל בהתנצלות אופיינית: 'וואס? איך שטער? האם אני מפריע?' - דומה היה כי מצדו היה מעוניין להשתתף עמם בשיחה...

‘מפליא היה לראותו בדרכים. רבינו זי"ע בעת לכתו לפנות בוקר בסימטאות ירושלים

מעבר לד' אמותיו אם לאו. נעמד אפוא בקרן זוית, סמוך לאחד הקירות, היכן שהיה סבא רגיל לעבור, ואמנם - אמר לי האיש - ה'נסי' הצליח וסבך הפני מנחם' נתקל בי.

”לאחר מכן הוסיף וסיפר לי, כי שנים לאחר מכן במסגרת תפקידו כמשגיח כשרות נסע באחד הימים לפנות בוקר לערוך ביקורת בחנות מסוימת, ולפתע ראה את הרבי שהיה כבר בשנות הנהגתו מתהלך באחד הרחובות, כדרכו בכל יום לפנות בוקר. וכך הוא מספר לי: 'רציתי להתחקות אחר דרכיו והתחלתי לנסוע אחריו, אולם הוא הבחין בכך וחמק לאחת הסמטאות. נסעתי אחריו מסביב, אך הוא ראה אותי ממרחק רב ונעלם'.

”שני סיפורים אלו משלימים האחד את רעהו ואין בהם סתירה: כשרצה לשים לב בשעות שהרחוב היה נקי וזך - מסוגל היה להבחין במישהו שעוקב אחריו ממרחק של כמה רחובות, אולם כאשר בחר שלא לראות למתרחש ברחוב - לא ראה אפילו למרחק של ד' אמות.”

”פעם”, סח הר”ר ישראל מרדכי אלטר, ”ניגש אליו תוך כדי הילוכו יהודי מבני עדות המזרח, בקריאת 'האדמו"ר מגור'. מישהו ניסה להדפו, אולם סבא סימן לו שלא יעשה מאומה, ואותו יהודי פתח לברכו ש"אריך ימים על ממלכתו וכל כיוצא בברכות מעין אלו, ובמשך כל אותו הזמן עמד סבא בהכנעה יתירה ושמע את ברכותיו.

”מפליא היה לראותו בדרכים”, מוסיף הר”ר אברהם מרדכי במוהרי”א, ”כיצד היה נזהר זהירות יתירה - גם ממרומי שנותיו - לעבור לצד השני של הכביש כאשר הבחין שמא עלול להתהוות מכשול בשמירת העיניים, או אז כבר ממרחק גדול היה מסיט את מסלול הליכתו לצד אחר.

”בענין זה סיפר לי אחד מבני ירושלים ששימש כמשגיח כשרות שני סיפורים נאים שמן הענין לשוורם זה בזה. האחד, שפעם צדו עיניו את הרבי לפני שנות הנהגה, שבעת הילוכו ברחוב יפו, בדרכו לסידוריו, היה מרכיב משקפי שמש כדי לשמר את עיניו - והחליט אותו יהודי לנסות ולבדוק האם סבא רואה

בין חסידים חריפים ושנונים, לפתע היה זורק משפט חריף והתנתק באחת. הר”ר יצחק מאיר ב”ר שמעון נפתלי (איטשע מאיר שמעון) התבטא על כך, כי אין הדבר הוגן, שכן נראה שהוא יושב כאן עמנו, ואילו בתוך רגעים ספורים הוא ממריא אל על, ומשאיר אותנו מאחורה...”

”פעם”, אומר הר”ר ישראל מרדכי, ”ה'בית ישראל' התבטא אודותיו באזני בני גילו ואמר להם: הישמרו והיזהרו בו, מדבר הוא אתכם כאילו הוא אחד מביניכם, אך פתאום הוא עולה גבוה-גבוה...”

”נקודה זו, מתוקף היותה תחושת הלב, הינה עדינה וקשה לביטוי”, מסכם הר”ר אברהם מרדכי במוהרי”א, ”בעצם לא היה שום סיבה חיצונית שילד או בחור ירגיש ממנו מרחק, ואדרבה, עשה כל פעולה אפשרית שתרגיש לצדו בנוח...” מספר הר”ר ישראל מרדכי, ”בילדותך הרגשת שהוא כמוך. פעם בא לבית אבי לביקור, ושמח לקראתנו - הילדים - בתנועות של שמחה וצהלה, וממש העניק לנו הרגשה שהוא חלק מאיתנו, אולם לפתע היית חש בהתרומומות הזו, בעיקר כשהתחלת להתבגר מעט, פתאום קלטת.”

הר”ר משה בצלאל מחדד נקודה עמוקה, הכובד ראש סביבו הייתה גם הצורה ההכרחית מצידו לעמוד בקשר עם הסובבים, הוא לא סבל קלות ראש והעמדת פנים. הוא סח, כי ”פעמים רבות לאחר הפטירה, הייתה לי חלישות הדעת על החמצת הזדמנויות בהם אולי יכולתי לנצל יותר, לשאול יותר, בתחומים שונים, ייסרתי את עצמי מדוע לא התקרבותי יותר לדלות מן המעיין. אבל אני מנחם את עצמי, בנקודה אחת, כי לולי הייתי מנסה לנצל יותר מדי יתכן שגם את מה שהיה בידי הייתי מפסיד, כי אווירת היראה הייתה נחוצה על מנת לגשת אליו בצורה הראויה והמתאימה על מנת שיענה למבוקשך”.

בלכתו בדרך

המראה של הרבי בעת שהלך בדרך, מביתו שבישיבת 'שפת אמת' לבית המדרש שברחוב רלב"ח - היה תורה שלימה אשר לימוד היא צריכה. "ראו עליו שראשו תפוס בעליונים", אומר הר”ר ישראל מרדכי "פעמים רבות הולך היה לבדו", מעלה הר”ר אברהם מרדכי במוהרי”א מזכרונותיו, "בעיקר בבקרי יום השבת ראוהו לפעמים יורד לבדו, כשמוחו אחוז שרעפים. גם הקפיד מאוד שלא ירדפו אחריו, מה שמכונה 'נאך לויפן' - הבחורים ידעו כי זהו איסור חמור אצלו והקפידו על כך”.

זו היתה מציאות היראה והאהבה ששלטו בערבוביה בסביבתו...”

”כילדים קטנים”, משלים הר”ר אברהם מרדכי במוהרי”א, ”התהלכנו כל העת עם תחושה מעורבת של קרבה וריחוק. כביכול היית קרוב ורחוק גם יחד. הקירוב והריחוק שמשו בערבוביה. זה היה בולט מאוד. האהבה והיראה היה כעין תרי רעין דלא מתפרשין. רצית להתקרב, לבוא ולומר משהו, אך היראה עצרה בעדך. הרגשת שאינך יכול, שאינך מסוגל”.

הר”ר משה בצלאל מציין: ”הרגשה זו לא היתה רק בשנות ההנהגה, אלא אף בשנים שקודם לכן כשהתהלך בין האנשים בפשטות פעמים רבות העומדים סביבו חשו כאילו הוא אחד מן החבורה, כאילו פשט את בגדי האור, אולם ידעו גם ידעו כי לפתע פתאום מסוגל הוא לנסוק לגבהים, להתנתק לגמרי, או אז יתוודע למפרע כי לא היה כאן עמנו כלל. חשו שהוא מעלים את עצמו. בתוך שיחה מתגלגלת,

‘התהלכנו בתחושה מעורבת של קירוב וריחוק’. מוה"ר רא"מ אלטר שליט"א בן הגה"ח מוהרי"א זצ"ל

"לפני החברים לא אוכל לתת לו יחס מועדף". רבינו ז"ע בביקורו בישיבת 'שפתי צדיק' חצור. נראים המג"ש הגר"ש שושן - רחנברגר זצ"ל, ויבדלחט"א ראש הישיבה הגר"א נייהוז, והמשגיח הרה"ח ר' דניאל ליברמן.

זכאים הם לו. "צורת חיים זו", אומרים הנכדים כולם "היתה כה טבעית, עד שסיפר דודנו הגאון החסיד הר"ר דניאל חיים שליט"א כי במשך כל שנות ילדותו, עד שגדל ועלה לשיעור ב' בישיבה קטנה, לא הכיר בכך שהוא 'אחיין של הרב', לא הפנים את מציאות חייו כי הוא נמנה על משפחה מיוחדת והרבי שליט"א הוא דוד שלו, אח של אביו".

בשנות ההנהגה, הנכדים 'סבלו' מכך לא מעט. "צורב בזכרוננו", מעלה מזכרונותיו הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "אותו י"א טבת שנת תשנ"ו, בו הופיע לבקר בתלמוד תורה הירושלמי דחסידי גור לרגל החלאקה של נכדו הגה"ח הר"ר אברהם מרדכי שליט"א בן בנו הר"ר הגרד"ח - מרביץ תורה ור"מ בישיבה קטנה 'פני מנחם' בירושלים. ההתרגשות היתה גדולה, והמשגיח הרה"ח רבי צבי קופרברג ז"ל הזכיר לו כי שני 'אברהם מרדכי'ס נמצאים פה. אולם הוא פצח בסדרת התנצלויות על כך שרק אתמול היה עשרה בטבת, והוא עדיין חלש מן התענית, ואין בו כוחות לעלות את חצי גרם המדרגות כדי לראות את נכדיו. אך הסיבה האמיתית היתה כי הוא לא רצה להבליט את האייניקלעך' ולהעניק להם יחס מועדף. בבית היה ונשאר אותו סבא טוב המעניק

"אבי נפטר לבית עולמו ל"ע ביום טוב ראשון של חג הסוכות תשמ"ח", מספר הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "וזכרוננו שבשנת תשמ"ט - כשהייתי ילד קטן בן שש - הגיע אליו לראשונה פקס והוא ביקש לקרבני ולהראות לי כיצד המכשיר עובד. בדיוק עמדה שם על השולחן קריקטורה מכתב-עת בה ציירו אותו בצורה שאינה מכבדת, ודווקא את הדף הזה לקח כדי להראות לי כיצד מצלמים בפקס ושיישאר לי ממנו עותק לאחר מכן..."

"שמעתי מאחד מבני המשפחה", אומר הר"ר משה בצלאל קמפינסקי, "כי אחת הסיבות בשלן התלבט והתחבט הפני מנחם' במהלך ימי 'שבועה' על אחיו מרן ה'לב שמחה' זי"ע - האם להימנע מליטול על עצמו את עול הנהגת העדה, היתה מפני החשש פן ייגרם פגם בהנהגותיהם של הנכדים, ויבואו ח"ו לידי גבהות והשחתת המידות".

מבט ייחודי זה, השתקף כל השנים - בעת שגידל את ילדיו והנהיג את ביתו בפשטות יתירה, הרחק מכל גינוני שררה וכבוד. למרות שהתגורר כל השנים בבית אביו האמרי אמת' ודלת בדלת להיכלל אס-הישיבות ישיבת 'שפת אמת' - לא הניח לילדים להרגיש בבית שום דבר מן המעמד' הרם שכביכול

על פתק שרטוט של ארון הבגדים ומסמנת עבורו היכן מונחים הבגדים".

"כמו כן היתה מספרת", מוסיף הר"ר משה בצלאל, "שהיה יכול לשאול ולברר האם כבר אכל את ארוחתו. האוכל לא תפס אצלו מקום בחיים כלל ועיקר".

בורח מפני הכבוד

הסתכלותו של רבינו הפני מנחם' זי"ע על כל ענייני ההנהגה - היתה כאל התמנות עבד לרוץ לפני העם, למענם ולטובתם, ובשום פנים ואופן לא כשררה וכבוד. מאז ומעולם מתרחק היה מפני הכבוד כמטחוי קשת והיה רגיל לבזות עצמו קבל עם ועדה.

אחת מן ההוראות הראשונות שחקק בתוך הבית פנימה עם עלותו על כס הנהגת העדה - כפי שמספרים הנכדים - היא עמידתו הנחרצת על כך שהנכדים לא יזכו בשום פנים ואופן לכל יחס מועדף בשל היותם "נכדים של הרב", לא במוסדות לימודיהם ולא בבית המדרש. דעתו היתה כי יש בכך משום קלקול המידות והשחתת הנפש. לא הצליח להבין מפני מה נכרך הכבוד יחד עם עול ההנהגה ועשה כל שביכולתו על מנת לחנך את הנכדים לברוח אף הם מפני הכבוד.

"ניגש אליו יהודי תוך כדי הילוכו". רבינו זי"ע עם יהודי שפנה אליו בדרכו

מנותק מעולם ומלואו

"מסבתא הרבנית שתח" שמעתי דבר מופלא", מספר הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "שהרבי הסבא לא התמצא בכלל בבית. והיא היתה מכינה עבורו כל מה שהיה צריך, וכאשר ידעה שעתידה להיעדר מן הבית לכמה ימים, הייתה מציירת

מוהר"ר
משה
בצלאל
קמפינסקי:

"הרגישות
שלו כלפי
הזולת
היתה
מופלאה
ביותר.
כידוע
היה אוכל
מאכלים
נטולי מלח.
בשבת היו
מביאים
לפניו
'גאלער'
ולפני
שהעביר
הלאה, בזק
עליו מלח,
באומרו:
'מה הנכם
אשמים?'"

"הופיע בת"ת הירושלמי". בת"ת גור ירושלים בעת החלאקה לנכדו מוה"ר רא"מ אלתר ר"מ ביישיב"ק 'פני מנחם' בן מוה"ר הגה"ח רבי דניאל חיים שליט"א

מוהר"ר
רא"מ בן
רבינו רה"י
שליט"א:

"הייתי
הולך לצדו
בדרך חזרה
מהבית
מדרש והיה
שואל אותי
מה לומדים
בחיידר,
וכששמע
שלומדים
פרק מסוים,
כגון 'שור
שנגח את
הפרה', היה
משמיע
שאלות
לחיידודא
על החומר
הנלמד"

יחס חם ומלבב, אולם בחוץ - בשום פנים ואופן!"

ממשיך הר"ר ישראל מרדכי, "אותו הדבר אירע בעת שנכנסתי ללמוד בישיבת 'שפתי צדיק' בחצור, הוא הגיע יום אחד להשתתף בברית מילה שנערכה בחצור ומיד אחרי הברית הוא ירד לערוך סיבוב בישיבה. הוא חלף בין השולחנות ולא השתהה בסמוך למקום בו ישבתי ליותר מריגעא חדא. בחדר צוות הכינו 'לחיים' והמשגיח רבי דניאל ליברמן הציע שאולי יקראו לי. אך סבא דחה את הרעיון ואמר: לא, לא. תגיד לו שאני כבר יכבד אותו בבית אבל כאן - לפני החברים - אני לא רוצה להעניק לו יחס מועדף. רק כאשר הגעתי נסיעה לירושלים, הוא פתח לי את הדלת ואמר: פה אכבד אותך!"

"כך היה גם בענין ה'טיש' מוסיף הר"ר ישראל מרדכי, "מיד

"קרא לי אבי שליט"א. מוה"ר רא"מ אלתר שליט"א בן רבינו ראש הישיבה שליט"א ר"מ ביישיב"ג פני מנחם

בשבת הראשונה של ההנהגה, בשבת ההכתרה, כל חסידי גור די בכל אתר ואתר קמו ועלו בהמוניהם לירושלים, כל החברים מן התלמוד-תורה נסעו. היה זה לאחר שנים ארוכות של חולשת רבינו ה'לב שמחה'. הצימאון היה גדול. והנה לפתע קיבלנו ידיעה כי יש הוראה מסבא ש...נכדים לא יבואו!

"עד היום הנני זוכר איך נשארתי ב'שטיבל' בני ברק, יחד עם קומץ דליל של אנשים, כמו היה זה נסיעה גדולה של ראש השנה שרק מתי מעט נותרים בבית. סבא לא הסתיר את כוונותיו. הוא אמר ברורות, שהוא מורה כך, כדי שהנכדים לא ירגישו אחרת בעקבות התמנותו לרבי."

"אכן כן, מחזיק אחריו גם הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "היתה זו 'שבת נחמו' בה ערך ה'פני מנחם' את הטיש הראשון, ואז הופתענו לקבל את ההודעה ש... אנו, הנכדים, איננו מורשים להיכנס ל'טיש'."

"מינו עלינו אדם", נזכר הר"ר ישראל מרדכי, "שהיה מופקד להשגיח עלינו בתוך החדר בשעת עריכת ה'שולחן'. חשנו מקופחים: לכל החברים ובני המשפחה המורחבת מותר להשתתף ב'טיש' שזקננו עורך, חוץ מאתנו. אנו הורשינו רק לצאת לאמירת 'לחיים' ומיד נקראנו לחזור בחזרה אל החדר."

"גם כאן", מציין הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "הסיבה היתה כדי שלא נתבלט. אולם לנו, מטבע הדברים, קשה היה לנו לקבל את המציאות, וניסינו להתנגד אליה בכמה וכמה דרכים על מנת לשנות את 'רוע הגזירה'. אך לא הועיל מאומה."

"בהמשך הונהג כי הירושלמיים שבינינו ירדו להשתתף בחברת התהלים שנערכה לילדים בקומה התחתונה של בית המדרש. "אנכי כבני ברק, לא הרגשתי בנוח להשתתף בחברת התהלים", אומר הר"ר ישראל מרדכי, "ועל כן ניסיתי לשכנע בני דודים נוספים להישאר יחד עמי. ואמנם בתחילה הצלחתי, אך לאחר כמה טישים הודיענו המשב"ק רבי יהודה שפירא כי מי שישתתף בתהלים יקבל מהרבי שקית שקדים במוצאי שבת אחרי הבדלה. כולם השתכנעו ואני נותרתי לבדי."

במוצאי שבת כולם עברו לפניו בסך וקיבלו כל אחד שקית שקדים, ואילו אליי ניגש רבי יהודה שפירא ואמר לי: רק שקית אחת נותרה... הייתי מלא אכזבה על ההפסד. עברתי להיפרד - 'גזעגענען' לפני הסבא ה'פני מנחם' בפנים מבושות, אך הוא שהבין מיד, פתאום שלף מכיסו שקד בודד, ואמר לי: כולם קיבלו שקדים מהבית, אתה קיבלת שקד מה'טיש'...".

"כה הפליא לרדת לרגישותו של ילד". מוה"ר רבי ישראל מרדכי אלתר שליט"א ר"מ ביישיב"ג פני מנחם

כך שמצד אחד ידע לתבוע ולחנך, ומאידך אחז בפלס מידתו ובימין מקרבת הראה לי פנים שוחקות ברגישות עדינה ונפלאה.

"בעקבות גישתו זו של סבא", נזכר הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "מיד בתחילת ההנהגה יצרו הדודים - בניו של הרבי - קשר עם המלמדים של הנכדים, וביקשו מהם שלא ישנו כלל את היחס כלפי הילדים בגלל היותם מעתה והלאה 'רעבישע אייניקלעך'. היה בכך גם גישה חינוכית, לשמור על נפש הילדים בריאה, וגם חינוך לרגישות כלפי האחר, לא להתנשא ולהרגיש מורמים מעם..."

"לאחר הסתלקותו", מספר הר"ר ישראל מרדכי, "רשם לי אבי מורי שליט"א מכתב ובו כתב לי כי מהרהר הוא על כך שבכל דבר שקורה צריך לחפש איזה חסדים טמונים בו כי הקב"ה כל מעשהו באמונה - וכי אילו דברים טובים יכולים לצאת מכך שהרבי נפטר? בינתיים הדבר היחיד הוא אתם - הנכדים - שתהיו פחות 'בעלי גאוה'..."

הר"ר אברהם מרדכי בן רבינו ראש הישיבה שליט"א מוסיף גם: "אף אנכי, בתקופה שלאחרי ההסתלקות, קרא לי אבי שליט"א ואמר לי כי אמנם קשה הדבר מאד ללא נשוא, אבל עכשיו, אם כך נגזר משמים הרי שמטבע הדברים יהיה יותר

זמן ויותר אפשרות להשקיע בחינוך שלנו..."

ברגישות לכל בריה

כנדבך למידת השפלות שנתברך בה ה'פני מנחם', מיעט ככל יכולתו להזדקק לזולת ועשה כל שביכולתו להסתדר בכוחות עצמו. אפילו מבניו מיעט לבקש עזרה, ואף כאשר נאלץ לבקש - לא פסק פומיה מלהתנצל: וכי אינך ממנה, בוודאי נוטל אני את זמנך היקר, סליחה שאני גוזל ממך רגעים יקרים... על אחת כמה וכמה שחש עצמו כאסיר תודה כלפי כל יהודי שגמל עמו טובה, ואפילו בשכר...

"אצל סבא", מספר הר"ר ישראל מרדכי, "לא היה דבר כזה 'לבקש ממישהו'. בכוחות עצמו היה קם באמצע סעודת שבת לקחת כלי או ספר מסוים שנזקק לו. בימי ההנהגה הדבר השתנה מעט, אולם בשנים שלפני כן נהג כך בצורה קיצונית, ומיין להשתמש בזולתו - כולל בילדיו ונכדיו. אמרו כי הנהגה זו ירושה היתה בידו מאת אביו רבינו ה'אמרי אמת' ז"ע שרגיל היה לומר, כי אילו זקוק היה האדם למשמש, היה הקב"ה בוראו מראשית יצירתו עם משמש'ל קטן לצידו..."

"גם בימי ההנהגה", מעלה מזכרונותיו הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "לא היה בתוככי הבית שום משמש או גבאי או 'הויז בחור' (מלבד בחור אחד שהיה נכנס בימות השבוע לסייע בכמה תפקידים מוגדרים ותו לא) בסעודות שבת - למשל - אנחנו הנכדים שימשנו כמלצרים לסייע ביד הסבתא הרבנית תליט"א."

"וגם אז", מוסיף הר"ר משה בצלאל, "כאשר כן נאלץ לבקש - עשה זאת בדרכי רמיזה נעימות ומחוכמות, בתוספת אמירה נאה, ולא באופן ישיר. לדוגמה, כשביקש לרמוז בסעודת שבת שיביאו מנה אחרונה, אמר בנעימות: 'נו, קומפוט הרי אפשר לאכול אחר כך, ביום...'"

"בילדותי", מספר הר"ר ישראל מרדכי, "בשנות ההנהגה של רבינו ה'לב שמחה' זי"ע, באחד מימי חנוכה הגיעה לפתע הודעה על כך ש'פתוח' אצל הלב שמחה להדלקת נרות, ירדנו אפוא למטה יחד עם הרבי והנהג רבי נחמן ארנרייך ז"ל היה ברכב. לפני שירדנו הוא נתן לי 'חנוכה געלט' על סך חמישים שקל. בהגיענו לאוטו, מצאנו את בנו של הנהג, בן גילי, שישב גם הוא באוטו. סבא הוציא מיד חמישים שקל נוספים והעניק לו אותם כדמי חנוכה. לרגע קט חלף במוחי הרהור: הנה הילד בנו של הנהג, מקבל דמי חנוכה כמוני - הנכד?! בתוך שניות ספורות קלט סבא הרבי - את מחשבותי,

דמותו של הרבי ניצבת מולנו - עומדת תובעת ומחייבת

ואמר לי: הלוא אתה יודע שאביו גומל עמי חסד, בכל ערב שיש 'לעכטיל' הוא מחכה לי, ומעת לעת לוקחני להיכן שאני צריך, בכל יום מחדש הוא עושה לי טובה..."

"בכלל", מוסיף הר"ר משה בצלאל, "הרגישות שלו כלפי הזולת היתה מופלאה ביותר. כידוע סבא היה אוכל מאכלים נטולי מלח. בשבת היו מביאים לפניו 'גאלער' בלי מלח, והוא היה טועם ומעביר הלאה. אולם, לפני שהעביר הלאה, בזק על ה'גאלער' מלח מן המלחיה, באומרו: 'מה הנכם אשמים שאינני אוכל מלח'. אחרי החתונה, כשבאתי לסעוד אצלו לראשונה סעודת שבת, אמר לי: 'תקדש על יין, גם אני בתור אברך עשיתי קידוש על יין טוב'..."

"בילדותי", מספר הר"ר ישראל מרדכי, "לפני החגים הייתי מוציא מעין גיליון פנימי עם 'ווערטער' לבני המשפחה. פעם אחת כתבתי ש'נפתח מדור 'מכתבים למערכת', למי שרוצה לכתוב תגובות..." מבין כל הקוראים רק קורא אחד טרח לשלוח את תגובתו - היה זה כמוכן הרבי, שבחושיו הדקים הבחין שיש בי רצון להרגיש 'עורך עיתון', ולפיכך ניסח את המכתב ל'מערכת' בלשון הבאה: לכבוד הוצאת ... עורך נכבד! ... בענין מדור מכתבים למערכת...". כה הפליא לרדת לרגישותו של ילד.

"מעשה מעניין ביותר שמעתי", מספר הר"ר ישראל מרדכי, "פעם נודע לרבי על אברך העוסק לפרנסתו כנהג בתשלום של אישיות מפורסמת בציבור החרדי, והלה אינו נוהג בו בכבוד ומשתמש בו רבות לצרכיו הפרטיים ומטריחו יתר על המידה. המליץ לו אפוא להתפטר, אולם אותו אדם מפורסם ביקש הימנו להמתין עם פרישתו מן התפקיד עד שיחתן את

אחד מצאצאיו.

"לפני החתונה, פנה האיש אל נהגו והורה לו לבוא לחתונה עם בגדי שבת. בבואו אל החתונה, הורה לו להסיע כל מיני גדולי ישראל הצריכים להגיע להשתתף בחתונה, הלך וחזור - והוא עטור בשטריימל. אחד מן השמות שהיו ברשימה היה של ה'פני מנחם'.

"כשנכנס הרבי לרכבו, שפך הנהג לפניו את לבו - איך שבמקום לשבת בחתונה, הלה מנצלו להסיע אנשים אל החתונה ולהחזירם אל ביתם. בבואם אל החתונה ביקש ה'פני מנחם' מהמחותן ברוב חכמה לומר לנהג שימתין לו עד שיחזור, אדהכי והכי התמהמה ה'פני מנחם' בסעודה, ובכך העניק לאותו אברך-נהג-מנוצל זמן זמנים טובא של רוגע, לסעוד את הסעודה ולהשתתף בשמחה כאחד המוזמנים..."

"בכל פעם שהגיע לשמחה או לאירועים מזדמנים", ממשיך לספר הר"ר ישראל מרדכי, "היה דואג להעניק לכל הסובבים תחושה נעימה. נזהר זהירות יתירה להעניק לכל אחד את היחס הטוב, ושלא לפגוע בעקיפין. בבואו לשמחות של בני משפחה, תמיד חיפש את המחנות והסביר לו פנים - עד כדי הענקת ההרגשה שהגיע אליו לכבודו לא פחות מאשר אל המחנות השני, קרוב המשפחה".

"כאמור", מוסיף הר"ר משה בצלאל, "גם כלפי הנכדים ובני המשפחה הקרובה, נהג ברגישות יתירה ונזהר בכבודו. אחרי הווארט שנערך לגיסי הצעיר בביתו נאוה קודש, לאחר שנתפזרו רוב העולם ונותרו בני המשפחה הקרובה, הוא נכנס ויצא לסלון כמה וכמה פעמים. ואני עמדתי עם גיסי הר"ר

מרדכי ברלינר ושוחחנו. כשחלף בסמוך לנו פנה אלי תוך כדי הליכה ואמר: 'נו, יעצט ביסטו שוין נישט דער יונגסטע איידעם' (- עתה כבר אינך החתן הצעיר), והמבין יבין כמה חכמה קיפל במשפט קצר זה, שהיטיב את הרגשתנו.

"מעשה נוסף היה לי עמו: תקופה קצרה אחרי השידוך שלי, קרא לי ונתן לי מכתב מיוחד. אחרי כמה ימים קרא לי שוב וביקש ממני רשות להראות עותק של המכתב השמור אצלו לאחד החסידים - הרה"ר אברהם יוסף אירנשטיין, לאחר שסיפר לו על התוכן שרשם במכתב - רעיונות יפים בענין הקמת בית חסידי נאמן בישראל וההכנה לקראת כך. למרות שלא כתב לי דברים אישיים, ראה לנכון לבוא ולבקש ממני רשות, תוך שהוא מוסיף: 'ענה מיינט עהרליך', להפיס את דעתי שאין מדובר כאן בסקרנות וכי"ב".

בדרכי החינוך

"הרגישות שלו היתה שזורה בפקחות מפעימה", אומר הר"ר משה בצלאל קמפינסקי, "מפליא היה לשלב חיזוק ועידוד עם הטפת מוסר בעדינות ובהארת פנים. דוגמא לדבר, הרבה פעמים אחרי סעודת שבת ויו"ט היה נכנס פנימה ופתאום יוצא ושוב נכנס, כך הרבה פעמים. פעמים רבות העיר על הנושאים שדיברו הנוכחים, או על מה שנעשה בחדר. והנה, פעם אחת אחרי סעודת שבת התעכבתי ליד ארון הספרים, הוצאתי ספר והתחלתי לדפדף בו. להפתעתי,

פתאום יצא מן החדר ואנכי החזרתי מיד את הספר לארון בזריזות. כשהתקרב אלי, אמר לי: 'אז איך האב דיר געכאפט מיט א ספר איז נישט געפערליך' (- אין זה דבר נורא לתפסך מעיין בספר). בכך פוגג באחת את אי-הנעימות שפשטה בי.

"כמעט ולא גער בנו", מספר הר"ר אברהם מרדכי במוהר"א, "פעמים נדירות שמענו ממנו דבר-תוכחה, אולם אותה גערה, שנאמרה בהבהרה בודדת: 'נו...' פילחה חדרי בטן וחוללה רושם אדיר שאין לתאר".

"מאמור" שמעתי", סח הר"ר ישראל מרדכי, "שבעת ילדותו שיחק יחד עם חברים ב"ז תמוז, ועשו הצגה ליד חדרו של הפני מנחם בעת מנוחתו מן התענית. בערב הפטיר לו: ההצגה היתה מאד יפה, אבל אני חושב שאין זה מתאים כל כך לזמן של צום... רק כעבור ימים ושנים קלט שבצעם הפריעו את מנוחתו..."

"בשבת עמדנו ליד הבימה, בעת שהקריאו אנשים שמות של חולים להזכרה ב'מי שברך'", מספר הר"ר אברהם מרדכי בן רבינו ראש הישיבה שליט"א, "פעם אחת גמגם אברך את שם בצורה לא ברורה, והגבאי רבי חנינא שיף ז"ל אמר בטעות שם אחר, משהבחין סבא כי הדבר מעלה גיחוך וצחוק על פנינו - עמד והסתכל עלינו במבט נוקב ומפלח שלא יישכח..."

"זכורני", מספר עוד הר"ר משה בצלאל קמפינסקי, "כי פעם בעת שחזר מבית המדרש מותש וחסר כוח, נראה היה שברצונו לנוח קמעא כדרכו. באותה שעה שיחקו בחדרו ילדים נכדים, אך הוא לא פנה אליהם בבקשה שיפנו את החדר, אלא רק הסתובב הלך-חזור ולא העיר להם מאומה.

עם בחור במשך השבוע, פעמים שתוך כדי דיבור - היה שולף לפתע שאלה מהגמרא."

"לפעמים", מספר הר"ר אברהם מרדכי בן רבינו ראש הישיבה שליט"א, "הייתי הולך לצדו בדרך חזרה מהבית מדרש והיה שואל אותי מה לומדים בחיידר, וכששמע שלומדים פרק מסוים, כגון 'שור שנגח את הפרה', היה משמיע שאלות לחידודא על החומר הנלמד.

"פעמים שהיה שואל שאלות המותאמות לילדים לחדדם במחשבתם, פעם שאל אותנו בדרך חזור, איזו פרשה לא יקראו השנה בכלל, (התשובה היא: פרשת וילך. כי כאשר ניצבים וילך נקראים בנפרד, ישנה שנה שלמה שלא קוראים בה פרשת וילך, כי בשנה הקודמת קוראים אותה לפני ראש השנה ובשנה הבאה אחרי ראש השנה).

"בהיותי ילד לפני הבר מצוה", מספר הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "התבטא סבא כי יש ברצונו ללמוד עמי שער יחוד המעשה בספר חובות הלבבות".

הספר חובת הלבבות היה נר לרגליו של ה'פני מנחם' זי"ע. "במו עיני ראיתי", מספר הר"ר משה בצלאל "בעת שלמדתי בישיבת 'שפת אמת', כיצד היה יוצא מביתו בשבת פארטאגס, קודם שנות ההנהגה, ונכנס להיכל ישיבת 'שפת אמת' כשבידו 'חובת הלבבות'".

רבים שמעו הימנו כי כדאי ורצוי להגות בספר זה. פעם אמר לבחור מתלמידי הישיבה שנכנס לפניו בתחילת שנות ההנהגה עם 'קוויטל' ובו רשימה ארוכה של משאלות ושאיפות: "נראה לי שהיה לך פעם שיעור פעם בחובת הלבבות לפני התפילה. למד חובת הלבבות ותזכה לכל הדברים הטובים שרשמת כאן". והדרכה זו שבה ונשנתה לרבים.

ממשיכים הנכדים ומספרים, מגיעים לימים האחרונים, אותם ימים מופלאים עמוסי רמזים טמירים על ההסתלקות הפלאית המתקרבת ובאה, כל נכד והדרך בה חווה את אותה הסתלקות מרוממת. קשה לסיים, הגעגועים עולים אך גם מחייבים. דמותו של הרבי ניצבת עומדת תובעת ומחייבת.

מי יתן - מסכמים בני בנים עטרת זקנם - שנזכה להתחקות אחר הליכותיו, לא רק בסיפורים כי אם גם בהתנהגות ובמעשים; שיהיו הדברים לתועלת לבל נחטיא את המטרה: ללכת בדרכי טובים, להתעלות בתורה ויראת שמים בלא להביט ימין ושמאל על עניינים המושכים ומסיטים את תשומת הלב מעיקר המכוון, למען ייטב לנו כל הימים. ❖

"תמיד כשנכנסו אליו - ואפילו בשנות ההנהגה כאשר עול עצום רבץ על כתפיו - ראוהו שקוע בספריו בראש השולחן, כשהוא מחזיק ביד עט או עפרון כדרכו וכדרך אבותיו, לתקן את השגיאות ולהעיר את הארותיו על שולי הגליונות".

מספר הר"ר משה בצלאל, "שמעתי מאחי שבעת היותו תלמיד ישיבת 'שפת אמת', נכנס פעם יחד עם כמה מתלמידי הישיבה יחד עם רבינו ראש הישיבה שליט"א - בעת שסיד 'ועד בחורים' - אל ה'פני מנחם' בדירה. זה היה באחד הבקרים. כשנכנסנו ראינו את ה'פני מנחם' יושב ולומד בסלון, במקומו הקבוע, שקוע בתלמודו. רק לאחר שעמדנו שם במשך דקות ארוכות, הבחין בנו והגביה את עיניו מן הספר".

"מנהג פלא היה לו לסבא, לחתום את שמו פעמים רבות בראש שערי הספרים שבביתו. יש לי בבית ספר 'סידורו של שבת' שקיבלתי מהעיזבון", מספר הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "שכל שער מבין השערים שבו חתום... ידוע שבדרך כלל היה זה סימן לחזרה, כאומר: שוב זכיתי ללמוד בספר זה, אולם פעם שמעו מפיו כי חשש מפני היותהרה והטביע את חותמו פעמים רבות בספרים כדי להוציא חשש זה מלבו".

לימודיו עם הנכדים

"בכל ליל שבת", מספר הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "הייתי נכנס בהפסקה לפני ה'שלוש נעמען', והוא היה שואל אותי מה למדתי השבוע, גם בחיידר וגם מה שהייתי לומד

מוהר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א:

"היתה יראה בנוכחותו למרות שלכאורה לא היה סיבה לכך. הרבי מתהלך היה תמיד כשחיוך נסוך על פניו המאירות. ועם כל זאת, בכל פעם שהיה נכנס לחדר - היו הכול נאלמים דומיה מפניו"

היה ספוג תורה והתקשר איכשהו למאמרי חכמינו ז"ל. לא היה רגע של הפוגה בחיבור העצום ששרר בינו לתורה הקדושה. פעם זרק לי: אברהם מרדכי בגימטריה תלמוד בבלי. כך היו נראים דברי העידוד שלו, תמיד משולבים ומתובלים בחריפות במאמרי חז"ל ותורה.

כולו אומר תורה

התורה היתה ליבת חייו ומשושו כל הימים, כל רצונותיו היו משויכים לתורה בקדושתה, קשה לנו כמי שהיינו צעירים בימיו - מפטירים הנכדים שליט"א - לחת את המבט הנכון והראוי כחסידי הרוצים ללמוד מדרכיו, אלא להביע את המבט הצעיר והבלתי מושלם שראינו באותם שנים.

"פעם התבטא בעצמו", אומר הר"ר אברהם מרדכי במוהרי"א, "כי למד מסכת מכות למעלה משלש מאות פעמים. כח התורה שלו היה עצום, ודבר זה מן המפורסמות הוא ואין צורך להרחיב בו. בכל עת ועידן היתה התורה הנושא היחיד שעניין אותו. כל דבר מליצה היה מתובל וספוג במאמרי חז"ל ובציטוטים מתוך דברי הגמרא והמדרשים.

"כל מילה שיצאה מפיו, כל דבר עידוד או אפילו גערה, הכול

"כשהגיע להשתתף בשמחות הנכדים". רבינו זי"ע בשמחת הבר מצווה לנכדו הר"ר ישראל מרדכי במוהר"ר הגרי"ד. נראים עוד רבינו ראש הישיבה, מוהר"ר הגרי"ד, האדמו"ר מגור שליט"א, מוהר"ר רבי יעקב מאיר

מהמלחמה שבפתח. השיח ברחוב היה על המסכות המיוחדות שעל כולם להגיע ולקחת ממוקדים של הגנת העורף.

שאלו את רבינו על כך, האם ראוי שהבחורים ילכו לקחת את המסכות, מאחר ואפשר ותיווצר בעיה של שמירת העיניים. רבינו ענה בביטול: וכי יש צורך במסכות?!

כך גם כשנשאל על ידי משגיחי הישיבה האם לקחת מסכות אמר שלא יקחו מסכות: "על אחריותי המלאה!". רבינו הטעים ואמר: "מה אתם צריכים יותר מזה שאפילו אני לא לוקח, אני סובל על העיניים על אסטמה ואני לא לוקח... הוא (-הצורך סדאם חוסיין) יקבל מכה טובה. מגיעה לו מכה טובה".

רבינו המשיך ואמר: "אני לא יכול להגיד לאנשים לא לקחת מסיכות, יש להם עצבים בעניין. אם ההורים רוצים אפשר לקחת, אבל על אחריותי – שלא צריך, מי ששואל אותי אני אומר לו לא לקחת, בחורים שלא ילכו לקחת. זה פריצות שם, ומטעמי צניעות שלא ילכו לקחת. מלבד כך – תורה מגנא ומצלא".

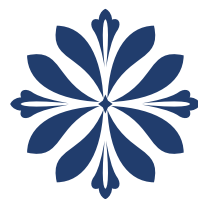
בט"ז מרחשון תשנ"א נערך כנס סיום של לימוד הרמב"ם. רבינו שיגר אגרת ברכה, בה העלה שוב על נס את התורה המגינה ומצילה:

בה"י, א' פ' ח"י שרה ת[היה] ש[נת] א[ראנו] נ[פלאות] לפ"ק למשתתפי כנס הסיום של הרמב"ם שי' לאו"ט

קשה לי להשתתף בסיומכם, אבל הנני שולח ברכתי מרחוק.

לימוד התורה הוא חיינו ואורך ימינו, אחז"ל תורה מגינא

טבת תשנ"א. מתח רב מורגש בארץ הקודש. צחצוחי המלחמה נשמעים מעיראק, לאחר שהרודן העיראקי, סאדם חוסיין, השתלט על כוויית. מועצת הבטחון של האו"ם הציבה אולטימטום של ה-51 בינואר, שאם עיראק לא תיסוג מכוויית תנקוט הקואליציה הרחבה של 43 מדינות במערכה לשחרור כוויית.

ומה כל זה קשור לארץ הקודש? עיראק הודיעה שבמקרה של מלחמה היא תתקיף את ישראל. ובישראל לא יודעים מה לעשות. החשש שמא הרודן יתקוף עם נשק כימי, מתגבר מיום ליום. ערכות מגן שכללו מסכות גז ומזרקי אטרופין – חולקו לתושבים. כל משפחה התבקשה להכין בביתה חדר אטום, שבו תשהה בעת מתקפת טילים.

המתח בעיצומו. היה מי שעמד על משמרתו בארץ הקודש, והשכין שלווה ורוגע בין תושבי ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה. כ"ק מרן רבינו ה'פני מנחם' מגור ז"ע.

עמד והשקיט את המתח, וכבר מאז ראשית המערכה.

תופי מלחמה

לאחר תשעה באב תש"ן פלשה עירק לכוויית. כבר אז, עם תחילת הדיבורים שיכולה להיות השפעה למלחמה על ארץ ישראל וסכנת ההתקפות עם נשק בלתי קונבנציונאלי, אמר רבינו לאיש שלומו בהתבטאות חריפה: "אפשר והיה ראוי להוציא איסור על מסיכות אב"כ".

באותם ימים התגברה המתיחות בין תושבי ארה"ק

"ויהי בשלושים שנה" כ"ק רבינו הפני מנחם ז"ע עם גדולי ישראל בעצרת הרבבות שהתקיימה

שלושים שנה למלחמת המפרץ, בה עמד רבינו כחיל על משמרת ההנהגה להרגיע את הציבור

המעודד הגדול

במלאת חצי יובל שנים להסתלקותו של איש האלוקים כ"ק רבינו הפני מנחם ז"ע מוגשת סקירה פרשייה מרכזית בחייו שבה התבלט ועמד כמנהיג בשער היוצא בפני עמו, היה זה בתקופת 'מלחמת המפרץ' שבימים אלו מלאו לה שלושים שנה בעזרת רשימות תלמידים ויומני התקופה, חזרנו אל הקולות והפחדים, ומנגד אל קולו הטהור והמרגיע של רבינו ❖ "התורה מגנא ומצלא" קרא בכל עוז וביקש להגביר חיילים לאורייתא והבטיח "מפלה כואבת לצר הצורר" ❖ הלוך להרגיעו ישראל

ומצלא בין בעידן דעסוק בה וכו' - לימוד התורה הן הן ערכות המגן האמתיות של עמנו בשעה זו במיוחד. הרמב"ם הדף היומי בבלי וירושלמי הן הן הגנתנו כמ"ש אין עוז אלא תורה, וכמשל ר"ע - בברכות ס"א: כמו שדגים נחנקים מחוץ למים בגלל חוסר נשימה - ההגנה שלנו כנגד אויבינו זוהי התורה. ברוכים הלומדים תורה והמסיימים והשי"ת יברך את עמו בשל' - ברוכים הצדיקים שנתנו מתנות טובות לעם ישראל ע"י התקנת דף יומי ורמב"ם יומי.

ידיכם השמח בשמחתכם - שמחת כלל ישראל

פינחס מנחם אלטר

הבטחות שמימיות

בליל שישי כ"ד טבת תשנ"א, מסר רבינו שיעור חומש רש"י בישיבת 'שפת אמת', בהיכל הרא"מ, בהשתתפות תלמידי הישיבה. כבר אז הזכיר כי העיקר הוא לעמול בתורה, וממילא יתבטלו שאר ענייני המלחמה: "גיעה בתורה עוזרת תמיד לכל הדברים כתוב במדרש על וחובל עול מפני שמן וחובל עולו של תורה מפני שמנו של סנחריב, שמנו זה

מחשבות אחרות וכנגד זה עולו של תורה שכל המחשבות יהיו בלימוד".

רבינו חזר ושנה את הדברים ביום שני כ"ח טבת תשנ"א, יום לפני פקיעת האולטימטום "51 בינואר", בשמחת סיום מסכת מועד בתלמוד הירושלמי ותחילת מסכת יבמות. הוא חזר ושנה את הדברים ביתר בהירות: "עם בני ישראל שרוי בפחד, אבל אנו מאמינים בני מאמינים מובטחים אנו מצדיקי הדור הקודם, וכן יבלחט"א מצדיקי דורינו שליט"א, שחלילה לא יארע אסון כאן בארץ ישראל, וכדברי הפסוק 'ובהר ציון תהיה פליטה והיה קודש'. יודעים אנו בוודאות שאין שום מקום לחשוש - אדרבא ואדרבא יש לנצל את ההתעוררות ליגיעה בתורה".

באותה הזדמנות שיתף את הציבור עם שתי שאלות שהונחו על שולחנו: "התעכבתי בבואי הנה בעקבות שתי פניות דחופות. אחת הייתה שאלה בעניין הכנסת ספר תורה בימים אלו אם ראוי לנהוג כמקובל בשמחה בראש חוצות, עניתי כי שמחת התורה היא שתעמוד לנו לעת כזאת, אלא שיש לקיים 'וגילו ברעדה' בשמחה פנימית להאיר מחשכי הלב. הפניה השנייה הייתה הפתעה שהובאה בשבילי - ציוד אב"כ עם מפוח מיוחד לבעלי זקן... למרות שעדיין לא הוחל ביצור המוני בכל זאת יחידי סגולה כבר זכאים לקבל מסכה מיוחדת זו. אמרתי לשליח שאני מודה לו מאוד, אולם ב"ה בטוחני שאין כל צורך בכך והמתנה מיותרת לחלוטין. עדיף לקיים בזה מצוה ולהעביר את המסכה למי שנמצא באמת במתח, ואף אמנם הבאתי איתי מתנה בלתי רצויה זו כדי ליתנה למי שמשום מה אינו רגוע כמוני. אבל אנו נשענים על נצח ישראל לא ישקר".

הדברים פורסמו ב'המודיע' לאחר שרבינו שלח, עוד טרם נשא את דבריו בחגיגת הסיום, וביקש שישמרו לו מקום בעיתון לפרסם את הדברים שהוא הולך להגיד בערב, משהו חשוב ונחוץ.

אברך מתל אביב שאל את רבינו כדת מה לעשות היות שבני ביתו רוצים לעבור מתל אביב לירושלים בגלל הפחד מטילים על תל אביב, האם לעבור. ענה לו רבינו: אין ממה לפחד בתל אביב, לא יקרה כלום.

כך גם, כשבוע לפני פקיעת האולטימטום, בהיות המתח היה בשיאו, שאלו בנו הגה"ח מוהר"ר רבי דניאל חיים אלטר שליט"א האם עכשיו לקחת מסיכה, אמר לו שלא יקח.

באותה תקופה נערכה בארה"ב אסיפת רבנים בנוגע למצב בארה"ק בה דנו בשאלה האם חייבים להגיד להורים להחזיר את כל הילדים שלהם מהארץ שלא ישארו בארץ ישראל

במלחמה. הגאון הנודע רבי שמואל אלכסנדר אונסדורפר זצ"ל קם ואמר: "לרבי מגור שליט"א יש אח שעוד יקראו אותו 'פינחס המנחם', והוא אומר שלא יקרה שום דבר".

ככלות המלחמה פגש הגרש"א אונסדורספר את רבינו והודה לו על כך שבמשך כל הזמן עודד וחזק שאין צריך לפחד.

פקיעת האולטימטום

עם ההתקדמות לעבר ה-51 בינואר' התגבר החשש בין תושבי ארץ הקודש לקראת הבאות. אך רבינו עמד כצור חלמיש, עודד וחזק, והבטיח כי לא יאונה כלום לתושבי ארץ הקודש. לאחד שחיתן את בנו ביום ראשון כ"ז טבת ושאל את רבינו האם יקרה אז משהו, ענה רבינו: לא יקרה כלום ואין ממה לפחד. רבינו אף אמר לו: תהיה שמחה יותר גדולה מהרגיל.

חסיד שעמד בפניו נישואי בנו, והביע את דאגתו בפני רבינו מפני ה'51 בינואר', שאל את רבינו בחשש: מה יהיה אחרי ה'51 בינואר', שמע ממנו את התשובה הפשוטה: ה"61...

ביום שלישי כ"ט בטבת, פקע האולטימטום. בשל המתח הגדול בארץ נסגרו מספר ישיבות באזור גוש דן על מסגר ובריה. רבינו שלח לכל תלמידי הישיבות הקטנות שנסגרו ישיבותיהם וגרים בירושלים שיבואו ללמוד אצלו בישיבת שפת אמת.

ביום זה התקשר מוה"ר רבי משה זאב שינפלד ז"ל לרבינו, ואמר לו שיש אנשים בפאניקה בתל אביב. רבינו ענה לו: "אין מה לפחד, לא יקרה כלום". אמר לו רבי משה: אבל בכל זאת התקשורת מכניסה ללחץ. ענה לו רבינו: "יתכן שהם מכניסים בלחץ כדי להראות לאמריקה שהאזרחים בלחץ כדי שישראל תוכל לתקוף את עיראק"...

שלושה בחורים מישיבת חידושי הרי"ם הגיעו ירושלימה. אלו גרו בחו"ל ואחד מהם עלה אל רבינו, שאלו רבינו: הגעת היום? ענה הבחור: הראש ישיבה אמר שאין מה לפחד. אמר לו רבינו: "כן נכון, זה זוהר בפרשת עקב שבארץ ישראל לא יקרה כלום".

באותו ערב לפני תפילת ערבית בהיכל הישיבה קרא רבינו לרבי יצחק מאיר טאומן ואמר לו שהוא רוצה לנסוע לכל הישיבות להרגיע אותם ולהגיד שלא יקרה כלום. לאחר תפילת ערבית בהיכל הישיבה השרה רבינו רוגע ושלוח, ואמר לרבי יצחק רוזמרין שליט"א בנוכחות תלמידי הישיבה: "יהיה טוב".

"תשובה לפניות אישיות רבות" מאמ' רו של רבינו בהמודיע מיום ט' שבט.

רבינו לא ראה לנכון להיצמד להוראות שיצאו אז. כשניסו לאטום את חדרו ליד היכל הישיבה אמר שלא יאטמו, ואם יש כמה פחדנים בישיבה - שיאטמו בשבילם.

מפחד אויב תצור חיי

ביום חמישי ט' שבט פירסם רבינו מאמר ב'המודיע' תחת הכותרת "מפחד אויב תצור חיי". בתוך המאמר כתב: "רבות! הבה נשנן לעצמנו את האמת עתיקת היום: לא הטיל ממת ולא הפטריוט מציל. רואים אנו את יד ה' בכל שלב ושלב. שיגור הטילים נעשה באמת פקודתו של צור היהודים מבגדד, אבל לב מלכים ושרים ביד ה'. יש מישהו ששולח אליו את הטיל ומטרתו ברורה - שובו והתעוררו! טלו את הפחד הגשמי הטבעי, העמיקו את מחשבותיכם בו, ותיווכחו לדעת שיש באמת לפחד, אבל מהדר ה' ומגאוונו!".

ההבטחה המרכזית של המאמר היתה: "דובר כבר בעבר כי מובטחים אנו מפי צדיקי הדור, ונשענים אנו על מקווה ישראל מושיע בעת צרה, כי כאן בארץ הקודש לא יקרה חלילה אסון לעם ישראל כרצונם של שונאינו ימח שמם. עומדים אנו איתן באמונה זו בלא שום פקפוק".

בסוף המאמר נכתב בכוכבית "מאמר זה יכול לשמש מעתה כתשובה לפניות האישיות הרבות". המאמר חזר ונשנה למחרת ביום שישי י' שבט ובסופו נכתב שמאחר שנשמטו

"עם בני ישראל שרוי בפחד, אבל אנו מאמינים מצדיקי הדור הקודם, וכן יבלחט"א מצדיקי דורינו שליט"א, שחלילה לא יארע אסון כאן בארץ ישראל"

בו קטעים המאמר מתפרסם שנית.

אחד ממקורבי רבינו מספר: "עליתי אל רבינו, ואמרתיו כי הראש ישיבה חתם על צ'ק גדול! אמר לי: כן. אני מרגיש חובה להרגיע את הציבור, והמשיך בענוותנותו הגדולה: 'מאבא ז"ל נשארו שני בנים, די בעסטע און די ערגסטע (- הטוב ביותר והגרוע ביותר), הרבי (- רבינו ה'לב שמחה' זי"ע) לא מרגיש טוב, הוכרחתי לקחת על עצמי, ירדתי לציון אאז"ל האמרי אמת וביקשתי מהש"י שלא תצא תקלה מתחת ידי".

כך יצא רבינו בהכרזות פומביות, וחזר עליהן שוב ושוב. וכך היה מעשה בחסיד שהתגורר במרכז תל אביב, והתקשר בעצמו לרבינו, והפציר בו לשמוע שאכן לא יקרה כלום. רבינו שוחח עמו ארוכות, והבהיר לו כי הוא לוקח זאת על עצמו, והוסיף: "הריני כאותו אדם הדחוק בעסקיו הרושם המחאה ולאחר מכן מתרוצץ כדי לכסותה. כך גם אני בראותי את העם מפוחד כל כך, אזרתי מותני להרגיע את העם היושב בציון, ולקחתי זאת על עצמי. ובטוח אני בזכות אבותיי שאכן הבטחתי תקוים". ביטויים כאלו ודומיהם נשמעו מפיו כמה פעמים באזני אישים שונים.

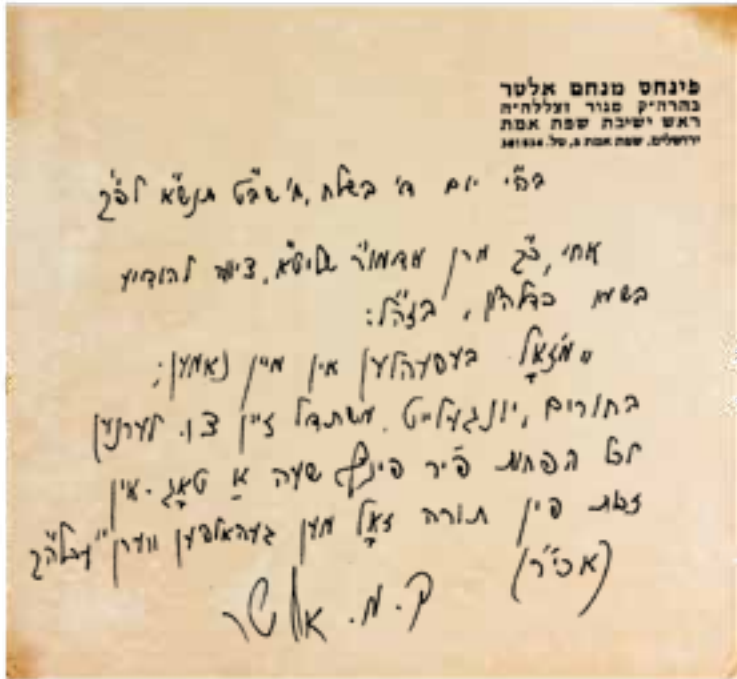
הבטחה זו אכן עלתה לו 'ביוקר', במובן של "בין אדם לחבירו", אשר לא הניחוהו לרגע וכל היום התקשרו, והוא השיב בסבלנות לכל אחד במאור פנים. הוא העיד על עצמו שבאותם ימים כמעט ולא נתן תנומה לעיניו, בעמדו לפלל עבור עם ישראל.

אחד החסידים עלה לביתו באותם ימים לשאול שאלה מסוימת, אמר לו רבינו בתוך הדברים, "כבר שני ימים, לילה ויום שלא עצמתי עין". באותם רגעי 'אזעקות אמת' שרבינו כה הרבה לבטל, ולהציגם כחסרי משמעות, היה לעתים לוקח את ספר התהלים ומשתפך בתחינה לבל תוזק ח"ו נפש מיישראל.

מספר חסיד נוסף: "בזמן מלחמת המפרץ למדתי בישיבת שפת אמת, והיתה לי הזכות ללמוד עם רבינו. פעם אחת באמצע שלמדנו נשמעה האזעקה המחרידה, רבינו הפסיק לשניה קלה מלימודו והיה עסוק עם עצמו לשניה קלה, ומיד המשיך ללמוד כהרגלו. ובגמר הלימוד אמר לי: זה זמן קשה אבל זה יעבור, וסיים: צדיק גזר והקב"ה מקיים! השי"ת יעזור וזה יעבור.

מספר אחד שזכה לעלות לארץ הקודש בחודש ניסן, לאחר המלחמה: "כששבנו לארץ סיפר לנו רבינו מה התחולל כאן בארה"ק. וסיפר שהיתה שבת קשה בתל אביב. וכן סיפר על הלחץ שהציבור היה מצוי בו, ואף סיפר בקצרה על עצמו שכאשר שראה את הציבור בלחץ עמד ואמר לכולם שלא יחששו ולא יקרה כלום.

"רבינו סיפר והמתיק: שאלו אותי מניין יש לי את הכח להבטיח ולקחת על עצמי אחריות? והמשלתי משל למלך שבנו חלה והיה בסכנה גדולה, המלך לא חסך במאמצים לרפוי בנו, והעלות לרפואת בן המלך עלתה הון רב מאוד, פנה המלך לרופא

"לא לבטל תורה". מכתב רבינו זי"ע בשם אחיו כ"ק הרבי הלב שמחה זי"ע להרבות בלימוד התורה בימי המלחמה

וכתב צ'ק על סך נכבד של המון כסף, וכששאלוהו אם אפשר לסמוך על הצ'ק, אמר: על הצ'ק הזה אפשר לסמוך שיש לו כיסוי, לצורך רפואת הבן בוודאי יססה האב את העלות...".

היה בכך ממש שיעור בעניין בטחון כשרבינו בטח בהשי"ת שלא יטוש את בניו.

שומר נפשות חסידי

רבינו התנגד בחריפות לסגירת בתי התלמוד בזמן המלחמה, ובישיבתו ישיבת 'שפת אמת' נמשכו הלימודים כסדרם.

במאמרו שהוזכר לעיל, פורש רבינו את השקפתו בנושא המלחמה, כאשר עיקר הבעיה היא עצם הפחד כאמור, עד כדי כך שהוא בעצמו יכול להוות סכנת חיים מוחשית. כהערת ביניים כותב הוא "מעניין גם שנכון לעכשיו רוב הנפגעים בנפש נפגעו מהבהלה ולא מעצם הפגיעה", אך יותר מכך הוא כותב שעיקר הסכנה שבפחד הוא בכך שזה גורם לשיתוק החיים התורניים: "הפחד משתק את החיים התורניים, וזוהי הסכנה הגדולה ביותר של הפחד".

במכתב מ"יום ד' לסדר 'למען תהיה תורת ה' בפ'ך' ר"ח שב"ט, יום שבו הואיל משה באר את התורה, ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו' לפ"ק", כותב רבינו: "נדמהתי מהחלטת משרד החינוך לסגור מיד את כל בתי החינוך... לדעתי זו החלטה חפוזה ושגויה".

בשעת אזעקת אמת עסק רבינו באמירת שיעור. לאחר מכן כשהובא השיעור לפניו מודפס לצורך הגהה, הוסיף רבינו באזני

אחד הנוכחים, "אותם אלו הסוגרים את הישיבות ותלמודי התורה אין להם מושג עד כמה הם עוזרים בכך למשנאינו". וכן אמר לנכדו מוהר"ר רבי יצחק מאיר ליפל: "אלו שביטלו תורה, אינם יודעים כמה שהם עוזרים בכך לצד שכנגדנו".

בליל ש"ק פרשת בא, ד' שבט, לאחר שהיתה אזעקה נכנס רבינו לביהמ"ד היכל הרא"ם וישב שם ולמד כשלושת רבעי השעה בתלמוד ירושלמי ובספר אמרי אמת. לאחר מכן הסתובב כשפניו להבים לראות איך שלומדים, ושמועוהו מפזם לעצמו: "שומר נפשות חסידי מיד רשעים יצילם".

בליל שבת זה, כשגמר ללמוד עם בחור קרוב משפחה בספר רבינו בחיי, אמר לו רבינו: "הרבינו בחיי מביא שכי אני הכבדתי את לבו' זה הביא אותו למפלה הגדולה שלו (וזה לשונו: "והנה כובד המכות על פרעה לכובד לבו, כי מה שאמר אני הכבדתי את לבו פירשו מוסיף כובד על כבדו, לפי שאמר למעלה ויוסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו. וכבר ידעת כי אחאב מלך ישראל שהיה רשע עובד ע"ז ונכנע ועלתה לו הכנעתו הוא שכתוב (מלכים א כא) הראית כי נכנע אחאב מלפני יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו בימי בנו אביא הרעה על ביתו, נבוכדנצר הרשע שלא נכנע כבר ידעת עונשו שהכניעו השי"ת וגרש אותו ממלכותו, ולפי שהיה מתגאה ועושה עצמו אלוה והיה מגביה עצמו ומתעלה ממדרגה אנושית למדרגה אלוהית, לפיכך הכניעו הקב"ה השפילו ממדרגה אנושית למדרגת הבהמות והיה אוכל עשבים ז' שנים כבהמה שפלה והיה עונשו מדה כנגד

"אין הפטריוט מציל". מכתב חיזוק של רבינו לתושבי קריית הרי"ם ליון

כשנשאל על ידי משגיחי הישיבה האם לקחת מסכות אמר שלא יקחו: "על אחריותי המלאה. מה אתם צריכים יותר מזה שאפילו אני לא לוקח... הוא (-הצורך סדאם חוסיין) יקבל מכה טובה"

מדה שהרי ההכנעה וההשפלה עונשו של גאווה שנאמר (משלי טז) לפני שבר גאון, כן פרעה הרשע מאן להכנע בגאותו וגאוונו ועל כן אבד בסופו).

הוסיף רבינו על כך דאיתא שמצרים הוא שורש כל הגלויות, והוסיף במליצה כי מצרים בגימ' עירק, וגם כאן, "כי אני הכבדתי את לבו" זה יביא אות הצורך מעירק לנפילה עד שיקבל את המפלה שלו. אחר כך החל רבינו לפזם ניגון: כי בשמחה תצאו.

מזון ומים לשעת חירום

ביום שישי הראשון לאחר פרוץ מלחמת המפרץ התקשר אחד החסידים באשדוד אל רבינו ושאל כדת מה לעשות לנוכח העובדה שהציבור מפחד מאד מהמצב. אמר לו רבינו שאין מה לפחד וצריך להכין לחם מזון ומים - תורה ותפילה.

חסיד אחר מספר גם הוא: "עם פרוץ המלחמה הייתי מאד לחוץ. בחרדתי הרבה התקשרתי אל רבינו מספר פעמים ביום אחד, ובכל פעם נישב בזריזות אל הטלפון וענה בסבלנות רבה. רבינו עודדני מאד שלא יארע אסון. בסיום דבריו שאלני האם הכנתי מזון לשעת חירום? ולא ידעתי מה לענות, ואמר לי אני מתכוון לתורה ולתפילה ולהיות שמור כדבעי!".

גם בסעודת ה' שבט בישיבה הזכיר במשאו דברים אלו: "ובאמת עיקר המזון בשעת חירום הוא עסק התורה. ואמנם צריך גם מזון גשמי, ומפליא לעשות, אבל עיקר המזון הנצרך בשעת חירום זה ללמוד ולהתפלל".

ביום רביעי ח' שבט ביקש רבינו מבנו הגה"ח מוהר"ר רבי דניאל חיים שליט"א, שיפרסם בשמו בקרית הרי"ם ליון בתל אביב, שלא ילכו למקובלים ורבנים שונים לקבל הבטחות, שלבסוף יתאכזבו.

היו שאמרו לו - כי ישנם אנשים באיזור גוש דן שטוענים שצריכים לפחות לעשות השתדלות. רבינו ענה והדגיש: "אין פה ענין של השתדלות, וזה אפילו לא קיר נטוי (שאסור לעמוד לידו וזה אחד מהדברים שגורמים שמעיינים משמים במעשיו של אדם אם הוא ראוי שייעשה לו נס) צריכים לחיות עם הפחד, אבל לא להקרין את הפחד לילדים, ולקחת את הפחד לפחד מהשם יתברך".

ביום חמישי ט"ז שבט בערב נשמעה אזעקת אמת בכל רחבי הארץ, בישיבתו של רבינו המשיכו כל הבחורים ללמוד בהיכל הרא"ם. רבינו נכנס ואמר שהשיעור שמיועד להתקיים הערב, יתקיים כרגיל. ואכן רבינו מסר שיעור לבחורי הקיבוץ כרגיל. אח"כ התקיימה תפילת מעריב

"כימי צאתך מארץ מצרים" אראנו נפלאות"

קטעים נבחרים מתוך דברים שנשא רבינו הפני
מנחם זי"ע בעצרת הודאה על נסי מלחמת המפרץ
- חוה"מ פסח תשנ"א, בני ברק

חיוב הוא להודות להשי"ת על הנס, וביחוד על ניסא דרבים, ברוך שעשה
לנו נס במקום הזה, כאן במקום הזה ששמעו בלילות את קולות המלחמה,
והיה הפחד מתגבר מפני העתיד לקרות היכן שנגזר, מקום זה דייקא הוא
הגורם להודאה.

בהגדה של פסח אי' בכל דור דור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא
יצא ממצרים, וכדי שלא נסבור שאין צריך להודות אלא על הנס הגדול
של יציאת מצרים, על כן אומר בעל ההגדה והיא שעמדה לאבותינו ולנו
שלא אחד בלבד וכו' אלא שבכל דור דור עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה
מצילנו מידם. יש עתים שמדמים לחשוב שמצב בני ישראל טוב הוא
למאוד, אך אין זה כן, בכל דור דור עומדים עלינו לכלותנו, וישנם זמנים
שמפורסם זה לכל והיטב חשים בזה.

בכל דור דור ישנם ניסים אלא שאין זוכים תמיד לראותם, וכמ"ש בשפת
אמת (תרנ"ה - ו') על מה דכתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות,
שלא נאמר אעשה אלא אראנו, כי הנפלאות הם לעולם רק שהעינים
סגורים ואינם יכולין לראות הנפלאות, ועל זה נאמר אראנו נפלאות, לשון
עתידי, שיזכו לראות על ידי שיורו להם באצבע. בכל דור דור חייב אדם
לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, גם אנו זכינו שהראו לנו בשנה
זו באצבע מעט מנפלאותיו, בכל דור דור עומדים עלינו לכלותנו, כבשה
שעומדת בין שבעים זאבים (אסת"ר פ"י), וצריכים אנו לתת שבח והודיה
להשי"ת על נפלאותיו שהראנו ועל שהצילנו.

בתחילת דברי ההודאה במקרא ביכורים אומר הגדתי היום וגו', כפשוטו
הוא לשון אמירה והגדה, שאומר דברי שבח והודאה, ובמפרשים אי' שהוא
מלשון גד ומזל, שהאדם אומר להשי"ת מאושר אני במזלי הטוב, ומודה
לו מתוך שמחה, א-לי אתה ואודך. ויש לפרש עוד תיבת הגדתי מלשון
אגד וקשר (וכן י"ל מלשון מושכין לבו של אדם כאגדה), והיינו להתקשר
להשי"ת, וזהו הגדתי היום לה' אלקיך.

מחויבים אנו להודות להשי"ת ולהשיב לו על טובותיו שגמל עמנו, והרי
אי אפשר לנו לשלם לו על טובותיו, ועל אף שההודאה לו ית' גם היא
בגדר תשלום והשבה, מכל מקום גם מה שביכולתנו להודות לפניו הוא
חסד מאתו ית', אלא חובתנו היא להתקשר להשי"ת, לתורתו וליראתו,
למצוותיו ולעבודתו, להוסיף בתורה ועבודה וגמילות חסדים, מידות
טובות ויראת שמים, שלא להיות כפוי טובה.

"ברוך שעשה
לנו נס" דיווחי
המודיע
על העצרת
הגדולה

עצרת הרכבות

ביום שני י"ז ניסן ב' דחוה"מ פסח התקיימה עצרת הודיה
מיוחדת, שהוקדשה למעמד הודיה לקב"ה על חסדיו
הגלויים בעת ניסי המלחמה. העצרת אורגנה על ידי אגודת
ישראל בעיר בני ברק. בעצרת השתתפו רבבות איש בראשות
מרנן ורבנן גדולי התורה והחסידות. על בימת הכבוד ישבו
לצד רבינו זי"ע, כ"ק האדמו"ר מוויז'ניץ בעל הישועות משה,
האדמו"ר מאלכסנדר, הגאון הגדול רבי שמואל הלוי וואזנר,
ורבה של בני ברק הגרמ"ל לנדא זכר צדיקים וקדושים
לברכה, עם דייני ורבני העיר, אישי ציבור, ועמך ישראל
שהופיע ברבבותיו.

רבינו נשא משא תורני ארוך, בו עמד על החיוב להודות
לקב"ה בכל דור, ועל חובת היהודי להתחזק באמונה תורה
ויר"ש בעקבות חסד ה' כי גבר עליו (ראו מסגרת בהרחבה).
מנחה המעמד הרב שמואל מרדכי מינץ ז"ל שכיהן אז
בתפקיד מזכ"ל אגודת ישראל. בכבדו את רבינו לישא את
דבריו, כינה אותו בשם "המעודד הגדול" שחיזק והשפיע
טללי נוחם ועידוד לאלפי יושבי ארץ הקודש, בזמנים
הקשים שעברו על העם היושב בציון. רבינו, בענוותנותו
כדרכו, הגיב מיד בשנינותו, "הקב"ה הוא המעודד הגדול –
'מעודד ענווים ה'".

נסיים בדברי רבינו באותו מאמר שפרסם מעל גבי ביטאון
אגודת ישראל: "הבה נקרא את הכתובת על הקיר ולא נחמיץ
את השעה הגדולה, יש לזכור כי ה' אלוקינו תמיד עמנו, וגם
עתה נאמר 'בכל צרתם לו צר', רבינו ראה בתקופה זו 'שעה
גדולה' של 'ימים גדולים' עם 'ניסים מופלאים' כלשונו
שם, ותבע 'לקרוא את הכתובת על הקיר' ולא להחמיץ
את ההזדמנות להתרומם ולהתקרב לקב"ה לשוב בתשובה
ובזכות זו ליזכות לישועות גדולות. כן תהיה לנו, גם בימינו. ❖

רבינו נואם לצד גדולי ישראל בעצרת, לראשו נראה
ה'ספודיק של פסח' אותו לבש רק בימי הפסח

"מעודד ענווים ה'". רבינו נואם בעצרת הרבבות

אכן ביום שני י"ג שבט בערב, לאחר אזעקת אמת אמר
לבנו הגה"ח מוהר"ר רבי דניאל חיים שליט"א, ר"י פני
מנחם: "אצלנו אומרים 'תהלים נגד טילים'", ומיד התיישב
לומר תהלים. כך גם התאספו בהיכל הישיבה כשני מניינים
לאמירת תהלים.

כך גם סיפרה הרבנית תליט"א, שאכן כלפי חוץ היה נראה
שהוא מבטל את הסכנות מכל וכל ואין המצב מדאיג אותו,
אבל לעצמו הרבה בתפילות, וכל יום במהלך מלחמת
המפרץ ירד לאוהל הקדוש בו טמון אביו הקדוש רבינו
האמרי אמת לשפוך שיח ולהתחנן על גאולת ישראל.

הגאון
הנודע רבי
שמואל
אלכסנדר
אונסדורפר
זצ"ל קם
ואמר:
"לרבי מגור
שליט"א יש
אח שעוד
יקראו אותו
'פינחס
המנחם',
והוא אומר
שלא יקרה
שום דבר"

"להודות ולהלל". ההודעה בעיתון המודיע בחוה"מ פסח על
עצרת ההודיה

בהיכל הרא"ם בהשתתפות כל תלמידי הישיבה על אף
שטרם הושמעה אזעקת הארגעה.

גם ביום שני כ' שבט לעת ערב נשמעה אזעקת אמת בכל
רחבי הארץ, רבינו יצא כרגיל לתפילת ערבית עם כל תלמידי
הישיבה בהיכל הרא"ם.

אחד החסידים שאחיו נישא בתקופה זו מספר: "באתי
לחתונה מארה"ב, היה לי ספק אם להביא עמי את בני
התינוק וצלצלתי לשאול את פי רבינו. רבינו התלבט, ולאחר
מכן הכריע שהוא קטן הצריך לאמו ושומר מצוה לא ידע
דבר רע ואוכל להביאו".

ממשיך המקורב ומספר: "בהיותי בארץ ישראל עליתי עם
אבי ושאר בני המשפחה לרבינו בביתו, זכורני שבאמצע
צלצל שר הביטחון דאז משה ארנס. רבינו אמר שכעת
עסוק ולא יכול לדבר. בין הדברים שאל אותי רבינו האם
לקחתי בשדה התעופה מסכה, ועניתי שכן ושאלו החתמים
את הדרכון שלי, ענה רבינו ואמר לי: "אני לא אומר לך מה
לעשות, אבל תדע שתשע אנשים נפגעו ממה שלא הלבישו
נכון את המסכה או שנחנקו, אולם אף אחד עוד לא נפגע
מלא להלביש את המסכה". שאלתי את רבינו מה הוא עושה
כשיש התקפת טילים, הוא ואמר לי, "כשיש התקפת טילים
פותחים תהלים שלא יפלו טילים ושלא יפגעו טילים".

בצל אבא

ילדותו וימי נעוריו של כ"ק מרן רבינו ה'פני
מנחם' זי"ע במחיצת אביו הגדול כ"ק מרן רבינו
ה'אמרי אמת' מגור זי"ע ❖ מסע מצולם

1.

בְּדַרְכֵי אָבוֹת

מיום שנולד ובא רבינו להאי עלמא, מוטלת הייתה עריסתו
של בהיכלא דמלכא, לפני ולפנים, במחיצת אביו הגדול,
ראש גולת אריאל, מרן ה'אמרי אמת' זי"ע. בתמונה זו,
שצולמה בשנת תרפ"ז, נראה רבינו בחודשיו הראשונים,
יושב על הכסא עליו שקד אביו ה'אמרי אמת' שעות על גבי
שעות על התורה ועל העבודה ועל צרכי הדור.

2.

שִׁמְחָתִי מִתּוֹךְ יְרֵאָתִי

תצלום של רבינו משנת תר"ץ, והוא בן 4 שנים. על
שפתי זורחת אותה עליצות נפש ובת שחוק אוהבת,
אפופת חיות דקדושה - אותה ספג אל אסמי רוחו
משחר ימיו ב'גור של מעלה' ואשר נחקה באישיותו
הרוממה כטבע מולד וכקנין נפש עד זקנה ושיבה.

6.

בְּנֵהִירוֹ עֶלְאָה

תמונה נוספת מאותה נסיעה לעיירה
"רְבִקָּה", בשנת תרצ"ב - בה נראה
רבינו כאשר על פניו שפוכה אותה
נהרת שמחה והארת פנים, נהירו
עלאה, אשר מופנית היתה לימים אל
נדכאי הרוח ושבורי הלב, לעודד את
רוחם ולחבוש לעצבותם.

בְּנָאוֹת מֶרְפָּא

3.

תצלום נוסף משנת תר"ץ, בו נראה רבינו
בן ה-4 בעת שהותו עם בני המשפחה
במעון קיץ למנוחה ואגירת כוחות.

4.

בתמונה זו נראה רבינו בשנת תרצ"א, בן
5 שנים, בעודו שוהה במעון קיץ בעיירה
"רְבִקָּה" - אליה רגיל היו בני המשפחה
לנסוע מעת לעת, כאשר מרן ה'אמרי
אמת' זי"ע ופמלייתו נסעו לעיירות
מרפא, דוגמת מארינבאד או קרעניץ
וכיוצ"ב.

5.

רבינו העומד בשנה השישית לחייו, בשנת
תרצ"ב, בעיירה "רְבִקָּה". ניכרת על מראה
פניו צמיחתו וגדילתו המתמדת בתורה
וביראה. לימים סיפר, כי פעם כאשר
נסע ה'אמרי אמת' לצרכי רפואה לעיירת
מרפא ולא הצטרף אליו, ביקש ממנו אביו
לשלוח אליו אגרות של חידושי תורה,
והתכתבו ביניהם אהדדי בדברי תורה.

7. וּבִתּוּרְתּוֹ יְהִיגָה

תצלום מיוחד משחר נעוריו, המשקף את דביקותו העצומה בתורה, מתוך חשק והתמדה. בתמונה נראה רבינו בעת שהותו במעון קיץ, מגביה את עיניו מן הספר תוך כדי לימוד. על מראה פניו ניכר כי מרוב ריכוז, לא הבחין בצלם עד לרגעי הצילום ממש. אותה התמדה ודביקות בתורה ליווהו עד אחרית ימיו, כאשר במשך שעות ארוכות מידי יום ביומו שקוע היה כל כולו בספריו בלא שיבחין וייתן לבו ודעתו כלל אל המתרחש סביבו.

8. וְגִילוֹ בְּרַעְיָה

תצלום נוסף מעת שהותו במעון קיץ, בו נראה רבינו אפוף עליצות נפש ורוח מרוממת של שמחה. אותה אוירה של "חסידים ברינה יגילו" המשתקפת בתמונה ספונטנית זו - השרה תמידים כסדרם על כל סביבותיו, כאשר אף בשנות בגרותו וזקנותו ד' אמותיו שפעו בכל מצב שמחה תמידית יוקדת. לימים התאונן כי חסר בדורות האחרונים הרבה שמחה, וכי השמחה היא-היא העצה והמרפא כנגד מחלות היצר, והיא העצה הבדוקה לחיי קדושה וטהרה.

72

9. בְּמַחֲצַת חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֵׂה

את כל שנות ילדותו עשה רבינו ב'פולין של מעלה', במחיצת חסידים ואנשי מעשה, כאשר אִזְנֵי כְרוּיֹת לְכָל הַגִּיג וְאִימֶרָה הַיּוֹצֵאִים מִפִּיהֶם. בתמונה זו, שצולמה בקיץ שנת תרצ"ה, בטרם נסיעתו יחד עם ה'אמרי אמת' ועוד מבני המשפחה לארץ הקודש - ניתן להבחין בכבוד והערכה שרוכשים החסידים לרבינו הילד בן ה-9, העומד לצד בן אחותו מוה"ר רבי שמעון נפתלי אלטר ז"ל.

10. הַכֹּל מֵעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם

תצלום מן הספינה העושה על דרכה לארץ הקודש, בקיץ שנת תרצ"ה. התכנית המקורית היתה לעקור את מגוריהם לירושלים, באופן קבוע, אולם בעקבות לחצים מצד החסידים בפולין שלא אבו לוותר על קרבתו וסמיכותו של ה'אמרי אמת' אליהם - התבקש מרן ה'אמרי אמת' לשוב בחזרה אל פולין. בתמונה זו נראה רבינו על גבי הסיפון, ליד ש"ב רבי משה חיים קמינר ז"ל אשר לא זכה לפרי בטן וה'אמרי אמת' הורה לו לנסוע לארץ ישראל כסגולה לזרע בר קיימא (ואמנם כעבור עשור נולד לו בנו היחיד, הוא הרה"ח ר' יעקב מנחם קמינר מירושלים) - יחד עם בני משפחה נוספים, כאשר הם אוחזים ב'גלגל הצלה' עליו כתוב שם הספינה 'פלסטינה'.

מפלא הסמוך לאיש 14.

רבינו שוהה במעון קיץ לצד בן אחותו מוה"ר רבי בנימין אלתר ז"ל. תאריך התמונה המשוער - משנת תרצ"ח, אז היה רבינו מופלא הסמוך לאיש, כבן שתים עשרה.

15.

במעון קיץ ביחד עם הנגיד רבי הרשל מירנץ ובנו יהודה הי"ד, ובן אחותו מוה"ר רבי בנימין אלתר ז"ל - גם בתמונה זו, שככל הנראה צולמה בשנת תרצ"ח - כקודמתה - נראה רבינו אפוף שמחה וחדווה המהולה בכבוד ראש ויראת שמים.

11. על מפתן בית אבא

בהגיעם ארצה קבע רבינו ה'אמרי אמת' את מקום מגוריו בדירה הסמוכה להיכל ישיבת 'שפת אמת' - אותה דירה בה התגורר ה'אמרי אמת' באחרית ימיו, ואשר בה התגורר לאחר הסתלקותו בן זקוניו, הלא הוא רבינו. בתמונה זו שצולמה בשנת תרצ"ה, בתקופת הביקור בארץ הקודש, נראה רבינו עומד בפתח הבית, כשנהרה של שמחה מאירה את גוויל פניו.

בחוצות ירושלים 12.

בשכונת 'בית הכרם' הירושלמית, עם ש"ב מוה"ר רבי יוסף לייב אלתר ז"ל.

13.

תמונה נוספת עם חברים בני גילו, מימי הביקור בארץ הקודש בשנת תרצ"ה-צ"ו.

מנחם רעה אבן ישראל 16.

פוסע בעיירת המרפא שצ'אווניץ, שנת תרח"ץ, מאחורי שרפי מעלה: אביו רבינו ה'אמרי אמת' זצ"ל וזקנו הגה"ק רבי יעקב מאיר בידרמן זצ"ל - על ברכיהם רכש את קנייני נפשו, הודו והדרו, ואת אהבת התורה אשר פיעמה בנפשו ללא שובעה. נראים עוד: בן אחותו מוה"ר רבי פינטשע בהרי"מ אלתר הי"ד, ואחיו מוה"ר רבי בנימין ז"ל עם גיסם מוה"ר רבי אהרן דוד לוין הי"ד.

17.

פוסע לצד אביו רבינו ה'אמרי אמת' זי"ע בעיירת המרפא שצ'אווניץ, שנת תרצ"ט (אחר הבר מצוה) - יחד עם פמליה נכבדה של חסידים. נראים עוד: גיסו הרי"מ אלתר הי"ד ובנו מוה"ר רבי בנימין ז"ל.

✦ ישראל אברהם גרינבוים מח"ס חכמי פולין

רבי יעקב מייזליש אבד"ק לאסק

✦ תולדותיו:

הגאון רבי צבי ארי' יהודה יעקב מייזליש זצ"ל. נולד בכ"ז כסלו שנת תרי"א¹ בעיר נאשעלסק לאביו הגאון רבי דוד דוב בעל תשובות הרד"ד ועוד, אבד"ק נאשעלסק ולאסק, שהסתופף בצל הרה"ק מקאצק וגור. רבי דוד דוב, היה חתנו של הגאון החסיד המפורסם רבי אלעזר הכהן אבד"ק פולטוסק בעל חידושי מהרא"ך². שהסתופף בצל רבוה"ק מפרשיסחא, קאצק, גור, וטשעכינב. רבי אלעזר היה חתנו של הגאון הגדול רבי יעקב מליסא מחבר הספרים הנודעים חוות דעת על יו"ד, ונתיבות המשפט על חו"מ.

משנת תרל"ו מילא רבי צבי ארי' מקום אביו ברבנות לאסק.

אחיו היו רבי פנחס אליהו אבד"ק לוטומירסק³, ורבי מרדכי זאב מטורנא (אבי רבי דוד דוב אבד"ק אוהעל בעל בנין דוד. ר' מרדכי זאב הוכרח לברוח מפולין לגליציה. בעת היפרדו מהרה"ק בעל השפת אמת אמר לרמ"ז שישיגה על בנו דוד'ל כי לגדולות נוצר).

נפטר כ"א כסלו תרצ"ג בן שמונים ושנים שנה.

מבניו: רבי משה אפרים מייזליש (בעל קונ' ביאורים לחת"ס⁴). חתנו ממלא מקומו: רבי יהודה ליב אייענבערג הי"ד⁵.

✦ ספריו:

מספריו נדפסו שו"ת חדות יעקב ח"א (על שו"ע אבן העזר); ח"ב (על ארבע חלקי שו"ע). ונשארו בכתובים עוד אלפי תשובות. עוד חיבר חיבור על התורה, ולא נדפס.

✦ חייו ופועלו:

אלו דברי נכדו רבי דוד אייענבערג בתרגום מדבריו ביידיש ב'דאס יודישע טאגבלאט' שהופיע בטבת תרצ"ג:

זקיננו הר"ר אלעזר פולטוסקער ז"ל, חתנו של הרב מליסא, למד עמו. הרה"ק החידושי הרי"מ זצ"ל בחן אותו כמה פעמים, דיבר עמו בדברי תורה ואף כתב לו מכתבים. הרה"ק מצאנא זצ"ל כיבד אותו מאד ואף

ערך סעודה לכבודו. בשנים האחרונות

כשהוסרו מאתנו הכתרים אחד אחד, נפטרו גדולים מהסוג של הימים שעברו, נשאר הוא כמעט היחיד, הפוסק, כמו שאמר עליו בהספדו הרב מלובלין.

- יש שכותבים שנולד בשנת תר"ט ויש סימוכין לכך, כי בשנת תרי"א לא היה אביו בנאשעלסק.
- חיבר גם זכר צדיק יסוד עולם - הספד על הגה"ק בעל חידושי הרי"ם, נחל בכי' - הספד על הגה"ק מטשעכינב. ראה עליו עוד בחכמי פולין עמ' רמג.
- חתן רבי ישראל בן הרה"ק מראדזימין.
- עמ"ס ב"ב תרנ"ו; ביצה תרנ"ח. נסמך להוראה מהגאון רבי אלי חיים מייזל אבד"ק לאדו. היה חתן הרב החסיד רבי יואל שריינבער (בן הגאון רבי שמעון סופר אבד"ק קראקא).
- חידו"ת בספר חדות יעקב; קובץ דרושים (חוב' ז' ס' כג; חוב' ט' ס' כח); נחלת יעקב יהושע. בא בהסכמה על דקדוק אליהו; דרש משה. עי' עליו באלה זכרה (ח"ז) אנשי שם (אות נד).

ספרו שו"ת חדות יעקב

תואר פני הרב יעקב מייזליש

אלפי תשובות השיב בימי חייו, אלפי ענינים מסובכים נתבהרו על ידו, אבל יחודו, כמו הרבה מהגאונים של ימים עברו, היה בתקנות עגונות. בזה היה באמת יחיד ומיוחד בדור האחרון. מאות מאות עגונות הותרו על ידו.

מלבד היותו גאון בנגלה היה הרב מלאסק גם משרידי הדור הישן בחסידות ובצדקות. אין לשער את עבודתו ותפלתו. דרשותיו הצטיינו במוסר עמוק ואף היו משוזרים בקבלה.

הרב מלאסק היה גם איש מעשה, כדרך רב אמיתי של ימים עברו. הוא הרביץ תורה באופן מאד חריף. העמיד אלפי תלמידים שמפוזרים

היום בכל קצוי פולין. הוא גם עמד על המשמר של חיי הציבור היהודי, לא רק של קהלת לאסק אלא של כל היהדות. הוא היה באמת מגדל אור, רב של ימים עברו בשלימות, שלדאבוננו נעשים יותר ויותר נדירים בזמנינו.

לאביו ר' דוד'ל היו שלשה בנים, ואמר עליהם שהם כנגד תורה עבודה וגמ"ח. תורה היה ר' צא"י יעקב הרב מלאסק. חמישים ושבע שנה היה רב בלאסק, בית המדרש בלאסק היה מלא בזמנו. בימי חורפו מסר שיעור לחמשה "שולחנות" של לומדים ואברכים. לא הלך בטל רגע אחת במשך המעט לעת. מהשעה

ארבע בבוקר השכם עד מאוחר אחרי חצות היה עסוק בתורה, בעניני הכלל, בכתיבת מכתבים ותשובות, אבל בעיקר עסק בתורה. מתוך אלפי שו"ת נדפס רק חלק קטן.

מתוך אלפי המכתבים הנמצאים בארכיונו נמצא בין השאר מכתבים מבעל החידושי הרי"מ; הרה"ק מראדזימין; בעל שפת אמת; בעל ישמח ישראל; הרה"ק מראדזין; הרה"ק מפילץ, ומאת כמעט כל הרבנים הגדולים שבתקופתו.

בחדשים האחרונים לימי חייו סבל מיסורים גדולים רח"ל, אך לא התחשב עם כאביו הנוראים ולא נמנע כחוט השערה מדרכי עבודתו. ביום האחרון עדיין הניח תפילין, התפלל מנחה, ואמר שהוא כבר מצפה לפטירתו, וחזר על זה כסדר. הוא נפטר בטהרה בשעה שתים עשרה בלילה בדיוק. חבל על דאבדין ולא משתכחין.

כת"ש של הרי"מ מייזליש מלאסק מתוך ס' שפתי חיים (עמ' 89) שי"ל ע"י משפ' מקובצקי

מכתבו להרב שאול משה זילברמן הרב מויערשוב - נתקבל מהרב דוד צבי הירש מייזליש שליט"א, ת"ח לו.

ספרו שו"ת חדות יעקב

הגה"ק ר' צא"י יעקב מייזליש אבד"ק לאסק זצ"ל

קדם חתימת הגליון אור ליום ג' ס' ויטב ונחלתו ונודעתו מהשמועה החיוס אשר קבלנו כי אסון קרטו. קול נתי עבר במחנה – אהה! איך שודדנו! כי שדר המית מאתנו את סקרנניסט הכי גדולים אחד מסנהינינו הרוחניים הגאון הקדוש תפארת שפן ר' צא"י יעקב מייזליש אבד"ק לאסק איננו. גוש ויאסף אל עמיו – אם נקר על ספירתו של הגאון הנז', אבירה שאינה תורחא! או לא סליצה והפליטה היו הפסס אך דברים כותיתם. כי בסמוך אבד להיתדות העתיקה אחד הכחות הנדוללי ביחור, עק הרוח, בעל מוח נפלא. גאון הנאונים, חוגת דעות נשגבות, בספך ששיו שנה אשר ישב על כסא רבנותו בקהלת לאסק, שסס לא רק את קהלתו כי גם או כל קהל העררי בתשובותיו אשר השיב לכל שואלי דבר ה' ודורשי תוש"י וביחח הצטיין בספרו, חדות יעקב! אשר הוציא לאור בחייו ספר סלא כנינים יקרין בחרימות ובקראות פצוינת וכלי כון הלכתא. הנפטר ה"י שסס אנשי סציון שסס למות אותם סחי סספר בחקוסתינו. אשר נגזרים והסכים התכוננו באשייתו להרפתני שליטת. ספר אחד הקיסות דקתנית אישיות מוצקה כעשת קיצוני בהשקפותיו חסי

דיווח ב'מרבה תורה' מאסף תורני שי"ל בלאדז' שנת תרצ"ג על ההלוויה הגדולה של הרב מלאסק

✦ תיאור מהלוויתו מכתב העת הנ"ל:

לפני בית הכנסת נשא הרבי מסאכאטשוב [בעל חסדי דוד] הספד שריגש עמוקות כו'. בבית הכנסת הספיד הרב מלובלין [רבי מאיר שפירא] למעלה משעה. היללה שהייתה שם בשעת ההספד באמת בלתי ניתן לתיאור. אח"כ נשא הרב [מנחם מנדל אלתר] מפאביאניץ הספד ארוך ומרגש, ואמר בין השאר שאגודת הרבנים הפסיד את הרב הגדול והטוב ביותר שלהם".

✦ חידושי תורתו:

בספר אהבת דוד; אבני זכרון (איגר עמ' לז); קובץ שערי ציון (חוב' א ס' א); המאסף (שנה ט ס' סח; קיד אות ז); קונ' ביאורים לחת"ס ב"ב; קונ' ביאורים לחת"ס ביצה; קובץ דרושים (חוב' ד קונ' הלכה למעשה ס' ; חוב' ה ס' לד; מג; חוב' ו ס' כט; חוב' ז ס' ח; חוב' ט ס' יב); זכרון ישכר; עטרת ראש. הערותיו על ראב"ן נדפסו בסוף הראב"ן הוצאת תרפ"ו.

✦ תשובות אליו:

בישועות מלכו להרב מקוטנא (יו"ד ס' ט-י; חו"מ ס' ה; ח); בשו"ת אבני נזר (או"ח ס' רעה; אה"ע ס' עו; רי); שו"ת הרד"ד לאביו (או"ח ח"ב ס' לא); אמרי כהן (שבסוף שו"ת הרד"ד (או"ח ח"א ס' א); קובץ דרושים (חוב' ה ס' מב הערות על חדו"י). שקיל וטרי עם הגאון רש"מ זילברמן אבד"ק וויערישוב בפינת יקרת (שנה ד' קונטרס א ; נזר התורה (מנחם אב תש"ע עמ' כב-לז).

✦ בא בהסכמה:

על אמרי אש; אמר"י ט"ל; גן חיים; דם זבחים; דעת הישראלי ח"א; דרשו משפט; זכרון יהושע ח"ב; חידושי מהר"ם צבי; יד המאיר; יד משה; כתר שלמה; מאורות נתן; נועם התוכחה; נחלת ברוך; עיר לסקן וחכמיה; פסקי תשובה; פרדס יוסף; פתח הדעת; קיבוץ יהודה ח"ב; קרבן אשר; רבבות אפרים; רשמי שאלה; שדה חיים; שלום רב; שערי חיים; תאמי צבי; תקוני זבח.

עוד עליו:

ראה בדאס יודישע טאגבלאט (כ"ד כסלו; י' טבת תרצ"ג); עיר לסקן וחכמיה (עמ' עג).

שארפֿע חסידים

'שארפע חסידים' – חסידים חריפים, צמד מילים שאין כמוהם לעורר השראה, תבערה פנימית בלב חסיד, מילים שלוקחות אותנו היישר לפולין שלפני המלחמה, לשטיבל'ך שוקקי החיים בכל עיירה, לחצר הקודש בגור, שם התהלכו חסידים חריפים,

ביניהם רבים שעוד הסתופפו

בצל צדיקי קמאי. יהודים שהסתובבו בין העם, בפשטות, אך ליבם ומוחם תפוס כל הזמן במילי דשמיא.

כשרצו בפולין להגדיר חסיד מרומם, בר מעלה, לא נזקקו להכביר במילים. "שארפע חסיד", זה אמר הכול. להיות 'שארפע חסידים' - זה היה מושא נפשו וחלומו של כל ילד חסיד, כל אחד שאף לגדול ולהיות ביום מן הימים מאותם חסידים שחיו והתהלכו טפח וטפחיים מעל העולם. זו הייתה האליטה הרוחנית, אם להשתמש בביטוי זה.

ל'שארפע חסידים' היתה הליכה מיוחדת, הליכה הלוך ושוב בתפיסות המוחין, היו שניסו לחקות את ההליכה, רצו הלוך ושוב כשאבנט עבה הדוק בחוזקה על מתניהם, בחושבם שחסידות של אמת יכולה להיעשות בהליכה חיצונית, אך חריפי החסידים הוכיחום בתוכחה המקובלת עוד מרבי ר' הענין מאלכסנדר זי"ע "כשלמא בפעם הראשונה, הלכת משם לפה, כי שם לא היה טוב, בפעם השנייה – גם מובן, הבנת שפה יותר גרוע משם, אבל למה שוב חזרת משם לפה".

ואם ב'שארפע חסידים' עסקינן, אי אפשר בלי הסיפור הבא: יהודי ששהה יחד עם הגה"ח רבי גד'ל אייזנר זצ"ל במחנות ההשמדה סיפר שבאחד הימים, כשכל האנשים שכבו בחוסר כח על המיטות שלא היו אלא נסרים של עץ, תוך מחשבות עצבות וייאוש וגודל הצער על כל מה שאיבדו ל"ע, נראה לפתע ר' גד'ל, רץ הלוך ושוב בשובבות כשהוא קורא בקול שמחה ועידוד "מ'דארף זיך אמאהל דרייען אהין און אהער – עלינו להתהלך מדי פעם הלוך ושוב, אנה ואנה, כפי שנוהגים היו להסתובב ה'שארפע חסידים' לפני המלחמה בבית המדרש"...

"ר' גד'ל על מה אתה מדבר?" שאלוהו אלו שסיבּו.

"בעוד זמן מועט תסתיים בעזרת ה' המלחמה וכולנו נשוב לבתינו", השיב להם ר' גד'ל בקול רווי אמונה, "זאם נשכח את סגנון ההליכה של החסידים החריפים לפני המלחמה, אולי לא יאמינו לנו שחסידים אנחנו... על כן מוכרחים גם כאן להתרגל ללכת כמו 'שארפע חסידים', דבר יום ביומו".

אותו יהודי שניצל מן התופת סיים כי "בדבריו אלו, שנאמרו בביטחון ובשמחה, הצית ר' גד'ל אמונה וחיוזק וקורטוב של שמחה בנפשות 77 רבות... ה'שארפע חסידים' של ר' גד'ל מלווים אותי עד היום".

שואלין ודורשין

חקר כמעטי ראשוניים

ואדרבה נראה שדעת רבותינו הקדושים לא היתה נוחה מזה שהחסידים היו באים ליומא דהילולא, כפי שסיפר אחד החסידים, כאשר לקראת ה' שבט תרצ"ח (או תרצ"ט) הגיעו אנשים רבים לגור, ונכנסו אל רבינו האמרי אמת. כאשר הבחין הרבי בציבור הגדול יותר מביום רגיל, קרא לחתנו מוה"ר רבי יצחק מאיר אלטר הי"ד ושאלו לפרש הדבר. רבי יצחק מאיר התפלל קצת על השאלה ותמה: הלא ה' שבט היום? נענה האמרי אמת ואמר בפליאה: א פרישע יום טוב?⁹

וכן מובא על השפתי צדיק מפילץ, כי כאשר הרגיש שחתנו הגאון רבי דוב בעריש איינהורן מאמס טוב רוצה לנסוע לקראקא ליום הזכרון של אביו ז"ל, הורה לו השפתי צדיק להמנע מכך באומרו: מוטב לנצל את הזמן באהלה של תורה מאשר באוהל המת¹⁰.

כיוצא בזה מסופר כי פעם נסע הגה"ק רבי יעקב מאיר בידרמן זצ"ל חתן רבינו השפת אמת זי"ע בה' שבט ב'קולייקע' המפורסמת המוליכה מווארשה לגור ופגש שם שני בחורים שנסעו אף הם לגור, וכאשר שמע שהם נוסעים להשתטח באוהל השפת אמת ביומא דהילולא, נזף בהם על הביטול תורה הגדול שגרמו לעצמם בנסיעתם זו.

יתירה מזו, מפי החסידים נשמע כי רבינו האמרי אמת עצמו לא היה מקפיד ללכת דוקא ביום היארצייט של אביו השפת אמת, ולפעמים היה מקדים או מאחר ביום. וכן סיפר נכדו מוה"ר רבי בנימין מנחם אלטר ז"ל שהיה מתלווה אל זקינו כאשר עלה על ציון אביו כי לא תמיד היה מניין לאמירת קדיש, ועל כן היה הרבי פונה לצדדיו בגמר אמירת פרקי התהלים לבדוק אם יש מנין, מאחר והחסידים לא היו מצטרפים לעליה זאת על קברו. בעת עלותו על הציון שהה שם בדרך כלל זמן מועט ביותר, אולם החסיד הישיש רבי לייבל יוד ז"ל סיפר, כי אירע פעם והאמרי אמת נכנס לאוהל אביו, וסגר הדלת ושהה שם זמן רב.

וכך מוכיחים גם דברי הרה"ק רבי משה בצלאל אלטר הי"ד

"על קברי הצדיקים". כ"ק רבינו הפני מנחם זי"ע עם חסידים על ציוני הקודש של כ"ק רבותינו החידושי הרי"ם והשפת אמת זי"ע

לקדושים אשר בארץ

השתטחות על קברי צדיקים בהליכות רבותינו הקדושים מגור בימי פולין ❖ מתי עלה האמרי אמת לציון אביו השפת אמת ומדוע אחיו הרה"ק רבי משה בצלאל לא היה מעולם על ציון אביו ביום ההילולא ❖ ומה נשתנה ציון קדשו של הרבי ר' בונם מפרשיסחא מכל שאר קברי צדיקים

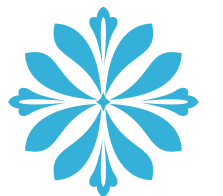
❖ הרב נפתלי בן שלמה

על קברי רבותיהם. בחבל גליציה שבפולין התפרסמו במיוחד שלושת ימי הילולא: י"ח אייר בקראקא - ליומא דהילולא של הרמ"א; כ"א אדר בליזענסק - ליומא דהילולא של הרבי ר' אלימלך זי"ע; כ"ה ניסן בצאנז - ליומא דהילולא של הדברי חיים זי"ע, אשר בימים אלו נהרו רבבות יהודים מכל קצוות פולין - ואף מחוצה לה - להעתיק בקשותיהם על ציון הצדיק.

אולם בעוד שאצל מרבית החסידים נתקבל המנהג לנסוע ליומא דהילולא של רבותיהם, וכך מצוי בדורנו אצל כלל החסידים, הרי אצל רבותינו הקדושים מגור בתקופת מגוריהם בפולין לא מצינו שהיתה מקובלת הנהגה זו. וכפי הנראה עוד בתקופת קאצק לא הרבו החסידים ללכת על קברי צדיקים, כפי שהתבטא הרה"ק

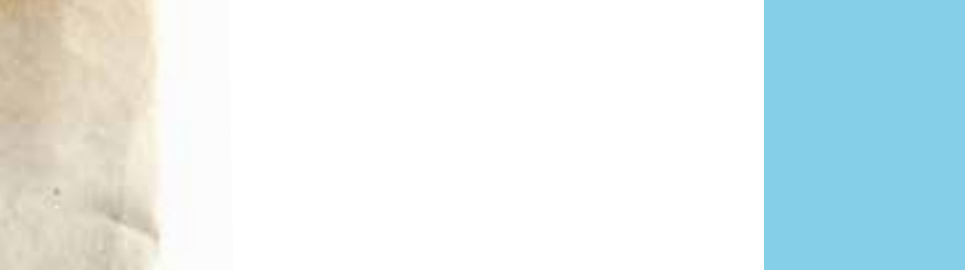
על סגולותיהן של קברי צדיקים לפקודת ישועה ורחמים, כבר לימדונו חז"ל בגמרא¹ על כלב בן יפונה שהלך להשתטח על קברי האבות הקדושים בחברון, וכן מביא רש"י² בשם תשובות הגאונים "דיום שמות בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו ובאים על קברו".

בתורת החסידות קיבלה הנהגה זו משנה תוקף, עד שהיו שאמרו³ כי מקום קברו של צדיק הוא בבחינת ארץ ישראל. ואכן מתחילת ימי החסידות ולאורך דורות רבים נהגו חסידים לנסוע להתפלל

מקאצק ואמר⁴: "איר ווייסט דאך אז מיר זענען נישט קיין בית הקברות יודען", (יודעים אתם כי איננו יהודים של בית הקברות). גם רבינו החידושי הרי"ם הלך בדרכי רבו הקדוש ולא החזיק במנהג זה ולא היה נוסע להילולא של רבותיו. ואף שדברי רבותינו הקדושים אינם צריכים חיזוק וראיה, יש למצוא אסמכתא ממה שהביא במגן אברהם⁵ בשם כתבי האריז"ל דאין לילך על הקברות אלא לצורך הלווית המת וכו' כי מתדבקים בו החיצונים.

גם בשנים שלאחר מכן, לא ראינו ולא שמענו מגדולי התלמידים וזקני החסידים שהיו נוסעים ובאים לגור ביומא דהילולא של החידושי הרי"ם - בכ"ג אדר, או של השפת אמת - בה' שבט, אם כי מסתבר שיחיד סגולה היו באים, בפרט בשנים הראשונות לאחר הפטירה⁶. כמו כן מפורש בהקדמה שכתב הרה"ג ר' יהושע פאליק מנחם הלוי מלאדז' - מחסידי השפת אמת לספרו זכרון יהושע ולקט מנחם⁸, כי השפת אמת היה יוצא ביומא דהילולא של החידושי הרי"ם לאוהל זקינו שבפאתי עיר מגוריו, אולם כפי הנראה בלי לוויית החסידים.

"הרגיש על ציונו התעוררות מיוחדת" חסידים עם רבינו הפני מנחם זי"ע על ציוני היהודי הקדוש והרבי ר' בונם בפרשיסחא - אייר תשמ"ט

לפולין בשנת תשמ"ט, התבטא לאחר מכן ואמר כי את ההתעוררות שהרגיש על ציון של הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע, לא הרגיש בשום מקום, אף בקברי אבותיו בגור¹⁹. והעידו אנ"ש שהתלוו לנסיעה זו כי ראו שם על רבינו הפני מנחם התלהבות למעלה מגדר הרגיל, ושהה זמן רב על הציון מתוך תפילה ובקשה למען הכלל והפרט²⁰.

מוה"ר רבי בנימין מנחם אלתר ז"ל בזכרונותיו¹⁴ כי כאשר חלה הלך זקינו האמרי אמת על ציון השפת אמת והחידושי הרי"ם להעתיר תפילה מיוחדת לרפואתו של נכדו.

יוצא מן הכלל

עוד זאת ראינו דבר פלא, כי אף שחסידי פולין - בכלל, ואצל חסידי גור - בפרט, לא החשיבו כל כך את ענין של תפילה בקברי צדיקים ולא שמענו על נסיעות המוניות ליומא דהילולא של רבותיהם, בכל זאת היה בזה יוצא מן הכלל, והוא ציון הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע, שהיה מוקד עליה לרגל מאז פטירתו עד השואה. וייתכן מכיוון שמצינו כי כבר בחיים חיותו הבטיח הרבי ר' בונם להרה"ק ר' יצחק מווארקא זי"ע שבכל עת כאשר יבוא בניו לציון שלו יהיה ביכולתם לפעול כל אשר רוצים.

וסיפר האדמו"ר רבי יצחק מאמשינוב-ארה"ב זצ"ל כי בעקבות הבטחה זו נסע פעם זקינו הרה"ק רבי מנחם מאמשינוב זצ"ל לפשיסחא ביומא דהילולא של הרבי ר' בונם זי"ע ובדרכו פגש את הרה"ק בעל אבני נזר ששאלו לפשר נסיעתו, והרי אין אנו נוהגים ללכת על קברים, וענה לו הרה"ק מאמשינוב: הרי יש לנו הבטחה, וסיפר עובדא הנזכרת¹⁵.

וסיפר הרה"ח הישיש רבי משה אהרן בויס זי"ל¹⁶ (נולד בשנת תרל"ב בפשיסחא ונפטר בבני ברק בשנת תשל"ב) כי בכל השנים הגיעו אלפי אנשים לפשיסחא ביום י"ב אלול. מאות מרכבות וכרכרות הסיעו אדמו"רים וחסידים - כנראה בעיקר מגזע ווארקא ואמשינוב¹⁷ - שנהרו ליומא דהילולא רבתי וכל הדרכים הובילו אל פשיסחא.

גם אצל רבותינו הקדושים מגור היה היחס לקברו של הרה"ק הרבי ר' בונם שונה משאר קברי צדיקים, כפי שכתב מוה"ר רבי בנימין מנחם אלתר ז"ל ברשימת זכרונותיו¹⁸, כי כאשר נסע הרה"ק רבי מנחם מנדל מפאביניץ הי"ד מעיירת הקיט לודמיר לביתו בימים שלפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, והיה עליו לעבור דרך פשיסחא, ביקש ממנו האמרי אמת שיתפלל על ציוני הצדיקים הטמונים שם שלא תבוא עת צרה, לאור המצב החמור.

כמו כן בעת נסיעתו של כ"ק רבינו הפני מנחם

"עלה על הציונים להעתיר בעד החולה" חסידים עם רבינו הפני מנחם זי"ע עולים לציוני הקודש של רבוה"ק, הנסיעה התקיימה באייר תשמ"ט טרם הוקם האוהל, ברקע נראית העירייה גורא קלואאריה

"נסענו לבית החיים בגור בכרכרה. השפת אמת ואנחנו האחים. כשהגענו לבית החיים, ירד השפ"א מהכרכרה בזריזות וחש במהירות לקבר החידושי הרי"מ. הוא חזר כל כך מהר שאנו האחים לא הספקנו לרדת מהכרכרה, ומפני כבודו של השפ"א לא רצינו לעכב אותו וכך חזרנו הביתה בלי לגשת לציון".

עם כל זה יש לציין ולהדגיש, כי ח"ו בעת צרה וצער - כן נהגו החסידים לפקוד את קברי רבותיהם הצדיקים, ולהעתיר להיושע בזכותם¹². וכן מסופר¹³ על החידושי הרי"ם ששלח פעם להתפלל ולהעתיר על קברו של הרמ"א, אף שלא היה מנהגו להשתטח על קברי צדיקים - כאמור. וכך מספר

שאמר על עצמו כי מעולם לא היה על קבר אביו השפת אמת ביומא דהילולא, וסיפר גופא דעובדא כי כאשר היה אחיו רבינו האמרי אמת יוצא לכרכרה שתביא אותו לבית החיים שבעיירה היה הוא מבקש שלא ימתינו לו ושיסע אחריהם, ועד שהיה רבי משה בצלאל מגיע אל בית החיים כבר פגש את האמרי האמת בצאתו מן האוהל ומפני כבודו נסע מיד עמו חזרה לעיר, וכך יצא שלא היה על קבר אביו.

תיאור דומה מובא גם על השתטחותו של השפת אמת עצמו על ציון החידושי הרי"ם. מרבי שלמה'לה אלתר ז"ל אחי השפ"א שסיפר כיצד השתטח השפת אמת על ציון קברו של החידושי הרי"מ ביום השנה הראשון להסתלקותו¹¹:

1. סוטה דף לד ע"ב. ועיין אמרי אמת - ליקוטים (עמ' עב): שכתב דפשיטא דכל המרגלים הלכו להתפלל על קברי אבות, אבל נראה דהליכה שאינה פועלת איננה נקראת הליכה, ולכן לא נרמז הליכה רק על כלב. 2. יבמות דף קכב ע"א ד"ה תלתא. 3. ליקוטי עצות סוף אות ארץ ישראל. 4. ימות עולם עמ' קנא. 5. מאיר עיני הגולה אות תצד, ועי"ש בהוספות אות כ. 6. או"ח סימן תקנט ס"ק יד. 7. מפי חסידים, ועיין בדרכי פולין האבלות ח"א עמ' 25. 8. חלק ו' - לאדו"ר תרצ"ו, עמ' 8. 9. מפי החסיד רבי הערש לייב גרינשטיין ז"ל שהיה נוכח בעשת מעשה. 10. מרביצי תורה מעולם החסידות, ח"א עמ' רצא. 11. מפי נכדו ששמע מפיו הרה"ח ר' חיים יצחק שוורץ ז"ל. 12. מפי הרה"ח רבי מנדל ציינסיקי ז"ל. 13. שמחת ישראל, תורת שמחה אות רפד. 14. ענף עץ אבות עמ' 80. 15. ימות עולם עמ' קלה. 16. הרבי רבי בונם מפשיסחא, ח"ב עמ' תרצט. | 17. הגה"ח רבי חיים מאנדל ז"ל. 18. ענף עץ אבות עמ' 84. 19. מפי בנו מוה"ר הגה"ח רבי דניאל חיים שליט"א, ר"י פני מנחם. 20. הרבי רבי בונם מפשיסחא, ח"ב עמ' תשד.

מראה יהודי טיפוסי בפולין

✦ מנחם מ. כהן

גורא קלואריה
פרקים בראי ההיסטוריה

"שלא שינו את לבושם" | יריעה היסטורית סוערת ומרתקת

לילה כיום תא"ר

מאה ושבעים שנה לנקודת הרתיחה של 'גזירת המלבושים' בפולין ✦ עמידתו של רבינו ה'חידושי הרי"ם' ז"ע בעוז ובגבורה כנגד הניסיון לשנות את הלבוש היהודי המקורי ✦ מעצרו של רבינו בוורשה, הנסיעה ל'נאווידוואהר' והחזרה המפתיעה בערב פסח תרי"א

פולין ורוסיה מחזות מסמרי שיער שמזכירים בדיוק את התמונות מגטו לודז' ווורשה: יהודים שזקנם גזז באכזריות ברחובה של עיר בידי שוטרים במדים, ובגדיהם היהודיים נקרעים מעליהם בחייתיות אנטישמית.

"שוטרי הפאליציא (המשטרה) התנפלו על היהודים כחיות טרף" כותב העסקן רבי יעקב ליפשיץ ז"ל מקובנא, "קצצו פאות הראש בקרדומות תחת מספריים ועם קצת בדל אוזן ביחד כרתו בגדיהם עד שתותיהם, ובשעה שלא היה להם מספריים או סכין קצצו את הבגדים בקרדומות או במגירה עם תוספת של מהלומות על מהלומות".

כעמוד אש ההולך לפני המחנה, התנשאה באותם ימי חושך ואימה דמותו של רבינו ה'חידושי הרי"ם' ז"ע שהתגורר אז בוורשה הבירה שהפכה בכוחו למוקד וסמל של גבורה יהודית ועמידה בגאון כנגד 'גזירת המלבושים'.

רבינו נכנס בעובי הקורה מהרגע הראשון, פעל והשתדל בכל דרך לביטול הגזירה, בעצה אחת יחד עם צדיקי דורו גדולי החסידות ז"ע, כשדעתו חדה וברורה: "ייהרג ובל יעבור", יש למסור את הנפש עבור כל שינוי, ולו כקוצו של יו"ד, בצביונה של היהדות.

שוו בנפשכם שביום בהיר אחד אתם מגלים בתיבת הדואר שלכם מכתב רשמי, חתום בחותמת הממשלה, אתם מתחילים לקרוא ולא מאמינים: "מהיום והלאה חובה על כל יהודי לגלח את הזקן, אסור לגדל פיאות, אסור ללבוש יותר ספודיק, אין 'קפוט' של משי בשבת, אין 'שלופ-ראק', 'גארטל' הוא עבירה פלילית חמורה", וזוהי רק ההתחלה.

הילדים בתלמודי התורה יאלצו ללמוד לימודי כפירה והשכלה, תכני הלימודים יעמדו תחת פיקוח הממשלה. בקיצור, כל החיים היהודיים עומדים להשתנות מן הקצה אל הקצה. דמותו של היהודי שהשתמרה לאורך דורות – עומדת להיעלם מהנוף. שואה רוחנית.

נשמע לכם כמו חלום אימים, קטע מתוך 'מגילת אנטיכוכס'? ממש לא. זה בדיוק מה שקרה בשנת תרי"א, לפני מאה ושבעים שנה, בוורשא בירת פולין שהייתה אז חלק מרוסיה הגדולה, האימפריה הצארית שבראשה עמד ניקולאי ימ"ש שונא היהודים.

מתברר שכמעט מאה שנה לפני פרוץ השואה, נצפו ברחובות

פרשה זו יכולה לכלכל מחקר היסטורי עב כרס, בירעה שלפניו התמקדנו בכמה מהאירועים והסיפורים הבולטים במלחמתו של רבינו כנגד הגזירה והמחיר האישי ששילם בעקבותיה, עד למאסרו בידי השלטונות שהוביל, באופן פלא, לביטול הגזירה תוך שבועות ספורים, הבה ונצא לדרך.

שר רוסי בבירת פולין איוון פסקביץ

עת נכבשה פולין בידי רוסיה, בשנת תקע"ב, שיגרו הרוסים לוורשה הבירה את איוואן פידורוביץ פסקביץ, שר צבא בצבאו של הצאר הרוסי, מדינאי ובלשן נודע. תפקידו העיקרי היה לדאוג ל'רוסיפיקציה' של אזרחי פולין, הפיכתם של מיליוני

פולנים לאזרחים רוסיים נאמנים.

מי שמצאו כר נרחב לפעולה אצל הנציב הרוסי היו משכילי וורשה, יהודים שהתרחקו מיהדותם, ביניהם משומדים ומתבוללים, שכל רצונם היה להידמות לגויים ולהיטמע בהם, הם מצאו און קשבת אצל השר שחיפש דרכים להפוך את אזרחי פולין, והיהודים בתוכם, לרוסים לכל דבר.

הם היו מהראשונים ששחרו לפתחו, הרעיפו באוזניו טללי שבח על המגמה הנפלאה של "תירבות היהודי הפולני" והפיכתו לעוד אחד ממיליוני הגויים האירופאיים. ופסקביץ שמטרתו הגדולה הייתה להשביט כל רגש לאומנות מן העם הפולני, הטה אוזנו כאפרכסת.

עד מהרה גלשו העניינים מפטפוטים למעשים. היה זה בשנת תר"א כשהכינו פקיד הנציבות הרוסית בהשראתו של פסקביץ שתי הצעות חוק, האחת דיברה על שינוי סדרי החינוך ב'חדר' היהודי, השנייה על שינוי מلبושיו של היהודי - חוק שעיקרו גילוח הזקן והפאות לצד החלפת המעיל הארוך במעיל אירופאי קצר, לבוש 'דייטש' כפי שנקרא אז בפי יהודי אירופה.

ביודעם כי ההתנגדות לחוק בוא תבוא קבעו המחוקקים כבר מלכתחילה 'פריבילגיה' מיוחדת לנושאי תואר רבני, לבל יכללו הם בין החייבים לשנות לבושם ודיוקנם.

"דיוקנו של היהודי הפולני" מסביר במתק קולמוסו נכדו של רבינו, מוה"ר רבי יהודה לייב לוין ז"ל, "כזה היה: מעיל עליון ארוך, שתי פיאות ארוכות יורדות ומשתלשלות משני צידי ראשו וזקן שלא עלה עליו התער מעולם יורד על פי מידותיו, הגוי שכנו לא היה לו דיוקן, ואם היה כך היה נראה מעיל עליון קצר ראשו מצידיו מגולח, לא זכר ולא סימן לפאה או לזקן, הבדל זה הקל על העומד ממרחק רב להכיר האם הבא ממולו הינו מבני ישראל, או שמא נמנה הוא על שאינם בני ברית.

"את ההבדל הזה, שמקודש היה אצל עם ישראל, רצו המתבוללים לבטל להכרית ולהשמיד למען לא ייזכר ולא יראה עוד מעתה ועד עולם. פסקביץ קיבל ההצעה, נתן יד לשינוי החינוך וסדריו, ועוד יותר מכך תמך תמיכה נלהבת בשינוי הלבוש. הוא העמיד כל יוקרתו למבחן כדי להחיל חוק זה הלכה למעשה על כל היהודים".

כמצביא בראש המערכה החידושי הרי"ם

התכנית הזדונית נשלחה לפטרבורג, לארמון המלוכה הרוסי והחלה להתקדם ולצבור תאוצה. על פניו היא יכולה הייתה לעבור 'חלק' יחסית, להיאכף באלימות כמיטב המסורת הרוסית

"לבוש יהודי נישא בגאווה" בחורים חסידיים בלבוש חסידי אופייני בעירות פולין

ולמחוק במהירות את דמותו של היהודי הקמאי, עד כי אפילו בתמונות עתיקות לא היינו מוצאים לו זכר.

אלמלי קם כנגדה יהודי אחד...

איש יהודי היה בוורשה הבירה רבינו החידושי הרי"ם זי"ע, שמיד עם היוודע דבר הגזירה יצא למלחמה נגדה. הוא זי"ע ראה בעיניו קדשו כי לא 'כמה מטרים של בד' ופרווה, עומדים כאן על כך המאזניים, אלא עתיד היהדות כולה.

רבינו גרס כי הלבוש החיצוני משפיע על תוכו של אדם, וכך היה מפרש את הפסוק 'להוריש גויים גדולים ועצומים ממך ומפניך'. ממך, כלומר מפנימיותך, יהודי צריך לגרש את ה'גוייסקייט' מתוכו ומקרבו, ומפניך - גם מההופעה החיצונית שלו, מהמלבושים שלו, גם מהם עליו לגרש כל זכר של 'גוייסקייט', שיהיו מלבושיו מלבושים יהודיים, נקיים ומזוככים מחוקות הגויים'.

ואולם בגזירה הנוכחית ראה רבינו עניין חמור פי כמה, לדעתו היה זה מקרה מובהק של 'ערקתא דמסאני' אותה דוגמה מפורסמת בחז"ל, כאשר המלכות מנסה לשנות משהו בצביונו של היהודי, ולו דבר שולי כמו צבע סוליית הנעליים, במקרה כזה יש למסור את הנפש, כדן 'ייהרג ובל יעבור', שכן מדובר בגדר של המרת דת.

"אם רוצה גולת יהודי פולין להישאר ביהדותה, הרי שעליה למסור נפשה לבל ייפגעו סממניה לבל יפגעו מאפייניה, אפילו החיצוניים, שלכאורה אינם מהותיים" קבע רבינו זי"ע, ולמשמע דבריו באו באש ובמים המוני חסידים ברחבי פולין.

לדעתו של רבינו שותפים היו רבים מידידיו משכבר הימים, חניכי בית היוצר הפשיסחא, בראשם הרה"ק רבי יצחק מווארק זי"ע שהיה אז כבר בערוב ימיו ויצא עם רבינו למאבק נגד הגזירות שנועדו לשנות את עם ישראל, במעטה של תכני לימוד והמרת לבוש' גרידא.

הגזירה כאמור פורסמה לראשונה בשנת תר"ד, אך השלטונות נתנו 'זמן להתארגנות' עד שנת תרי"א. בשנות הביניים פעל רבינו בכל דרך לשנות את רוע הגזירה. כחלק מהמאמצים נפגש כידוע עם השר משה מונטיפיורי שביקר בפולין, יחד עם ידידו ורעו הרבי מווארק'.

למרבה הצער, למרות הרושם שהותירו שני הצדיקים על השר, הפגישה לא הניבה את התוצאה המיוחלת, כפי שניבא

1 על פי ליקוטי יהודה

2 על פי 'מאור הגולה' למוה"ר רבי יהודה לייב לוין ז"ל.

3 מובא בספר 'חוט המשולש' וכן ב'שיח שרפי קודש'

4 מובא בס' אגרות קודש מהרה"ק מרוזין ובניו (ח"א תרח)

כעמוד אש
ההולך לפני
התנשאה
באותם ימי
חושך ואימה
דמותו של רבינו
החידושי הרי"ם זי"ע
שהתגורר
אז בוורשה
הבירה
שהפכה
בכוחו
למוקד וסמל
של גבורה
יהודית

צדיקי רוסיה ואוקראינה במערכה

כחלק מהפעילות מול השר משה מונטיפיורי באו הצדיקים בדברים עם הה"ק רבי ישראל מרוזי"ן זי"ע ופעלו עמו יחד, אנו מוצאים מכתב⁴ שכתב רבינו חידושי הרי"ם הרה"ק

"מקוים אנחנו שעל ידו יצמח ישועת ישראל". מכתבם של צדיקי ורבינו פולין לשר מונטיפיורי בו הם מזכירים את הרה"ק מרוזי"ן זי"ע

מראש השרף מקאצק זי"ע שאמר מראש כי לא מכאן תצמח תשועה. השר מונטיפיורי לא עמד על חומרת האסון הרוחני הטמון בשינוי הבגדים.

כפי המסופר, "כאשר הציע הרה"ק מווארק את בקשתו לפני הרה"מ מאנטיפיורי השיב לו כי לא יוכל למלאות רצונו בזה לבקש מאת הקיסר שילבשו היהודים על ראשם דוקא 'בערין מיטצען' (כובעי פרוות דובים) כי איננו מבין למה להם לאחב"י דוקא כובעים מעור הדובים" ע"כ³.

מווארקא והרה"ק ממאגלניצע ועוד מנהיגי הדור, אל השר משה מונטיפיורי ובו הם מזכירים את מעורבתו של הה"ק מרוז'ין זי"ע.

להלן המכתב:

יום ואו עש"ק תבוא תר"ה פה ק' ווארשי יצ"ו.

שובע שמחות טובות וברכות לשר וגדול בישראל שוכן בלב ימים ושמו הטוב עד קצוי ארץ יגיע באור חכמתו חשכת תבל יגיה יחבוש לנשברי לב דכאי רוח יושיע על אויבי ד' יתגבר יריע גם יצריך בכל אשר יפנה ישכיל ויצליח כבוד שמו מאוד נעלה לשם ולתהלה מו"ר משה מונטיפיורי נ"י שיחי' לאוי"ט.

אחד"ש הטוב, באנו להשלים דברי מבוקשינו אשר כבר מילתינו אמורה ונשלחה ליד כבוד השר האדון נ"י מק' סאדעגאר ע"פ עצת כבוד הרב הק' רשכבה"ג נזר ישראל כקש"ת מו"ה ישראל נ"י משם שיחי' לאוי"ט אודות נסיעתו הטובה והיקרה לפ"ב לבקשה מהקיר"ה לבטל הגזירות הקשות ר"ל מבני עמו ממדינתינו פולין וממדינות רוסיא, הש"י ירומם קרנו ויצליח דרכו לכל טוב לישועות ישראל להחזקת הד"ת הק' ולהצלת נפשות. והנה מבואר בהמכתב מבוקשינו הנ"ל אשר נשלח משולחינו ציר נאמן למחיצת השר האדון נ"י, ושיתן לו הסכמתו שיסע המשולח הנ"ל ג"כ כעת לפ"ב לטובה, והנה מהראוי ה' לשלוח לת"מ כבודו נ"י אנשים גדולי ישראל ממדינתינו לפי כבודו, אולם מה נעשה כי הוא בלתי אפשרי מגודל הפחד מפה וד"ל, לזאת בחרנו את כבוד מוכ"ז מק' קראקא איש מופלג ונבון ונאמן ושמו מו"ה ישראל ביניפעלד, והוא איש משכיל ובקי בטיב עניני מדינתינו, ומסרנו לידו מכתבים בביאור היטב כל מבוקשינו, ומקווים אנחנו שע"י יצמח ישועות ישראל בזכות תפילת רבים א', הש"י יאריך ימיו ושנותיו ובנעימים ויצליח דרכו לכ"ט.

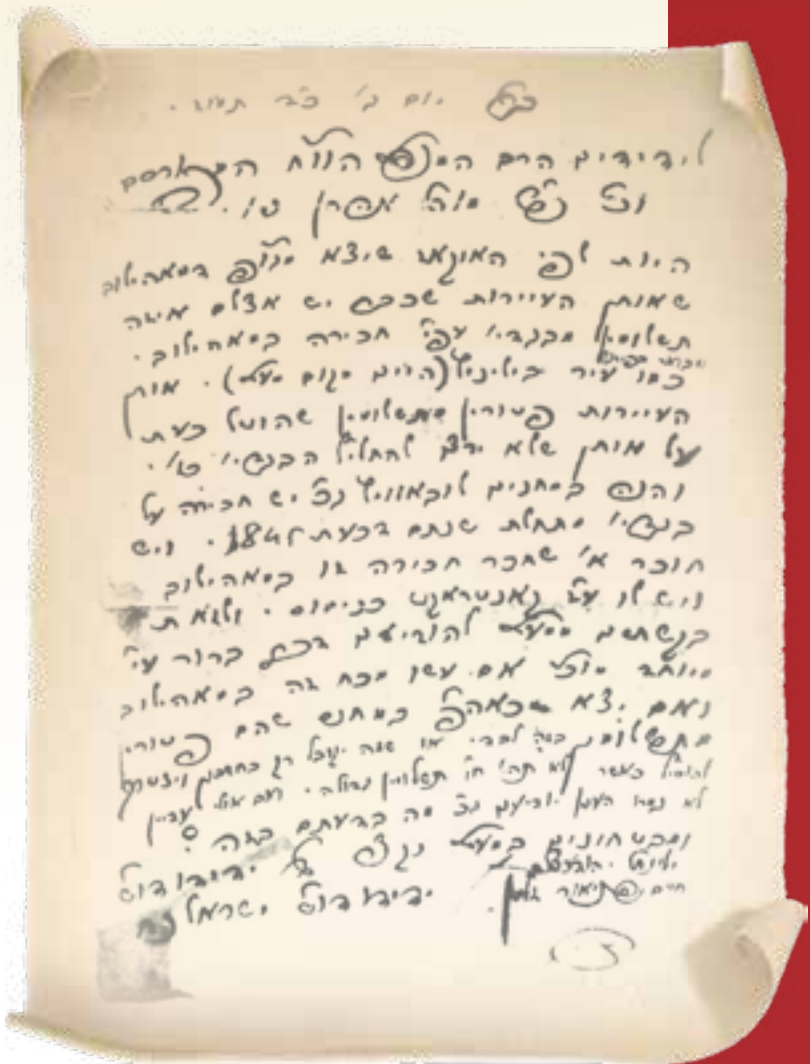
אלה דברי הרבנים הנבררים מכל מדינות פולין

נאו' הק' יצחק במוהר"ש ז"ל אב"ד דק' ווארק' והגליל ראש הרבנים

הק' יצחק מאיר במוהר"י ז"ל בק' ווארשי
הק' חיים מאיר יחיאל אב"ד דק' מאגעלניץ וקאזעניץ
הק' יעקב במו"ה יהודה ליב ז"ל אב"ד ווענגראב
הק' שמואל במהר"י אב"ד דק' שעדליץ

עוד אנו מוצאים את האדמו"ר הצמח צדק מליובאוויטש זי"ע מגדולי אדמו"רי ופוסקי רוסיה, דן בהרחבה בספר

רבינו גרס כי הלבוש החיצוני משפיע על תוכו של אדם, וכך היה מפרש את הפסוק 'להוריש גויים גדולים ועצומים ממך ומפניך'. יהודי צריך לגרש את ה'גויישקייט' מתוכו ומקרבו

"והנה במחנינו לובאוויץ". מכתבם של בני הה"ק הצמח צדק בעניין הגזירה - מתפרסם בבית הגנזים חב"ד

שו"ת צמח צדק בחלק יורה דעה (סימן צ' וסימן צ"א) האם גזירת הלבוש יש לה דין 'ערקתא דמסאני' או שמא גזירת השרים היא 'להנאת עצמם'.

לפנינו מכתב ⁵ מאותה תקופה מיום כ"ד תמוז תר"ה, הדן בדרכים להתחמק מביצוע הגזירה, שנכתב על ידי בני כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", מי שהיו אח"כ האדמו"ר מהרי"ל מקאפוסט, אדמו"ר מהרחש"ז מלאדי, ואדמו"ר מהרי"ן מניעזין, אל הגאון החסיד מוה"ר אהרן ליפשיץ מו"ץ דבעליניטש.

באותן שנים היה כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" תחת פיקוח המשטרה החשאית, ולכן נכתבה אגרת זו ע"י בניו הקדושים, שבה דנים אודות גזירת הלבושים שעל היהודים, והדרכים להתחמק ממנה.

בספר "זכרון יעקב" (ח"א פרקים נה-ו) משלים את החסר להבנת האיגרת שלפנינו, וכך מסופר שם ע' קא: כדי לתת שהות ליהודים להחליף את בגדיהם, נדחה ביצוע החוק

לחמש שנים, ולתקופת הביניים הטילו השלטונות את מס הקרובקה על כל יהודי מגיל 10 ועד גיל 60 שילבש בגדים ארוכים.

אמנם תשלומים אלו היה אפשרי בשני אופנים, או שכל איש משלם מס זה בעצמו או שאיש אחד חוכר את המסים על הבגדים מאת ממשל הפלך במוהילוב. הן בעיירה ליובאוויטש והן בעיירה בעליניטש נחקרו מסים אלו אצל הממשל במוהילוב. אח"כ נתעורר הספק, אם עי"ז נפטרו לגמרי היהודים הממשיכים ללבוש מלבושי היהודים, או שעדיין צריך להוסיף.

בזה פנו שלושת בני כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" מליובאוויטש, אל מוה"ר אהרן ליפשיץ מ"ץ דבעליניטש, לברר איך נפל הדבר בבעליניטש, כדי ללמוד ממנה על ליובאוויטש. המכתב בחלקו נכתב ברזז כדי להסתיר את תוכן הדברים.

ב"ה יום ג' כ"ד תמוז לידידינו הרב המופל' הו"ח המפורסם וכו' כ"ש מו"ה אהרן נ"י

היות לפי האוקאז' שיצא מגו"פ דמאהילוב שאותן העיירות שכבר יש אצלם איזה תשלומין מבגדי' עפ"י חכירה במאהילוב, ומבואר בפירוש כמו עיר ביליניץ (היינו מקום מעלתכם). אותן העיירות פטורין מתשלומין שהוטל כעת על אותן שלא ירצו להחליף הבגדים כו'.

והנה במחנינו לובאוויץ ג"כ יש חכירה על בגדים מתחלת שנתם דקעת 1845 (הכותב: הכוונה לשנה האזרחית) ויש חוכר אחד שחכר חכירה זו במאהילוב, ויש לו עי"ז קאנטראקט כנימוס. ולזאת בקשתינו ממעל' להודיענו דבר ברור ע"י מיוחד מוכ"ז במחנם שהם פטורין אם עשו מכח זה במאהילוב, ואם יצא מכח אל הפועל מתשלומין בזה לבד, או שזה יקובל רק בחשבון, ויצטרך להוסיף כאשר לא תהי' ח"ו תשלומין גדולה...

ומבטחוננו במעל' נקצר

ד' ידידו דו"ש מלנו"ח יהודה ליב

חיים שניאור זלמן

ידידו דו"ש ישראל נח

תרי"א, האכיפה ברחובות מתחילה

בעיצומה של המערכה לקתה יהדות פולין והעולם היהודי כולו, באחרון של פסח תר"ח נתבקש האדמו"ר האוהב ישראל רבי יצחק מווארק' זי"ע לגנוי מרומים. רבינו נותר לבד במאבקו, יחיד הנושא בעול שמירתה של וורשה ושמירת כרם בית ישראל כולו.

לימינו של רבנו נצטרף האדמו"ר הגאון הקדוש רבי אברהם

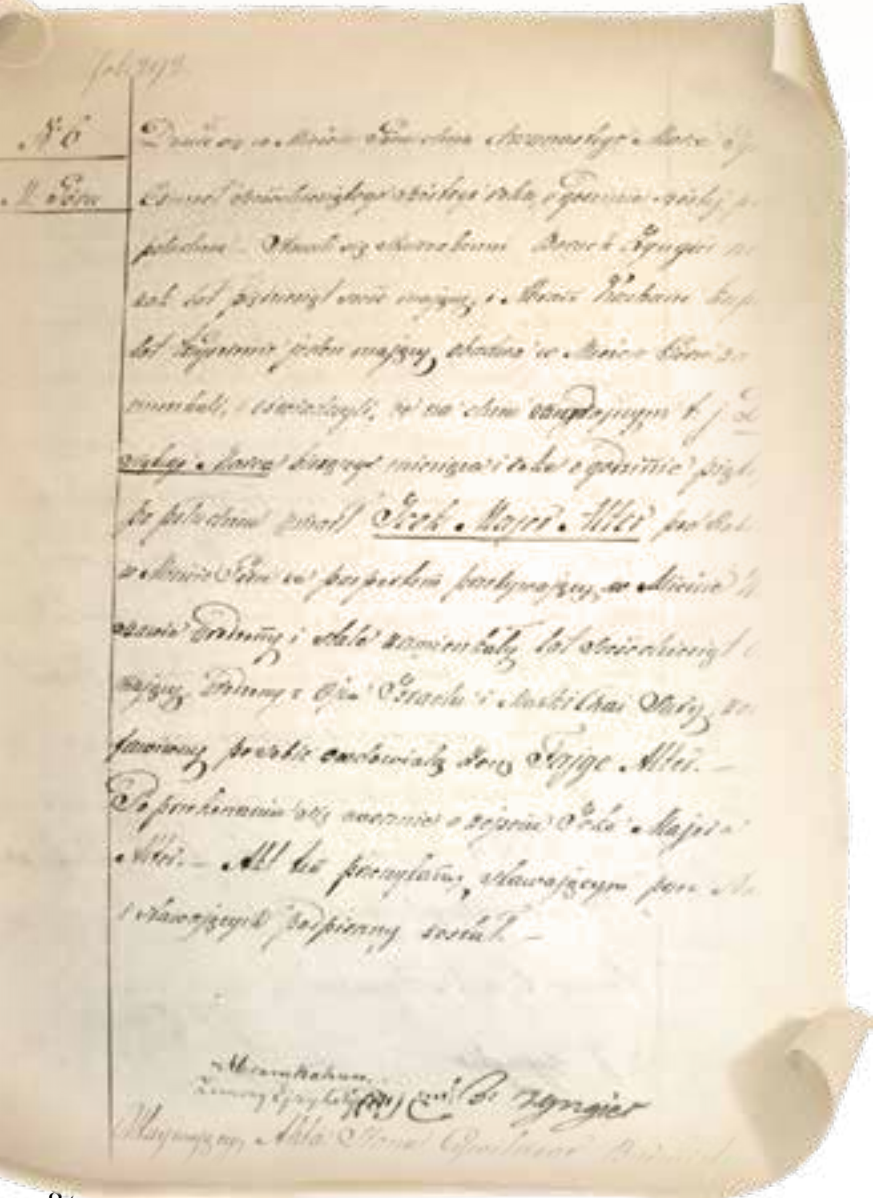
6 הגה"ק מטשכנוב אף הגיע לפגישה היסטורית רבת רושם בביתו של רבינו בוורשה המתוארת בארוכה בספרי תולדות רבינו.

מטשכנוב זי"ע, מענקי התורה והחסידות בימים ההם, אף הוא כרבינו גילה ברבים דעתו הנחרצת עוד בתחילת המאבק כי על גזירה זו חייבים היהודים למסור נפשם ממש ולא לקיימה בשום פנים ואופן'.

השנים חולפות, אך המאמצים למרבה הצער לא נושאים פרי. שנת תר"י מגיעה לסיומה וגזירת המלבושים בעינה עומדת, השעון מתקתק.

נכנסה לה שנת תרי"א, המתח ברחובות פולין מגיע לשיא.

אותה שנה הייתה כאמור שעת ההכרעה, התאריך שהציבה הממשלה ל'פעימה' האחרונה של החוק, כעת אמורים לעבור מהשלב החקיקתי ליישומו בשטח, ברחוב, בכל מקום. בשלב הזה נחתה על ראשם של היהודים 'הפתעה' מרה בדמות תקנות מיוחדות לנשות ישראל האוסרות על כיסוי ראשן בצניעות כדרך ישראל סבא.

“אם רוצה
גולת יהודי
פולין
להישאר
ביהדותה,
הרי שעליה
למסור
נפשה לבל
יפגעו
סממניה
לבל יפגעו
מאפייניה,
אפילו
החיצוניים,
שלכאורה
אינם
מהותיים”
קבע רבינו
זי”ע

החוק פורסם ברוסית ותורגם לאידיש בעותקים רבים. אגב, מתוך לשון החוק אתה למד כי מי שניסח אותו היו 'מהרסיין ומחריביין', יהודים מתבוללים שהכירו מקרוב את הלבוש היהודי וירדו ל'רזולוציות' ו'ניואנסים' שספק אם הצאר ושליחיו הנוכרים היו מגיעים אליהם.

מפאת חשיבות המושגים שמוזכרים בו נצטט אותו בלשונו כפי שפורסם, וזה לשון החוק:

“סעיף א, היהודים חייבים לשנות את בגדיהם המיוחדים. סעיף ב', הרבנים הוותיקים לא כלולים בגזירה זו. סעיף ג',

7 מאיר עיני הגולה

8 דברי ימי ישראל חלק ה' עמ' 314

מלבושי היהודים שנאסרו הם זיידנע פרוגעללע (קפוטות משי); וכהנה, לאנגע רעקקע אייגע גרטעל (מעילים ארוכים מעל לשוקיים), פעלץ מיטצען (כובעי פרווה); קאפלעך אדער אנדערע מיטצן אהנע שירם פאן באזאנדערס יודישען שניט (כיפות או כובעים אחרים ללא מצחיה - שוליים בגזרה יהודית מיוחדת); קורצע הוייזען (מכנסיים קצרים); שייך (נעלים); ענדליך דער בארט אונד פאות (וכמובן, זקן ופאות). שאר הסעיפים עוסקים בחוקים והגבלות ללבוש נשות ישראל.

הצו המלכותי מפורסם ברחבי העיר, שוטרי פולין מקבלים את ההוראה ומתחילים לאכוף את הגזירה, תוך זמן קצר מתחילים להיראות ולהישמע ברחובות מחזות מסמרי שיער.

“רוב יהודי עיר ווארשא לא קיימו בעצמם את הפקודה לזמן המוגבל, ולכן ניתן צו מהממשלה לשוטרי העיר שבראותם איש יהודי ברחוב יגלחו את פאות ראשם וזקנם! וכמה מאחב” שהתייצבו בזרוע נגד זה ולא הניחו לגלחם ובא הדבר לידי מכות ומהלומות וכמה מאות אנשים נסחבו לשבת בבית האסורים, והיתה העיר נבוכה, וגשמע בכל הרחובות בכיות ויללות של הנשים והילדים כי השוטרים התנהגו באכזריות עם האנשים הנתפסים ברחובות”.

הנה עדות של יהודי שלנוכח המחזות הנוראיים החליט לשגר 'קובלנה', לא פחות מאשר אל הצאר ניקולאי בעצמו, וכך הוא כותב לו, בתרגום מרוסית:

“כשהגיע החוק והדת מהקיסר ירום הודו ותינשא מלכותו בעניין שינוי הבגדים לא בררו בדבריהם איזה בגדים יהיו ולכן החלו כל שופטי עיר ועיר ללמוד הכוונה איש כאוות נפשו, אז החלו הצרות הרבות והרעות עלינו כל אחד מהם אמר 'תן כסף ואם לא תתן אמרוט שערות זקנך באכזריות חימה', וגם לכסף אין שיעור אולם מה היה לעניים ואביונים אשר אין להם כסף לתת... אהה! נסגרו בבתיהם ולא יכלו לצאת להרוויח אף לחם עניים.

“ומי מהעניים אשר ערב לבו ללכת בשוק להחיות נפשות ביתו, אז תפשו אותו פאליציאנטען (שוטרים) ומרטו שער זקנו והכו אותו מכות אכזריות או לנו כמה נהרגו במיתות משונות מהמון העם הדרים בכפרים כידוע לכל שופטי המדינה”⁸.

מלחמה ממוקדת במשכילי וורשא

היו יהודים בוורשה שדווקא נהנו מאד מהגזירה החדשה ואף לא טרחו להסתיר זאת, היו אלו המשכילים וה'מתקדמים'

שבניגוד למה שחושבים היום, לא נראו כלל כריקים ופוחזים, היו מהם אף כאלו שהתהדרו בתארים למדניים למיניהם, וזה היה חלק מהבלבול ששרר באותו דור.

הם ששאפו בתוך תוכם להתמזג, ולו חיצונית, בהופעתם של הגויים שמחו על הגזירה וציפו ליישומה - היו הראשונים שמיהרו להחליף את בגדיהם ולקצץ את בגדיהם וזקנם, זו הסיבה שרבינו החידושי הרי”ם יצא חוצץ נגד טיפוסים אלו למלחמת חורמה.

“בעיר ווארשא” מספר נכד רבינו, מוה”ר רבי אברהם ישכר אלטר הי”ד, “היו אז כמה אנשים מעשירי העיר מתנגדים אדוקים לדרך החסידות שחרה להם מאוד בשומעם כנ”ל, והגביר מ' אברהם ווינאווער הנ”ל ושאר רעיו וחבריו אשר בסתר לבבם היו מלאים שמחה וחדזה מפאת הוצאת הפקודה לפועל, המה התאמצו לפרסם לכל אחב”י כי ענין המלבושים הוא רק מנהג בעלמא וכן גילוח הזקן ופאות הראש שלא בתער אינו שום נדנדו איסור רק מנהג שטות של חסידים ואין זהו שום גזרה ואחב”י צריכים לעשות רצון הממשלה בחפץ לב ולו חכמו ישכילו זאת”.

את אחד מסיפורי אותה תקופה סיפר הרה”ח המפואר רבי יוד’ל קמינר זצ”ל מחנטשין, חתנו של הגביר הגה”ח רבי משה חיים רוטנברג זצ”ל אחי רבינו, ולימים חותנו של רבינו ה'שפת אמת' זי”ע:

באותם ימים גר בוורשא עשיר גדול בשם מ' זלמן פוזנר שהיה מווחזק גם ללמדן מופלג ועשיר גדול בעל עסקים רבים, היו לו קשרי מסחר גדולים עם שרי הממשלה הרוסית עקב תחנות ה'מספוא' שהיו לו בעיירות רבות, מהם האכילו את סוסי הצבא הרוסי, בנוסף היו לו זכויות קבלניות לבנות בתים רבים בווארשא ושאר ערי פולין עבור הצבא הרוסי ונתעשר מזה מאוד.

אותו פוזנר עשה מעשה בעצמו והיה הראשון שנזדרז בדבר, הוא לא המתין אפילו לתאריך כניסת הגזירה לתוקף אלא הקדים להחליף את מלבושיו ללבושי הגוים וכו' ועוד הגדיל לעשות בהכרזו בפני כל עם ועדה שהוא עושה כן עפ”י הלכה וממנו יראו וכן יעשו שלא להשגיח על חסידות של שטות וכו'.

במעשה זה קיווה פוזנר למצוא חן בעיני פקידי הממשלה, בסברו שהדבר יביא לו מזה תועלת מרובה למסחרו ועסקיו השונים. באותם ימים עמד לצאת מכרז ממשלתי לבניית מבצר גדול על גדות נהר הווייכסיל, בין עיר ווארשא ולובלין, ליד העיר מוזדזיץ, הוא המבצר שנקרא לימים 'איונוגרד'. הזוכה במכרז אמור היה לשלשל לכיסו הון רב.

הרבה סוחרים קבלנים קציני ארץ השתדלו לזכות במכרז, פוזנר הסתובב כמי שהניצחון מונח בכיסו, ברור היה לו שהשינוי הגדול שערך בחזותו מזכה אותו בנקודות רבות במשרדי הממשלה, וזה ביחד עם קשריו המשומנים מבטיח לו את הזכייה במכרז.

היה זה רבינו שקרא באותם ימים לאחיו רבי משה חיים והורה

לו להטיל את כל כובד משקלו המסחרי וקשריו המסועפים, לעשות הכול כדי למנוע מאותו גביר, פוזנר, לשים את ידו על המכרז ולהראות לכל יהודי שוורשה שהנה הצליח לו, הוא התעשר בגלל שגזז את פאותיו ושינה את לבושיו, וההצלחה עוד מאירה לו פנים.

רבי משה חיים עשה כמצוות רבינו והתגייס למערכה, בעזרת קומץ עסקנים וסוחרים שפעלו יומם ולילה אכן עלה בידם למנוע מאותו פוזנר לזכות במכרז ובכך נמנע חילול שם שמים גדול.

“לארוב לרבינו ברחוב ולחתוך את פאותיו”

יש לציין שלא כל הדעות היו שוות בנוגע להתמודדות מול הגזירה והשלכותיה. הייתה רשימה מפוארת של גדולי ישראל שנטו להתיר, מסיבות הלכתיות, את שינוי הלבוש היהודי ולהתפשר עם גזירת המלכות, כשאחת הטענות הבולטות היא שלא מדובר בגזירה מכוונת, לפחות לא רשמית, נגד העם היהודי, אלא השלטת 'קוד לבוש' אחיד לכל התושבים, יהודים וגויים כאחד, וממילא אין למסור על כך את הנפש.

מון השרף מקאצק זי”ע, רבו ומחותנו של רבינו ורעו כנפשו עוד מימי פרשיסחא, אף הוא סבור היה אחרת. לדידו הגזירה שעסקה במלבושים, בחיצוניות גרידא ולא בלבבות, לא הייתה בגדר “יהרג ובל יעבור”. מאז הגזירה, אגב, עד יום הסתלקותו של השרף, ולאחר מכן גם לאוהל ציונו, לא נכנסו אליו החסידים כשלראשם הכובעים המיוחדים של יהודי פולין, אלא בכיפות לראשם בלבד.

“והיו אז חילוק דעות בין רבני המדינה” מתואר בספר 'מאיר עיני הגולה', “כי היו כמה מהם שנטו להחמיר עפ”י דין שמחויב כל אחד למסור נפשו ממש על זה, כי זה נחשב כהעברה על דת מצד הגזר שאז אפילו על 'ערקתא דמסאנ' יהרג ואל יעבור והיו ג”כ רבנים מקילים בזה שאין צריכים למסור נפש על זה.

“אבל רוב היראים שומרי דת עמדו על דעתם, כי הקול נשמע שגם דעת רבינו זצ”ל נוטה אחר המחמירים שיש בענין זה חיוב מסירות נפש, ובמשך איזה ימים לא נראה כמעט שום איש יהודי ברחוב העיר והממשלה עצמה ראתה כי היא רפת ידים להוציא דבר זה לפועל”.

על רקע כישלון אכיפת הגזירה עלה בדעתם של המשכילים רעיון נבזי ושפלי: הם הסיתו את פקידי הממשלה לארוב לרבינו זי”ע בעצמו, בלכתו ברחוב, ולחתוך את פאות ראשו לעיני קהל ועדה. “ברגע שתעשו זאת” טענו המשכילים באוזני הפקידים “לא יישאר אף יהודי בוורשה שימאן להתגלח, אחר שנעשה כן גם לראש ומנהיג שלהם”.

השמועה הזו הגיעה לאוזניו של רבינו שחשש שיש דברים בגו,

בדרך חשאית עזב רבינו את העיר והתגורר במשך כמה ימים בביתו של יהודי פלוני עד עבור זעם, ובינתיים התיצבה חבורה של נכבדי העיר לפני שר השוטרים, המשלחת הזכירה את דבר השמועה ההיא וטענה "לא יתכן להתנהג כך עם איש מורם מעם כמוהו". ראש השוטרים הסכים אתם ואמר כי הוא לא ידע כלל מזה והבטיחם כי לא יאונה רעה לרבינו זצ"ל, ואז הוא שב לביתו.

בספר 'מאיר עיני הגולה' (אות ת"ה) מוסיף כי למרות הכול נשאר עוד צל של פחד שהשלטונות יארבו לו, ולכן החליף אז רבינו את כינוי משפחתו משם "ראטענבערג", לשם "אלטער".

יצוין כי לפי מקורות רבים החליף רבינו את שם משפחתו שנים רבות קודם לכן, וכך למשל מספר הרה"ח ר' יעקב יהושע בלכרוביץ ז"ל: "כאשר נרדף החידושי הרי"ם ע"י השלטונות הרוסיים בעקבות הלשנה של המתבוללים שכביכול תמך במתקוממים הפולנים במרד של שנת תקצ"א, מצא מקלט אצל אחיו רבי משה חיים באחוזת פודזאמצ'ה, לאחר שהשתדלו עבורו אישים שונים חזר החידושי הרי"ם למקומו בעיר ווארשה ושינה את שם משפחתו מרוטנברג לאלטר" כך גם כותב הר"ר לייבל לוי"ז בספרו 'בית קוצק' (עמוד מ"ו).

"קבלת פנים לאסיר חדש" המעצר בחודש אדר

חורף תרי"א מתקדם לאטו, לצערם של המשכילים ה'מפנה' הגדול טרם מתרחש, יהודי וורשה הנאמנים לה' ולתורתו ממשיכים להתהלך בלבוש היהודי המקורי, לא הייתה כאן התגלחות המונית כפי שהם קיוו לה, אנשים לא חדלו ללבוש מעילים ארוכים.

מתברר גם שהפקידות הרוסית בוורשה פעלה בעצלתיים, היא לא עבדה בקצב שהמשכילים קיוו לו. חודש אדר נכנס אך רוב יהודי וורשה מסרבים 'להתחפש' ולהתהלך בלבוש מודרני קצר כתכתיבי הממשלה. ממשיכים להתהלך זקופי קומה בהופעתם היהודית.

כיון שכך נוקטים המשכילים בצעד השפל מכל, בשיתוף פעולה עם יהודים מתבוללים הם מתדפקים על לשכתו של הנסיך הרוסי פסקביץ, שר מדינת פולין היושב בוורשה, "תראה מה קורה כאן" פנו הללו מתוך דאגה מעושה לכבודו של הצאר.

"כבר כמה חודשים מאז כניסת החוק לתוקף אך היישום לא נאכף. איך אתה מסביר זאת? אין זאת, חייב להיות שהעשירים היהודים החסידיים שיחדו איכשהו את השוטרים והפקידים שיעלימו עין מלבושם, כך הם מצליחים לעקוף את הגזירה.

"אז מה אתם מציעים לעשות?" שאל פסקביץ.

"יש לנו רעיון פשוט", השיבו המשכילים שציפו בדיוק לשאלה הזו, "תכריח באיומים את מנהיגם, הרי"ם, לכתוב 'מכתב גלוי' - קול קורא לבני ישראל, בו ייכתב שחור על גבי לבן שעל כל יהודי מוטל לקיים את גזירת המלכות, כי דינא דמלכותא דינא, אנו בטוחים שלאחר פרסומו של מכתב כזה הכול ייראה אחרת.

"מה גם", המתיקו המשכילים סוד, "שרוב רבני ישראל כבר הורו שמותר לשנות את הלבוש, הרי"ם הוא מעוז אחרון של התנגדות לגזירה, אם תצליח לכופף גם אותו, הרי שהדרך ליישום מושלם של החוק נסללת בפניך, אדוננו פסקביץ".

השר קיבל את העצה בהוקרה ומיהר להוריד אותה לפסים מעשיים, קרא לשר השוטרים בוורשה והורה לו לחייב את רבינו לכתוב מכתב כזה, אחרת הוא יישלח עוד היום לבית הכלא. שר השוטרים שלא התלהב מהרעיון, בידעו איזה מהומה תפרוץ מצעד כזה, החליט לחכות עד הלילה.

באישון ליל הגיע שר השוטרים לביתו של רבינו, במרכבה משטרתית. כפי הנראה לא היה זה מאסר אלים אך רבינו נאלץ לעלות על הכרכרה ולנסוע לבית המעצר בוורשה, שליד מועצת העיר, בהגיעו לשם שמע מפי השוטרים את סיבת מעצרו: "אתה חייב לפרסם קול קורא לקיום הגזירה".

רבינו סירב בתוקף לעשות זאת, השוטרים ניסו לפתותו בחנופה והבטחות שונות, משראו שלא יצליחו בדרך זו החלו לאיים עליו כי אם ימשיך להתמהמה יגלחו בכוח את זקנו, אך רבינו זצ"ל השיב להם כי הוא לא יוותר כחוט השערה ולשווא כל הפצרותיהם, כי לדעתו אסור לכל איש יהודי עפ"י דין ישראל לקיים את הפקודה, וכמובן אף אם יעשו לו כל אשר ביכולתם לא יתרה להיות ח"ו בכלל מחטיא את אחרים.

כיון שנוכחו שלא יצליחו לחלץ מתחת ידי רבינו 'קול קורא' שכזה תפסו את רבינו והשליכוהו לחדר מעצר שהיה מלא בעבריינים מהדיוטא התחתונה, גנבים גולנים ועוד, ביניהם למרבה הצער היו גם יהודים. הנה תיאור קורע לב של שר התורה בבית המעצר:

"כאשר הכניסו את רבינו לתא כלאו נעמד בקרן זוית מבלי לדבר מילה, כעבור כמה רגעים נגשו אליו האסירים שבחדר והתיצבו מול פניו בשורה ארוכה, 'ש חוק אצל כל האסירים' אמרו, שכאשר מגיע לחדרם אסיר חדש הוא מוכרח לקיים הפקודה אשר ישיתו עליו האסירים הוותיקים, או שישרת את כולם עד אשר יובא אסיר חדש לשם, או שיתן פדיון נפשו סכום כסף גדול וכדומה. אנחנו דורשים ממך לקיים את הנוהג הזה.

"תכריח באיומים את מנהיגם, הרי"ם, לכתוב 'מכתב גלוי' - קול קורא לבני ישראל, בו ייכתב שחור על גבי לבן שעל כל יהודי מוטל לקיים את גזירת המלכות, כי דינא דמלכותא דינא"

"שאל אותם רבינו זצ"ל שיאמרו לו מה הדבר אשר הם רוצים להטיל עליו? אז יצא גנב אחד מביניהם והניח את עצמו על הקרקע, והם גזרו על רבינו זצ"ל כי ישב עצמו על האיש ההוא... כשמוע רבינו זצ"ל את דרישתם ממנו מיאן למלא חפצם ואמר כי לא יוכל בשום אופן לפעול בעצמו לישוב על גוף נפש יהודי, אבל המה באחת כי כך הוחלט אצלם מאחר ולפי חוקי הכלא אסור להביא ספסל לחדר התפיסה, לכן ישב רבינו על אחד מחברתם.

"רבינו זצ"ל סירב רבות ולא רצה לעשות כן אבל אח"כ איימו עליו מאוד, ואותו הגנב המושכב לארץ אמר כי אם לא יעשה כן יצערותו מאוד, אז הוכרח למלאות מבוקשם וישב כן איזה זמן עד שהרפו ממנו".

'ליל שימורים' בוורשא

בלילה ההוא נדדה שנת אלפי אנשים בוורשה, למרות שהמאסר בוצע לאחר חצות ליל השמועה חלפה חיש מהר בקרב היהודים ועד מהרה עמד פאסקביץ על טעותו.

המוני יהודים יוצאים בחצות הליל מביתם ומועידים פעמיהם לבית המאסר, הרעש וההמולה גוברים והמתגודדים מאיימים לפעול בכל דרך ואמצעי אם לא ישוחרר רבם הנערץ. אך האיר הבוקר ולתדהמתם של ראשי השלטון נוהרים לווארשא יהודים מכל ערי השדה הן מאלו הסמוכות והן מאלו הרחוקות.

תגובות הזעם הפכו להיות נחלת הכלל. רבים מן המשכילים חשו כי חבריהם הגדישו הסאה והצטרפו בלהט לדורשי שחרורו של רבינו. מעניינת הייתה ההתעוררות בקרב אזרחים פולנים שטענו בעוז כי השלטון מתאנה ל"אחד מגדולי האומה הפולנית".

משלחות מאורגנות צרו על משרדו של פסקביץ ההמום בתביעה נחרצת לשחרר את רבינו ומיד. בעוד ההתארגנות קורמת עור וגידים והמאורע הופך להיות איום לשלטון הוציא מאן דהוא שמועה לחלל האויר כי באישון לילה אילצו הסוהרים את רבנו לגלח זקנו, והשמועה מסעירה את הרוחות כגלון נפט שנשפך למדורה.

משלחת אחת של חסידים ממחרת לקאצק, להיכנס לקודש פנימה ולהזכיר לטובה את רבינו. השרף זי"ע שומע דבריהם של חסידי ווארשא ללא ניד עפעף פוטרם לשלום מבלי להשיבם דבר. כשיצאו מחדרו פונה השרף לרבי הירש טומשובר נאמן ביתו ואומר לו לכתוב מענה לחסידים בווארשא: "הם אינם צריכים לדאוג כלל אודות רבנו כי בודאי לא יוכלו בפאות ראשו וזקנו ואדרכה בזכותו תבוא ישועה לכל כלל ישראל והגזירה תתבטל".

משלחת אחרת עולה אל הנסיך הרוסי קונסטנטין, אחי הצאר ניקולאי, להעמידו על חומרת המצב. קונסטנטין מתרשם

"שלא שינו". הב' מוה"ר פנחס יעקב הכהן במוה"ר הרי"ם לויין במלבשו היהודי ברחובות פולין

עמוקות חושש למרד נוקשה צפוי ובעצה אחת עם הנציב, פאסקביץ, מחליטים על השחרור בצהרי היום שוחרר רבנו מבית המאסר לשמחתם של המוני יראי ה'.

אך הרוחות ממאנים לשכון, החסידים שידעו היטב מי הכתובת האחראית למאסר פנו להשיב מכה ניצחת לראשי המשכילים המרושעים, רבים מהם ברחו מהעיר אלו שנשארו בה לא העזו להראות פרצופם מחשש שידרשו מהם את המחיר.

יהודים פשוטים, עמך, מיאנו לשתוק עוד, החליטו להתאגד יחדיו ולהתנקם במבקשי רעתם, המשכילים המלשינים, הדבר גרם לחיכוך הולך וגובר בין שני הפלגים בוורשה, היראים והמשכילים, והדבר כמובן לא היה כלל לשביעות רצונו של רבינו.

שבת הגדול ב'נאוידוואהר'

כדי להנמיך את הלהבות הגיע רבינו למסקנה כי מוטב שיעזוב לתקופת מה את וורשה, זאת למרות שכל ידידיו אנשי שלומו וחשובי העיר הפצירו בו שלא יסע מביתו למקום זר, ובמיוחד כאשר חג הפסח כבר ממשמש ובא, אך רבינו שהבין שנסיעתו תשתיק את הרוחות הסוערות בעיר, קם ונסע.

בסוף חודש אדר שנת תרי"א יצא רבינו לעיר 'נאוידוואהר' כשבתכניתו לעשות שם את הפסח. "כל עוד לא תתבטל הגזירה

כחפץ ידידכם דור"ש הקטן יצחק מאיר.

"בתרועת שמחה"

חג הפסח בוורשה

יהודי נאווידוואהר התכוננו לעשות את הפסח בצל האורח הגדול, אך יושב בשמים חשב אחרת...

במוצאי שבת הגדול פורסם בוורשה במפתיע כי גזירת המלבושים בוטלה, גל של שמחה והודיה לה' שטף את הרחובות היהודיים, נכבדי החסידים מוורשא יצאו מיידית לנאווידוואהר לבשר זאת לרבינו. הדבר היה יום אחד לפני ערב פסח ולשמע הבשורה הטובה משנה רבינו לאלתר את תכניתו.

כעבור שעה קלה נפרד מיהודי נאווידוואהר ונסע חזרה לביתו עם המשלחת הוורשאית, "ויבואו לעיר ווארשא יום אחד קודם ערב חג הפסח" חותם מוה"ר רבי אברהם ישכר אלטר ז"ל, "וליהודי עיר ווארשא היה שמחה וששון ויקר ושמחת היראים והחסידים גדלה מאוד ויחוגו את חג הפסח בתרועת שמחה רבה".

אך האות הסופי לניצחונו של רבינו היה בשנת תרי"ג.

פקודה מטעם הצאר העניקה אז ליהודי פולין אחת משתי האפשרויות: או לבוש אירופאי קצר, או לבוש רוסי קדמון, 'קאצאפסקי' כפי שנקרא ברוסית, שדומה היה ביותר ללבוש היהודי המסורתי בפולין וכלל כובע עם מצחייה (אידיש הוט'ל) ומכנסים מופשלות לתוך הגרביים או המגפיים, ללובשי הלבוש הרוסי הותר רשמית לגדל זקן (כדרכם של ה'קאצאפים') ופאות, וכך יכולים היו חסידי פולין לשוב להתהלך ברחובותיה כמקדם.

גזירת הלבוש הובילה בסופו של דבר לעליית קרנם של החסידים ויראי ה' בפולין, עתה התברר מיהו מנהיגה האמיתי של יהדות וורשה. המשכילים ועדתם איבדו את כוחם הציבורי. בבחירות להנהלת הקהילה בוורשה ובשאר ערי השדה לאחר גזירת הלבוש, זכו החסידים לרוב מוחץ, אות מובהק למהפכה החסידית בפולין.

מקורות: ספרי תולדות רבזה"ק מגור, "מאיר עיני הגולה" להרה"ח אברהם ישכר אלטר ז"ל, "מאור הגולה" להרה"ח ר' יהודה לייב לוין ז"ל. ליקוטי יהודה להרה"ח ר' יהודה לייב היינה ז"ל. "גדולי החסידות וגזירת המלבושים" - מאמרו המצוין של החוקר החסידי הרה"ח ר' עמרם בלוי ז"ל בתוך קובץ 'היכל הבעש"ט' י"ב, שיח שרפי קודש, ועוד.

המוני יהודים יוצאים בחצות הליל מביתם ומועידים פעמיהם לבית המאסר, הרעש וההמולה גוברים והמתגודדים מאיימים לפעול בכל דרך ואמצעי

אם לא ישוחרר רבם הנערץ

"וכך נתקבל הלבוש המסורתי בפולין". תמונה זו משקפת חיים יהודים תוססים של חסידים לבושים במיטב הלבוש החסידי הפולני המקובל.

« תמונה זו לא זוהתה עדיין וכל היכול להוסיף לה פרטים ולגאול אותה תאלמוניתה לטובת הציבור יפנה למערכת 'בני היכלא' »

חצר) יהיה טוב לחדש פה פלפולים חדשים, עכל"ק".

רבינו התכונן לערוך את חג הפסח בנאווידוואהר וכבר אפה שם מצות. מאחר וחשש שצערם של החסידים שנשארו בווארשא יוכל לגרום להתפשטות המחלוקת והמריבה, כתב להם מכתב ארוך מנאווידוואהר בו הוא מפציר במ מלהיכנס לחיכוכים וחילופי דברים למענו.

ב"ה אור ליום ועש"ק ט' ניסן תור"ה לפ"ק חיים וברכה ושלוש וכ"ט לידידי הרבני מ' יוסיל וטוב והשלום לידיד נפשי הרב מו"ה אלעזר נ"י ולכל הידידים שליט"א הנני להודיעכם משלומי ב"ה ואבקש מכם הגם כי גולה ומטולטל אנכי ע"י רגשת דוברי שקר משנאת חנם על לא חמס בכפי.

אינני חוזר לוורשה" נענה רבינו למגינת ליבם של מקורביו שהתקשו לעכל את העובדה שרבינו יהיה נע ונד, בגלות, מוחץ לביתו ועירו בחג הפסח. אך כל הפצרותיהם לא הצליחו לשנות את דעתו.

הרה"ח ר' דוד שלמה ע"ה מעיר נאווידוואהר תיאר: "כאשר נודע בעיר נאווידוואהר דבר בואו של רבינו זצ"ל, חרדו כל אנשי העיר לקול השמועה וברוב כבוד נסעו לקראתו רוב תושבי העיר והכינו עבורו דירה נאה ומרווחת של איזה חדרים.

"כאשר נכנס רבינו לבית ישב על כסאו ונח מעט וה' נראה בפניו שביעת רצון ואח"כ אמר בזה"ל: פה הרבה יותר טוב מבוארשא, העיר נקראת 'חצר החדשה' (בפולנית: נובי - חדש, דוואהר -

יהודים ברחוב ברשה בעיירה אוסטרווא

ומסרה לזקנים | החסיד שאיחד מוח ולב ומורשתו לדורות

לשמו ולזכרו תאווה נפשות החסידים

ולב, הוא זה שעמד מאחורי דמותו של אותו חסיד מופלא, שעד היום מתבשמים יהודים ומתחזקים מהאוצרות שהוא הנחיל לדורות.

הוא התברך מחד ב'מוח' גאוני חד ומלוטש, מוח אדיר שזכר בעל פה כל רש"י ותוספות במרחבי הש"ס, שנצר כבור סוד כל 'אמרה' קדושה שפילחה את החדר הקוצקאי, ויחד עם זאת פיעם בקרבו 'לב' גדול ובעל הרגשה עמוקה, לב שידע להרגיש, לב שידע לדמוע ולהתעורר ולעורר, להתבטל כעפר בפני צדיקים, 'להתפעל' מעומקו של רעיון היורד עד השיתין, לספר סיפור חסידי עם כל ה'קוד', זה היה רבי בן ציון אוסטרובר.

ערב פסח שנת תרכ"ו, העיירה 'אוסטרובה' פולין, שבועות ספורים לאחר הסתלקותו של רבינו החידושי הרי"ם זי"ע. ליד מדורת שריפת החמץ עומד רבי בן ציון, שקיק החמץ בידו והוא מגיר דמעות כמים. "רבי בן ציון, לבכייה מה זו עושה?" שואלים אותו ידידיו, והוא משיב להם:

"לפני כמה שבועות, בשבת האחרונה לחיי של רבינו ה'חידושי

תשעים וחמש שנה מפרידות בין בני דורנו, יהודים המתהלכים בעולם בשנת תשפ"א, לבני אותו דור דעה בו עדיין יכולת להיכנס לשטיבל חסידי בפולין ולגלות בו חבורת חסידים מאזינה, בעונג עילאי, לשיחותיו של החסיד הישיש רבי בן ציון אוסטרובר זצ"ל, אמרות וסיפורים שנבעו ישירות מכבשונה של פשיסחא, קאצק וגור.

במה הייתה ייחודיותו הגדולה של רבי בן ציון שעל קברו נחרט לדורות: "לשמו ולזכרו תאווה נפשות החסידים"? והרי חסידים ישישים, מעתיקי שמועה, היו ובעזרת ה' גם יהיו. יהודים ששילבו בין גאונות מפליאה לחסידות אף הם ב"ה לא חסרו בפולין של מעלה.

אך כשנשאל פעם רבינו ה'אמרי אמת' זי"ע: "האם יש ביניכם עוד אחד כמו רבי בן ציון?", השיב בחריפותו, "וכי במקומות אחרים אתה כן מוצא עוד אחד כמותו?".

אם יורשה לנו, שילוב עוצמתי נדיר, כמעט מנוגד, של 'מוח

צוהר נדיר לדמותו ואישיותו, הליכותיו ושביבים מסיפור חייו של הגאון החסיד המופלא, איש חסיד דורות ראו עיניו, רבי בן ציון רבינוביץ (אוסטרוב'ר) ז"ל לקראת יום השנה הצ"ה לפטירתו, י"ט סיון תרפ"ו - תשפ"א

"עומד ברחוב בשריפת חמץ ועיניו זולגות דומעות" רחוב באוסטרוב

הרי"ם זי"ע, זכיתי לקבל חלה אחת מהי"ב חלות של רבינו. החלה הייתה גנוזה ושמורה אתי עד ערב פסח, מגודל חביבותה בעיניי לא אכלתי אותה אפילו בסוף זמן אכילת חמץ, רציתי לקיים בה את מצוות שריפת חמץ, אך הנה כעת, בבואי לשרוף אותה עולים בי געגועים עזים למורי ורבי זי"ע שהחלה הזו היא המזכרת האחרונה, הגשמית, שקיבלתי ממנו, דבר שלא אזכה לו שוב, ועל דא קא בכינא".

"היה רגיל בימות חג הפסח להגיד בהתפעלות" מוסר תלמידו הגה"ח רבי יוסף מנדלקורן זצ"ל, "את דברי מרן הרדב"ז ז"ל, שלאחר ששקיל וטרי בדברי רבותינו בעניין מה שאמרו רז"ל לאסור חמץ במשהו, והאריך בזה הרבה, לאחר כל זאת מחליט ומסיים להסביר את העניין מצד שחמץ הוא רומז ליצה"ר ומשום כך נאסר גם במשהו, אף שדבר זה הוא רק עפ"י חסידות וקבלה".

רבי בן ציון, 'התפעל'. וב'התפעלות' שלו הדביק וסחף עוד דורות רבים אחריו.

במאמר שלפנינו ניסינו להתחקות אחר הדמות הגדולה, לצעוד במשעולי המוח והלב של אותו חסיד בלתי נשכח, לדלות הארות ותובנות יוקדות מנתיבי חייו של רבי בן ציון אוסטרובער, מתוך עובדות וסיפורים מקוריים שנשמעו מפי ידידיו ותלמידיו.

נכספה נפשו לנסוע לקוצק

רבי בן ציון לא נולד בבית חסידי. עריסתו עמדה בוורשה, בשנת תר"א, בביתו של אביו הגאון רבי בנימין דוד מגיד מישרים ומו"ץ בוורשה. בגיל צעיר נמשכה נפשו בכבלי קסם אחר חסידי קוצק, אביו התנגד לכך ורק כעבור שנים השלים עם צעדו של בנו.

הגאון החסיד רבי יוסף פצ'נובסקי הי"ד, בספרו 'פרדס יוסף' מזכיר זאת בדרך אגב, לאחר שהוא מביא דבר תורה משמו של רבי בנימין דוד (בפר' כי תצא), הוא כותב:

"הבאתי כאן הדברים כיון שהרה"ג ר' בנימין דוד הנ"ל הוא אביו של הגה"ח ר' בן ציון רבינוביץ זצ"ל מזקני חסידי קוצק וגור הנקרא רבי בן ציון אוסטרובער חברו וידידו של כ"ק אדמו"ר מגור בימי נעוריו, ואביו הרה"ג ר' בנימין דוד הנ"ל לא הסכים בתחילה להליכתו של בנו לקוצק ונלחם כארי נגד זה, ורק אחרי שנים רבות השלים עם כך, ולדובב שפתיו הבאתי הד"ת הנ"ל בשמו".

"בעודי ילד" מספר מוה"ר רבי פנחס יעקב הכהן לוין זצ"ל ברשימה יקרת ערך, "הכרתי אט אט את החסידים הישישים החסידים החריפים הקוצקאים שהיו אורחים קבועים אצלנו בבית אבא, בעיירה גור (בבואם להסתופף בחצר הקודש), קלטו

אזני ונבלעו בעמקי דמיוני אי אלו זיכרונות מבית סבו של סבא, בעל חידושי הרי"ם.

"אותו חסיד קשיש, אשר היה כולו רוחניות ותמיד נשאר בזריזותו ובמלוא חיוניותו, כמו שצריך להיות קוצקאי אמיתי, שמו נחרט בלב כולם ר' בן ציון אוסטרובער - היה בן בית אצלנו. אבי מורי (הגה"ק מבענדין זצוק"ל) ערך לכבודו סעודות מרעים בראש חודש, ובכל הזדמנות טובה, והוא היה מספר על חוויות נעוריו כאשר נתפס לחסידות על ידי בעל החידושי הרי"ם עוד בשנות מגוריו בעיר וורשה.

"וכשהוא היה מזכיר את הזמנים ההם, היה מדגיש בחיך עדין: אבי (ר' בנימין דוד) שהיה דיין ומו"ץ בוורשה, מתנגד חריף היה, וכאשר לקח אותי החידושי הרי"ם בפעם הראשונה לקוצק ישב עלי שבעה... אבל אני הרחתי את רוח הקדושה ונסחפתי עם נחשולי ההתלהבות".

'מדרגה נפלאה' אחרי נסיעה

עם הסתלקותו של הרבי מקוצק זי"ע, בחודש שבט תרי"ט, הופך רבי בן ציון לאחד מחסידיו המקושרים של רבינו החידושי הרי"ם זי"ע.

"פעם" סיפר על עצמו, "כשחזרתי מ'נסיעה' לכ"ק מו"ר החידושי הרי"ם זי"ע, הרגשתי מדרגה נפלאה ודבקות בקב"ה, עד כדי כך שקשה היה לי ללמוד בחברותא עם מישהו אחר, ואולם אחר כך, במשך הזמן, הרגשתי שאין לי שוב את המדרגה ההיא.

"חזרתי ונסעתי שוב לכ"ק מו"ר זצ"ל, וראיתי שלשווא הייתה תקוותי, ההתעלות שהרגשתי לא חזרה אליי שוב... הבנתי אז על בשרי את מה שאמר הרבי ר' בונם מפשיסחא זצוק"ל על הפסוק (קהלת ז') 'אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים וגו' כי לא מחכמה שאלת זאת', והכוונה היא שלא מצד 'חכמתך' בעבודת הבורא השגת את המדרגה, כי רק 'שאלת זאת', זה בא 'בתורת שאלה', רצו להטעים אותך טעמה של התעלות מהי, כדי שתעמול להשיגה בכוחות עצמך"...

אף לאחר הסתלקותו של החידושי הרי"ם היה רבי בן ציון דבוק בתורתו הקדושה ולא מש ממנה. "פעם", מספר תלמידו הקרוב רבי יוסף מנדלקורן בספרו 'ויצבר יוסף', "בערב שבת קודש פרשת שלח, שיגר רבי בן ציון שליח אל תלמידו הגדול, הרה"ג בנש"ק החסיד רבי דוד מינצברג ז"ל הי"ד (מראשי ישיבת יח"ל) להזמינו לבוא לביתו, אחרי קבלת שבת, ללמוד עמו ב'ספר הזכות' פרשת שלח".

מכאן המשיך רבי בן ציון בשביל הזהב של עדת החסידים

"הקצנו בבהלה, נטלנו ידיים כל אחד מאתנו חטף מגבת והתעטף בה, כך עמדנו להתפלל מעריב, חמתו של חותני נתגברה עוד יותר, בליל יום כיפור מתפללים רק מעריב סתם כך?"

נתיחייך הרבי ואמר במליצה: "ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה", הנאמר במתן תורה. נפנה רבי בן ציון לסובביו ואמר בסערה: "שמעתם? הרי גם הוא מודה שכאן הוא מעמד הר סיני"

"סביבו כרוכים תמיד פרחי החסידים". מכתב בכתב ידו של החסיד רבי בן ציון

הגדולה שנסעה להסתופף בצל הכהן הגדול באלכסנדר זי"ע, כשהוא זוכה אצלו לקירוב והארת פנים מופלאה. אחר זכה להסתופף בצלו של השפת אמת זי"ע, כשעל תקופה זו מתהלכים אינספור עובדות וסיפורים בפי חסידים, ולאחר מכן אצל ה'אמרי אמת' זי"ע שרבי בן ציון הוא היחיד שהרבי הזכירו פעם בדברי תורתו: "שמעתי מרבי בן ציון ששמע בקאצק".

מה לך מסתפק? יש המשך בגור!

סיפור מופלא מסר מוה"ר רבי משה שיינפלד ז"ל:

לאחר הסתלקות רבינו ה'שפת אמת' היה רבי בן ציון חוכך בדעתו האם להמשיך ולנסוע לגור לרבינו ה'אמרי אמת' או לנסוע למקום אחר, בינתיים היה בשבת בגור ובהפסקה בין התפילות התנמנם מעט על מקומו, והנה בחלומו רואה את החסיד רבי ליפמן ראדומסק'ר, חתן התפארת שלמה

ומחשובי חסידי קאצק אומר לו "מה לך מסתפק? יש המשך בגור!".

מיד התעורר וגמר בדעתו להישאר ולהמשיך בגור. לאחר התפילה כשכנס ה'אמרי אמת' לביתו עבר בדרכו ליד רבי בן ציון והפטיר לעברו: "ליפמן איז גיווען א גוטער".

עוד כשהיה ה'אמרי אמת' אברך צעיר לימים אמר לו פעם אביו מרן ה'שפת אמת' צוק"ל: "כל אדם צריך להיות לו חבר, לזאת קח לך את בן ציון אוסטרובר לחבר".

אם אצל רבותיו הקודמים הייתה התבטלותו של רבי בן ציון בפניהם מובנת מאליה, הרי שהתקשרותו לרבו האחרון בהאי עלמא, רבינו ה'אמרי אמת', מיוחדת הייתה ביותר, הוא היה מבוגר יותר מהרבי, 'חברו' לשעבר, ועם כל זאת התבטל בפניו כעבדא קמיה מרא, באופן שהיווה המחשה ודוגמה חיה ובווערת לצעירי הצאן כיצד מתבטלים לרבי, לצדיק הדור.

באחד השיחים סיפר רבי בן ציון לתלמידו ומקורבו, מעתיק השמועה הגאון החסיד רבי יוסף מנדלקורן זצ"ל, כי הוא היה מהיחידים שהורשו להיכנס לשמוע את השיעור שלמד רבינו האמרי אמת עם בניו מרנן רבוה"ק זי"ע בילדותם. באחד הימים איחר בכמה רגעים ובהגיעו לשיעור שמע מאחורי הדלת שכ"ק מרן זצ"ל התחיל כבר לומר את השיעור.

"אותו חסיד קשיש, אשר היה כולו רוחניות ותמיד נשאר בזריזותו ובמלוא חיוניותו, כמו שצריך להיות קוצקאי אמיתי, שמו נחרט בלב כולם ר' בן ציון אוסטרובר - היה בן בית אצלנו"

עמד רבי בן ציון בחוץ והחליט לא להיכנס, כדי לגרום לרבינו לקום לכבודו. בערב כשהיה בקודש פנימה שאלו רבינו "למה לא באתם לשיעור?" השיב לו רבי בן ציון שמאוד קשה לו להטריח את רבינו לקום מפניו.

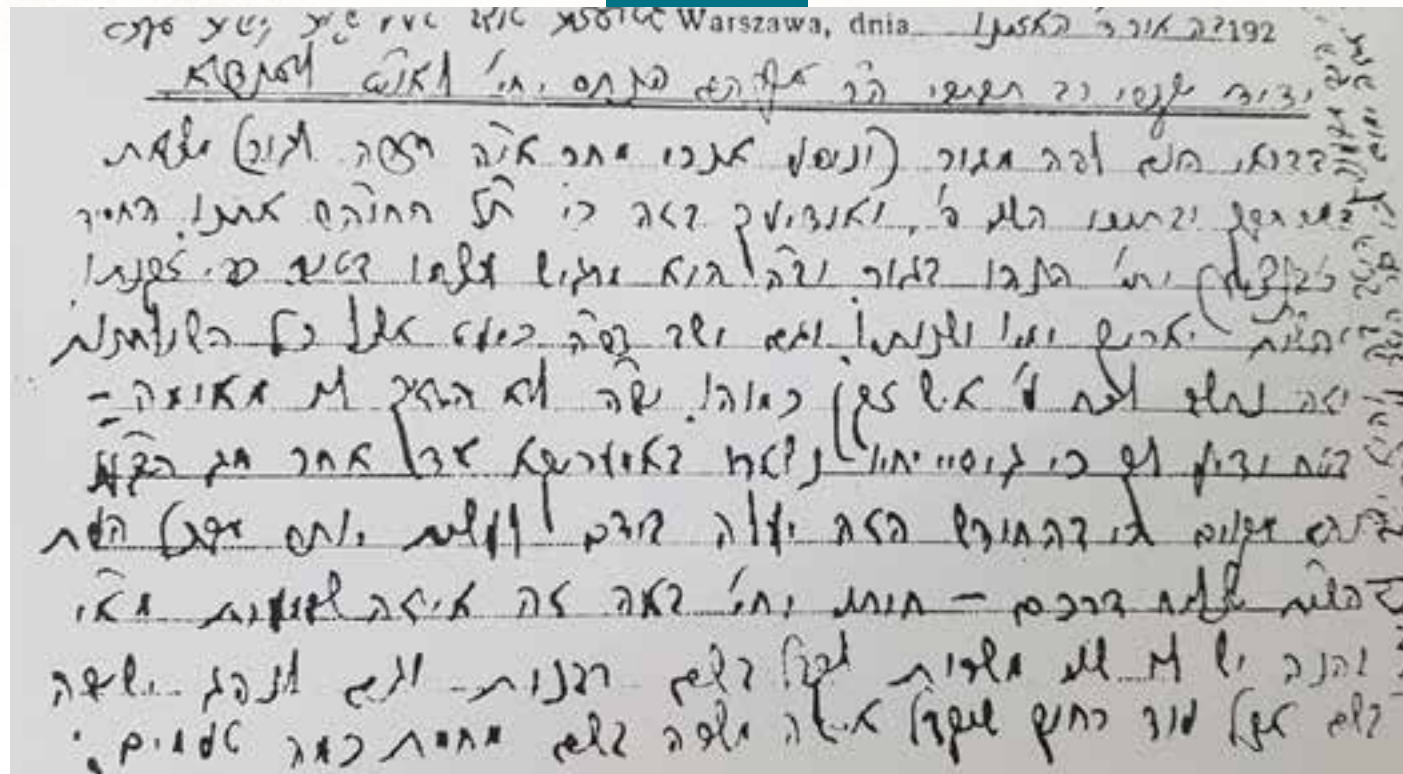
"וכי אינך שבע רצון שיהיה לי יראת שמים?" החזיר לו רבינו בחריפות, "די פערגינסט מיר גישט קיין יר"ש? והלא בפסוק בקדושים נאמר מפני שיבה תקום וגו' ויראת מאלקיך אני ה', היינו שע"י המצוה של קימה לפני שיבה וכו' זוכים להיות יראת שמים".

בהזדמנות אחרת, כשרצה לשמש את רבינו ה'אמרי אמת', והוא זקן ושבע ימים, סירב רבינו להיעזר בו ועשה את הדבר בעצמו, עמד רבי בן ציון ובפיו טענה ניצחת: "וכי ייתכן לומר שלא למדתי כלום מהרבי, אם כן הריני נקרא 'תלמידו' ולמה ימנע רבינו אותי מלשמשו?"

"ניצחתני", נענה רבינו, ומאז לא מנע עוד את רבי בן ציון מלשמשו.

ווארט' של רבי בן ציון

יושב רבי בן ציון בסעודת מלוה מלכה יחד עם רבי אברהם לייב זצ"ל, שנודע בכינויו 'הרב מבראק', מגדולי תלמידי השרף מקוצק, בתוך השיחה נענה רבי בן ציון ואומר: "המדרש במשלי אומר 'בשעה שהחכם יושב ודורש אני

"הרבי ציוה עליו להתחבר עם ר' בן ציון". מכתב בכתב ידו של רבינו הבית ישראל בו הוא כותב על רבי בן ציון

מוחל עונותיהם של ישראל'. לדעתי הפירוש הוא כך, 'חכם', היינו מי שמבין ויודע את שפל ערכו בתורה ועבודת השי"ת, כשיהודי כזה יושב ודורש הריהו גורם שהשי"ת ימחל עוונות ישראל".

הכול שומעים ומהנהנים בראשם, אבל הרב מבראק זצ"ל יורד לעומק הדברים ומתפעל, כה מתפעל עד שהוא סופק את כפיו מרוב התלהבות, פונה אל המסובים ומכריז: "יהודים, בן ציון לא אמר מעולם עוד דבר נחמד וחשוב כזה".

"לפעמים כשבאים אליי יהודים עם שאלות" הסביר הרב מבראק, "קורה שאין אני יודע מה להשיב להם, ויש לי שברון לב מזה, ומשברון הלב הזה גופא הזה נפעלת הישועה והמה נושעים בכל הנצרך להם".

סיפור לערב יום כיפור

כבכבלי קסם היו פרחי החסידים בגור נמשכים אחרי רבי בן ציון, מתאר רבי מאיר שוורצמן ז"ל מזגרובה, ימים ולילות היו יושבים באכסנייתו ומצפים למוצא פיו, מקשיבים בדריכות לאמרות וסיפורי חסידים שקלחו מפיו בשטף כמעין הנובע וכנהר שאינו פוסק.

בערב יום הכיפורים לפני סעודה המפסקת היו המוני החסידים מסתדרים בשורות ארוכות לפני חדרו של הרבי ה'אמרי אמת', חפצים להתברך בגמר חתימה טובה, הכל חפצו ליטול שלום לפני תפילת כל נדרי, רבים מהם באו זה עתה היישר מהעיר ווארשא והיו כמהים לראות את פני הרבי.

גם רבי בן ציון היה בין העומדים בשורה בערב יום כיפור, ומדי שנה היה נוהג ברגעים אלו לספר לכל העומדים סביבו את הסיפור הבא, כהאי לישנא:

"חותני היה למדן גדול אך מתנגד לחסידות, אחרי נישואי סמוך הייתי על שולחנו האמת ניתנת להיאמר כי אף פעם לא הפריע לי מלנסוע לקאצק, הוא גם לא מיחה בי כאשר הבאתי לחדרי כמה אברכים מחסידי קאצק שלא פעם פצחו בשיר ורקדו בגעש, או למדו בהתלהבות יתרה.

"הייתי עורך לפנייהם סעודות הילולא בימי פטירת הצדיקים, במלוה מלכה ובראש חודש, ידעתי היטב שהדבר למורת רוחו אולם הוא נהג בהתאפקות יתירה ולא התייצב בדרכי למכשול.

"פעם בערב יום כיפור התקבצו ובאו לחדרי כמה אברכים קוצקאיים קיימנו מצות היום כהלכתה אכילה ושתיה כדת והיינו שרויים בשמחה גדולה כשסיימנו את הסעודה המפסקת חטפנו תנומה קלה בכדי שנוכל אחרי כן לעמוד בתפלת כל נדרי כשמוחנו צלול.

"לשמו ולזכרו תאווה נפשות החסידים". מצבת קברו של רבי בן ציון זצ"ל

"חותני ובני ביתו התכוונו ליום הקדוש כיאות, הכל התייפחו בבכי בקשו מחילה איש מרעהו התעטפו בקיטלים ובטליתות והתכוונו ללכת לבית הכנסת עם המחזורים תחת בית שחיים, ואנחנו חסידים קונדסים קוצקאיים שקועים היינו בתרדמה עמוקה...

"בשעה מאוחרת חזרו באי הבית ומצאו אותנו ישנים וכאן לא יכול עוד חותני להתאפק והצטעק במין ריתחא שכזאת 'הרי אפילו פוחזים וריקים לא ישנים, וכי חסידים אתם? הרי אפילו פוחזים וריקים... פוחזים וריקים'.

בערב כשהיה בקודש פנימה שאלו רבינו "למה לא באתם לשיעור?" השיב לו רבי בן ציון שמאוד קשה לו להטריח את רבינו לקום מפניו. "וכי אינך שבע רצון שיהיה לי יראת שמים?" החזיר לו רבינו בחריפות

"החסידים החשובים הובילו את העגלה עם ארונו בתוכה עד לרחוב גענשא ושם הוציאו את ארונו לשאת אותו על ידיהם ובכל רחוב ורחוב שעבר העגלה ניתוספו המלווים עד שהגיע מנין המלווים לרבעות"

"הקצנו בבהלה, נטלנו ידים כל אחד מאתנו חטף מגבת והתעטף בה, כך עמדנו להתפלל מעריב, חמתו של חותני נתגברה עוד יותר, בליל יום כיפור מתפללים רק מעריב סתם כך?

"כשסיימנו להתפלל מעריב ישבנו כולנו ולמדנו מסכת יומא עד אור הבוקר. עם שחר נכנס חותני לחדרי בלב שבור וביקש את סליחתנו. מי יודע, אמר בקול נכאים, יתכן שהלימוד שלכם במשך כל הלילה חשוב בשמים יותר מתפלת כל נדרי שלי, מאמירת התהלים ושיר היחוד גם יחד.

"חותני לא הפך לחסיד, היה רבי בן ציון חותם את סיפורו, אולם מאז החל לכבדני במין יראת הרוממות, כשאברכי קוצק היו באים לחדרי לאכול ארוחת ערב או סעודת ראש חודש מיד נזדרז חותני לשמשנו ואף העמיד על השלחן בקבוק יי"ש של 'זעקס און ניינציגער', והיה ניצב מאחורי הדלת ומשים אזנו כאפרכסת מנסה לקלוט אוושה כלשהי בשעה שהמתיקו החסידים סוד שיח".

"ובשעה שרבי בן ציון היה מספר את הדברים בכל ערב יום כיפור, לפני דלת חדרו של הרבי הזקן מגור" מסיים רבי מאיר שוורצמן, "מיד הייתה השמחה הפנימית אופפת את הכל, כל פנים לבשו צהלה, אפילו החסיד המדוכא שנתפס לקורטוב של מרה שחורה רחמנא ליצלן, ברגע זה פרחו ממנו העצבות כליל וכל רמ"ח ושס"ה שלו ספוגים שמחת קודש, בהתקדש היום הקדוש, בדיוק כפי שנאמר 'אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה', אור זרוע לצדיק - זה הרבי, ולישרי לב שמחה - הם החסידים".

במאי זהיר טפי

עד שנותיו האחרונות התהלך רבי בן ציון ברוח נמרצת ורעננה, כשהוא ממחיש את האמרה הקוצקאית המפורסמת 'זקן אינו זקן, הוא כוח של כמה אברכים'. מרבה היה ללכת לקיים מצוות ניחום אבלים, בכך הייתה לו הקפדה מיוחדת, גם אם האבל היה גר בקצה העיר היה מטריח עצמו ועולה לנחמו.

פעם, בדרכו לניחום אבלים כזה גילה את צפוני לבבו באוזני תלמידו רבי יוסף מנדלקורן, "אף שבאמת גם מצות ביקור חולים היא מצוה גדולה מאוד, עם כל זה קשה הדבר להיות זהיר בה באופן כזה, מאחר ומצוה זו מצויה תדיר, ולא תמיד יש את האפשרות לקיימה, לא כן מצות ניחום אבלים ר"ל שאינה מצויה כ"כ, לכן מתאמץ אני בכל כוחי לקיימה".

עניין נוסף, עליו הקפיד גם לעת זקנתו וחולשתו: בכל ראש חודש היה מתייצב בביתו של רב העיר בה התגורר, כדי לקבל פניו, וכמאמרם ז"ל (ר"ה ט"ו) דבחודש ושבת איבעי למיזל.

במקום סוסים: החסידים הובילו את העגלה

"מורך החסיד הר' בנציון היה פה בחג השבועות" כך כותב מוה"ר רבי יצחק מאיר אלטר הי"ד בן הרה"ק רבי משה בצלאל זי"ע וחתן רבינו האמרי אמת זי"ע באיגרת אל ידידו רא"פ לנדא, לאחר חג השבועות תרפ"ו.

שנה אחת קודם לכן, בערב חג השבועות תרפ"ה היה רבי בן ציון שרוי בשמחה רבה, הוא סיפר למקורביו כי הוא בטוח שיחיה עוד שנה, על שאלתם זאת מנין לו השיב: "כשננסתי לקבל שלום מהרבי אמרתי לו שזה כבר שבעים חגי שבועות שאני נוסע לצדיקים.

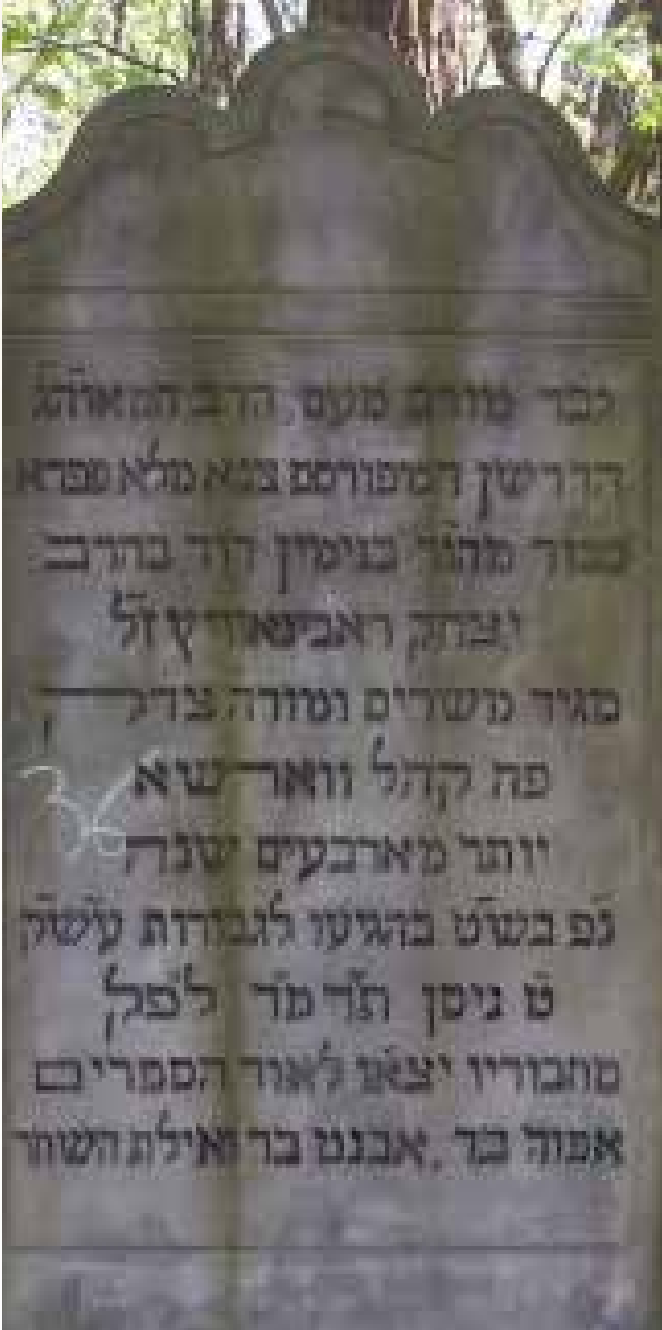
"שבעים שבועות! נענה הרבי, אם כך אכבד אותך בשנה הבאה בחג השבועות בברכת המזון". ואכן בחג השבועות תרפ"ו כעשרה ימים לפני פטירתו כיבד מרן האמרי אמת את רבי בן ציון בברכת המזון.

באותו חג שבועות, כאשר באו המונים ורבינו האמרי אמת חשש לשלומם ובריאותו של רבי בן ציון זצ"ל, ביקש שיכניסו אותו למעון הקודש, וכך על ספסל קרוב לבית המדרש ישב רבי בן ציון ועמו ישבו כמה מזקני החסידים. משנכנס הרבי לבית המדרש ועבר דרכם, קמו החסידים הישישים ביראת הכבוד ועמדו במורא לנוכח הרבי, נתחייך הרבי ואמר במליצה: "ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה", הנאמר במתן תורה.

משפנה הרבי והמשיך לבית המדרש, נפנה רבי בן ציון לסובביו ואמר בסערה: "שמעתם? הרי גם הוא מודה שכאן הוא מעמד הר סיני".

"רבינו הקדוש השרף מקוצק דיבר עמי פעם אחת דברים נפלאים אך אי אפשר לי לגלות מזה אלא סמוך לפטירתי ממש" כך סח פעם רבי בן ציון באוזני תלמידו רבי יוסף מנדלקורן. שנים רבות היה רבי יוסף מצפה לאותה שעת כושר בה יזכה לשמוע במה מדובר, אלא שלדאבון לב לא אסתייעא מילתא, משמים נמנע מרבי בן ציון למסור את הדברים.

אחרי ששהה בחצר הקודש בגור בחג השבועות האחרון לחייו, תרפ"ו, קיבל רבי בן ציון שטף דם במוחו רח"ל, מיד

"אשרי אביו שלמדו תורה". מצבת קברו של הרה"ג רבי בנימין דוד זצ"ל אביו של רבי בן ציון יום היארצייט ט' ניסן תרמ"ד

הבהילוהו במכונית לוורשה כשמרן האמרי אמת זי"ע מלווה את המכונית שלקחתו. "ולמרות שהיה זה (שטף הדם המוחי) באופן קל", כותב רבי יוסף בכאב, "עם כל זה כבר לא היה הדבר באפשרי עוד", וחבל על דאבדין.

כעבור כמה ימים, בשנת השמונים ושש לחייו, השיב החסיד רבי בן ציון את נשמתו ליוצרה על מיטתו באכסנייה בוורשה, ביום י"ט סיון לשנת תרפ"ו, ומנוחתו כבוד בבית העלמין הגדול בוורשה, לא הרחק מקבר אביו רבי בנימין דוד רבינוב'ץ ז"ל.

כבוד גדול עשו לו חסידי פולין במוותו, וכך מתאר רבי יוסף מנדלקורן את דרכו האחרונה: "מאז הבוקר נתקבצו חשובי עיר ורשה ורבניה והחסידים למאות ואלפים לרחוב טווארדא, מקום המלון שנפטר שמה וכן מיהרו לבוא כל

החסידים מעירו אוסטרובה והסביבה שנתפשטה שמה השמועה לא טובה.

"והביאו עמם דף השלחן אשר למד עליו כל שנותיו כי כן נשמע מפיו שרוצה שיעשו את ארונו לאחר פטירתו מדפי השלחן שלמד עליו תמיד, ונעשה לו כבוד עד להפליא שלא הובילוהו לבית הקברות בעגלה וסוסים מושכים אותה כנהוג שם, אלא החסידים החשובים הובילו את העגלה עם ארונו בתוכה עד לרחוב גענשא ושם הוציאו את ארונו לשאת אותו על ידיהם עד לבית הקברות ובכל רחוב ורחוב שעבר העגלה ניתוספו המלווים עד שהגיע מנין המלווים לרבעות.

"ואז היה דין ודברים על דבר זכות הטהרה בו, בין חברי החברה קדישא של עירו אוסטרובה וחברי החברה קדישא דעיר ורשה מקום הטהרה, ונעשה פשרה בדבר אשר חלק האחרון מהטהרה יעשו חברי עירו אוסטרובה, ונגזו ארונו אצל ש"ב הרב הגאון המפורסם מהר"י סג"ל דומ"צ בוורשה, הנקרא 'רבי יודעלע מורה הוראה' ז"ל, חבל על דאבד חסיד גדול מן הארץ".

"דולה ומשקה מתורת רבותיו"

מופלא הוא הנוסח שנחרט על מצבתו של רבי בן ציון, נוסח שניכר בו שנכתב בהערצה אין קץ, וכל מילה בו טעונה לימוד והתעמקות, ואלו הדברים:

צפירת תפירתנו יצאה מאתנו והוסר ממנו הנזר ותפירתנו

פ"ג הרב החרף והחסיד הוותיק המפורסם לשם בגודל חסידותו ונועם מדותיו כש"ת מו"ה בנציון ז"ל רבינוב'ץ מעיר אוסטרובה פ' לומזה הנקרא בפי כל בנציון אוסטרובר

בן הרה"ג בתורה ויראה ישר ונאמן מו"ה בנימין דוד ז"ל מ"צ ומו"צ דפה ורשה בעמה"ח ספרים רבים בדרוש ואגדה

המנוח ז"ל היה משרידי חסידי מרן הקדוש זצ"ל מקוצק ותלמיד מובהק לאדמו"ר הקדוש בעל חידושי הרי"ם זצ"ל מהסמוכים על שולחן אדמו"ר הקדוש מוהר"ר חנוך העניך הכהן זצ"ל מאלכסנדר וממתי סודו של אדמו"ר הקדוש בעל השפת אמת זצ"ל מגור

ישב כל ימיו על התורה ועל העבודה והרביץ תורה לתלמידים רבים דולה ומשקה מתורת רבותיו לאחרים, לשמו ולזכרו תאות נפשות החסידים

נולד בראש השנה תר"א ונפטר בשיבה טובה י"ט סיון תרפ"ו ❖ בוורשה, תנצב"ה

הרבי קבע ואמר:

"שזירה הדשה"

✦ ישראל הלוי סבינר

המילים נפסקות והמנגינה מתחילה. במקום שבו אין בכוחן של מילים להמחיש, מתחילה המנגינה להדהד. הניגון הוא הכלי המביע ומעורר תנועות בנפש, מגלה ומאיר רגשות, זכרונות ורצונות פנימיים וחבויים. בכוחו לחדור לעומקי הנפש, להרעיד את מיתריה ולגרור את הרגליים לרקידה או להוליד בכי ודמעות. יש ניגון של שמחה והודיה, יש של עצב ודאגה, אבל יש את התנועה הפנימית ביותר זו הקיימת הן בעת שמחה והן בעת עצב, זו היא לבת האש היהודית היוקדת, שם יש רק געגוע וכמיהה לרוחניות ולאלוקות.

דרך החיים החסידית שהתגלתה ע"י מרנא הבעש"ט ותלמידיו זי"ע בהגותם ובתורתם, ואשר חלחלה לעמקי התודעה ושינתה רחשי לב, מוסכמות והשקפות, היא אשר הצמיחה מתוכה גם את שורשי הנגינה החסידית. רעיונות היסוד של התנועה החסידית היו מצע ההנבטה של צלילים אלו. היו אלו צלילים של תום ואופטימיות, ניגוני השתפכות ודביקות ששיקפו נמיכות רוח והכנעה כלפי הקב"ה, כאשר לצדם רבו גם ניגוני הריקוד העליזים מרחיבי הלב אשר שידרו זקיפות קומה ומרדנות כלפי כל הבלי העולם.

יחד עם התפשטות החסידות והתפתחותה הרעיונית לענפים נבדלים בצורתם ובהדגשתם, השתכללה גם הנגינה ומאפייניה בהתאמה. בכל בית מדרש נשב רוח נגינה שנתן ביטוי לאקלים הרעיוני ולנטיית הרוח שבמקום. אינה דומה שירת הגעגועים והערגה לשכינה, ניגוני התוהה והצער על הגלות הארוכה אותם

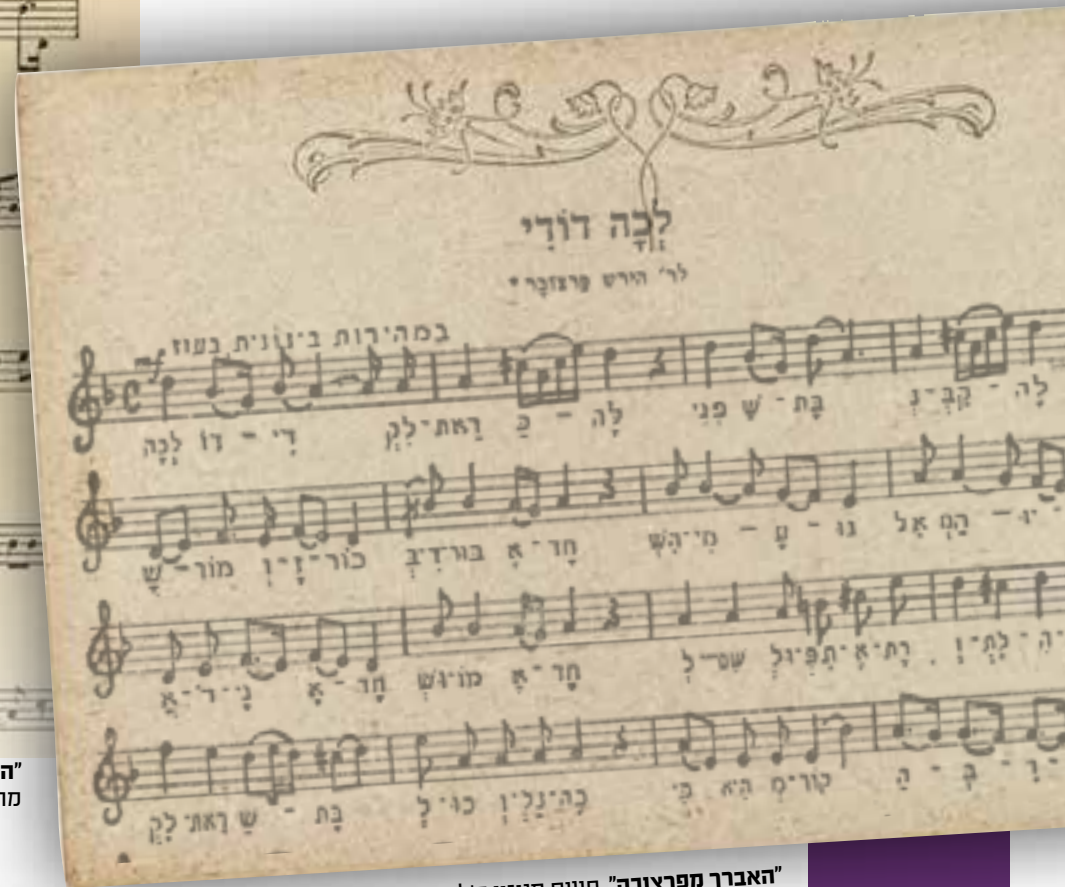

על ראשית התפתחות הניגון בחצרות הקודש פשיסחא קאצק וגור ✦ סקירה מרתקת לעולמם של כחמישה 'בעלי תפילה' יוצרים ומלחינים מימי ה'בראשית' של חסידות גור ✦ הצוואה הרוחנית של הרה"ק החידושי הרי"ם שנשתמרה עשרות בשנים ומתחדשת במלוא עוזה בשנים האחרונות

די גערע קאפלע'. קבוצה ממשוררי חסידי גור מנעימים בקולם באירוע שמחה

"המלחין מקמניץ". תווי ניגון הקוזקים מהחתונה בקרלין של ר' ישראל מקמניץ

"האברך מפרצובה". תווים מניגון הלכה דודי של ר' הירש פרציווער

ניגן הרה"ק מקאליב במרחבי השדות והיערות, לניגוני ההתבוננות וההשגה של חסידי חב"ד שנולדו מתוך יגיעה במאמרי חסידות עמוקים.

עולמות הניגון של המגיד והיהודי

בבית מדרשו של היהודי הקדוש וחבורתו לא התנוסס דגל השירה ואולם ידעו בני היכלא קדישא להכיר בערכה. כדרכם בכל שאר העניינים גם תחום הנגינה עבר נתיחה פנימית. היהודי הקדוש לא נהג להתפלל לפני התיבה כשליח ציבור כפי שנהגו רבים מהצדיקים לפניו, ואולם פעם אמר לחזן בבית מדרשו, "אתה תאמר בקול את מה שכתוב במחזור ואני אשמש כבעל תפילה ושליח ציבור".

מבין יודעי הנגינה אצל היהודי הקדוש מפשיסחא נמנו רבי שמואל ידלינסקר ורבי שמואל סקשינר. מסופר שהיהודי הקדוש הרגיש שהמגיד הקדוש מקוֹזְנִיץ חולה במצב של סכנה וציווה על שני בעלי המנגנים הללו למהר וליסוע אל המגיד ולהחיותו על ידי ניגוניהם. משהגיעו לפני המגיד שאלם מאין הם ונענו שהגיעו הנה בפקודת היהודי הקדוש מפשיסחא, ורבי שמואל ידלינסקר הוסיף שבכוחו להתפלל

לפני התיבה ולנגן. המגיד כיבדו להתפלל כשליח ציבור בקבלת שבת ושני בעלי התפילה הפליאו בניגוניהם עד שהוטב למגיד והוא נרפא מחוליו. מאוחר יותר התבטא המגיד ואמר: "היהודי הקדוש ראה באספקלריה המאירה שאני הלכתי בכל העולמות אך בעולם הניגון לא הייתי, ושלח לי שני אנשים אלה שיחזירו אותי לזה העולם בניגונים שלהם".

הכינור של הרה"ק רבי אברהם משה מפשיסחא

הרבי ר' בונים מפשיסחא תלמידו וממשיך דרכו של היהודי הקדוש שימש כבעל תפילה והמשיך במנהגו זה גם בשנה הראשונה לאחר פטירת היהודי הקדוש בהיותו כבר רבי לחסידים. הרבי ר' בונים היה בעל חוש גדול בנגינה ובכוחו זה נעזר גם על מנת להשיב נשמות תועות לכור מחצבתם. פעם גם אירע שהיה היהודי הקדוש שרוי בעלפון וציווה הרבי ר' בונים לעוררו על ידי שינגנו לפניו ניגון.

בנו הרה"ק רבי אברהם משה שהיה בעל רגש גדול שימש אף הוא כשליח ציבור. הוא רתם את ידיעותיו בתחום הנגינה לעבודת השם שלו שהייתה

"ויהי כנגן המנגן". בית הכנסת בפשיסחא

תמיד רוגשת וסוערת, בעיקר בעת אמירת תהלים שנאמרה במאמץ רב עד כדי סיכון הנפש. לעיתים אף היה מלווה את אמירת התהלים שלו בניגונים קבועים על ידי נגינה בכינור וכזו הייתה דרכו גם בכל לילה בעת שערך תיקון חצות.

מסופר שבלייל שבת היה מנהגו של הר"ר בונים לבחור מבין היושבים בשולחן הטהור את מי שינגן בכל זמר וזמר, פעם אחת אירע שהרבי ר' בונים שאל מי יזמר לנו היום 'אזמר בשבחין', והחל מונה את כל היושבים סביב בשמותיהם ומפרש על כל אחד ואחד מדוע אינו מתאים לכך, משגמר לנקוב בשמות כל היושבים נענה בנו רבי אברהם משה, שהיה יושב בספסל מאחורי אביו ולא נמנה בין כל היושבים, ואמר, אבא אני מבין שהכוונה הייתה אלי, והר"ר בונים הנהן בראשו בהסכמה. רבי אברהם משה החל מנגן בקולו הערב במנגינה שהרטיטה את לב השומעים עד שגעו כולם בבכייה, בסיימו את הניגון קם הוא ממקומו, איחל לנאספים 'א גיטען שבת' ועזב את המקום.

את הפסוק "ועתה קחו לי מנגן ויהי כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'" פירש הרבי ר' בונים שהכלי שבו מנגנים נקרא נגן ואילו האיש שמשתמש בכלי הוא המנגן, וכוונת הכתוב לומר שתכליתו של המנגן היא להיות בבחינת נגן דהיינו בדמיון הכלי שהוא

שירה חדשה השירה בקהילתנו

מקום שהתפללו אבותיי

שיר: אין קצבה

לחן: רבי קלמן יונה ארליך

תאריך: ראש השנה תשפ"א

בקידוש שנערך למשוררים חברי ה'קאפעלע' אחר התפילה בראש השנה תשפ"א, אמר רבינו ראש הישיבה שליט"א, בהתייחסו בין השאר גם לניגון על 'אין קצבה' שחידשו המשוררים מאת המלחין החסיד רבי קלמן יונה ארליך ז"ל מפולין (אודותיו נרחיב בעז"ה בפרקים הבאים), שכאשר שרים את הניגונים הישנים אותם שרו בבית מדרשם של רבותינו ז"ע בעת תפילתם הזכה, הרי שזה בבחינת "מקום שהתפללו בו אבות".

ניגונים שעוררו והחיו אלפי חסידים, ניגונים שהציתו לבבות בעת תפילה במקהלות עם רב בראשות רבותינו ז"ע ואשר הרקידו ורוממו בעתות חג ושמחה, יש בהם דרך סלולה לרבים. ניגון אותו ניגנו חרש חסידים בעתות צרה וצוקה, יש בו פתחון פה גם היום לממשיכים באותה דרך הסלולה מאז.

הר"ר מאיר יחזקאל קמפינסקי מחבר המשוררים בבית המדרש הגדול בירושלים מספר, כי הלחן על פיוט 'אין קצבה' שחודש לראש השנה האחרון, הוא בעל ניחוח קדום ושונה מעט ממבנה הלחנים שהלחינו בעלי המנגנים בשנים שלאחר מכן. "רבי קלמן יונה ידע לנצל גם שיר לכאורה שגרתי ופשוט ולהכניס בו עמקויות ודקויות, פשט ודרש".

גם מי שלא ניחן באוזן מוסיקלית מרגיש כי השיר מדבר ומסביר את מילות התפילה. במילים "בעבור כבוד שמך הנערץ והנקדש", השיר מתחנן ומבקש, וגם מפתיע. הלחן הישן נשמר בטהרתו ולא בא אל חיקו תנועות זרות ומחודשות, ולכן יש בו בעצם הניגון השראה של נקיות וטהרה.

מעבר לניחוח העתיק שיש בניגון ה'אין קצבה' המחודש והתחושה הריאלית והמוחשית של התמזגות עם משהו בראשית, אמיתי ונקי, יש בחידוש ניגונים שהתנגנו בבית מדרשם של רבותינו ז"ע, גם את המציאות של "מקום שהתפללו בו אבות".

אלוקינו בסעודת מצוה אצל הרה"ק רבי יעקב צבי מפוריסוב והוא בחר לפתוח בניגון אותו שר בראש השנה הראשון שלו בפשיסחא על 'זיאתי'. הרבי מפוריסוב שהבחין שקהל החסידים לא שבע רצון מהניגון, קם ממקומו בסיום השיר ואמר: "ישר כח לכם רבי הירש בעד הזמר, כי צריכים להיות מבין על הזמר שלכם שהוא כולו קודש".

כשהרבי מקוצק ביקש לחזור שוב על הניגון

הרבי מקוצק למרות שלא נתן יחס של כבוד לעולם הנגינה כתחום העומד בפני עצמו, מכל מקום זיקתו לעולם זה הייתה ניכרת. לא פעם, בעיקר בעתות שמחה, נחזה הרבי מקוצק כשהוא מאזין בקשב רב ובתשומת לב לנגינה, כשהוא עוקב אחר מהלך הניגון וכמו מנסה לפענחו.

הרה"ח רבי שלמה וינרב הי"ד מתאר ששמע מחסידי קוצק על יהודי שכינהו 'בערישיל שד' על שם שהיה מנגן בכינור ממש כמו שד והיה מהפנט ושובה את לב מאזיניו בצלילים המיוחדים שידע להפיק מהכינור. בחתונת בתו הבכורה של הרבי מקוצק עם הרה"ק בעל האבני נזר ניגן בערישיל קודם החופה לפני הנוכחים ועורר ורומם את הלבבות כולם. הרבי מקוצק השעין את ראשו על שתי ידי ויהאזין בדומיה.

אל הרבי, עוד בטרם פתח את פיו, הקדימו הרבי ואמר: "הנך צודק, למה לך להתחיל במפטיר"... באותה שנה נסתלק הרבי מלובלין ורבי הירש דבק בבנו רבי יוסף אצלו שימש כבעל תפלה והוא עדיין לא הגיע לשנתו הי"ז.

לאחר פטירת הרה"ק רבי יוסף מטורטשין נסע רבי הירש לפשיסחא ודבק ברבי ר' בונים. רבי הירש האריך ימים ועבר לפני העמוד גם אצל מרגן הרבי מקוצק, בעל החידושי הרי"ם, רבי חנוך העניך מאלכסנדר ובעל השפת אמת. במשך כמעט שמונים שנה זכה לשמש כבעל תפילה ובעל מנגן לצדם של צדיקים וקדושים אלו שהראו לו תמיד פנים שוחקות.

אף בשנותיו האחרונות כשכבר הפליג מעבר לגיל גבורות, נשאר הוא נמרץ ורענן בהלך רוחו ואף קולו נותר כמו בימי עלומיו. קרה פעם שרבי הירש נחלש בתקופה שלפני הימים נוראים, היה זה כשנה קודם פטירתו והוא בן תשעים ושלוש שנים. בראש השנה הגיע רבי הירש לבית מדרשו של השפת אמת בגור כשהוא שעון על זרועותיהם של שני חסידים. הוא פנה אל הרבי בבקשה לפטור אותו מחזקתו להתפלל כשליח ציבור לפני העמוד, ואולם השפת אמת מיאן לתת את הסכמתו לכך באומרו שאינו יכול ואינו רשאי לוותר על תפילתו.

אכן תפילתו של רבי הירש לא הייתה מיוחדת רק בשל נעימות קולו ויכולתו להרעיד את נימי הנפש, הצדיקים הכירו בו כבר סמכא בתפילה אשר יודע את סגולתה כעבודה כוללת. הרבי מקוצק קרא אליו פעם אחת את רבי הירש בערב יום כיפור ואמר לו, "הנני עושה אותך בעל תפילה גם בעד יהודים שאינם יודעים להתפלל ואף על אותם שבשדות, ולא רק עבור אותם שבחיים אלא גם בעד הנפטרים, וזאת תדע שהכתלים כאן מודבקים עם נשמות".

רבי הירש שימש בעיקר כבעל תפילה ופחות כמלחין ויוצר. לפני ראש השנה היו מתכנסים אצלו כל המשוררים והיו מציעים לפניו פרקי שירה וניגונים. המשוררים אשר באו גם מערים וממקומות מורחקים הביאו עמם נוסחים מגוונים ממקורות שונים ורבי הירש היה פוסק, ניגון זה מתאים לזיאתי, זה טוב ליכבקר'. הוא בחר את הניגונים בעלי המזג הפולני החריף עם אופי עצמאי אך הגיוני וסימטרי. בקוצק סברו שהבכיינות היא מאולצת ומלאכותית עד שפעם בעת סעודה שאל הרבי מי הוא זה המנגן המתפעל, והוסיף, וכי מה רוצים הם שאבכה?!

פעם כובד רבי הירש לנגן את הזמר ברוך הוא

"בעבור כבוד שמך". המלחין החסיד רבי קלמן יונה עהרליך

דומם

ואין לו התפעלות והתנשאות מיכולותיו לזמר ולשורר, ואז תהיה עליו יד ה', כי באופן זה תשרה עליו השכינה.

האברך מפרצובה שהנעים בקולו עד זקנה ושיבה

אחד מבעלי התפילה המיוחדים שהיו בפשיסחא היה הרה"ק רבי צבי הירש מפארצוב המפורסם בשמו 'רבי הירש פארציווער'. רבי הירש הגיע כאברך צעיר לחסות בצלו של הרבי מלובלין שקישר אותו עם בנו הרה"ק רבי יוסף מטורטשין. כישרונותיו המוזיקליות ויכולותיו המצוינות לעורר לבבות כבעל תפלה, יחד עם אישיותו המרוממת, עשו לו שם בין החסידים ואף הגיעו לאוזניו של הרבי שהתבטא: האברך מפרצובה מתפלל יפה.

בחג השבועות האחרון לחייו של הרבי מלובלין גילה רבי יוסף לרבי הירש כי אביו לבטח יכבדו לשמש כשליח ציבור. רבי הירש שהיה שפל ברוחו חש לא בנוח להתכבד בכיבוד זה ונכנס לחדר הרבי על מנת לבטל את המינוי. מיד בהיכנסו

"מקום שהתפללו אבותי". תווי הניגון של 'אין קצבה' מהחסיד רבי קלמן יונה

זו לפרנסתו: "גדול הנהגה מיגיע כפיו, בכפיך תעסוק בצרכי הגוף ואת מוחך תעסיק בעניינים רוחניים".

המלחין של 'היה עם פיפיות' ו'אקדמות'

עוד בעל תפילה מלחין ומנגן מחונן שבלט בבית המדרש בקוצק, היה רבי זלמן טוטין מפולטוסק. רבי זלמן הגיע כחסיד לקוצק כבר בראשית ימיו של הרבי מקוצק כאדמו"ר, והיה גאון ועמקן בתורה, בעל קבלה וידען גדול בכמה חכמות. התורה הייתה כל עולמו וברשותו החזיק אוצר ספרים גדול ובו ספרים וכתבים יקרי המציאות שאותם חיבב יותר מכל. רבי זלמן עסק בהרבצת תורה ואף תלמידי הגה"ק מקוטנא שלמדו תורה מפיו בזמן היותו מכהן כרב בפולטוסק, באו לשמוע את שיעוריו.

בנוסף לכישוריו התורניים, התברך רבי זלמן בקול ערב שהיה דק וגבוה מעבר למצוי, יחד עם ידע והבנה מוזיקלית רבה. עוד מנעוריו ידע לאחוז בכינור וחליל אך במות עליו בנו חדל מלעשות שימוש בכלי נגינה. על שני ניגונים הייתה לו חזקה מדי שנה בשנה. לימים נוראים היה מלחין ניגון ל'היה עם פיפיות' ולחג השבועות היה מביא עמו ניגון ל'אקדמות'. למרות שניגוניו היו ערוכים על פי כללי המוזיקה ובנויים באופן מאורגן ומסודר היטב, לא נצרך הוא להקדיש זמן רב להכנתם. מעט קודם נסיעתו לקוצק היה רבי זלמן משרטט על גיליון את הניגון פרי יצירתו, משגנו מתוך הכתב כשכבר היה בדרכו, ובכך נשלמה המלאכה.

שירים חדשים בכל יום

לאחר פטירתו של הרבי מקוצק המשיך רבי זלמן לשמש כבעל תפילה ומנגן אצל החידושי הרי"ם. לעיתים היה החידושי הרי"ם מגלה התעניינות בנגינה ומביע את התרשמותו מניגון שהיה מושמע לפניו. פעם עוד בהיותו בוורשא ביקש מרבי זלמן לחזור כמה וכמה פעמים על ניגון שהוטב בעיניו, לימים כשכבר ערך הרבי את שולחנו בגור, חזר רבי זלמן שוב על אותו ניגון, אלא שאז עצרו הרבי באומרו, "הגם אתה מנגן ניגוני פוחזים?". מאוחר יותר סיפר רבי זלמן שאת הניגון הזה הלחין החזן המפורסם מפראגה שבעברו היה חסיד עד שהחמיץ ויצא לתרבות רעה.

עם פטירת החידושי הרי"ם בשנת תרכ"ו, דבק רבי זלמן בהרה"ק רבי אברהם מטשכנוב והמשיך אצלו את המסורת בהלחנת ניגון 'היה עם פיפיות' וניגון לאקדמות. ניגוניו

ניגון הנפש

נכספת נפש לגעוגע

אל מקום רחוק בלתי ידוע

עורה אדם עזרתה להחיש

הנח לרצון חפצו וישיש

נוגים ועגומים צליליה

חרש פורקת את שעליה

הטה אוזנך הסר כל מחריש

לא תוכל לה היות מחריש.

התקבלו באהדה בחצרות רבות ברחבי פולין.

בהסתמכו על הפסוק שירו לה' שיר חדש, אמר החידושי הרי"ם, כשם שהבריאה מתחדשת בכל יום כך מתחדשת היא השירה, ואילו חנני ה' בקול ערב ונעים הייתי מזמר בכל יום שירים חדשים. וכבר אמר הרבי מקוצק, הנני והנצח לחי עולמים, אבל בעולם הזה הנני אינו נצחי ויש צורך לחיותו ולחדשו. ואכן בקוצק השתדלו שלא למחזר ניגונים ישנים.

הבחור שלימד את האבני נזר תווים

רבי זלמן היה בקשרי ידידות עם האבני נזר שהעריכו וחיבבו. בתקופה בה כיהן האבני נזר כרב בנאשליסק הסמוכה לפולטוסק נהגו השניים להיפגש בכל שנה ביום הניטל ולעסוק יחד בחכמת הדקדוק, החשבון והתכונה.

הנגינה לא הייתה זרה לבעל האבני נזר ופעם סיפר שבילדותו, עת התגורר באולקוש, פגש בבחור שידע את כללי הקריאה והכתיבה בתווים וסיכמו ביניהם שהאבני נזר ילמדו תורה ובתמורה לכך יעביר הבחור לאבני נזר את

"שירת הלב". מקהלת חסידי גור בניצוחו של המלחין והיוצר הנודע רבי יעקב תלמוד ז"ל

ידעותיו בתחום הנגינה. האבני נזר סיים את סיפורו ואמר, נדמה שאני הצלחתי להפיק תועלת בלימוד התווים יותר מאשר הצליח אותו בחור אולקושי להפיק מהכלים שנתתי לו בלימוד התורה...

המלחין הקוצקאי מליטא

מלחין נוסף בעל יכולת מופלאה ביצירת ניגונים משובחים, היה רבי ישראל מקמניץ. רבי ישראל, יליד פולין שהיגר לקמניץ שברוסיה הלבנה בגבול פולין, היה חסיד קוצק נלהב. הוא היה טיפוס חי ומעניין מהיושבים שבבית החסידים בקמניץ, נהג להתכנס יחד עם החסידים לאחר התפילה עם אמירת 'לחיים' ולהשמיע את דברותיו המרתקים שהיו שזורים ברעיונות חסידיים ובלמדנות מקורית ואשר היו רצויים וחביבים על השומעים. עוד בהיותו נער יצא לו שם של עילוי ולמדן, וכל ימיו לא עזב הוא את מקצוע הלימוד העיון והחידוש.

ניגוניו היו בחלקם מורכבים ומפותלים אבל תמיד סוחפים ונוגעים ללב. רבי ישראל היה מוכר בכל סביבותיו כאישיות ססגונית ויצירתית התפרסמו וזכו להערכה רבה בכמה וכמה חצרות בליטא. בהיותו חסיד הדוק לרבו הרה"ק מקוצק, סירב לשיר בקולו לצד אדמו"רים אחרים, הוא היה יושב בשמחות ובטישים כשהוא מאזין לניגונים שלו בשתיקה.

פעם שבת הרה"ק רבי אברהם מסלונים בעל היסוד העבודה' בקמניץ וערך שם את שולחנו. בליל שבת כיבדו את רבי ישראל לנגן ניגון, אך הוא כדרכו סירב. בסעודה שלישית פנה אליו הרבי בעצמו וביקשו לשיר, רבי ישראל הכניע את עצמו בבחינת "אין מסרבין לגדול" והחל לנגן את אחד מניגוניו.

גם בחסידות קרלין זכו ליהנות מכישוריו המוזיקליים ויצירותיו קיבלו שם תמיד מקום של כבוד. ישנו ניגון שרבי ישראל הלחין במיוחד לכבוד חתונת בתו של הרה"ק רבי אשר השני מקרלין עם הרה"ק רבי מרדכי מקוזמיר בן הרה"ק רבי אברהם מטריסק. החתונה הגדולה בת אלפי המשתתפים נערכה בקרלין וההכנות אליה נעשו בקפדנות. על פי בקשת הגבירים במינסק ובפינסק קיבלו החסידים אישור מן השלטון להתחפש לקוזקים' שילוו את המרכבה בה יושב החתן. גדוד שלם של חסידים הלבושים כקוזקים כשבידיהם כידונים ומגלבים ארוכים התכוננו עם ניגון שמחה מיוחד בלחנו של רבי ישראל. רבי ישראל הגיע לקרלין עוד לפני החתונה על מנת ללמד ולאמן את החסידים לנגן את הניגון. הניגון ה'קוזק' השתלב מאוחר יותר למחרוזת הניגונים המושרים בשמחת תורה.

אַבִּיעָה חִידוֹת

איך ישפיע יום ראש חודש על מזג האוויר והאם מברכים על 'ארבה', מיהו הבעל קורא שטעה ואלו עצמות מצווה לשבור * כך התרוממו הילדים בלימוד התורה בימי הסגר האחרון בבית מדרשו רבינו ראש הישיבה שליט"א * יריעה מרתקת על השרשת אהבת תורה, חינוך למידות טובות וניצול הזמן, יחד עם הקניית ידע בשלל נושאים * דְּבָרֵי חֻכָּמִים וְחִידוֹתָם

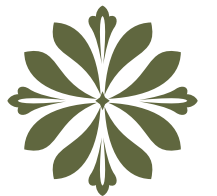
בית המדרש היה כמקורה, הכול ניסו לפתור את החידה, שגם המבוגרים התקשו למצוא לה פתרון.

לקראת תפילת מנחה, הילדים ממתנים לרבינו שליט"א לבוא לתפילה, הוא מתקרב רואה אותם ומחייך, הם שוטחים את פתרונם, והוא בהנאה גלויה נושא ונותן עמם בשוב המתאים. למחרת בשחרית שב ונשנה הדבר. וחוזר חלילה, שחרית – מנחה – שחרית – ושוב מנחה, ובינתיים שאלות מסקרנות בשלל נושאים תורניים נזרקים לחלל בית המדרש, כשהמטרה המרכזית מושגת – הילדים עוסקים במרחץ מדי יום בחיפוש בספרים לבדם או יחד עם הוריהם ואחרים במטרה להספיק עד 'מנחה' למצוא את הפתרון.

על הדרך, קונים הילדים ידע רב, בשלל נושאים תורניים, בצורה מקורית ומרתקת. לפעמים עסקו החידות בענייני דיומא, כמו בענייני ראש חודש בקשר ליום שחל בו ר"ח, שאלות היסטוריות על כ"ק רבינו השפת אמת בהקשר ליומא דהילולא החל ביום ה' שבט, או על ענייני פירות המוזכרים בש"ס בסמיכות לימי ט"ו בשבט, על פרשיות השבוע כמובן ועוד ועוד.

לפעמים כשהילדים לא ידעו את הפתרון המלא, וגם יושבי בית המדרש לא הצליחו לעמוד על כוונת רבינו

בימי חודש שבט האחרון הוטל הסגר הממשלתי בעקבות התפשטות נגיף הקורונה, מוסדות חינוך רבים ובכל מקום חיפשו אנשי החינוך פתרונות איך להמעיט מביטול התורה של תינוקות של בית רבן הנגרם בשל כך.

תלמוד תורה 'פני מנחם' בירושלים שבנשיאות רבינו ראש הישיבה שליט"א גם הוא לא פעל כרגיל כמו שאר המוסדות, רבינו רה"י שליט"א ראה לנכון לעודד את הילדים לשקוד על דלתי תורה גם בימים שלא מתקיימים סדרי הלימודים, וזאת בדרך מקורית ומפתיעה.

ילדים רבים הגיעו בעקבות הסגר להתפלל בביהמ"ד הגדול יחד עם רבינו שליט"א וללמוד שם. כדרכם של ילדים לאחר התפילה הם מתגודדים ביציאה מבית המדרש, באחד מן הימים לאחר תפילת שחרית בעת שרבינו שליט"א יוצא לדרכו עוצר הוא ליד קבוצת הילדים וזורק לעברם שאלה, חידה מעניינת בנושא תורני, הילדים המופתעים מנסים לחשוב ולענות, אך רבינו מפטיר בחיוך "אל תענו כעת"... "לכו לבית המדרש, תשאלו מבוגרים מכם, ואחר כך תנסו לענות".

הילדים נלאו בכה וכה, אך התשובה פשוטה: לפי הסימן הידוע המובא באליה רבה ופרי מגדים סי' תרפ"ה - "ויג"ש - ו' יהיה ג' שבט, שלג גדול יהיה וקור". לאמור, אם ראש חודש יהיה ביום רביעי הרי שג' שבט יהיה בשישי, ואם ג' שבט יוצא בשישי, המזג אוויר יהיה קשה לפי הסימן המובא.

ג. בפרשת בא על מכת ארבה, הנה כתוב שהארבה ברח אחרי סיום המכה, אבל אם משהו היה תופס מהארבה - למשל אם ברח מהמצרי ויהודי הושיט יד וצד אותו, והארבה היה טהור ומוותר לאוכלו, האם היה מברך עליו שהכל? ובקיצור, האם היו מברכים על הארבה שהיה במצרים. צעירי הצאן התבקשו להביא ראיות ולדחותם!

הראיות נמצאות במשניות ברכות בפרק ו' משנה ג': ועל הגובאי אומר שהכל וכו', רבי יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו. הרי שזו מחלוקת ת"ק ור"י. (ועיין תוי"ט שיש מפרשים שרבי יהודה חולק רק על חומץ ונובלות, אבל בגובאי מודה לת"ק, ויש מפרשים שחולק גם על גובאי).

ויש לדחות - לשני הצדדים: א', שעל הארבה במצרים גם לת"ק שסבר שמברכים, אבל במצרים לא בירכו, כי אין מברכין על מעשה ניסים. ב', שגם לר"י בירכו שהכל, כיון שי"ל שמכיוון שהיה נגוף למצרים ורפוא לישראל, וא"כ לא הוי קללה (אף שתמיד הוא מין קללה).

ד. בפרשת בא הקשה מי היה הבעל קורא שקרא בתורה וטעה שלשה טעויות בבת אחת?

תשובה: במסכת שבת קמז: רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם וכו' קם למיקרי בספרא, בעא למיקרא החדש הזה לכם, אמר החרש היה לבם.

לאחר שענו על השאלה, שאל בחיך: היכן ישנה טעות הפוכה (לא מהחודש להחרש, אלא להיפך), שהרבה טועים בזה, בעיקר ילדים, אבל לפעמים גם מבוגרים, ואומרים חודש במקום ר', איפה המקום?

התשובה: במוסף לפרשת החודש בקטע האחרון - "ארבעה חרשים", וטועים ואומרים חדשים, והטעות נובעת מפני שזה פרשת החודש, וגם מפני שמוזכר שם הרבה חדשים.

ה. עוד בפרשת בא: "אלו שלושה חגים חוגגים דווקא עם המשפחה?"

בפסח - שה לבית אבות שה לבית (שמות יב, ג),

היום הוא ראש השנה, הרי זה ערב יו"ט.

ואחר כך לפי התור. לנער כהן שהתחיל להניח תפילין חד חידה בבדיחותא בדרך צחות: "מה קושרים כהנים עוד חוץ מתפילין?" הילדים חשבו, והוא תירץ מיד בעצמו, "את השרוכים של הנעליים אחרי ברכת כהנים..."

תוך כדי זורק להם רבינו מילות הדרכה ועידוד ללימוד התורה, גם בימים שהקדימו למצוא את התשובה, זורק להם רבינו "גם בלי חידות צריך לשבת וללמוד". "מי שיושב ולומד ולא מסתובב בחוץ יודע את התשובות". בד בבד שם עליהם עינא פקיא שאינם דוחפים אחד את רעהו, מוותרים, ונותנים באהבה רשות זה לזה לגשת לפניו ולשטוח את הדברים. הוא מדגיש להם "למהר לפתור ראשון לפני כולם יש בזה משום 'מתכבד בקלון חבירו'...", "אין כאן פרסים", "זה לא תחרות", הוא חוזר ואומר, "עוסקים יחד בלימוד התורה, לא מעבר". כשיש בדברים משום דברי מוסר הוא מוודא שהבינו את המסר הנכון העולה מהדברים.

המחזה המרנין הזה חזר על עצמו שוב ושוב לעיני כל באי ביהמ"ד, אשרי עין ראתה זאת, את הירידה מן ההר אל צעירי הצאן, גם בפנותו עם החידות לילדים, וגם כשהילדים ניסו למצוא תשובות, זה אומר בכה וזה אומר בכה, רבינו שליט"א מדבר אליהם בשפתם כמלמד דרדקי, ומסביר להם בסבלנות את הקושיות, ודן איתם על התירוצים שמנסים לתרץ לפי כוחם.

להלן מספר דוגמאות לחידות שנשאלו בימים אלו. ישמע חכם ויוסיף לקח.

א. ביום ערב ראש חודש שבט: ללא קשר לענייני בית המקדש והקרבנות, "מדוע היום אין חטאת?"

התשובה: ישנו מנהג המובא בהלכה לומר בכל ערב ראש חודש תפילת 'יום כיפור קטן', לבד מארבעה ערבי ראש חודש שאין אומרים בהם יו"כ קטן, וסימנך חטא"ת - חשוון - טבת - אייר - תשרי, חשוון ואייר - מפני שער"ח שבהם חל בחודשי חג שאין אומרים בו תחנון, בער"ח טבת חל חג החנוכה, ובער"ח תשרי הרי הוא ראש השנה, הרי זה ערב יו"ט.

והיום ער"ח שבט אינו בסימן חטאת ויש בו יו"כ קטן, כרגיל. זה היום אין חטאת" - אלא אומרים תפילת 'יום כיפור קטן'.

ב. ביום חמישי חל ראש חודש שבט, נשאלו הילדים, איפה כתוב שאם ראש חודש היה אתמול (ביום רביעי) זה היה משפיע על המזג אוויר?

היום הוא ראש השנה, הרי זה ערב יו"ט.

ראש הישיבה שליט"א, נמשכה לה חידה אחת כמה וכמה תפילות עד לפתרון או עד שניאות רבינו בחיך רחב 'לגלות' את הפתרון. יש והעניק רבינו 'רמזים' לסייע במציאת הפתרון במקרים שהדבר נמשך. כשהשאלות היו קשות היה חוזר עליהם שוב ושוב יחד איתם בסבלנות רבה, ומסכם אותם, עד שראה שהבינו כראוי. בתשובות על שאלות קשות, התעניין מי גילה את התשובות בהעניקו חיך רחב לפותרים. ורבינו מדריך אותם מתי "השאלה קשה" וכדאי להיעזר במבוגרים, ומתי יש "שאלה קלה" שאפשר לנסות לפתור לבד.

בהמשך הימים, כשהחל לרדת גשם בחוץ, כתב רבינו שליט"א את החידות מבעוד מועד, כדי שלא יתגודדו הילדים סביבו בחוץ בקור הירושלמי. גם כשהפסיק הגשם ביקשו הילדים להמשיך בנוהל 'כתב החידה' רבינו הסכים בתנאי שיהיה תור מסודר "מי מקבל את הפתק"... את הכהנים הוא מקדים משום "וקידשתו"

הצפרדעים עשו שלום ביניהם, הגבול שהיו נכנסות לתוכו הדבר ידוע שאין השדה שלו, שנאמר את כל גבולך, גבולך ולא של אחרים (שמו"ר י, ב).

ובמכת ארבה - הנני מביא מחר ארבה בגבולך, ולא בגבול בני חם וכו', שבמכת הארבה הכירו עד היכן גבול מצרים (שמו"ר יג, ד).

ט. והנה שאלה בשבוע של פרשת יתרו ומתן תורה: "מה יוצא מלהגיד הן? ומה יוצא מלשמוע הן? ומה הקשר למתן תורה - 2 אפשרויות?"

1. להגיד הן הן הרי זה יכול להתפרש כשבועה - כדאיתא בשבועות "אמר רבי אלעזר וכו' היו שבועה וכו', אמר רבא וכו' והוא דאמר הן הן תרי זימני וכו'" (שבועות לו).

2. לשמוע הן הן הוא לחש נגד השור כדאיתא בפסחים - "אמר רב ניהא דתורא הן הן" ופי' הרשב"ם: "לחש על השור שלא ינגחנו, כך פירש רבינו. ונראה בעיני שאינו לחש אלא גערה, שגוער בו בלשון הזה להבריחו מעליו, או כדי שיעשה מלאכה". (פסחים קיב:).

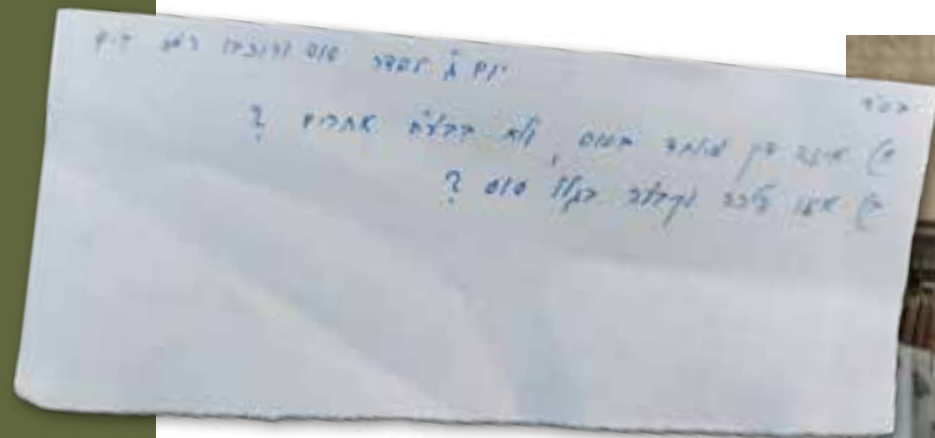
ועוד שימוש בשמיעת הן הן בזיהוי בת קול (במגילה דף לב). - "ואמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן מניין שמשמשין בבת קול, (אם בלבו להתחיל דבר ושמע קול או הן או לאו, הולך אחריו ואין כאן משום ניהוש - רש"י), שנאמר 'ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר', והני מילי דשמע קל גברא במתא (קול שאינו מצוי הוא, ובת קול באה אליו - רש"י), וקל איתתא בדברא, והוא דאמר הן הן, והוא דאמר לאו לאו (שנכפל ב' פעמים - רש"י).

והנה שני האפשרויות לקשר בין "הן הן" ל"מתן תורה" 1. "וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמר", וברש"י: לאמר - מלמד שהיו עונין על הן הן, ועל לאו לאו. (שמות כ' א').

2. אמר לי, ברית הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסיני, איכא דאמרי [בתמיה - רש"י] ברית הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסיני ולא טעמא בעיא (פסחים לח:).

י. והנה דוגמא אחרונה לשאלה שנשאלה לפרשיות יתרו ומשפטים שנשאלה במוצש"ק יתרו: יתרו התגייר, ומי שמתגייר מקבל עול מצוות, איך ייתכן שמישהו יקבל עול מצוות בלי להתגייר, מתחייב בתרי"ג מצוות בלי להתגייר ובלי שעושה שום דבר?

התשובה: עבד כנעני שמשתחרר.

אתרוג צנון וביצה אלמלא קליפתן החיצונה אינן יוצאין מבני מעיים לעולם (שבת קח:).

(היו שתירצו: ששיעורו כביצה לרבי יהודה (סוכה לד:), אך רבינו אמר שמתכוון לדמיון ולא לשיעור).

ז. לפרשת בא נשאלה שאלה בענייני שבירת עצמות. אלו עצמות אינן נשברות? ואלו עצמות דווקא כן מצווה לשבור?

א. 1. קרבן פסח - ועצם לא תשברו בו (שמות יב, מו).

2. עצמות צדיקים - שומר כל עצמותיו, אחת מהנה לא נשברה (תהלים לד, כא).

היו שתירצו: 'עצם הלז' אך רבינו אמר שלא כתוב ע"ז שלא נשבר אלא שמתקיים אחר המיתה והתולעים לא אוכלים אותו ולא מרקב.

ב. 1. פטר חמור - וערפתו (שמות יג, ג).

2. מליקה - ומלק את ראשו, וברש"י: קוצץ בצפורנו ממול העורף וחותר מפרקתו וכו' (ויקרא א, טו).

היו שתירצו: עצמות קדשים להוציא את המח שלא יהיה נותר, אך רבינו אמר שמתכוון למה שכתוב בו במפורש שיש מצווה לשבור, וזה אפשר גם בדרכים אחרות, כגון לעשות חור עם אשר ולהוציא את המוח, ולא צריך דווקא לשבור.

ח. בפרשיות של עשר המכות נשאלו הילדים כדלהלן: בדרך כלל מסמנים שטח וגבול על ידי 'דומם' אבל היכן מצינו שסימנו שטח על ידי 'צומח'? והיכן מצינו גבול על ידי 'חי'?

1. צומח - חצב, שבו תחם יהושע לישראל את הארץ (בבא בתרא נו:).

2. חי - במכת צפרדע - את כל גבולך בצפרדעים, רז"ל אמרו, המכות שהביא הקב"ה על המצריים גרם להם שיעשו שלום ביניהם, כיצד, היה מחלוקת בין בני כוש ובין בני המצריים, המצריים אומרים ע"כ תחומנו, והכושים אומרים ע"כ תחומנו, כיון שבאו

(שמואל א - כ, כט), רבינו נהנה אבל אמר שהתכוון לחגים.

ו. לקראת יום ט"ו בשבט הקשה שלוש קושיות מאתגרות: 1 - מי אכל אתרוג בשבט ולא בסוכות. 2 - אלו שלוש שמות יש לאתרוג. 3 - ומה הדמיון בין אתרוג

לביצה.

ואלו התשובות שעמלו בהן צאן קדשים:

רבי עקיבא ליקט אתרוג באחד בשבט ונהג בו שני עישורין (ראש השנה יד).

אתרוג, אתרוגא, אתרוגא (קידושין ע).

היו שתירצו: פרי עץ הדר, תפוח (עפ"י תוספות שבת פח. ד"ה פרי קודם לעליו), אך רבינו אמר שמתכוון לשלוש אפשרויות איך אומרים אתרוג ולא מילים נרדפות לאתרוג.

למשפחותיכם (שם שם, כא).

בסוכות - "ועלו מידי שנה בשנה וגו' ולחוג את חג הסוכות, והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ" (זכריה יד, טז - יז).

היו שתירצו על חג הסוכות מטעם אחר: תשבו כעין תדורו, אך רבינו אמר שצריך להיות כתוב מפורש בפסוק שחגגו אותו משפחות, וכאן בפסוק לא כתוב 'תדורו', רק חז"ל דרשו תשבו כעין תדורו.

פורים - והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה (אסתר ט, כח).

היו שתירצו עוד: ראש חודש, שנקרא - זבח משפחה

לאורך ימות השנה

אשרי רבו שלימדו תורה

השיעורים העיוניים מאת רבינו ראש הישיבה שליט"א לבחורי ישיבה קטנה וישיבה גדולה 'פני מנחם'

אולי לא מדובר ב'אירוע' במובן הטקסי של המילה, אולם עבור כמאתיים תלמידי ישיבה קטנה וישיבה גדולה 'פני מנחם', גולת הכותרת של מעגל השנה אינה מתרחשת אחת לשנה, אלא חוזרת ונשנית אחת לשבועיים. זהו השיעור העיוני המיוחד שהם זוכים לשמוע - כל ישיבה בנפרד, מפי רבינו ראש הישיבה שליט"א. עבורם, המושג 'רבו מובהק' מקבל את משמעותו המקורית והפשוטה.

אחת לשבועיים ביום ראשון בשבוע מגיע רבינו רה"י להיכל הישיבה גדולה ומוסר שם את השיעור העמוק במשך שעה ויותר, והדברים שמחים ומאירים בפלפול חברים. ותשובתו

הרמתה, בימי חמישי עושה כן בישיבה קטנה, שם מקפיד יותר להתאים את רמת השיעור למה שהבחורים הצעירים יכולים לקלוט בשכלם, אשר מיום ליום מתחדד בדברי תורה. אלו גם אלו אינם זוכים להנחות, ולהעמיק בעיון הגמרא נשמעת שוב ושוב במהלך השיעור, עד שהיא חודרת לליבם כארס של וחמש שעות בכל פעם. הרבה

אין כאן המקום להאריך בחקירה הידועה בגדרי מיגו ובוויכוח הסוער בין רבינו ראש הישיבה שליט"א והגאון החסיד רבי מנחם מנדל הכהן שפרן שליט"א, אודות מהות טענת 'מיגו'. רק בכותרת: דעת רבינו רה"י היא לצדד כמו הצד שמיגו הוא עניין של נאמנות, ולעומתו דעת הגרמ"מ שפרן נוטה לצד השני שמיגו הוא כוח הטענה.

תלמידי ישיבת חיפה הזכורה לטוב מספרים עד היום בערגה על הקולות הרמים שבקצו מבין שני האריות שהסתגרו בחדר למשך שעות כדי ללחוץ במלחמתה של תורה. הם מתארים בכיסופין את השיעורים הנלהבים בסוגיה, שפילגה גם את

תלמידי הישיבה לשני מחנות, ואת והב בסופה.

בתחילת החורף הנוכחי התחדשה אותה מחלוקת לשם שמים ופרצה שוב במלוא עוזה. בערב שבת קודש פרשת לך מסר ראש ישיבת 'פני מנחם' הגרמ"מ שפרן שליט"א שיעור מקיף בסוגיה, לרגל תחילת לימוד מסכת בבא מציעא בישיבה. ביום ראשון שלאחריו מסר רבינו רה"י את שיעורו הקבוע, התלמידים הקדימו וביקשו להמסור את השיעור בנושא המדובר 'מיגו'.

נכדו של הגרמ"מ שפרן, מתלמידי הישיבה, סיכם את מסקנות הדברים על הכתב ושלח בשם הבחורים לסבו, כדי שישלים וילטש עוד את

י"ב בחשוון

מלחמתה של תורה

פולמוס ה'מיגו' מסעיר את עולם הישיבות

שיטת 'כוח הטענה'. התשובה ניתנה אף היא בכתב, באריכות ובבהירות.

רבינו רה"י, שהתוודע לפלפול התלמידים, לא רצה להותיר את הבחורים הלמדנים כשחצי תאוותם בידם, ושלח אף הוא מכתב מענה ארוך בכתב יד, בו הוא משיב על טענות הגרמ"מ שפרן, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ועומד איתן בשיטת 'נאמנות'.

כדי לא למנוע טוב מבעליו, נסדר המו"מ התורני המרתק על ידי מערכת 'דבר אמת' והודפס עלי גיליון אשר נשא את השם 'ונאמנים דבריך'. החוברת הופצה בעשרות אלפי עותקים בהיכלי הישיבות והכוללים של כל החוגים והקהילות ברחבי הארץ והעולם, וכן נשלחה על ידי מערכת 'דבר אמת' לאלפי מנוייה.

הדיון הסעיר את עולם הישיבות בריתחא דאורייתא. תלמידי ישיבת 'פני מנחם' מספרים שעד היום, כשהם נתקלים ביהודי בר אוריין ומספרים לו היכן הם לומדים, הוא תולה בהם עיניו בחיוך ושואל, "נו, אז מיגו זה נאמנות או כוח הטענה?"...

ג' בכסלו

יבואו טהורים ויעסקו בטהורים

חומש סעודה בת"ת 'פני מנחם' בירושלים

"אם אתה תשחרר אל-ל ואל ש-די תתחנך", אמר בלדד השוחי לאיוב, "אם נך וישר אתה... ויהי ראשיתך מצעור ואחריתך ישגה מאד".

לפני כשנה וחצי, בימים של ראשית כינון קהילתנו, קובצו להם בירושלים קומץ ילדי חמד מהכא להתם, ושובצו בכיתות ארעיות של שלושה וארבעה תלמידים, מעט מזעיר. כמה תפילות נישאו אז, כמה דמעות נשפכו אז, כמה תקוות נתלו אז. וכשם שהתקיימה בהם תחילת הפסוק, כך זכינו שהתקיימה בהם - ובנו - ההבטחה שבסופו.

ויותר מכך: עוד לא הגענו לאחרית. עדיין אנו בימי הראשית, ותלמוד תורה 'פני מנחם' בירושלים כבר שגיא ורם, בסייעתא דשמיא. מעניק חינוך יהודי טהור בדרך רבותינו הקדושים לקרוב למאתיים תלמידים. כ"י.

פתיחת בית החסידים החדש ברמה ג' בית שמש

זכתה העיר בית שמש להיות אחד ממרכזי קהילתנו בארץ הקודש, ובה כשבעים משפחות מטובי אנ"ש. מיד לאחר שמחת תורה תש"פ הוקם השטיבל הראשון והגדול ברחוב אור שמח, ובמהרה צרו ספסליו מהכיל את מתפלליו. בנוסף היה צורך למצוא פתרון עבור השכונה החדשה רמה ג' אשר בדרום העיר, אשר איכות אווירה ונופה ותושביה מושכים אליה רבים וטובים לקבוע בה דירתם.

על כן, בתחילת שנת תשפ"א, כשהתקבץ ברמה ג' מניין משפחות מבני קהילתנו, החלו העוסקים במלאכת הקודש לתכנן את הקמת השטיבל החדש. כשבועיים לפני חג החנוכה, לאחר מאמצים מרובים שנשאו ב"ה פרי, הונח קרואן מרווח במתחם בתי הכנסת הארעיים ברחוב הנביא עובדיה בשכונה, והתפילות והשיעורים בו החלו כבר באותו היום.

ביום שבת קודש פרשת ויצא באו רבים מתושבי הקריה בבית שמש, מרחק גדול של הליכה, לשמוח עם ידידיהם בשמחת חנוכת ביתם. קידוש גדול נערך, ואילו עלו ובאו גם מאות חסידים ואנשי מעשה ממתפללי בתי הכנסת

הסמוכים ומתושבי הרמה מכל החוגים, ששמחו על הבשורה הטובה. במוצאי שבת נערכה בשטיבל החדש סעודת מלוה מלכה רבתי, אליה הגיעו רבים מאנ"ש מכל רחבי הארץ להשתתף ולחזק ולתמוך ולהניח את יסודות הקדושה.

בית החסידים ברמה ג' הפך במהרה למקום תורה השוקק חיים שיש בהם, ומעת לעת מתרחבים שורותיו במתפללים נוספים. בעתיד, כשיוסדר עניין מבני הציבור בשכונה, יעבור השטיבל למבנה של קבע בעז"ה.

כ' בכסלו

עורי צפון ובואי

ייסוד הכולל בחיפה

במורד רחוב ארלוזורוב בשכונת הדר בחיפה, בקומת קרקע של אחד מבנייני המגורים הוותיקים, נפתח לפני כשנה ומחצה בית החסידים דאנ"ש. לא רק אנשי שלומינו קבעו בו מקום תפילתם ולימודם, השטיבל מהווה אבן שואבת לרבים מתושבי הסביבה, שמצאה חן בעיניהם פינת יקרת זו.

כמה ימים לפני חג החנוכה השתא, דישנה עצם הבשורה הטובה על פתיחת הכולל לאברכים מצוינים 'פני מנחם' בין כותלי השטיבל החיפאי. בראש הכולל עומד הגה"ח רבי ישעיהו משה

עיקר יסודה של קהילתנו ומטרתה - כתב רבינו ראש הישיבה בהקדמתו לקובץ התורני 'שמחת תורה' שיצא לאור בירח האיתנים השתא - היא "חינוך עצמנו וצאצאינו בתורה. תורה עם הקדמתה,

דרך ארץ ומידות טובות; תורה בלימודה בעמקות ובהבנה; תורה עם קב חומטון של אהבת ויראת שמים".

לרגל פרוס חג החנוכה. בכינוס המרומם פרס הגה"ח מוה"ר רבי אברהם מרדכי אלתר שליט"א בן מוה"ר הגרי"א זצ"ל, מסה מאלפת בענייני דרכי החינוך בתקופתנו והדרך הנכונה לנהל בית יהודי למול אתגרי התקופה.

מה נהדר היה, אם כן, כנס החינוך הגדול שנערך להורי תלמידי ת"ת פני מנחם ירושלים

כ"ד בכסלו

פך אחד של שמן

כינוס מיוחד בענייני חינוך, גליון 'כי אני עבדך'

לגודל חשיבות העניין והבקשה מהציבור להעלות על הכתב את עיקרי משנת רבותינו בענייני חינוך וגדרי סוד מרע ועשה טוב, קובצו הדברים בחוברת 'אנה השם כי אני עבדך', שיצאה לאור בעיצומם של ימי החנוכה וחולקה לציבור הרחב. לאור הביקוש הגדול בהיכלי התורה והחסידות החוברת הודפסה בכמה מהדורות (ניתן לקבלה בכתובת המערכת שבראש גליון זה).

בחוברת נדפסו דרשת הגרא"מ אלתר, מכתבו של רב קהילתנו הגה"ח רבי בצלאל וקסלשטיין שליט"א, ליקוט ניצוצי אור משיחות רבינו ראש הישיבה שליט"א בענייני גדרים וסייגים, ודרשת רבינו רה"י שנמסרה במקהלות עם בשנה שעברה, ביומא דהילולא של כ"ק רבינו הבית ישראל זי"ע.

ימי החנוכה

שהחיינו וקיימנו והגיענו

חנוכה במקהלות עם וחנוכת הבית לבית המדרש החדש הדלקת נרות

"והגם שעדיין לא באנו למקום הקבוע, אבל בעולם הזה צריכים לדעת שאנחנו כאן רק עראי", הרעים קולו של רבינו שליט"א באוזני הקהל הרב ששם אוזניו כאפרכסת, "וגם באכסניה שנקראת מקום קבע גם היא עראי, ואינה הקביעות האמיתית, אבל לקביעות הנפש יעזור השם יתברך שנוכה

של הכנה והשקעה של דמים מרובים, אחרי יותר משנה של אירוח בעין טובה במכון בית יעקב למורות - בנין סמינר לוי, זכינו סוף סוף לבית מדרש של ממש, גם אם ארעי. קודם להדלקה קבע רבינו רה"י את המזוזה בפתח בו הדליק מיד לאחר מכן - מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל.

מזמור שיר חנוכת הבית, התרונן קול הזמר בפי מאות המשתתפים בהדלקת נר שמיני של חנוכה בבית המדרש החדש של רבינו ראש הישיבה שליט"א, ברחוב יוסף זיו במרכז ירושלים. אחרי חודשים ארוכים

לקביעות אמיתית, 'קביעין כן תהוון בהנהו חבורתא', שההתעוררויות והרצונות של מבקשי ה' יהיו קבועים בליבנו, אנחנו ובנינו ובני בנינו, ונוכל ללכת תמיד בדרך ה'!"

ברוב עם הדרת מלך. כפי שהיה אשתקד, <<

ערב חנוכה

ביד עוסקי תורתך

הוצאה לאור של ספר 'עברא דדשא' על חנוכה

סדרת ספרי 'עברא דדשא' - שיחות ודרשות מאת רבינו ראש הישיבה שליט"א על סדר הפרשיות והמועדים - קנתה לה כבר מקום של כבוד בארון הספרים החסידי. לכבוד ימי החנוכה הוציא מכון 'עברא דדשא' העוסק בסידור הדרשות והפצתן כך נוסף של 'עברא דדשא', על חג החנוכה. הספר החדש הופץ בבית המדרש, בקרב ריכוזי אנ"ש בארץ ובעולם ובחנויות הספרים.

נר ראשון של חנוכה בביהמ"ד שבאולם הסמינר

נר שמיני של חנוכה בביהמ"ד החדש ברחוב יוסף זיו

גם השתא נערכו שתי הדלקות בקהל ישרים ועדה, נר ראשון ונר שמיני. ביני וביני הגיעו מאות אנשי שלומנו לשבות את שבת חנוכה בירושלים, יחד עם מאות מתושבי הסביבה שבאו כהרגלם להאזין, להקשיב ולהתעורר. בית המדרש החדש נפתח לציבור כבר בערב שבת, ותפילות השבת נערכו בו ברגש. בליל שבת נערך הטיש, בו נשא רבינו שליט"א פלפול תורני בסוגיית "אין מדליקין בשמן שריפה", ותוך כדי השיעור נשא ונתן עם אחיו הגה"ח מוהר"ר רבי דניאל חיים שליט"א ראש ישיבת פני מנחם שישב לצידו.

ובהמשך נשא שמוע'ס מרטיט על היפחמי' שעובד קשה ומתמודד עם כל הניסיונות ומתגבר ויגע ועמל בעבודתו. והוא שואל "היכן ייכנס כל הפשתן הזה", מפשתן עושים

מדוע מתרבה והולך ההסתר? ועל זה משיב לו הפיקח "ניצוץ אחד יוצא משלך ומכלה את הכל - כל ההסתר אינו אלא דמיון, אם רק תתגבר בנקודה אחת של אמת, הכל יכלה כלא היה".

מערכת 'בנאות דשא' המו"ל מדי שבוע את הגליון הנפלא שאלפים אלפים מענגים בו את השבת ודשים בו גם במשך כל ימי השבוע, הוציאה לאור לרגל ימות החנוכה גליון כפול מלא מזון אל זון, כולו מדברי רבוה"ק במשנת רבינו ראש הישיבה שליט"א. רבים מבני ירושלים נצפו בבואם לקחת את הגליונות הנפלאים מבית מדרשו של רבינו שליט"א.

בהדלקת נר ראשון בבית המדרש הזמני בסמינר, במקהלות עם. רבינו שליט"א

האריך בדבריו על כך שבחנוכה צריך לשנות את כל ההסתכלות על העולם הזה - "צריך נר אחרת להשתמש לאורה" - אור אחר ומבט אחר לגמרי. מעמד הלעכטל הסתיים בהתעוררות מיוחדת בניגונו של בעל התניא זי"ע על הפסוק "אך לאלוקים דומי נפשי כי ממני תקוותי".

בליל זאת חנוכה לאחר ההדלקה השתתף רבינו שליט"א בסעודת מצוה בישיבה קטנה 'פני מנחם', לצד אחיו מוהר"ר הגרד"ח שליט"א.

יכלה הדיו מלתאר את התענוג הרוחני של אנשי שלומנו בימי החנוכה המלאים מזון אל זון, ואת אלפי זהרורי האור הרוחני שעדיין מתנוצצים בליבו של כל אחד ואחד, תאיר ארץ מכבודך, נגילה ונשמחה בך.

י"ז בטבת

בית שמגדלין בו תורה

כניסת ת"ת 'פני מנחם' ירושלים למשכנו החדש ברחוב הטורים

הלימודים במשכנו החדש של הת"ת, ברנן וגיל.

שמו של בניין הת"ת ייקבנו 'בית טייטלבוים', לזכר הנגיד הנכבד רבי יצחק דוד טייטלבוים ז"ל, מגדולי תמכין דאורייתא, על ידי בנו הנגיד הנכבד רבי מנחם מנדל טייטלבוים הי"ו מלונדון שנטל על שכמו את מימון צורכי הת"ת כבר מיד עם הקמתו, בשלהי ירח האיתנים תשפ"א, וצדקתו עומדת לעד.

בחדש טבת נחתם החוזה לשכירות מבנה ארעי אך מרווח ברובע ז', בלב מתחם תלמודי התורה ובתי הכנסת ברחוב רבי מאיר בעל הנס. חברי הקהילה באשדוד ביקשו לחנוך את השטיבל החדש - שהוא גם מקום משכנו של כולל האברכים באשדוד - בפלפולה של תורה, כמנהג ישראל מקדמת דנא. את המשימה נטל על עצמו הגה"ח מוה"ר רבי ישראל מרדכי אלתר שליט"א, ר"מ בישיבת 'פני מנחם', שמסר שיעור עיוני בגדרי 'ספיקא'.

לאחר מכן התיישבו הקהל לשתיית 'לחיים' בצוותא. רבינו ראש הישיבה שליט"א התקשר טלפונית כדי לברך

כ"ג בטבת

והבית בהיבנותו מסע נבנה

כניסת בית החסידים 'פני מנחם' באשדוד למשכנו החדש ברובע ז'

את המתאספים, ותבע כדרכו: "לא להישאר בהרגשה 'הגענו', אלא הפוך, עכשיו מתחילה העבודה שלנו, עכשיו נתחיל למלא את המקום עם תוכן, עם תורה!". אורח הכבוד הגרי"מ אלתר שליט"א נשא בנוסף משא מרתק על עניין חנוכת הבית והחובה המוטלת על בוניו לבסס אותו לדורות.

ראש חודש שבט

ממנו תצא תורה

חנוכת הבית לביהמ"ד 'ארי שבחבורה', בנשיאות מוה"ר הגרד"ח אלתר שליט"א

מזכיר חנוכת הבית וקביעת מזוזות התקיים בראש חודש שבט השתא, יום בו 'הואיל משה באר את התורה', בהשתתפות רבינו ראש הישיבה שליט"א אשר אף נשא דברים נרגשים.

הגה"ח מוה"ר רבי אברהם מרדכי אלתר בן הגרי"א זצ"ל התכבד בקביעת מזוזות לזכר נשמת אביו. בית המדרש המרווח והמפואר נתרם על ידי הנגיד החשוב רבי מאיר מלניק שליט"א, לעילוי נשמת אביו הרב שמואל חמלניצקי זצ"ל.

טבת-שבט

החידות היומיות מאת רבינו ראש הישיבה שליט"א לצעירי הצאן

בשלהי חודש שבט תשפ"א נכנסו יושבי ארץ הקודש לסגר השלישי בתוך שנה, בעקבות עלייה דרמטית בתחלואה מנגיף הקורונה. כיצד מושכים את התינוקות לעסוק בתורה גם כשבית רבן סגור? בכינור חידתי.

הכל החל כאשר יום אחד לאחר תפילת שחרית פתחו יחד שני ילדים את דלת מכוניתו של רבינו ראש הישיבה שליט"א. רה"י פנה אליהם בחיביות ושאלה בפיו, האם שניים שעשו מצוה יחד היא נחשבת לכל אחד מהם בנפרד. הילדים ענו ש"שניים שעשו מצוה פטורין" אך רה"י הסביר שכוונתו דווקא למצווה שנעשתה יחד, ולא לפטור מעבירה, כגון אם שניים נענעו יחד לולב וכדומה, ושלחם לשאול בבית המדרש.

מאז, לאורך ימי הסגר, התאספו הילדים מדי בוקר לאחר תפילת שחרית סביב רבינו שליט"א, והוא השמיע בפניהם חידה תורנית, ולעיתים כמה חידות יחד. לעיתים על פה, ולעיתים בכתב.

החידה התפשטה מפה לאוזן בבית המדרש, בישיבות ובהיכלי התורה, וכל צורב ניסה את כוחו בחיפוש התשובות. בין אם הצליחו ובין אם לא, התשובה ניתנה מדי יום לאחר תפילת ערבית, וחזור חלילה. (ראו עוד בהרחבה בכתבה מיוחדת לכך בגליונו).

סעודות הילולת כ"ק רבינו השפת אמת זי"ע בהשתתפות רבינו ראש הישיבה שליט"א

ה' בשבט, יומא דהילולא של כ"ק רבינו השפת אמת זי"ע, היה מאז ומקדם תאריך בעל משמעות רבה אצל רבותינו ובקרב ההולכים בנתיבם. היום הזה מוקדש להתבוננות במשנתו ובדרכו של בעל ההילולא, אשר ספרו הוא אבן יסוד בארון הספרים החסידי. בשנה זו השתתף רבינו ראש הישיבה שליט"א והשמייע מדברותיו בשתי סעודות בליל ה' בשבט - בישיבה גדולה פני מנחם ובבית המדרש בירושלים. בדבריו עמד רה"י על עניין ההבחנה בין אמת לשקר, על פי דברי בעל ההילולא בפרשת וארא תרל"ד. הוא פירש את הפסוק "סביב רשעים יתהלכון", שהשקף אינו דווקא בחוץ, אלא

ראש חודש אדר

עץ חיים היא למחזיקים בה

כינוס 'משמיעין על השקלים' לתומכי מוסדות קהילתנו, בהשתתפות רבינו ראש הישיבה שליט"א

בעין יפה, והזכיר כי "כשאנחנו נוהגים בעין טובה, הקדוש ברוך הוא משלם לנו בכפל כפליים".

עוד השתתפו: ראש ישיבת 'פני מנחם' מוהר"ר הגה"ח רבי דניאל חיים אלטר שליט"א, רב הקהילה הגה"ח רבי בצלאל וקסלשטיין שליט"א ורב ביהח"ס אשדוד הגה"ח רבי מיכאל מאיר פרום שליט"א. את המשא המרכזי השמייע המשפיע החסידי והמחנך הנודע הרב יוסף צבי ברייער שליט"א.

לרגל ההתרחבות המהירה של מוסדות קהילתנו הקדושה והצורך להגדיל את מעגל תמכין דאורייתא, נערך בראש חודש אדר כנס 'משמיעין על השקלים' - הוקרה למאות האברכים ובעלי הבתים שנדבה ליבם לשאת בעול החזקת מוסדות 'פני מנחם',

את הכינוס המרומם כיבד בהשתתפותו רבינו ראש הישיבה שליט"א, שנשא מילים חמות בשבח הנותנים

טיש פורים המשולש ויומא דהילולא של כ"ק רבינו הפני מנחם זי"ע

בליבות אלה מהנוכחים שזכו לשהות בצל רבינו שליט"א גם בשבת פורים דמוקפין, עוד הדהדו הדברים הנוקבים חדרי לב ("עלה ברעיוני א שיינע ווארט, א אמת'ע ווארט, און בעיקר א נוצליכע ווארט" - ווארט אמיתי ובעיקר שימושי) שהשמייע כמה שעות קודם לכן, בסעודה שלישית, על הפסוק "וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים".

וכך אמר: "אסתר המלכה עברה בבית אחשוורוש ניסיונות רבים, שגרמו ל'וישנה' אותה, זי איז געווארען אנדערש, המהות של אסתר השתנתה לטוב, הניסיונות הקשים שעמדה בהם שינו אותה למוטב, היא בעצמה נהיתה יותר מרוממת... אין לנו להיות כשוטה שאינו מרגיש ולהישאר במצב שהיינו מקודם, אלא עלינו להתעורר מיט א אינעליכע הרגשה (-הרגשה פנימית), שכל המאורעות יהיו בבחינת 'שינה אותה', אונז זאלען זיין ווערד וואס מ'גייט אריבער. שנהיה ראויים למה שמעבירים אותנו".

וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם.

[למעוניינים - ניתן לקבל את השיחות מטיש פורים המשולש וטי"ז אדר' בכתובת המערכת המופיעה בראש הגליון]

המסתופפים בצילו של כ"ק רבינו הפני מנחם זי"ע ידעו שלחג הפורים יש אצלו חשיבות מיוחדת. "פורים הוא היום שלי", היה רגיל על לשונו. ועוד היה מזכיר תמיד ששמו פנחס מנחם הוא בגימטריא פורים (633). אודות הטיש המופלא האחרון שלו, בפורים תשנ"ו, כבר נשפכו נהרות של דיו.

מה רבו אפוא השמחה, ההתעלות וההתבוננות, בשנה זו שבה טיש פורים המשולש של רבינו ראש הישיבה שליט"א נערך ביומא דהילולא של כ"ק אביו רבינו זי"ע. מאות רבות של חסידים ואנשי מעשה מירושלים וגם מערי הפרוות באו להשתתף במעמד, שהיה מזיגה מרוממת של שמחה אפופה בכובד ראש; של געגועי נשמה שלצידם תביעה מעשית; של חיבור שמימי בין עבר, הווה ועתיד.

לאורך כל הטיש ניכרה השמחה המרוממת על פניו של רבינו ראש הישיבה שליט"א, והקהל כולו נדבק בה ונסחף אליה. במשך שעותיים תמימות דיבר רבינו שליט"א לסירוגין, בין זמר לזמר, מאמרים נוקבים ונלהבים בענייני היום וההילולא. באחת השיחות הוא עמד על עניין "עם מרדכי" הנאמר במגילה, על פי דברי הגמרא "מנו רבנן". וביאר

שוב את דמות דיוקנו של אביו זי"ע, שבכל תהלוכותיו אפפוהו שם שמים וקרבת ה' לי טוב, כבן אצל אביו.

מאמר מלא כיסופין אודות רבינו הפני מנחם זי"ע השמייע בן זקונו מוהר"ר הגה"ח רבי דניאל חיים שליט"א. הוא הרחיב אודות עניין ה'רצון' - גימטריא פנחס מנחם, כפי שהיה רגיל על לשונו של רבינו זי"ע - שהרצון הוא מהותו הפנימית של האדם, שפתי צדיק ידעון רצון, שכל רצונו של הצדיק הוא ההתדבקות בריבונו של עולם. ורצונו עדיין איתנו, "אפשר לפעמים לממש את הרצון, הרצון הזה נמצא באוויר וסוחף את כולם, להיות יותר טובים. אז אנחנו יודעים שאבא זיכרונו לברכה פה, הוא נמצא. דארט ווי דאס ווערטער פון דער רבי זענען דא, דארט איז ער!", (- היכן שדיבוריו נמצאים ומיושמים, שם הוא נמצא).

בין וונציה לקוצק

סיפור לחג הפסח

בן. הותירוהו כש'אך
כותנתו לעורר'.

לרכבת עלה רבי
יהונתן כסוחר
עשיר, הוא ירד
ממנה כעני מרוד
שאין בידו אפילו
כמה פרוטות לעגלון
שייקחנו מתחנת
הרכבת הביתה.

האסון ניתן על משפחת
אייבשיץ כרעם, ולא ביום בהיר
אלא בימי ערב פסח, ימים של קניות
והוצאות בלתי פוסקות, כשיש להצטייד במצות
ויין, בשר ודגים וירקות, להשביע את רעבונם של
בני המשפחה הברוכה במשך שבעת ימים. שלא
לדבר על קניית בגדים חדשים, נעליים, ועוד
הוצאות שאין להם סוף.

בלית ברירה נאלץ רבי יהונתן להוריד השנה
מה'בדיעם' את ארגו כלי הפסח מוקדם מהרגיל...

לשלוף מתוכו את גביעי הכסף הפסחיים שליוו
אותו שנים רבות, את הכלי המיוחד של החרוסת
שעובר במשפחתו, את קערות הכסף של ליל
הסדר. את כל הכבודה הזו הוא מוביל לחנותו של
הצורף דמתא, סוחר ממולח שלאחר משא ומתן
קשוח הסכים לשלם תמורתם סכום נכבד יחסית
שאפשר לרבי יהונתן להתחיל את ההכנות לפסח.

כמה ימים לפני ליל בדיקת חמץ אזלו המזומנים.
דמי הפדיון שקיבל בעד 'ערמת המתכת הישנה
הזו' כפי שהגדיר אותה הצורף, נשאבו כבואקום
אימתני מארנקו, ועדיין הוצאות החג רחוקות

כמה ימים לפני חג
הפורים של אותה שנה
חזר רבי יהונתן מעוד
נסיעת עסקים לעיר
פינסק.

הפעם הייתה זו נסיעה
'רצינית' במיוחד, הוא
הצטייד לקראתה בכל
חסכוניותו, לרבות כספים
שנטל מידידים בתור השקעה. ב"ה
העסקים האירו לו פנים, הוא הצליח
במשימה, לאחר כמה שבועות יכול היה לעלות על
הרכבת הנוסעת לוורשא, כשבז'דו 'פדיון' עצום.

הנסיעה מפינסק הבלרוסית לוורשא הפולנית אינה נסיעה
של מה בכך, ודאי לא כשמדובר ברכבת קיטור מיושנת
של לפני מאה וחמישים שנה.

הטלטולים, הקפיצות הבלתי פוסקות על המסילה,
העצירות החדות, יכולים להוציא אדם משלוות דעתו.
אבל רבי יהונתן יושב שקוע במחשבותיו, עד שהעייפות
מכריעה אותו, שמורות עיניו נעצמות, וכשהוא מתעורר
הוא מגלה שאין כלום...

כנופיות הגנבים ברכבות הפולניות ידועות היו לשמחה
בשיטות הפעולה המתוחכמות שלהן. מתברר שהם
'הריחו' בחושיהם שהיהודי חבוש הקסקט נושא עמו
באמתחתו סכום כסף גדול, אבל לא ידעו היכן הוא בדיוק
מוטמן ולכן החליטו לא 'לקחת סיכון'.

בעוד רבי יהונתן שקוע בשנתו התגנבו הללו לקרוננו,
'סחבו' ממנו את כל מיטלטליו, המעיל, ספרי הקודש,
הטלית ותפילין, כל פריט שהכסף עלול להיות מוחבא

מן השורה, כדרכם של חסידי קמאי, ממאן להתעטר בנזר
רבנות כלשהו, מעדיף להתפרנס מיגיע כפיו כסוחר עצים.
אחת לתקופה הוא נוסע לעיר 'פינסק' ברוסיה הלבנה, שם יש
ברשותו יער גדול שהוא מתפרנס ממכירת עציו.

רבי יהונתן הוא בנו של החסיד רבי מרדכי בונם אייבשיץ
מקוצק זצ"ל, צאצא מיוחס למשפחת גדולי עולם, נכד אחיו
של הגה"ק הרבי רבי יהונתן אייבשיץ הגדול זי"ע.

בצעירותו עוד זכה רבי יהונתן להיות מבאי היכלו של השרף
מקוצק זי"ע, כיום הוא נמנה על היושבים ראשונה במלכותו
של רבינו החידושי הרי"ם זי"ע מגור.

אלא שמבט מקרוב בשולחן הסדר שלו מגלה מיד משהו
חריג.

אם שמענו על גדולי עולם שנהגו לשאול משכיניהם כלי כסף
ובדולח ולפאר בהם את שולחן הסדר, הרי ששולחנו של
רבי יהונתן הוא ההיפך הגמור. חף כמעט מכל כלי כסף או
זהוב. גביע הקידוש שלו אינו אלא כוס מחוספסת פשוטה, כזו
שניתן לרכוש בשוק הפולני תמורת כמה זלוטיים.

רבי יהונתן ידוע כמי שתורה וגדולה התאחדו על שולחנו, מצבו
הכלכלי איתן ב"ה, אז למה שולחנו נראה כעני שבישראל?
מסתבר שמהו חמור אירע לו.

בה של העיירה קארוב שבפולין הרים את עיניו
מהספר העתיק שלפניו. הסיפור שהוא סיים לקרוא
ברגע זה, הסעיר את רוחו, הרעיש את חדרי ליבו,
החזיר אותו בבת אחת כמה שנים טובות אחורה,
לשנות אברכותו המוקדמות...

ליל הסדר בעיירה קוצק, עירו של השרף הקדוש רבי מנחם
מנדל זי"ע - - -

אחרי שבועות ארוכים של המולה והכנות שוקקות חיים,
מתעטפת העיירה בדממה של קדושה. הרחובות מצוחצחים
וממורקים, מבתי ישראל בוקע אור יקרות.

בכל בית מסבים חסידים קוצקאיים, יהודים של מעלה, ביניהם
כאלו שעוד זכו להכיר מקרוב את השרף זי"ע. מדי פעם אתה
שומע צעקה חריפה של 'חייב אדם לראות את עצמו' שחוצה
את החלון ומתגלגלת אל הרחוב החשוך, נצעקת מליבו של
יהודי שליבו בוער לאביו שבשמים בלילה הגדול הזה.

אחד הסדרים היפים ביותר נערך ברגעים אלו בביתו של הגאון
החסיד רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, מי שלימים יכהן כרבה של
העיירה 'לושיץ' שבפולין, אך לפי שעה הוא עדיין 'בעל הבית'

אם שמענו על גדולי עולם שנהגו לשאול משכיניהם כלי כסף ובדולח ולפאר בהם את שולחן הסדר, הרי ששולחנו של רבי יהונתן הוא ההיפך הגמור. חף כמעט מכל כלי כסף או זהוב

מלהסתיים.

"אבא" ירד מהסולם אחד הנערים הצעירים ואף רץ כמי שבשורה טובה באמתחתו: "מצאתי בארון כלי הפסח מציאה רבתא, עוד משהו רציני שאפשר למכור".

"במה מדובר?" מתפלא האב.

"הגביע של אליהו הנביא!" צועק הנער בשמחה.

את שולחן הסדר בביתו של רבי יהונתן מפאר מדי שנה גביע של אליהו הנביא שנחשב ליהלום שבכתר, יצירה עתיקה שעברה מדור לדור במשפחה, גביע כסף מעוטר בתחריטי זהב, משובץ באבני נוי בוהקות. גם צורף שלא ממש מבין בערכם של חפצי קודש, לא יוכל להמעיט בשוויו של גביע כזה.

"מכאן תבוא הישועה" החלו בני הבית לעלוז. ברגע שימכרו גם את הגביע שוב לא יחסר מאומה בבית בחג הפסח וגם בשבועות שלאחריו.

"תנונו דעתכם, ילדי היקרים" נשמע קולו של האב, "הגביע לא למכירה".

"אבל טאטע", מגייסים כולם את כוחות שכנועם, "מה נשתנה גביע של אליהו הנביא משאר הכלים היקרים שמכרת, מיוזמתך, לפני כמה שבועות מבלי לומר מילה? במה הוא שונה מגביע הקידוש שלך, קופסת החרושת, מקערת הסדר, מהמלחיה?"

רבי יהונתן לא מכביר במילים, לא מאריך בהסברים. כדרכם של חסידי פולין מדורות עברו, כאן הכול 'קורץ' און שארף. קצר וחריף. לא, אז לא.

"גביע של אליהו הנביא לא מוכרים" זה כל מה שהוא ניאות לומר, וכך ננעלה השיחה, סופית.

וכך נראה שולחן הסדר בביתו של רבי יהונתן באותה שנה. שולחן חיוור, לבן כסיד, חף מכלי כסף. רק גביע אחד, בודד

ויחיד, מזדקר במרכזו, גביע ענק של אליהו הנביא, שרק מדגיש את החסר, את היעדרם של יתר הגביעים וכלי הכסף מהשולחן.

לצדו של רבי יהונתן מסב גם חתנו הצעיר, אברך שזנקנו זה עתה החל לפרוח בלחיו, שמו הוא רבי אריה מרדכי רבינוביץ, נינו של מרן היהודי הקדוש מפרשיסחא ז"ע ומי שעתיד להתפרסם כאחד מרבניה החשובים של פולין החסידית.

הוא כיהן בין היתר כרבה של קארוב וקאסוב, אך לדורות הוא ייזכר בתואר "הרב דבני ברק", על שום תפקידו כרבה של עיר התורה והחסידות בארץ ישראל בשנותיה הראשונות.

הפליאה לא מפסיקה לנקר בו, ברבי אריה מרדכי.

יודע הוא שחותנו הוא 'בעל מוח' גדול, כל הנהגותיו מבוססות על יישוב הדעת, הוא לא 'נקשר רגשית' לחפץ גשמי כלשהו, הכול נעשה אצלו לפי שיקולי הלכה ומנהג. אם הוא סירב בנחרצות שכזו אפילו לשמוע על מכירת גביע של אליהו, הרי שיש דברים בגו.

חייבת להיות לכך סיבה טובה מאד.

דא עקא שהוא מעולם לא שמע על מקור האוסר למכור כוס של אליהו הנביא. במהלך החג הוא ניסה לפשפש בספרי הלכה, בספרי חסידות, מחפש מקור כלשהו ל'חומרה' זו, אך לא מצא.

חג הפסח מסתיים, החיים חוזרים למסלולם. כעבור זמן קצר מגיעה לרבי יהונתן הצעת רבנות נכבדה מהעיר לאשיץ שבפולין, הוא רואה בה סימן שמימי כי הגיעה העת לעזוב את עולם המסחר ולהתחיל להורות הלכה בישראל, ומשיב עליה בחיוב.

אותו חג פסח צורב נשכח מליבם של רוב בני המשפחה, אך ר' אריה מרדכי ממשיך להתהלך שנים רבות עם החידה הלא פתורה.

ואז, ביום מן הימים, נקלע לידיו של רבי אריה מרדכי ספר ישן

נושן ובו סיפור מעניין, לא ידוע, שפותר לו באחת את תמיהתו ארוכת השנים, וכך היה מעשה:

עצי זית עתיקים התנועעו למרגלות הארמון המלכותי, יהודי בעל צורה צעד בין השבילים שטופחו בידי אמן, מהנהן לשלום בחיוך נעים לכל מי שנקלע בדרכו. זהו הגאון הקדוש רבי יצחק אברבנאל, ממאורות יהדות ספרד, המכהן גם כשר האוצר של מלך ספרד ופורטוגל.

באותו בוקר קיבל רבי יצחק הזמנה דחופה מהארמון המלכותי.

תוך שעה קלה התייצב רבי יצחק לפני המלך שפניו לא היו כתמול שלשום. "החלטתי לגרש את כל היהודים מארצנו" זרק המלך הספרדי לחלל האוויר את הגזירה הנוראה, שעתידיה להיחרט באותיות של דם בתולדות עם ישראל בשם 'גירוש ספרד'.

"כל היהודים יגורשו מכאן לאלתר, הם לא יורשו לקחת את רכושם וחפציהם" דיבר המלך כששנאה ורשעות יוקדים בעיניו, "אלא אם ימירו את דתם לנצרות ואז יוסרו מהם כל ההגבלות, הם יוכלו להמשיך לגור כאן, להחזיק בכל תפקידיהם".

"אבל אתה, דון יצחק ידידי, אתה שונה מהם", הצטחק המלך צחוק פתנים, "אתה יכול להישאר לגור כאן, אני זקוק לך לצדי, בארמוני".

"תודה אדוני המלך" השיב רבי יצחק, "אבל אני לא אפרוש מאחיי היהודים, באשר ילכו – אלך. אם אתה מגרש אותם – תיאלץ לגרש גם אותי".

שבועות ספורים לאחר מכן יצאה מגבולות מדינת ספרד שיירה דווייה של יהודים, משפחות, ילדים,

תינוקות, משאירים מאחוריהם בתים מלאים, חנויות ורכוש עצום, יוצאים אל הלא נודע, לאחר שנות ישיבה ממושכות בארץ שנטתה להם חסד.

בין הגולים נראתה דמותו של רבי יצחק, כשבידו שני חפצים בלבד, צרור של כסף מזומן שהצליח למלט עמו ועוד דבר, פריט בודד, שהוא לקח מהבית, כוס של אליהו הנביא. לאחר דרך מייסרת הגיעו רבים מיהודי ספרד לאיטליה הסמוכה, רבים מהם השתקעו בעיר וונציה, ביניהם משפחת אברבנאל.

רבי יצחק אברבנאל התקשה לראות בסבלם של בני עמו ומשפחתו, לראות יהודים שעד לא מכבר היו מבוססים ונטועים היטב ובבת אחת הפכו לפליטים חסרי כל – המחזה שבר את ליבו. במשך כמה שנים חי וניזון מצרור חסכוניותו שהלכו והצטמקו.

בלילה חשוך אחד ליוו יהודי איטליה את מיטתו של רבי יצחק אברבנאל שנסתלק בשברון לב בשנת השבעים ואחת לחייו, והביאוהו לקבורת עולמים בעיר פדובה.

בנו של רבי יצחק, דון יהודה אברבנאל, התקשה להתאושש מהאבל הנורא שפקד אותו. אביו הקדוש השאיר לו ולעם ישראל עזבון רוחני מפואר, בדמות ספריו הנודעים בכל מקצועות התורה, אך למרבה הצער הוא נסתלק מן העולם נקי מנכסיו, מבלי להותיר אחריו פרוטה לבנו שנותר חסר כל.

חפץ אחד בלבד הוריש לו אביו: גביע של אליהו הנביא.

היה זה גביע שלא נראה כמותו גם בארמונות מלכים, עשוי כסף טהור, מעוטר בחריטות ותגליפים בסגנון מלכותי, אריות וכתרים, עצים וסמלים. רבי יהודה שמח על פריט הירושה הבודד הזה כעל הון, אף שהוא ידע שהוא לא יתעשר ממנו. כי הוא לא ימכור אותו בחיים.

הטלטולים, הקפיצות הבלתי פוסקות על המסילה, העצירות החדות, יכולים להוציא אדם משלוות דעתו. אבל רבי יהונתן יושב שקוע במחשבותיו, עד שהעייפות מכריעה אותו

הפחד הגדול מהצפוי למחרת הפסח. באחד הימים נשמעים שוב דפיקות בדלת ביתו של רבי יהודה, שוב שליח לבוש מדים בפתח, אלא שהפעם הסמלים על חליפתו היו של מדינה אחרת, של מדינת ספרד.

"המלך הספרדי רוצה להיפגש אתך בדחופות" אמר השליח.

"מלך ספרד?" התפשט חיוך מר על פניו של רבי יהודה, "הרי אסור ליהודי להיכנס לגבולות ספרד, אחת דתו למות".

"אתה לא תצטרך לנסוע לספרד" לחש באוזניו השליח "המלך הגיע לביקור חשאי באיטליה בספינתו, הוא נמצא לא הרחק מכאן".

רבי יהודה הצטרף לשליח ותוך כמה שעות מצא את עצמו באכסנייתו של מלך ספרד.

"כבר כמה שבועות שאבא שלך, דון יצחק, מטריד אותי בחלומות" פתח המלך בזעף. "הוא בא אליי, לילה - לילה, כועס עליי, מאיים עליי, מכה אותי נמרצות, 'בני, דון יהודה, רעב לפת לחם בגללך, בגלל שגירשת אותי מבית, אתה מוכרח לכפר על מעשיך, לדאוג לו שלא יגווע ברעב'.

"מה אני יכול לעשות בשבילו? שאלתי אותו, והוא השיב לי בקצרה: 'תמכור את הבית שלי ותן לו את דמי המכירה'. עשיתי כדבריו, הוריתי לאנשי הארמון למכור את ביתו של אביך בספרד והגעתי לכאן למסור לידך אישית את כל הכסף שמגיע לך".

המלך הספרדי הרים שק כבד ששקשוק מתכתי נשמע ממנו, "כאן יש את כל כספי המכירה של רכוש אביך, קח אותו ואמור לאביך שיעזוב אותי במנוחה".

שמח ומאושר חזר רבי יהודה לביתו ובישר למשפחתו על נס חג הפסח האישי שאירע להם. האווירה בבית השתנתה בן רגע, בני הבית מיהרו לקנות את כל צרכי החג בהרחבה כבני מלכים.

אבל השמחה לא הייתה שלימה, הגביע... גביעו של אליהו

"מכרת אותו למישהו אחר?!"

"חס וחלילה" משיב רבי יהודה, "פשוט, הגביע, שמור בתוך כספת, המפתח אבד לי, אין לי מושג היכן הוא, לכן לא אוכל למכור אותו".

לא עברו כמה ימים והמלך בכבודו ובעצמו מגיע לביתו של רבי יהודה, פלוגת חיילים שהגיעה עמו החלה לסרוק את הבית, על כרעיו ועל קרבו, לא השאירה כרית אחת שלא רוקנה מנוצותיה. "המפתח לא נמצא" הודיעו למלך לאחר שעות של חיפושים מדוקדקים.

"אז תשברו את התיבה" הורה המלך, מלך פורץ גדר.

המשימה הזו הייתה קלה עוד יותר. כלי פריצה אימתניים הובאו אל הבית, כעבור כמה דקות התבקעה התיבה לשניים, ו... לתדהמתו של המלך, ולא פחות מכך להפתעתו של רבי יהודה שהלבין כשלג, התיבה הייתה ריקה לגמרי. הגביע לא היה שם.

"שקרן, רמאי" רעדו קירות הבית מכעסו של המלך האיטלקי, "הולכת אותי שולל, השפלת אותי לעיני משרתיי, גרמת לי לבזבז שעות ומאמצים על שטות נבזית שהמצאת ממוחק הקודח, אתה החבאת את הגביע במקום אחר, רצית להתחמק.

"הקשב היטב יהודי סכל, ברגע זה אני 'מעדכן' את הצעתי, או שאתה נותן לי את הגביע חנם ללא כסף, או שאני מגרש אותך, יחד עם כל יהודי איטליה מארצי, מיד אחרי חג הפסח".

צמרמורת אחזה ברבי יהודה שטרם התאושש מגירוש ספרד. כל ניסיונותיו להסביר שהגביע נעלם באורח פלא מהתיבה נפלו על אוזניים ערלות. "שוב אתה וסיפורי האגדות שלך" צעק עליו המלך, עלה בזעם על כרכרתו כשהוא מכניס את יהדות איטליה כולה לחרדה קיומית.

בקושי הספיקו לנוח מגירוש ספרד, כעת ייתכן שהם קרובים מאוד לגירוש איטליה".

ההכנות לחג הפסח באיטליה של אותה שנה נערכו בצל

העובדה שהיהודי הזה, פליט שהגיע לארצו, מעז בכלל לסרב לבקשתו הוציאה אותו מדעתו.

"אדוני המלך" ניסה רבי יהודה להסביר לו, "הייתי מוכן למלא את רצונך בשמחה, העניין הוא שזה, פשוט, לא הגביע שלי, זה גביע של אליהו הנביא! אבא שלי קנה אותו לכבוד אליהו הנביא, לחג הפסח שבו הוא מבקר בבתי ישראל, כך שאני לא אוכל למכור אותו לעולם, הוא פשוט לא שלי".

"אל תבלבל את מוחי בסיפורי אגדות" התקצף המלך וביטל במחי יד את דבריו.

"אני נותן לך כמה ימים לחשוב על זה, ואני ממליץ לך לענות בחיוב" סיים המלך את הפגישה באיום מרומז.

שב לו רבי יהודה לביתו מלופף בדאגות. במשך כמה ימים הוא מסתובב כארי בסוגר, שעון החול הולך ואוזל, עוד כמה ימים יגיעו משרתי המלך להבהילו לארמון, והוא עדיין לא יודע מה לעשות: למכור, או לא למכור.

בלילה האחרון מנצנץ במוחו רעיון. בביתו הייתה קופסת עץ גדולה וכבידה, מעין כספת. הוא הכניס לתוכה את הגביע, נעל אותה מבחוץ על מנעול ובריה, לאחר מכן יצא לסמטאותיה של וונציה שהיו עטופות בחשכת ליל, לאחר צעידה קצרה הוא נעצר והשליך את המפתח לאחת מתעלות המים שחוצות את העיר.

"אליהו הנביא" מלמלו שפתיו כשליבו דופק, "קח נא את הגביע, הוא שלך, אבי ז"ל קנה אותו לכבודך, קח את המפתח ועשה בגביע כטוב בעיניך".

שעות ספורות לאחר מכן עמד רבי יהודה לפני המלך. "נו מה החלטת?" פתח המלך בחיוך גס.

"אדוני המלך" כחכח רבי יהודה בגרונו בניחותא, "זה כבר לא רלוונטי".

"מה זאת אומרת?" זינק המלך מכיסאו כנמר רעב,

באחד הימים נשמעות דפיקות בבית משפחת אברבנאל בוונציה.

בפתח ניצב שליח לבוש מדים מלכותיים. "שליח אני מארמון המלוכה באיטליה, המלך רוצה לראות אותך".

"אותי?" נדהם רבי יהודה, מה זקוק המלך מאברך עני חסר כל.

השליח לא ניפק לו אף רסיס מידע נוסף, לא היה לו אף קצה חוט במה מדובר.

כעבור כמה ימים צעד רבי יהודה לארמון המלך, "הו, מר אברבנאל", קידם אותו המלך בחיוך משוח צוף, מורה על המשרתים להושיב אותו בכבוד, להגיש לו מים לשתייה. פחד קל הזדחל לליבו של רבי יהודה, הכבוד והחנופה עוררו אצלו חשדות סמויים.

"האם נכונות השמועות על הגביע שהוריש לך אביך?" ניגש המלך לעניין.

"אכן כן" משיב רבי יהודה, "אבי זכרונו לברכה הוריש לי דבר אחד".

"וכמה תהיה מוכן לקבל עליו?"

"מה?" נדהם רבי יהודה.

"אני מתכוון, בכמה תסכים למכור אותו?"

"למכור? בחיים לא!"

ארשת הנינוחות הידידותית נמחקה באחת מפני המלך. התשובה לא ערבה לאוזניו בכלל.

מתברר ששמעו של הגביע המיוחד של משפחת אברבנאל הגיע לאוזניו של המלך האיטלקי שהחליט לעשות הכול כדי שצירית פאר כזו תקשט את ארמונו.

טוב מראה עיניים

סיפורה של תמונה

בדרך ללשכת הגזית

אבל אמר לגדולי התורה כי הינו משתתף בכל ליבו בפעולותיהם ויתמוך בכל מה שיתבקש.

בתצלום הנאדר שלפנינו, רואים את משלחת גדולי האדמו"רים והרבנים פונה ועולה ברחוב יהודית בואכה רחוב דוד ילין, בדרכה ממלון באב"ד אל מעון קדשו של רבינו האמרי אמת ז"ע.

נראים מימין לשמאל: הרה"ק רבי מרדכי מבילגורייא, האדמו"ר בעל דמשק אליעזר מוויז'ניץ, האדמו"ר בעל אביר יעקב מסאדיגורא והאדמו"ר בעל כנסת מרדכי מסאדיגורא, זכר צדיקים וקדושים לברכה. לצידם נראה הרב בנימין מינץ ז"ל י"ר פועלי אגו"י.

בחו"ש אייר תש"ד עם בוא השמועות הנוראות על גירוש והשמדת יהדות הונגריה ל"ע, התכנסו גדולי הרבנים והאדמו"רים לכנס יסוד של וועד הצלה במטרה לפעול כדי להציל את שארית הפליטה. במקביל קראו ליום תפילה צום וזעקה לקב"ה, ביום י"ז בסיוון תש"ד.

קדמה לכך התכנסות של גדולי ישראל ביום כ"ב באייר תש"ד במלון באב"ד הנודע בירושלים במטרה לטכס עצה כדת מה לעשות. בהמשך היום פנו ועלו למעונו של כ"ק מרן רבינו האמרי אמת ז"ע בביתו נאווה קודש שלידי ישיבת שפת אמת. רבינו לא יכול היה להשתתף בכינוס לרגל חולשתו,

רבי יהונתן לא מכביר במילים, לא מאריך בהסברים. כדרכם של חסידי פולין מדורות עברו, כאן הכול 'קורץ' און שארף'. קצר וחריף. לא, אז לא.

הנביא שעבר מדור לדור, בלט בהיעדרו מהשולחן.

ליל חג הפסח.

ביתו של רבי יהודה אברבנאל בוונציה מואר כפי שמעולם לא היה. שולחן עמוס כלי בדולח וכסף, מקושט בבקבוקי יין אדום ופרחי נוי טריים, אך רבי יהודה מתקשה לגשת לעריכת הסדר. "כל השנים היה לנו גביע של אליהו הנביא" הוא אומר בכאב לבני ביתו, "במה נכבד את אליהו הנביא השנה?"

"בכל הנוגע לכוסו של אליהו אין לך מה לדאוג, זוהי הרי כוסו של אליהו, הוא לקח אותה ואם ירצה – הוא גם יחזיר לנו אותה" משיבה לו זוגתו הצדקת, "בינתיים, עצתי שתלך לבית הכנסת ותחפש איזה אורח שיסב אתנו בליל הסדר, אורח שיפאר את שולחן הסדר שלנו במקום גביע".

עשה רבי יהודה כעצתה, הלך לבית הכנסת שהתרוקן מאדם, להפתעתו הוא מצא שם דמות כלשהי, יהודי עני עומד ליד הדלת. "חג שמח" ניגש אליו רבי יהודה בנהרה, "אתה מוזמן לבוא להסב אתנו לסעודת החג".

האורח לא סירב. הצטרף לרבי יהודה וצעד עמו ברחובות וונציה עד שהגיעו לביתו. מיד בהיכנסו החל העני לפשפש בצקלוננו המצומק, לנגד עיניהם הקרועות מתדהמה של הנוכחים הוא שלף מתוכו חפץ מוכר, גביע של אליהו הנביא, זה שנעלם מהתיבה... רגע לאחר מכן הוא נעלם מהבית.

ליל הסדר עבר על משפחת אברבנאל בהתרגשות שאין כמוה, "אליהו הנביא הברית" את הגביע מהתיבה, והוא זה שהבא להשיב אותו בעצמו" סחו כולם בהשתאות. כיון שהגיעו ל'שפוך חמתך', קם רבי יהודה לפתוח את הדלת ובפתח עמד, שוב, אליהו הנביא בכבודו ובעצמו.

כעת לא עצר רבי יהודה בעצמו ושאל את אליהו הנביא מה מתרחש כאן. "אל תדאג" דיבר איש הפלא במהירות, "מיד לאחר החג, קח את הגביע שלי, לך אתו לארמונו של המלך, אתה יכול להיות רגוע ושלו, גזירת הגירוש תבוטל והכול יבוא על מקומו בשלום".

חג הפסח חלף בשמחה ובשלווה נפש, מיד ב'אסרו חג' התייצב רבי יהודה בפני מלך איטליה כשהגביע בידו.

איננו יודעים מי הגיע למלך איטליה בחלומו, במה הוא איים אליו, מה שכן, מהפך קיצוני חל במלך. הפעם הוא האזין ברוב קשב לסיפורי הפלאים' שבפי רבי יהודה שסיפר לו על האורח השמימי שביקר בביתו בליל הסדר והחזיר לידיו את הגביע האבוד.

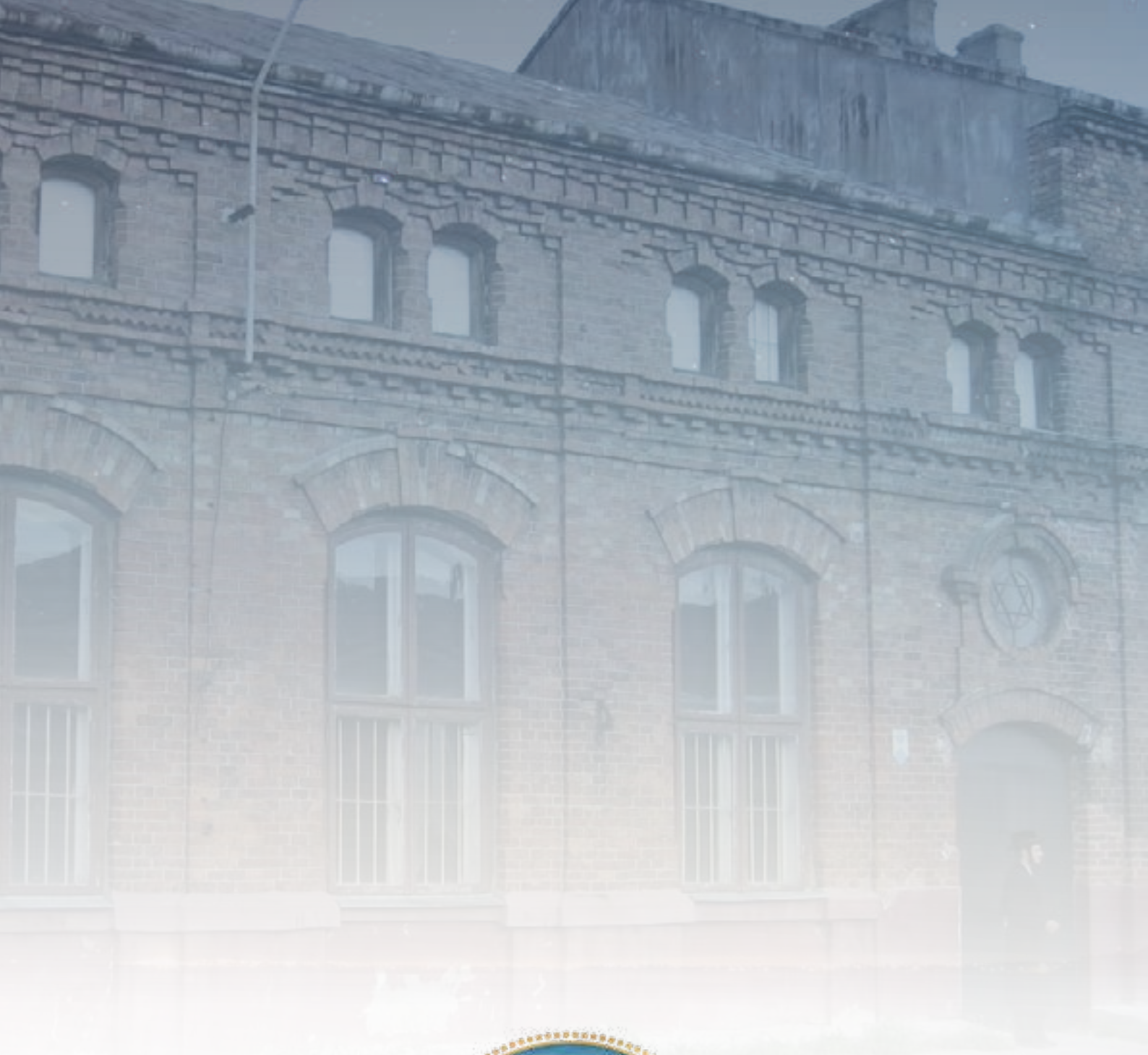
"אם כך" קרא המלך, "אתה צודק, הגביע באמת אינו שלך! אתה לא יכול למכור אותו ואני גם לא רוצה לגעת בגביע השייך לאליהו הנביא שלכם, וממילא גם הגזירה מבוטלת".

"שנים של התהלכות עם תמיהה בלתי מובנת, הגיעו לקיצם כאשר קראתי את הסיפור המופלא הזה", סיפר לימים הרב דבני ברק, הגה"ח רבי אריה מרדכי רבינוביץ.

"רק אז הבנתי, למפרע, מה עמד מאחורי אמירתו הנחרצת והתקיפה של חותני הדגול, רבי יהונתן אייבשיץ, באותו ערב פסח, כי אכן, גביע של אליהו הנביא – שייך לאליהו הנביא!".

מקור: "נחלי אמונה – זכותא דאברהם" (ירושלים תש"ט) וראה שם עוד סיפור נורא שסיפר הרה"ק ה'אווה ישראל' מאפטא ז"ע, שגם ממנו עולה המסר האמור.

מערכת 'דבר אמת'

הנעשה והנראה בקהילתנו הקדושה
להצטרפות:

פקס: 0773181588 מייל: de422144@gmail.com